

SYMPHOSIUS AMALARIUS

PRESBYTER METENSIS ET CHOREPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN SYMPHOSIUM AMALARIIUM.

(Fabræ., Bibl. med. et inf. Lat.)

Amalarius, Amularius, Amelarius, Anilarius, A Hamularius, Amalarius, Amalhart, (a) Hamalart, chorepiscopus Metensis, qui anno 816 concilio Aquisgranensi probavit librum Vitæ clericorum [Al., canonicorum] capitulis 113, quibus alia 32, et de Vita sanctimonialium capita 28, adjuncta sunt. Vide in tomis Conciliorum Regia tom. XXI, Labbei tom. VII, Harduini tom. VI, Coleti tom. IX. Vide et Sirmondi Concilia Galliæ, tom. II, pag. 329; Cointii Annales, tom. VII, pag. 317, 319, 397 seq. Idem Amalarius an. 825 a synodo Parisiensi missus Aquisgranum ad Ludovicum Pium syllogen testimoniorum x SS. Patribus adversus imaginum cultum pertulit Idem, de quo Siebertus Gemblacensis, cap. 87: « Amalarius (ita pro Attulario legendum) monachus brevem libellum de ecclesiasticis officiis scripsit. Postea scribens de eadem re ad Ludovicum imperatorem, ordinem et causas Ecclesiasticorum Officiorum, quatuor libris planius digessit: et de mysteriis missæ librum unum. » In ms. codice Ecclesiæ S. Martialis apud Lemovicis, teste Mabillonio, tom. I, pag. 419, tom. II, pag. 140 (editionis novæ pag. 100 et 432), hæc in fine leguntur: *Explicit liber Symphosii Amalarii presbyteri venerabilis*

de Divinis Officiis, quem misit ad Ludovicum et Lotharium reges filios Caroli Magni imperatoris, quem librum transcribi curavit Ademar, etc. Ex illo codice Mabillonius supplementum (b) l. iv, c. 48, publicavit de Regula S. Benedicti præcipui abbatis, ad quod illustrandum pertinet etiam Mabillonii dissertatio de monastica vita Gregorii Magni, tomo II, pag. 145, et editionis novæ pag. 499. Amalarii Eclogæ de Officio Missæ in Baluzii Capitularibus regum Francorum, tom. II, pag. 1352, qui etiam Anonymi Responsonem de corpore et sanguine Domini a Dacherio tom. XII, pag. 39, et editionis novæ tom. I, pag. 149, editam, Amalarii hujus esse annotavit. Quatuor libri de Ecclesiasticis Officiis, quos Honorius IV, 3, de Scriptoribus ecclesiasticis, episcopo Metensi diserte tribuit, prodierunt una cum ejusdem libro de ordine Antiphonarii (in quo Lectionarium etiam et Cantatorium, et Commentarium diurnalis Officii auctor fuit pollicitus) in Melchioris Hittorpii collectione scriptorum de Divinis Officiis, Coloniae 1568 fol., et in Georgii Ferrarii, Romæ 1594 fol., nec non in universis Patrum Bibliothecis, ac novissima Lugdunensi, tom. XIV.

(a) Alius Amalhart abbas Hornbacensis, apud Mabillonium tom. IV Analect., pag. 643, et editionis novæ pag. 426.

(b) Illud Supplementum, sicut et caput 46 et 47 libri IV, in suo codice non legit Bostonus Buriensis.

FORMA INSTITUTIONIS CANONICORUM ET SANCTIMONIALIUM

CANONICE VIVENTIUM,

Anno Christi 806 Ludovici Pii imp. hortatu * in concilio Aquisgranensi edita, collectore SYMPHOSIO AMALARIO Metensi presbytero.

[Mansi, Conc. Ampl. Collect.]

PRÆFATIO PATRUM CONCILII.

Cum in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Christianissimus ac gloriosissimus Ludovicus super-

* Concilio Aquisgranensi. In hoc concilio, Ludovici Pii jussu, duplex libellis duobus, ut docet præfatio, condita est Regula, una canonicorum, quæ

no munere victor Augustus, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 816, indictione 10, anno sæpe hætenus vulgata est, altera sanctimonialium, quam primi in lucem edidimus. Qua in re præcipuam operam navasse dicitur Amalarius Metensis

siquidem imperii sui tertio, Aquisgrani palatio generalē sanctumque convocasset conventum et cœpisset, secundum ardentissimam erga divinum cultum sibi cœlitus inspiratam voluntatem, multa congrua et necessaria de emendatione sanctæ Ecclesiæ, illius videlicet amore, qui eam suo sancto et pretioso redemit sanguine, eique se adfuturum usque ad consummationem pollicitus est sæculi, solerter ac curiose pertractare : eo usque inter cætera perventum est, ut eundem sanctum et venerabilem, Deo annuente, aggregatum conventum consuleret, imo consulendo admoneret, super quibusdam Ecclesiarum præpositis, qui partim ignorantia, partim desidia, subditorum curam parvipendebant, et hospitalitate justo diligebant, quid facto opus esset. Adjunxit etiam monendo, ut quia canonicorum vita sparsim in sacris canonibus et in sanctorum Patrum dictis erat indita, propter simplices quosque minusque capaces, aliquam ex eisdem sacris canonibus, et sanctorum Patrum dictis, institutionis formam pari voto patrique consensu exciperent, per quam patenter prælatorum et subditorum vita monstraretur, quatenus omnes qui canonica censentur professione, per viam propositi sui inoffenso gressu [in ingressu] incederent, et in Christi militia devotius unanimes atque concordēs existerent. Sed ut id nutu divino fieret, Dominum in commune humiliter exorandum præmonuit, ut servorum suorum exorabilibus pulsatus precibus, ejus admonitionem secundum suam voluntatem fieri, suaque gratia eam præcedere et subsequi dignaretur. Ad quam etiam admonitionem sacer conventus intimo gaudio repletus, expansis in cœlum manibus creatori omnium gratias agens, benedixit. Quippe qui talem, tam piū, tamque benignum Ecclesiæ suæ sanctæ principem, cunctisque ejus necessitatibus sapientissimum ac devotissimum prætulerit procuratorem. Suscipientes ergo libentissime hilariterque ejus saluberrimam multis Deo miserante profuturam admonitionem, licet plerique auxiliante Christo devote ac religiose cum sibi subjectis canonicam servent institutionem, et in plerisque locis idem ordo plenissime servetur, omnium tamen id animis sedit, ut secundum ejusdem principis admonitionem, una divino freti auxilio, ejusdem piissimi principis non modico adjuti juvamine, ejus videlicet liberalissima largitione copiam librorum præ manibus habentes, ex canonica auctoritate, et sanctorum Patrum dictis, veluti ex diversis pratis quosdam flosculos carpentes, hanc institutionis formam exciperent, et canonicis observandam conferrent; ut quorum forte labore, ob tarditatem ingenii, seu inopiam librorum, sparsim digesta difficile comprehendere posset, solerti stu-

ecclesiæ diaconus is cujus exstant ad eundem Ludovicum libri de divinis Officiis. Ab eo enim ferunt, facta e palatio librorum copia, totum hoc opus ex

dio in eodem opere breviter congesta perfacile ab his reperiri posset : per quam, ut præmissum est, et prælati recto tramite incedere, et subditis normam vivendi absque ignorantie obstaculo salubriter nosset præbere. Vigilanti ergo studio eandem institutionis formam colligere studuerunt : in qua plenissime continetur qualiter et prælati vivere, et subjectos regere, eisque ecclesiasticos sumptus administrare, et in Dei servitio constringere, bene operantes quoque ad meliora provocare, protervos quosque et negligentes debeant corripere. Cum igitur hujus institutionis formam coram memorato glorioso principe prolatam sacer conventus laudibus extulisset, et ecclesiastica auctoritate fulcitam, laudeque dignam, ac sanctæ Ecclesiæ utilissimam atque proficuum consona voce prædicaret, nihilque in ea reprehensionis ab iis qui sanum sapiunt reperiri posse profiteretur, ab eodem victoriosissimo principe, et ab omnibus qui aderant, Deo gratias acclamatum est. Nec immerito : quippe qui et occulta sua dispensatione, et gratissima inspiratione, præfatam principem, ut id fieri moneret, compulit, et ut ad effectum perduceretur, miserando adjovit. Proinde omnium sententia statutum est, ab omnibus, qui in canonica professione Domino militant, hanc institutionis formam, tot ecclesiasticorum virorum vigilanti studio congestam dignisque præconiis laudatam, juxta virium possibilitatem modis omnibus observandam : quatenus hanc, sive aliarum sanctorum Scripturarum documenta, sedula meditatione perlegentes et prælati et subditi, vocatione qua vocati sunt, ope divina administrati, infatigabiliter ambulent, et pro tam piissimo principe, qui ob lucrum animarum hoc sacrum et venerabile concilium ad hanc formam congerendam et statuendam salutiferis admonitionibus excitavit, modernis futurisque temporibus Dei immensam clementiam jugiter exorent. Nam in altero libello idem sacer conventus, eodem religiosissimo Augusto monente, quandam institutionis formulam ex sanctorum Patrum dictis studiose excerpit, et in unum breviter satisque congruenter congegit, et sanctimonialibus canonicè degentibus tenendam percensuit. In qua continetur quales eis abbatissæ præferendæ sint, qualiter eisdem sanctimonialibus infra claustra monasterii vivendum, quid a prælatis stipendiorum dandum, quibus documentis et virtutum instrumentis exornandæ sint : quatenus hac formula vivendi inspecta, et Deo sibi adiutorium præbente, humiliter suscepta et efficaciter impleta, cum bonorum operum lampadibus venienti sponso apparere, atque ejus thalamum ingredi mereantur.

diversis doctorum sententiis concinnatum, conciliique judicio et auctoritate comprobatum, quod inter alios tradit Adenarius in Chronico Engolismensi. JAC. SIM.

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

- I. De tonsura clericorum.
 II. De ostiariis.
 III. De lectoribus.
 IV. De exorcistis.
 V. De acolythis.
 VI. De subdiaconibus.
 VII. De diaconibus.
 VIII. De presbyteris.
 IX. De sacerdotibus.
 X. De episcopis.
 XI. De episcopis.
 XII. De pastoribus.
 XIII. De pastoribus, quales in ecclesia eligi debeant.
 XIV. De pastoribus, ut indigni atque imperiti ad pastorale magisterium accedere non præsumant.
 XV. De indignis præpositis.
 XVI. De inductis præpositis.
 XVII. De his qui in regimine prædesse possunt, sed idem officium per quietem propriam refugiunt.
 XVIII. De præpositis ecclesiarum.
 XIX. Quod sacerdotes sancti contemplativæ vitæ fieri participes possunt.
 XX. De doctrina et exemplis præpositorum.
 XXI. De humilitate præpositorum.
 XXII. De humilitate præpositorum.
 XXIII. De doctrinæ discretione.
 XXIV. Quæritur prælati subjectos doceant, ac semetipsos discreta circumspectione prævideant.
 XXV. De doctorum silentio.
 XXVI. Quod nihil prosit sacerdoti etiamsi bene vivat, si male viventes tacendo non arguat.
 XXVII. De pastoribus non recte gradientibus.
 XXVIII. De negligentia sacerdotis, qui doctrinæ suæ contraria agendo, personam non potest implere doctorum.
 XXIX. De his qui bene docent et male vivunt.
 XXX. De exemplis pravorum sacerdotum.
 XXXI. De præpositis carnalibus.
 XXXII. Luctuosa descriptio carnaliter viventium sacerdotum.
 XXXIII. De iracundis doctoribus.
 XXXIV. De zelo pastoralis officii erga subditos.
 XXXV. Quod sacerdotes nihil proprium habeant, et ecclesiarum facultates tanquam communes. Deo rationem reddituri suscipiant.
 XXXVI. De disciplina sacerdotum in his qui delinquant.
 XXXVII. De collata episcopis potestate ligandi atque solvendi.
 XXXVIII. De episcopis qui pro ordinatione sacerdotum munera libenter accipiunt.
 XXXIX. De subintroductis multis modis.
 XL. De clericis usuras accipientibus.
 XLI. De privilegiis presbyterorum.
 XLII. De excommunicatis.
 XLIII. Quod non oporteat demigrare.
 XLIV. Non transmigrandum de civitate in civitatem.
 XLV. De his qui in ecclesiis in quibus profecti sunt minime perdurant.
 XLVI. De flectendo genu.
 XLVII. De damnatis et ministrare tentantibus.
 XLVIII. De clericis damnatis.
 XLIX. De peregrinorum susceptione.
 I. Quod non liceat clerico in duarum civitatum ecclesiis ministrare.
 II. Quod non oporteat peregrinos clericos sine commendatiliis ministrare.
 III. Quod sine litteris sacro ministerio servientes profecti non debeant.
 IIII. De clericis a communione submotis ab alio non recipiendis episcopo.
 LIV. Si quis excommunicatus ante sententiam communicare præsumperit, ipse in se damnationem protulit.
 LV. De non sollicitandis clericis alienis.
 LVI. De his qui semel legerint in ecclesia, ab aliis non posse promoveri.
 LVII. Si qui clerici ab episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant unde recedere noluerunt.
 LVIII. Ut nullus alienum clericum sollicitare vel tenere præsumat, suo episcopo non præbente consensu.
 LIX. Ut in ecclesiis convivia minime celebrentur.
 LX. Quod nullus ecclesiasticorum in tabernis comedere debeat.
 LXI. De avaritia.
 LXII. Quod usuram non solum clerici exigere non debent, sed nec laici Christiani.
 LXIII. De his qui esum carniurn in clero constituti defugiunt.
 LXIV. De numero certo diaconorum.
 LXV. De his qui abominantur eos qui carnis vescuntur.
 LXVI. De his qui in usus pauperum conferuntur.
 LXVII. De his qui pro virginitate superbiunt.
 LXVIII. De his qui Dominico die jejunaunt, tanquam nihil præ cæteris differente.
 LXIX. De his qui ecclesiastica jejunia absque necessitate dissolvunt.
 LXX. De his qui se a perceptione sanctæ communionis avertunt, et qui excommunicatis per domos communicant.
 LXXI. De his qui ab alia parochia præter conscientiam episcoporum suorum in aliis commorantur.
 LXXII. De clericis et laicis excommunicatis.
 LXXIII. De episcopis et clericis adeuntibus imperatorem.
 LXXIV. De damnatis episcopis aut clericis adeuntibus imperatorem.
 LXXV. Ut qui in sacrario serviunt usuras non exigant.
 LXXVI. De his qui debeant in pulpito psallere.
 LXXVII. De honore quem presbyteris diaconi, qui sub ipsis sunt, debeant exhibere.
 LXXVIII. Quod subdiaconi non debeant benedecere, vel benedictionem dare.
 LXXIX. De exorcistis qui non sunt ab episcopis ordinati.
 LXXX. In ecclesia prandia fieri non debere.
 LXXXI. Quod præter episcopi iussionem clericus profecti non debeat.
 LXXXII. Ut ad sacrarium mulieris non introeant.
 LXXXIII. Non licere clericis lucticris interesse spectaculis.
 LXXXIV. Oblationes in domibus offerri non oportere.
 LXXXV. De clericis et monachis non manentibus in suo proposito.
 LXXXVI. Quod non oporteat clericis habentes adversus invicem negotium proprium episcopum relinquere, et ad sæcularia iustitia convolare.
 LXXXVII. Quod minime clericos transmigrare conveniat.
 LXXXVIII. Quod non liceat clericis post mortem sui episcopi honorem eius diripere.
 LXXXIX. Si quis clericorum pauper promotus, in ordine postea habuerit aliquod, Ecclesiarum potestati subiacet.
 XC. Ut clerici tabernas, nisi in peregrinis, non ingrediantur.
 XCI. Ut alienus clericus minime suscipiatur ab alio.
 XCII. Ut clericus nec suo, nec alieno nomine fenus exerceat.
 XCIII. Ut clerici nullas negotiationes inonestas, et turpia lucra sectentur.
 XCIV. De vita clericorum.
 XCV. De institutione clericorum.
 XCVI. Ex epistola Hieronymi ad Rusticum.
 XCVII. Quid distet inter monachum et clericum.
 XCVIII. De vita clericorum.
 XCIX. De clericis.
 C. De regulis clericorum.
 CI. De gentibus clericorum.
 CII. Quales oportet clericos esse.
 CIII. De subjectis laicis sub pastoralis regimine constitutis.
 CIV. De subditis.
 CV. De invidis et protervis subditis.
 CVI. Quod secundum sermonem prophetæ culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes perversa voluntate contemnant.
 CVII. Cum quo damno animæ suæ ab ecclesia quæ pauperes pascit accipiunt illi qui sibi de suo sufficiunt.
 CVIII. Qui sint qui etiam cum profectu animæ suæ opibus sustentant ecclesiam.
 CIX. Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.

CX. Quæ sint vera gaudia, vel veræ divitiæ, et qui impedimenti afferant bona præsentia amatoribus futurorum.

CXI. Quomodo intelligatur quod dicit Apostolus, *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt.*

CXII. De vita et moribus clericorum

CXIII. Item de vita et moribus clericorum.

CXIV. Quæ præcepta specialiter monachis, quæ generaliter cæteris conveniant Christianis.

CXV. Quod canonica institutio, evangelica et apostolica auctoritate fulta, cæteris supereminet institutionibus.

CXVI. Quid sint res ecclesiæ.

CXVII. Quod diligenter munienda sint claustra canonicorum.

CXVIII. Ut in congregandis canonicis modus discretus sit tenendus.

CXIX. De his qui in congregatione sibi commissa solammodo ex familia ecclesiæ clericos aggregant.

CXX. Qui clerici in congregatione canonica constituti ecclesiastica accipere stipendia debeant.

CXXI. Ut in congregatione canonica æqualiter cibus et potus accipiatur.

CXXII. De mensura cibi et potus.

CXXIII. Quod a prælatis gemina pastio sit subditis impendenda.

CXXIV. Ut canonicis sicut in cæteris, ita etiam in cultu vestium modum teneant discretionis.

CXXV. Ut canonici cucullas manachorum non induant.

CXXVI. Quæ auctoritate horæ canonicæ celebrentur, quas scire ac religiose observare canonicos oportet.

CXXVII. De vespertinis.

CXXVIII. De completis.

CXXIX. De vigiliarum antiquitate.

CXXX. De matutinis.

CXXXI. Ut canonici horas canonicas religiose observent.

CXXXII. Quod cantantibus et psallentibus Domino angelorum adsint præsidia.

CXXXIII. Quales ad legendum et cantandum in ecclesiis constituendi sint.

CXXXIV. Qui modus sit correptionis.

CXXXV. Ut erga pueros, qui nutriuntur, vel eruduntur in congregatione canonica, instantissima sit adhibenda custodia.

CXXXVI. Ut omnes canonici ad completorium veniant.

CXXXVII. De cantoribus.

CXXXVIII. Quales vice prælatorum in congregatione canonica fungi debeant.

CXXXIX. De præpositis.

CXL. Qualis sit cellararius constituendus.

CXLI. Cui committi debeant stipendia pauperum.

CXLII. De infirmorum ac senum cura fratrum.

CXLIII. Qualiter porta canonicorum custodiatur.

CXLIV. Ut claustra canonicorum diligenter custodiantur.

CXLV. Epilogus breviter digestus.

* LIBER PRIMUS,

QUI EST DE INSTITUTIONE CANONICORUM.

(Dantur variantes ex ms. Vatic. 4885.)

CAPUT PRIMUM.

(*Isidori Eccles. Offic. l. vi. c. 4.*) Tonsuræ ecclesiasticæ usus a Nazaræis, nisi fallor, exortus est. Qui prius crine servato, denuo [diuturno] post magnam vitæ continentiam devotione completa caput radebant, et capillos in igne sacrificii ponere jubebantur, scilicet ut perfectionem devotionis suæ Domino consecrarent. Hujus ergo exempli usus ab apostolis introductus est, ut hi qui in divinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id est sancti Dei [*Deest Dei*], crine præciso innoventur. Hoc quippe et Ezechielii prophetæ jubetur, dicente Domino: *Tu filii hominis, sume tibi gladium acutum, et duces per caput tuum et barbam* (*Ezech. v*). Videlicet quia et ipse sacerdotali genere Deo in ministerium sanctificationis deserviebat. Hoc et Nazaræos illos, Priscillam et Aquilam, in Actibus apostolorum primum fecisse legimus: Paulum quoque apostolum, et quosdam discipulorum Christi, qui in hujusmodi cultu [*Deest cultu*] mirandi exstiterunt (*Act. xviii*). Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo agitur, scilicet, ut hoc signo in religione vitia resecentur, et criminibus carnis nostræ, quasi crinibus exuamur, atque inde innovatis sensibus ut comis rudibus enitescamus, expoliantes nos, juxta Apostolum, veterem hominem cum actibus suis (*Ephes. iv*), et induentes novum, qui renovatur in agnitione Dei (*Coloss. iii*). Quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite de-

A monstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare. Quod vero detonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hæc ex bysso confecta [confecto] rotunda erat, quasi sphaera media, et hoc significatur in parte capiti [capitis] tonsa. Corona autem latitudo aurei est circuli, quæ regum capita cingit. Utrumque itaque signum in capite clericorum exprimitur, ut impleatur etiam corporis quadam similitudine quod scriptum est, Petro apostolo perdocente: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium* (*I Petr. ii*). Quæritur autem cur sicut apud [*Deest apud*] antiquos Nazaræos, non ante coma nutritur, et sic tondetur. Sed qui exquirunt, advertant quid sit inter illud propheticum velamentum, et hanc Evangelii revelationem, de qua dicit Apostolus: *Cum transieris ad Christum, auferetur velamen* (*II Cor. iii*). Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Mosis et aspectum populi Israel, hoc significabat illis temporibus etiam coma sanctorum. Nam et Apostolus comam pro velamento esse dicit (*I Cor. xi*). Proinde jam non oportet ut velentur crinibus capita eorum qui Domino consecrantur, sed tantum ut revelentur: quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, jam in Evangelio declaratum est.

CAPUT II.

(*Isid., ibid. c. 14.*) Ostiarii [Item Isidori de Ostiariis. Ostiarii] sunt, qui in Veteri Testamento janijusque vice ponitur Isidori in libro Officiorum, de tonsura.

tores templi vocabantur, qui præerant portis Jerusalem, quique [quippe] ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora [*Deest* vel exteriora] custodiebant. Hi denique [Iidemque inter] inter sanctum et iniquum discernentes, eos tantum in ecclesia qui sunt fideles recipiunt. Intrare enim templum nisi per hos non possumus. Habent enim potestatem tam bonos recipiendi quam rejiciendi indignos.

CAPUT III.

(*Isid., ibid. c. 11.*) Lectorum [Item Isidori de lectoribus, Lectorum] ordo formam et initium a prophetis. Sunt igitur lectores, qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. LVIII)*. Isti quippe dum ordiuntur, primum de eorum conversatione episcopus ^B verbum facit ad populum. Deinde coram plebe tradit eis codicem apicum divinatorum, ad verbum Dei annuntiandum. Qui autem ad hujusmodi provehitur gradum, iste erit doctrina et libris imbutus, seu-sumque ac verborum scientia perornatus: ita ut distinctionibus sententiarum intelligat ubi finiatur junctura, ubi adhuc pendeat oratio, ubi sententia extrema claudatur. Sicque expeditus vim pronuntiationis tenebit, ut ad intellectum omnium mentes sensumque promoveat, discendo [discernendo] genera pronuntiationum, atque exprimendo proprios sententiarum affectus: modo indicantis voce, modo dolentis, modo increpantis, modo exhortantis, sive his similia, secundum genus propriæ pronuntiationis, in quo magis illa ambigua sententiarum adhibenda ^C cognitio est. Multa enim in Scripturis sunt, quæ nisi proprio modo pronuntientur, in contrariam recidunt sententiam, sicuti est: *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat (Rom. VIII)*? Quodque si confirmative non servato genere pronuntiationis suæ dicatur, magna perversitas oritur. Sic ergo pronuntiandum est, ac diceret: Deusne qui justificat? subauditur, Non. Necesse est ergo in tantis rebus scientiæ ingenium, quo proprie singula convenienterque pronuntientur. Propterea et accentuum vim oportet lectorem scire, ut noverit in qua syllaba vox protendatur pronuntiantis. Plerumque enim imperiti lectores in verborum accentibus errant, et solent irridere nos imperitiæ hi qui videntur ^D habere [hanc habere] notitiam, detrahentes, et jurantes penitus nos nescire quod dicimus. Porro vox lectoris simplex erit et clara, ad omne pronuntiationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem et subrusticum effugiens sonum, non humilis, nec adeo sublimis, non fracta, non tenera, nihilque femineum sonans, neque cum motu corporis, sed tantum cum gravitatis specie. (*Isid., ibid. c. 13.*) Auribus enim et cordi consulere debet lector, non oculis: ne potius ex seipso expectatores magis quam auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronuntiandi causa præcipuam curam vocis habuisse, ut exaudiri in tumultu possit. Unde et dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

CAPUT IV.

In ordine [Item Isidori de exorcistis. In ordine] et ministerio Ecclesiæ decet esse exorcistas secundu[m] officia quæ in templo Salomonis erant disposita; quæque posterius sunt ab Esdra dispertita. Et invenimus eos quos scilicet [*Deest* scilicet] Esdras actores memorat templi, nunc [eos nunc] esse exorcistas in ecclesia Dei. Fuerunt enim sub Esdra actores templi, servorum Salomonis filii, qui actum templi totius sub cura sua haberent, ac [aut] sacris oblationibus deservirent. Et cum fuissent ex ordine et ministerio templi, longe fuerunt officio [ab officio] altaris Dei: quia nec psalmistis, nec ostiariis, nec sacrorum servis attingere licebat ad munera altaris, nisi tantummodo levitis. Quid ergo est? Nullam aliam curam habebant actores templi, nisi ad sartacta facienda, ut [aut] quæcunque fuissent vexata in ædificio [ædificatione] templi, aut delapsa, per eosdem actores de thesauris Dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo actores templi, exorcista sunt in populo Dei. Quomodo enim actor prudens et bonus scit quis sit domini sui census et omnis substantiæ modus, et redigit apud se totius possessionis instrumenta originaria: sic et exorcista redigit in suam diligentiam totius regni Domini secreta, ut memoriæ mandet de scripturarum sacramentis, unde exerceat [*Ms. add.,* scilicet] donum, quod illi est a Spiritu sancto concessum, secundum Apostoli præconium. Exorcistas enim memorat Apostolus, cum dicit: *Nunquid omnes donationes habent sanationum (I Cor. XII)*? Hi enim cum ordiuntur, sicut ait canon (*Conc. Carthag. IV, Dist. 23. Exorcistarum*), accipiunt de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenes, sive catechumenos, sive baptizatos [*Deest* sive baptizatos].

CAPUT V.

(*Isid. Etymol. I. VII, c. 12.*) Acolythi [Item Isidori de acolythis. Acolythi] Græce, Latine ceroferrarii dicuntur a deportandis cereis, quando legendum est Evangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, et deportantur, non ad fugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilat, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Evangelio legitur: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. I)*.

CAPUT VI.

(*De offic. I. II, c. 10.*) Subdiaconi [Item Isidori de subdiaconis. Subdiaconi], qui apud Græcos hypodiaconi vocantur, in Esdra inveniuntur, appellaturque ibi Nathinæi, id est, in humilitate Domino servientes (*I Esdr. II et VIII*). Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in evangelio Joannis divina predicatione commonitus, Salvatorem meruit confiteri. Quique etiam ad primum divinitatis indicium fidelis evasit, protestante [præstante] Domino ac dicente: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (Joan. I)*. Deique

Isti oblationes in templo Domini suscipiunt a populis. Isti obediunt officiis levitarum. Isti quoque vasa corporis et sanguinis Christi diaconibus ad altaria Domini offerunt (*Conc. Carthag. iv, Dist. 2, Subdiaconi*). De quibus quidem placuit patribus, ut quia sacra mysteria [*Forte verius, ministeria. H.*] contractant, casti et continentes sint ab uxoribus, et ab omni carnali immunditia liberi, juxta quod illis propheta dicente jubetur: *Mundamini qui fertis vasa Domini (Isa. lii)*. Hi igitur cum ordinantur, sicut sacerdotes et levitæ, manus impositionem non suscipiunt: sed patenam tantum et calicem de manu episcopi, et archidiacono scyphum aquæ cum aqua manili et manutergium accipiunt.

CAPUT VII.

(*Isid., ibid. c. 8.*) Diaconorum [Item Isidori de diaconis. Diaconorum] ordo a tribu Levi accepit exordium. Præcepit enim Dominus Mosi, ut post ordinationem Aaron sacerdotis et filiorum ejus, rursus Levi tribus in Divini cultus ministerio ordinarentur et consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, et servirent pro Israel coram Aaron, et filiis ejus, in tabernaculo Dei, excubantes in templo die ac nocte. Ipsique gestarent arcam et tabernaculum et omnia vasa ejus, et in circuitu tabernaculi castra ipsi rursus [*Deest rursus*] constituerent, et in promovendo tabernaculo ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginti quinque annis, et supra, in tabernaculo servire ipsis mandatum est. Quam Regulam sancti Patres et in Novo Testamento constituerunt. In Evangelio autem primordia eorum, et in Actibus Apostolorum [discipulorum] ita leguntur: *Convocantes autem duodecim apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum [Non placet] nos relinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Quid ergo est, fratres? Considerate ex vobis viros boni testimonii septem, plenos spiritu sapientiæ, quos constituamus in hanc rem. Nos vero orationi et ministerio sermonis instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt statim Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, Philippum, Prochorum, et Nicanorem, et Timonem [Timotheum], et Parmenam, et Nicolaium advenam Antiochenum. Hi steterunt ante apostolos. Et cum orassent, imposuerunt illis manus. Verbumque Dei crescebat, et multiplicabatur numerus credentium (Act. vi)*. Exhinc jam decreverunt apostoli, apostolorumque [vel apostolorum] successores, per omnes ecclesias septem diaconos ordinandos esse [*Deest ordinandos esse*], qui sublimiori gradu cæteris proxime [prælati proxime] circa aram Christi, quasi columnæ altaris assisterent, et non sine aliquo septenarii numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem angeli tubis canentes (*Apoc. viii et x*). Hi sunt septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admoneant cunctos, sive in orando, sive in flectendis genibus, sive in psallendo, sive in lectionibus audiendis. Ipsi etiam, ut aures habeamus ad Dominum, clamant.

A Ipsi quoque evangelizant. Sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdotio consecratio, ita et in ministro dispensatio sacramenti est. Ille orare, hic psallere mandat. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam sacerdotibus propter præsumptionem non licet de sacra Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit a diacono. Levitæ inferunt oblationes in altaria; levitæ mensam Domini componunt; levitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum quæ operiuntur a levitis, ne videant qui videre non debent, et sumant qui servare non possunt. Qui propterea altari albis induti assistunt, ut cœlestem vitam habeant, candidique ad hostias et immaculati accedant, mundi scilicet corpore, et incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminenti castitate [eminentia castitatis] splendeant. Quales autem diaconi ordinentur, Paulus apostolus plenissime scribit ad Timotheum. Nam cum præmisisset de sacerdotum electione, continuo subjunxit: *Diaconi similiter irreprehensibiles (I Tim. iii)*, hoc est, sine macula sicut episcopi. *Pudici* utique, id est, a libidine continentes. *Non bilingues*, scilicet ne conturbent pacem habentes. *Non multo vino dediti*: quia ubi ebrietas, ibi libido dominatur et furor. *Non turpe lacrum sectantes*, ne de cœlesti ministerio [mysterio] lucra terrena sectentur. Est quippe [quoque] et turpis lucris appetitio, plus de præsentibus quam de futuris cogitare. Post hæc subjecit: *Hi autem probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes*. Hi utique sicut episcopi, ante ordinationem probari debent, si digni sint, et sic postea ministrare.

CAPUT VIII.

(*Isid., ibid. c. 7.*) Presbyterorum [Item Isidori de presbyteris. Presbyterorum] ordo exordium sumpsit (ut dictum est) a filiis Aaron. Qui enim sacerdotes vocabantur in Veteri Testamento, hi sunt qui nunc vocantur presbyteri. Et qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc episcopi nominantur: presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate Græci presbyteros vocant. His enim, sicut episcopis, dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiæ Christi, et in confectione divini corporis et sanguinis consortes cum episcopis sunt. Similiter et in doctrina populorum [apostolorum], et in officio prædicandi, sed solum propter [ac solum præter] auctoritatem summi sacerdotii, clericorum ordinatio et consecratio reservata est, ne a multis disciplina Ecclesiæ vindicata concordiam solveret, scandala generaret. Nam Paulus apostolus eosdem presbyteros, ut vere sacerdotes, sub [ut veteres sub] nomine episcoporum ita asseverat, loquens ad Titum: *Hujus, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim*

episcopum sine crimine esse (Cap. 1). Qua sententia ostendit, etiam presbyteros sub episcoporum nomine taxari. Unde et ad Timotheum de ordinatione episcopi et diaconi scribens, de presbyteris omnino tacuit, quia eos in episcoporum nomine comprehendit (*I Tim. III*). Secundus enim primo conjunctus est gradus, sicut et ad Philippenses episcopis et diaconibus scribit, cum una civitas plures episcopos habere non possit (*Philipp. 1*), et in Actibus apostolorum presbyteros Ecclesiae, iturus Hierosolymam, congregavit, quibus inter caetera ait: *Videte gregem in quo vos Spiritus sanctus episcopos ordinavit (Act. XX)*. Unde etiam tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse, sicut episcopos, et Apostolus ad Titum loquitur, et canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito et sapientia dici, non aetate (*Cap. 1*). Nam et Moysi praecipitur, ut eligat presbyteros. Unde et in Proverbiis dicitur: *Gloria senum canities (Prov. XX)*. Quae est haec canities? Haud dubium quin sapientia, de qua scriptum est: *Canities hominum prudentia est (Sap. IV)*. Cumque nongentos et amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus [Deest primus] appellatus est presbyter, id est senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam, presbyteri nominantur. Quod si ita est, mirum cur insipientes constituantur [constituuntur.]

CAPUT IX.

(*Isid., ibid. c. 5*.) Veniamus [Item Isidori de sacerdotibus. Veniamus] ergo nunc ad sacratissimos ordines, et singulariter demonstremus quod est sacerdotii fundamentum, vel quo auctore pontificalis ordo adolevit in saeculo. Initium quidem sacerdotii Aaron fuit, quamquam et Melchisedec prior obtulerit sacrificium, et post hunc Abraham, Isaac et Jacob. Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate, ista fecerunt. Caeterum Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primusque stola [pontificali stola] indutus victimas obtulit, jubente Domino ac loquente ad Moysen (*Exod. XXIX*): *Accipe, inquit, Aaron et filios ejus, et applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem cum filiis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea et tunica, et superhumerali, et rationali, quod constringes balteo, et pones [pone super] tiaram, et oleum unctionis fundes super caput ejus, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque illius applicabis, et indues tunicis lineis, cingesque balteo, Aaron scilicet et liberos ejus, et impones eis mitras, eruntque sacerdotes mei religione perpetua. Quo loco contemplari oportet, Aaron summum sacerdotem, id est, episcopum fuisse, et [nam] filios ejus, presbyterorum figuram praemonstrasse. Fuerunt enim filii Aaron et ipsi sacerdotes, quibus merito astare debuissent levitae, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter Aaron summum sacerdotem et inter*

filios ejusdem Aaron, qui et ipsi erant sacerdotes: quod Aaron super tunicam accipiebat poderem, stulam sanctam, et coronam auream, mitram et zonam auream, et superhumerali, et caetera quae supra memorata sunt. Filii autem Aaron, super tunicas lineas cincti tantummodo et tiarati astabant sacrificio Dei. Sed forsitan quaeritur et hoc, cujus figuram faciebat Moyses? Si enim filii Aaron presbyterorum figuram faciebant, et Aaron summi sacerdotis, id est episcopi, Moyses cujus? Indubitanter Christi, et vere per omnia Christi: quoniam fuit similitudo mediatoris Dei, qui est inter Deum et hominem, Jesus Christus, qui est verus dux populorum, verus princeps sacerdotum, et dominus pontificum, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

Hactenus de primordiis sacerdotalibus in Veteri Testamento: in Novo autem Testamento, post Christum, sacerdotalis ordo a Petro coepit. Ipsi enim primum datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: *Tu es, inquit, Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam: et tibi dabo claves regni caelorum (Math. XVI)*. Hic ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit, primusque ad fidem populorum virtute suae praedicationis adduxit. Siquidem et caeteri apostoli cum Petro par consortium [pari consortio] honoris et potestatis acceperunt. Qui etiam in toto orbe dispersi, Evangelium praedicaverunt; quibusque decedentibus successerunt episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus apostolorum. Qui non jam ex genere carnis et sanguinis eliguntur, sicut primum secundum ordinem Aaron, sed pro uniuscujusque merito, quod in eum gratia divina contulerit. Sicut etiam ad Heli Dominus praenuntiavit, dicens: *Haec dicit Dominus Deus Israel: Dixi, domus tua et domus patris permanebunt coram me usque in aeternum. Et nunc haec dicit Dominus: Nequaquam, sed glorificantes me glorificabo: Qui me spernit, spernetur (I Reg. II)*. Quatuor enim sunt genera apostolorum. Unum a Deo tantum, ut Moyses. Alterum per hominem et Deum, ut Josue. Tertium tantum per hominem, sicut his temporibus multi favore populi et potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudo prophetarum et pseudoapostolorum. Quid est autem nomen apostolorum? Apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Dominus evangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopus autem, ut quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Graecum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui praeficitur [superefficitur], superintendit, curam scilicet subditorum gerens (*August. de Civ. Dei, lib. XIX, c. 19*). ^a *Ἐπί* quippe, *super*, *αὐτοῦ*; autem, *intentio* est: ergo episcopum Latine superintendentem possumus dicere: ut intelligat non se esse episcopum, qui non prodesse, sed praesae

^a Sequens periodus tota deest usque ad *intentio* est.

dilexerit. Quod vero per manus impositionem a prae-
 cessoribus Dei sacerdotibus episcopi ordinantur, an-
 tiqua est institutio. Isaac autem patriarcha sanctus
 ponens manum suam super caput Jacob, benedixit
 ei (*Gen. xxvii*). Similiter et Jacob filiis suis benedi-
 ctionem dedit (*Num. xxvii*). Sed et Moyses super
 caput Josue manum suam imponens, dedit ei spiritum
 virtutis et ducatus in populo Israel. Sic et superim-
 pletor legis et prophetarum Dominus noster Jesus
 Christus per manus impositionem apostolos benedi-
 xit, sicut in Evangelio Lucæ scriptum est: *Et per-
 duxit illos trans Bethaniam: et elevavit manus suas,
 et benedixit eos. Factumque est cum benedixisset illis,
 discessit ab eis: et ipsi reversi sunt in Jerusalem cum
 gaudio magno* (*Luc. xxiv*). Et in Actibus apostolo-
 rum, ex præcepto sancti Spiritus, Paulo et Barnabæ
 ab *[Deest ab]* apostolis manus imposita est in epi-
 scopatum, et sic missi sunt ad evangelizandum (*Act.
 xiiii*). Quod autem a triginta annis sacerdos efficitur,
 ab ætate scilicet Christi sumptum est, ex qua idem
 orsus est prædicare. Hæc enim ætas profectu jam
 non indiget parvulorum, sed perfectionis vi plena
 est, et robusta, et ad omne disciplinæ ac magisterii
 exercitium præparata. Quod vero unius virginalis
 matrimonii sint qui eliguntur in ordine pontificatus,
 et in veteri lege mandatum est, et plenius scribit
 Apostolus dicens: *Unius uxoris virum* (*I Tim. iii*;
Tit. i). Sacerdotem quærit Ecclesia, aut de monoga-
 mia ordinatum, aut de virginitate sanctum. ^a Diga-
 mus enim haud fertur agere sacerdotium. Porro quod
 episcopus non ab uno, sed a cunctis provincialibus
 episcopis ordinatur, idco institutum est, ne aliquid
 contra fidem Ecclesiæ unius tyrannica auctoritas
 moliretur. Propterea ab omnibus convenientibus consi-
 tituitur, ac non minus, quam a tribus præsentibus,
 cæteris tamen consentientibus testimonio litterarum.
 Huic autem, dum consecratur, datur baculus, ut ejus
 indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel
 infirmitates infirmorum sustineat. Datur et annulus,
 propter signum pontificalis honoris, vel signaculum
 secretorum. Nam multa sunt, quæ carnalium minus-
 que intelligentium sensibus [mentibus] occultantes
 sacerdotes, quasi sub signaculo condunt, ne indignis
 quibusque sacramenta Dei aperiantur. Jam vero quod
 sæculares viri nequaquam ad ministerium Ecclesiæ
 assumantur, eadem auctoritas apostolica docet et
 dicit: *Manus cito nemini imposueris* (*I Tim. v*). Et
 iterum: *Non neophytum* (*Ibid. iii*), ne in superbiam
 elatus, putet se non tam ministerium humilitatis
 quam administrationem sæcularis potestatis adep-
 tum; et in condemnationem superbiæ, sicut dia-
 bolus, per jactantiam dejiciatur. Quomodo enim val-
 lebit sæcularis homo sacerdotii magisterium adim-
 plere, cujus nec officium tenuit, nec disciplinam
 cognovit? aut quid docere poterit, cum ipse non
 didicerit? Nunc vero sæpe cernimus plurimos ordi-
 nationem talibus facere: nec eligunt qui Ecclesiæ

A prosint, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt
 obsequiis deliniti, vel pro quibus majorum quispiam
 rogaverit; et ut deteriora dicam, qui ut ordinaren-
 tur, muneribus impetrarunt. Taceo de reliquis. Alii
 successores filios vel parentes faciunt, et conantur
 posteris præsulatus relinquere dignitatem, cum hoc
 nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Josue de
 alia tribu elegit, ut sciremus principatum in populo
 non sanguine defendendum esse, sed vitæ meritis
 (*Num. xxvii*). Interdum autem et juxta meritum ple-
 bium eliguntur personæ rectorum: unde noverint
 populi sui fuisse meriti, regimen perversi suscepisse
 pontificis. Quod autem is, qui post baptismum aliquo
 mortali peccato corruptus, ad sacerdotium non pro-
 vehatur, lex ipsa testatur. Moyses enim in lege præ-
 cepit sacerdotibus, ne aliquid vitium [pecus] ad
 aram Dei offerant (*Levit. i et ii*); quod ipsum postea
 offerentibus sacerdotibus Israel per Malachiam im-
 properavit Deus, dicens: *Vos sacerdotes qui pollui-
 stis nomen meum, et dixistis: In quo polluimus eum?
 Offerentes super altare meum panem pollutum, et of-
 ferebatis cæcum et languidum* (*Malack. i*). Unde et
 in Numeris vitula rufa, cujus cinis expiatio est po-
 puli, non aliter jubetur offerri ad altare Domini, nisi
 quæ terrena opera non fecerit, jugumque delicti non
 traxerit, nec vinculis peccatorum fuerit alligata
 (*Num. xix*). Sed quid plura subjiciamus? Si eni-
 is, qui in episcopatu vel presbyterio positus, mortale
 aliquid peccatum admiserit, retrahitur: quanto ma-
 gis ante ordinationem repudiari peccator inventus
 debet, ut non ordinetur? [si peccator inventus est, non
 ordinetur.] Quapropter quia lex peccatores a sacer-
 dotio removet, consideret se unusquisque: et sciens
 quia potenter [potentes potenter] tormenta patientur,
 retrahat se ab hoc non tam honore quam onere,
 et aliorum qui digni sunt, locum non ambiat occu-
 pare. Qui enim in erudiendis atque instruendis
 virtute populis præerit, necesse est ut in [*Deest in*]
 omnibus sanctus sit, et in nullo reprehensibilis ha-
 beat. Qui enim alium de peccatis arguit, ipse a
 peccato debet esse alienus. Nam qua fronte subje-
 ctos arguere poterit, cum illi statim possit corre-
 ptus ingerere? Ante doce te quæ recta sunt, epi-
 scope. Quapropter qui negligit recta facere, desinat
 recta docere. Prius quippe semetipsum corrigere
 debet, qui alios ad bene vivendum monere studet, ita
 ut in omnibus semetipsum formam vivendi præbeat,
 cunctosque ad bonum opus et doctrina et opere pro-
 vocet. Cui etiam scientia Scripturarum necessaria
 est: quia si episcopi tantum sit sancta vita, sibi soli
 potest prodesse sic vivens. Porro si et doctrina fue-
 rit eruditus, potest cæteros quosque instruere, et do-
 cere suos, et adversarios repercutere. Qui nisi refu-
 tati fuerint atque convicti, facile possunt simplicium
 corda pervertere. Hujus autem sermo debet esse pu-
 rus, simplex et apertus, plenus gravitate et hone-
 state, plenus suavitate et gratia, tractans de myste-

^a Post sanctum, statim succedit porro quod, predictis verbis intermediis, et præmisso titulo: *Quare episcopus a comprovincialibus episcopis ordinetur.*

rio legis, de doctrina fidei, de virtute continentiae, de disciplina iustitiae: unumquemque diversa admonens exhortatione, juxta professionem [professionis] morumque qualitatem: videlicet ut pernoscat, quid, cui, quando, vel quomodo proferat. Cujus prae caeteris speciale officium est, Scripturas legere, percurrere canones, exempla sanctorum imitari. Vigiliis, jejuniis, orationibus incumbere: cum fratribus habere pacem, nec quemquam ex membris suis discerpere. Nullum damnare, nisi comprobatum: nullum excommunicare, nisi discussum. Quique ita humilitate pariter et auctoritate praestabit, ut nec per nimiam humilitatem suam, subditorum vitia convalescere faciat; nec per immoderatam auctoritatem severitatis potestatem exerceat: sed tanto cautius erga sibi commissos agat, quanto durius a Christo judicari formidat. Tenebit quoque illam supereminentem donis omnibus charitatem, sine qua omnis virtus nihil est. Custos enim sanctitatis, charitas est: locus autem hujus custodis, humilitas est. Habebit etiam inter haec omnia et castitatis eminentiam, ita ut mens Christi corpus confectura, ab omni inquinamento carnis sit munda et libera. Inter haec oportet eum sollicita dispensatione curam pauperum gerere, esurientes pascere, vestire nudos, suscipere peregrinos, captivos redimere, viduas ac pupillos tueri, pervigilem in cunctis exhibere curam providentia et distributione discreta. In quo etiam et hospitalitas ita erit praecipua, ut omnes cum benignitate et charitate suscipiat. Si enim omnes fideles illud evangelicum audire desiderant, *Hospes fui, et suscepistis me* (Matth. xv), quanto magis episcopus, cujus diversorium cunctorum debet esse receptaculum? Laicus enim unum aut duos suscipiens, implebit hospitalitatis officium: episcopus si omnes non receperit, inhumanus est. In negotiis autem saecularibus dirimendis, oportet eum causam merito discernere, non gratia. Neque enim sic debet episcopus suscipere potentem, ut contristet contra justitiam pauperem: neque pro paupere, auferre justitiam a potente. Non defendat improbum, nec sancta indigno committenda arbitretur: neque arguat aut impugnet, cujus crimen non reprehendit. Erit quoque illi etiam juxta Apostolum mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia, sive pudicitia, ut non solum ab opere immundo se absteineat, sed etiam ab oculi, oris, et cogitationis errore. Ita ut dum nullum in se vitium regnare permittit, impetrare apud Deum veniam pro subditorum facinoribus valeat. Qui enim ista sectaverit, et Dei minister utilis erit, et perfectum sacerdotium consummabit.

CAPUT X.

(Hieronymi excerptum ex Ep. ad Titum.) *Hujus rei* [Excerptum B. Hieronymi ex Epistola ad Titum. *Hujus rei*,] *gratia relinqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas* (Tit. 1). Reliquit Titum discipulum Cretae, ut rudimenta nascentis Ecclesiae confirmaret, et si quid videbatur doesse, corrigeret: ipse pergens ad alias nationes, ut rursus in eis Christi jaceret fun-

damentum. Quod autem ait, *ut ea quae desunt corrigas* [deerat corrigeres, et sic ubique], ostendit necdum eos ad plenam venisse scientiam veritatis: et licet ab apostolo correcti fuerint, tamen adhuc indigere correctione. *Et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego tibi disposui.* Diligenter Apostoli attendamus verba, dicentis: *Ut constituas per civitates presbyteros, sicut et ego tibi disposui.* Qui qualis presbyter debeat ordinari, in consequentibus disserens, hoc ait: *Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, etc.* Postea intulit: *Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem.* Idem ergo est presbyter, qui [et] episcopus. Et antequam diaboli instinctu studia et schismata [deest schismata] in religione fierent, ac diceretur in populis, **B** *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha*, communi presbyterorum consilio Ecclesiae gubernabantur: Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, putabat suos, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur caeteris, ad quem omnis cura Ecclesiae pertineret, ut schismatum semina tollerentur. Putat aliquis, non Scripturarum, sed nostram esse sententiam, episcopum et presbyterum unum esse, et aliud aetatis, aliud esse nomen officii? Relegat Apostoli ad Philippenses verba, dicentis: *Paulus et Timotheus servi Christi Jesu, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis et diaconibus, gratia vobis et pax, et reliqua* (Philipp. 1). Philippi una est urbs Macedoniae. Et certe in una civitate plures, ut nunc putatur, episcopi esse non poterant. Sed quia eisdem episcopos illo in tempore quos presbyteros appellabant, propterea indifferenter de episcopis, quasi de presbyteris est locutus. Adhuc alicui hoc videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur. In Actibus apostolorum scriptum est, quod cum venisset apostolus Paulus Miletum, miserit Ephesum, et convocaverit presbyteros ejusdem ecclesiae, quibus postea inter caetera sit locutus: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus episcopos pascere ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum* (Act. 20). Et hic diligentius observate, quomodo unius civitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit. Videamus igitur qualis presbyter, sive episcopus ordinandus sit: *Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse tanquam Dei dispensatorem. Non protervum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri appetitorem* (1 Tim. 3). Primum itaque sine crimine sit, quod puto alio verbo ad Timotheum, irreprehensibilem nominatum. Non qui eo tantum tempore, quo ordinandus est, sine ullo sit crimine, et praeteritas maculas nova conversatio deleverit: sed ex eo tempore, quo in Christo renatus est, nulla peccati conscientia mordeatur. Quomodo enim potest praeses Ecclesiae auferre malum de medio ejus, qui in delictum simile

corruperit? aut qua libertate corripere peccantem, cum tacitus sibi ipse respondeat eadem se admisisse quæ corripit? Primum itaque dicendum est, quod tam sanctum sit nomen sacerdotii, ut nobis etiam ea quæ extra nos sunt posita, reputentur: non quod propter vitia nostra episcopi non fiamus, sed quod propter filiorum incontinentiam ab hoc gradu arcendi simus. Qua enim libertate possumus alienos filios corripere, et docere quæ recta sunt, cum nobis statim possit, qui fuerit correptus, ingerere, Ante doce filios tuos? Aut qua fronte extraneum corripio fornicantem, cum mihi conscientia mea ipsa respondeat, Exhæreda ergo filium fornicantem, abjice filios tuos vitiis servientes? Cum autem nequam [Deest nequam] filius in una tecum convivatur [Al., communicat] domo, tu audes [tu addis] de alterius oculo festucam detrudere, in tuo trabem non videns? Non itaque justus polluitur ex vitiis filiorum, sed libertas ab apostolo ecclesiæ principi reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere. Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem. Quæritur ergo inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur: et non comedens et bibens cum ebriosis, percutiat servos et ancillas, sed incertum Domini expectat adventum, et det conservis in tempore cibaria. Inter villicum autem et familiam hæc sola distantia est, quod conservus præpositus est, conservis suis. Sciat itaque episcopus et presbyter, sibi populum esse conservum, non servum. Cætera quæ sequuntur, in nobis posita sunt. *Non protervum*, id est, non tumentem et placentem sibi quod episcopus sit: sed quasi bonum villicum, id [est] requirentem quod pluribus prosit. *Non iracundum*. Iracundus est, qui semper irascitur, et ad levem responsionis auram atque peccati, quasi a vento folium commovetur. Neque vero qui aliquando irascitur, iracundus est: sed ille dicitur iracundus, qui crebro hac passione superatur. Prohibet quoque episcopum esse vinolentum, ne vel sensu occupato exaltet risum contra gravitatis [veritatis] decorem, et labiis dissolutis cachinnet: vel si paululum tristis ejusdam rei fuerit recordatus inter pocula, in singultus prorumpat et lacrymas. Longum est ire per singula, et insanias, quas ebrietas suggerit, explicare. Post vinolentiam etiam hoc præcepit, ne percussor sit. Quod quidem, et simpliciter intellectum, ædificat audientem, ne facile manum porrigat ad cædendum, ne in os alterius verberandum insanus erumpat. Melius est autem, ut non percussorem illum esse dicamus, qui mansuetus et patiens, sciat quid in tempore loquendum sit, quid tacendum, ne sermone inutili conscientiam percutiat infirmorum. Turpis quoque lucri appetitus, ab eo qui episcopus futurus est, esse debet alienus: sunt enim multi, docentes [dicentes] quæ non oportet turpis lucri gratia, qui totas domos subvertunt, et putant quæstum esse pietatem. *Melior est autem, juxta*

Salomonem, *modica acceptio cum justitia, quam multa gemina cum iniquitate: et magis eligendum in paupertate nomen bonum, quam in divitiis nomen pessimum* (Prov. xvi). Episcopus, qui imitator Apostoli esse cupit, habens victum et vestitum, his tantum debet esse contentus. *Qui altario serviunt, de altario vivant* (I Tim. vi). *Vivant*, inquit, et non divites fiant. Unde et æs nobis excutitur de zona, et una tantum tunica induimur, ne de crastino cogitemus. Turpis quoque lucri appetitio est, plus de præsentibus quam de futuris cogitare. Huc usque quid non debeat habere episcopus, sive presbyter, apostoli sermone præceptum est: nunc e contrario, quid habere debeat, explicatur. *Sed hospitalem, bonorum amatorem, castum, justum, sanctum, continentem, abstinentem, obtinentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potius sit consolari in doctrina sana, et contradicentes arguere*. Ante omnia hospitalitas futuro episcopo denuntiatur. Si enim omnes illud de Evangelio audire desiderant, *Hospes sui, et suscepistis me* (Matth. xxv), quanto magis episcopus, cujus domus omnium commune debet esse hospitium? Laicus enim unum aut paucos suscipiens, implevit hospitalitatis officium: episcopus nisi omnes receperit, inhumanus est. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque et benignitas præcipue esse debent in episcopo, et inter cunctos laicos eminentia: sic et castitas proprie, et, ut ita dixerim, pudicitia sacerdotalis: ut non solum ab opere se immundo absteineat, verum a jactu oculi et cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera. Justus quoque episcopus esse debet et sanctus, ut justitiam in populis quibus præest exerceat, reddens unicuique quod meretur, nec accipiat personam in judicio. Inter laici autem et episcopi justitiam hoc interest, quod laicus potest apparere justus in paucis: episcopus vero in tot exercere justitiam, quot et subditos habet.

CAPUT XI.

(Ex eodem, ep. ad Oceanum.) *Si quis episcopatum* [Excerptum ex epistola Hieronymi ad Oceanum. Si quis Episcopatum] *desiderat, bonum opus desiderat*. Opus, non dignitatem: laborem, non delicias. Opus quo per humilitatem decreseat, non intumescat fastigio. *Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse* (I Tim. iii). Id ipsum quoque ad Titum: *Si quis est sine crimine* (Tit. i). Omnes virtutes in uno sermone comprehendit, et pene rem contra naturam exigit. Si enim omne peccatum, etiam in otioso verbo, reprehensione dignum est, quis ille, qui absque peccato, id est, sine reprehensione, versetur in mundo? Sed futurus pastor Ecclesiæ talis eligitur, ad ejus comparationem recte grex cæteri nominentur. Definiunt rhetores oratores qui sit vir bonus, dicendi peritus. Ante vita quam lingua [sic lingua] irreprehensibilis quæritur, ut doctus merito suscipiatur. Perdit enim auctoritatem dicendi, cujus

sermo opere destruitur. *Unius uxoris virum.* Certe A de baptizatis apostoli sermo est, nemo dubitet. *Sobrius, prudentem, ornatum, hospitem, doctorem, pudicum,* etc. Sacerdotes qui ministrant in templo Dei, prohibentur vinum et siceram bibere, ne crapula et ebrietate aggraventur corda eorum (*Levit. x*): et ut sensus officium exhibens Deo, vigeat semper et tenuis sit. Quod autem infert, *prudentem,* excludit eos qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam sacerdotum. Nisi enim cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt. *Ornatum.* Qui vitia non habet, irreprehensibilis appellatur, qui virtutibus pollet, ornatus est; possumus et alium intelligere ex hoc verbo, juxta illud Tullii: Caput est artis, decere quid facias. Sunt enim quidam ignorantes mensuram suam, et tantæ stoliditatis ac vecordiae, ut et in motu, et in incessu, et in habitu, et in sermone communi, risum spectantibus tribuant; et quasi intelligentes quid sit ornatus, comunt se vestibus et munditiis corporis, et lautioris mensæ epulas parant, cum omnis istiusmodi ornatus et cultus sordibus fœdior sit. Quod autem doctrina a sacerdotibus expectatur, et veteris præcepta sunt legis, et ad Titum plenius scribitur (*Tit. i*). Innocens enim et absque sermone conversatio, quantum exemplo prolest, tantum silentio nocet. Nam latratu canum, baculoque pastoris, luporum rabies deterrenda est. *Non vinolentum, non percussorem.* Virtutibus vitia opposuit. Didicimus [dicimus], quales esse debeamus: discamus quales non esse debeant sacerdotes. Vinolentia, scurronum est et comessorum: venterque mero æstuans, cito despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriam, vivens mortuus est: ergo qui inebriatur, et mortuus et sepultus est. Nunc ad unius horæ ebrietatem nudavit femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat (*Gen. ix*). Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: et quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt (*Gen. xix*). Percussorem autem episcopum ille condemnat, qui dorsum posuit ad flagella, et maledictus non remaledixit. *Sed modestum.* Duobus malis unum opposuit bonum, ut temulentia et ira modestia refrænentur. *Non litigiosum, non avarum.* Nihil enim impudentis arrogantia rusticorum [*Deest rusticorum*], qui garulitatem auctoritatem putant, et parati semper ad lites, in subjectum sibi gregem tumidis sermonibus tonant. Avaritiam in sacerdote vitandam et Samuel docet, nihil coram populo eripuisse se cuiquam probans (*I Reg. xii*): et apostolorum paupertas, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant, et præter victum atque vestitum, nihil se aliud nec habere. nec velle gloriabantur. Quam ad Timotheum avaritiam, ad Titum turpis lucri cupiditatem apertissime notat (*Tit. i*). *Domum suam bene regentem.* Non ut opes augeat, non ut regias pariet epulas, non ut cælatas patinas [pateras] struat, non ut phasides aves lentis vaporibus coquat, qui ad ossa per-

veniant, et superficiem carniū non dissolvant artificio temperamento: sed ut quod populo præceptorum est, prius a domesticis exigat. *Filios habentem subditos cum omni castitate.* Ne scilicet incontinentes imitentur filios Heli, qui in vestibulo templi cum mulieribus dormiebant (*I Reg. ii*). *Non neophytem, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.* Hæri catechumenus, hodie pontifex; hæri in amphitheatro, hodie in ecclesia; vespere in circo, mane in altari; dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator. Quod autem ait, *ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli,* quis non exemplo verum probet? Ignorat momentaneus sacerdos humilitatem et mansuetudinem rusticorum, ignorat blanditias Christianas, nescit seipsum contemnere. De dignitate transfertur ad dignitatem. Non jejunavit, non flevit, non mores suos sæpe reprehendit, et assidua meditatione correxerat. Non substantiam pauperibus erogavit. De cathedra quodam modo ducitur ad cathedram, id est de superbia ad superbiam. Iudicium autem et ruina diaboli nulli dubium quin arrogantia sit. Incidunt in eam, qui in puncto horæ, necdum discipuli, jam magistri sunt. *Oportet autem eum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt.* Quale principium, talis et clausula. Qui irreprehensibilis est, non solum a domesticis, sed et ab alienis consono ore laudatur. Alieni extra Ecclesiam sunt Judæi, hæretici, atque gentiles. Talis ergo sit pontifex Christi, ut qui religioni detrahunt, vitæ ejus detrudere non audeant. Hos in sacerdotibus eligendis canones observare oportet.

CAPUT XII.

(*S. Aug. lib. ad pastores.*) Qui pastorum [Augustini de Pastoribus. Qui pastorum] nomina audire volunt, et pastorum officium implere nolunt, quid ad eos per prophetam dicatur, sicut lectum audivimus, recenseamus. Audite vos cum intentione, audiamus nos cum tremore. *Et factum est verbum Domini,* inquit Ezechiel, *ad me dicens: Fili hominis, propheta super pastores Israel, et dic ad pastores Israel (Ezech. xxxiv).* Hanc lectionem modo, cum legeretur, audivimus: hinc cum vestra sanctitate aliquid loqui decrevimus. Adjuvabit ipse ut vera dicamus, si non nostra dicamus. Nam si nostra dixerimus, pastores erimus pascentes nos, non oves. Si autem illius sunt quæ dicimus, per quemlibet ipse vos pascit. Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascent se solos. Nunquid oves pascent pastores? id est non se pascent pastores, sed oves. Hæc prima causa est, quare arguantur isti pastores: quia seipsos pascent, non oves. Qui sunt, qui seipsos pascent? De quibus Apostolus dicit: *Omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi (Philipp. ii).* Nos enim quos in loco isto, de quo periculosa ratio redditur, Dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum nostrum, constituit, habemus duo quædam. Unum, quod Christiani sumus: alterum, quod præpositi sumus. Illud, quod Christiani sumus, propter nos est: quod præpositi sumus, propter vos est. In

eo quod Christiani sumus, attenditur utilitas nostra : in eo quod præpositi sumus, non nisi vestra. Et sunt multi, qui Christiani, et non præpositi, perveniunt ad Deum faciliore fortasse itinere, et tanto forte expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem, excepto quod Christiani sumus, unde rationem reddemus Deo de vita nostra [de dispensatione],^a sumus etiam præpositi, unde rationem reddemus Deo de dispensatione nostra. Ad hoc istam difficultatem propono, ut compatibles nobis, orctis pro nobis. Veniet enim dies, quo cuncta adducantur in iudicium, et ille dies si sæculo longe est, unicuique homini suæ vitæ ultimus prope est : tamen utrumque latere voluit Deus, et quando veniat finis sæculi, et quando sit in unoquoque homine huius vitæ finis. Vis non timere diem occultum ? Dum venerit, inveniat te paratum. Cum ergo præpositi ad hoc sint, ut his qui subjecti sunt, consulant : nec ideo quod præsent, omnino utilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant : quisquis ita præpositus est, ut in eo quod præpositus est, gaudeat, et honorem suum quærat, et commoda sua sola respiciat, se pascit, non oves. Ad hoc sermo dirigitur. Audite, tanquam oves Dei, et videte quem admodum vos securos fecerit Deus. Qualescunque sint qui vobis præsent, id est, qualescunque nos simus, vobis securitatem dedit, qui pascit oves Israel. Nam si Deus non deserit oves suas, et mali pastores debitas pœnas luunt, et oves promissa percipient. Videamus ergo quid alloquatur pastores seipsos pascentes, non oves, sermo divinus neminem palpans : *Ecce lac consumitis, et lanis vos tegitis, et quod crassum est interficitis, et oves meas non pascitis. Quod infirmum est, non confortastis, et quod ægrolat, non corroborastis : et quod contribulatum est, non colligastis : et quod errabat, non revocastis : et quod periit, non requisistis : et quod forte fuit, confregistis : et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sit pastor (Ezech. xxxiv)*. Dicitur ad pastores pascentes seipsos, non oves, quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt ? *Lac consumitis*. Propter quod et Apostolus dicit : *Quis plantat vineam, et de fructu ejus non sumit ? quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit (I Cor. ix)* ? Invenimus ergo lac esse gregis, quidquid a plebe distribuitur præpositis, ad eorum sustentandum victum temporalem. Inde enim loquebatur Apostolus, cum hæc diceret quæ commemoravi. Et quidem apostolus, quanquam elegerit manibus suis transigi, et nec ipsum lac quærere ab ovibus, tamen lactis percipiendi potestatem habere se dixit, et sic Dominum disposuisse, ut qui evangelium annuntiant, de evangelio vivant. Et dicit alios coapostolos suos usos fuisse hac potestate, non usurpata, sed data. Plus ille fecit, ut nec quod debebatur, acciperet. Ipse ergo donavit et debitum, sed ab aliis non exegit indebitum [Al., sed alius non exegit indebitum]. Ille plus fecit : fortassis enim ipsum significabat, qui ægrum cum adduceret ad stabularium, dixit : Si

A quid amplius erogaveris, in redeundo reddam tibi (Luc. x). De his ergo qui non indigent lacte gregis, quid plura dicamus ? Misericordiores sunt, vel potius ipsius misericordiæ officium largius impendunt : possunt enim, et quod possunt faciunt. Laudentur hi, nec damnentur illi. Nam et ipse Apostolus datum non quærebat. Fructuosas tamen oves suas esse cupiebat, non steriles, sine lactis ubertate. Itaque cum esset quodam tempore in magna indigentia, vinctus in confessione veritatis, missum est illi a fratribus, unde necessitati et indigentia ejus ministraretur. Respondit autem illis gratias agens, et dixit : *Benefecistis communicantes necessitatibus meis : ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio et abundare, novi et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Verum tamen vos benefecistis, usibus mittere meis (Philipp. iv)*. Sed ut ostenderet in eo quod illi benefecerunt, quid ipse quæreret, ne inter illos esset, qui se ipsos pascunt, non oves : non tam suæ gaudet subventum esse necessitati, quam illorum gratulatur fecunditati. Quid ergo ibi quærebat ? Non quia quæro, inquit, datum, sed requiro fructum. Non ut ego, inquit, explear, sed ne vos inanes remaneatis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, ut manibus suis se transigant, accipiant de lacte ovium : sustentent suam necessitatem, sed non negligant ovium infirmitatem. Non hoc ibi quærant, tanquam commodum suum, ut ex necessitate penuriae suæ videantur annuntiare evangelium, sed hominibus illuminandis parent lucem verbi veritatis. *Sunt enim tanquam lucernæ, sicut dictum est : Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii)*. Et, *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio : sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v)*. Si ergo tibi lucerna accenderetur in domo, nonne adjiceres oleum ne exstingeretur ? Porro si lucerna accepto oleo non luceret, non erat plane digna, quæ in candelabro poneretur, sed quæ continuo frangeretur. Unde ergo vivitur, necessitatis est accipere, charitatis est præbere. Non tanquam venale sit evangelium, ut istud sit pretium ejus quod sumunt qui annuntiant, unde vivant. Si enim sic vendunt, magnam rem vili pretio vendunt. Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi in charitate Evangelii serviunt. Non expectent illi mercedem, nisi unde et isti salutem. Quid ergo istis increpatur, unde arguuntur ? quia cum lac sumerent, et lanis se tegerent, oves negligebant. Sua ergo tantum quærebant, non quæ Jesu Christi. Sed quoniam diximus, quid sit lac consumere quæramus, quid sit lanis tegere. Qui præbet lac, potum præbet ; et qui præbet lanam, honorem præbet. Ista sunt duo, quæ a pastoribus quærentur, qui seipsos pascunt, non oves : commodum sup-

^a Tota sequens periodus deest.

pendæ necessitatis, et favorem honoris et laudis A
 querunt. Etenim vestimentum propterea bene in-
 telligitur in honore, quia nuditatem contegit. Est
 enim unusquisque homo infirmus. Et quid est, quis-
 quis vobis præest, nisi quod vos estis? Carnem
 portat, mortalis est, manducat, dormit, surgit, na-
 tus est, moriturus est. Si ergo cogites quid sit, se-
 cundum seipsum homo est : et tamen honorando
 eum velut angelum, contegis [et tu honorando ta-
 men amplius velut contegis] quod infirmum est.
 Videte cujusmodi indumentum acceperat a bona
 Dei plebe idem Paulus, cum diceret : *Sicut angelum
 Dei excepistis me. Testimonium enim vobis perhibeo,
 quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedi-
 setis mihi (Galat. II)*. Sed cum tantus illi honor ex-
 hibitus esset, nunquid propter ipsum honorem sibi B
 exhibitum, ne forte negaretur, et minus ille cum
 argueret laudaretur, pepercit errantibus? Nam si
 hoc fecisset, esset inter illos qui se ipsos pascunt,
 non oves. Diceret apud seipsum. Quid ad me perti-
 net? quisque quod velit, agat. Victus meus salvus est,
 honor meus salvus est, et lac et lana satis est mihi.
 Eat quisque qua potest. * Ergo integra tibi sunt omnia,
 si eat quisque qua potest? Nolo te præpositum
 facere : unum te constituo de ipsa plebe. Si patitur
 unum membrum, compatiuntur omnia membra.
 Proinde ipse apostolus cum eis commemorat, quales
 fuerint erga illum, ne quasi oblitus eorum honorifi-
 centiæ videretur, testimonium perhibet, quod sicut
 angelum Dei susceperint eum : quod si fieri posset,
 oculos suos vellent eruere, et illi dare. Et tamen C
 accedit ad ovem languidam, ad ovem putridam, secare
 vulnus, non parcere putredini. Ergo, inquit, *inimicus
 factus sum vobis prædicans veritatem?* Ecce et accepit
 de lacte ovium, sicut paulo ante commemoravi-
 mus; et indutus est lanis ovium : sed tamen oves
 non neglexit. Non enim sua quærebat, sed quæ Jesu
 Christi. Absit ergo ut dicamus vobis : Vivite ut vultis;
 securi estote, Deus neminem perdet. Tantummodo
 fidem Christianam tenete : non perdet ille quod re-
 demit; non perdet pro quibus sanguinem fudit. Et si
 spectaculis volueritis oblectare animos vestros, ite;
 quid mali est? et festa ista, quæ celebrantur per un-
 versam civitatem in lætitia convivantium, et publi-
 cis mensis seipsos (ut putant) jucundantium, re ve-
 ra perdentium, ite, celebrate securi : magna est Dei
 misericordia, quæ totum ignoscat. Coronate vos ro-
 sis, antequam marcescant. In domo Dei vestri,
 quando volueritis, convivamini : implemini cibo et
 vino cum vestris. Ad hoc enim data est ista creatura,
 ut ea pe. fruamini. Non enim paganis et impiis eam
 dedit Deus, et vobis non dedit. Hæc si dixerimus,
 forte congregabimus turbas ampliores. Et si sunt
 quidam, qui sentiant nos hæc dicentes non recte
 sapere, paucos offendimus, sed multitudinem conciliamus.
 Quod si fecerimus non verba Dei, non ver-

ba Christi dicentes, sed nostra; erimus pastores pas-
 centes nosmetipsos, non oves. Cum autem dixisset
 quæ diligant isti pastores, dicit et quæ negligant.
 Vitia enim ovium late patent. Sanæ atque crassæ
 oves perpaucæ sunt, id est solidæ in cibo veritatis,
 utentes pascuis bene de munere Dei. Sed mali illi
 pastores non parcent talibus. Parum est quod illas
 languentes, et infirmas, et errantes, et perditas non
 curant : etiam istas fortes et pingues necant. quan-
 tum ipsis est; et illæ si vivunt, de misericordia Dei
 vivunt; tamen quantum ad pastores malos attinet,
 occidunt. Quomodo, inquit, occidunt? Male vivendo,
 malum exemplum præbendo. An frustra dictum est
 servo Dei eminenti in membris summi pastoris :
*Circa omnes te ipsum bonorum operum præbens exem-
 plum : et forma esto fidelibus (Tit. II)*? Attendit enim
 ovis, etiam fortis, plerumque præpositum suum
 male viventem, si declinet oculos a regulis Domini.
 Intendit in hominem, incipit dicere in corde suo :
 Si præpositus meus sic vivit, ego quis sum, qui non
 faciam quod ille facit? occidit ovem fortem. Si for-
 tem ergo occidit ovem, jam de cæteris quid faciet,
 qui illud, quod non ipse fructificaverat, sed forte
 aut robustum invenerat, male vivendo interfecit?
 Dico charitati vestræ ac iterum dico : Etsi vivunt
 oves, etsi fortes sunt oves in verbo Domini, et tenent
 illud quod audierunt a Domino suo : *Quæ dicunt, fa-
 cite : quæ autem faciant, facere nolite (Math. xxiii)*;
 tamen qui in conspectu populi male vivit, quantum
 in illo est, eum a quo attenditur, occidit. Non sibi
 ergo blandiatur, quia ille non est mortuus : et ille
 vivit, et iste homicida est. Quomodo cum lascivus
 homo intendit in mulierem ad concupiscendum eam,
 ecce illa casta est, et mæchatus est iste. Domini
 enim vera et aperta est sententia : *Quisquis viderit
 mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est
 eam in corde suo (Math. v)*. Non pervenit ad illius
 cubiculum, et in interiore jam suo cubiculo volutatur.
 Sic omnis qui male vivit in conspectu eorum quibus
 præpositus est, quantum in ipso est, occidit etiam fortes
 oves. Qui ergo imitatur præpositum malum, mori-
 tur; qui non imitatur, vivit : tamen quantum ad illum
 pertinet, ambos occidit. *Et quod crassum est, inquit,
 interfecistis, et oves meas non pascitis. Jam audistis
 quid diligant, videte quid negligant. Quod infirma-
 tum est, non confortastis; et quod male habuit, non
 corroborastis; et quod contribulatum est, et quod con-
 fractum est, non colligastis; et quod errabat, non re-
 vocastis; et quod periit, non inquisistis; et quod forte
 fuit, confregistis, interfecistis, occidistis.* ^b Infirmum
 quippe animum gerit ovis, quando tentationes sibi
 profuturas non credit. Pastor negligens, quando sic
 credit talis infirmus, non illi dicit : *Fili, accedens
 ad servitatem Dei, sta in justitia et timore, et prepara
 animam tuam ad tentationem (Eccli. II)*. Qui enim
 hæc loquitur, confortat infirmum, et ex infirmo

* Deest tota hæc periodus usque ad *nolo te*.

^b In editione Sirmondi : *Infirmatur ovis, id est, infirmum cor gerit, ut possit cedere tentationibus in-*

cauto et imparato supervenientibus. Pastor negligens, quando credit talis, non illi dicit, etc. HARD. Lectio Vaticanæ codicis convenit cum lectione Sirmondi.

facit firmum, ut non ille cum crediderit, prospera hujus sæculi speret. Si enim doctus fuerit sperare prospera hujus sæculi, ipsa prosperitate corrumpitur, supervenientibus adversitatibus sauciatur, aut fortassis exstinguitur. Non ergo eum ædificat super petram, qui sic ædificat, sed super arenam [fundamentum] ponit. *Petra autem erat Christus (II Cor. x)*. Christi passiones imitandæ sunt, non a Christianis deliciae conquirendæ. Confortatorem infirmus cum ei dicitur, Spera. Imminent quidem tentationes hujus sæculi, sed ab omnibus te eruet Dominus, si ab illo non recesserit retro cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illiniri, venit spinis coronari, venit opprobria audire, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te: tu nihil pro illo, sed pro te. Quales autem sunt, qui timentes hos lædere quibus loquuntur, non solum non præparant ad imminentes tentationes, sed etiam promittunt felicitatem hujus sæculi quam Deus ipsi sæculo non promisit; ille prædicat labores super labores usque in finem venturos ipsi sæculo, et tu vis ab ipsis laboribus exceptum esse Christianum? quia Christianus est, aliquid plus passurus est in hoc sæculo. Etenim ait Apostolus: *Omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patientur (I Tim. III)*. Jam si tibi placet pastor sua querens, non quæ Jesu Christi, ille dicat: *Omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patientur*: et tu dic, si in Christo pie vixeris, abundabunt tibi omnia bona, et si filios non habens, suscipies et nutries omnes, et nemo tibi morietur. Hæccine est ædificatio tua? Attende quid facias, ubi ponas. Super arenam est quod constituisti. Venturus est imber: influxurus est fluvius, flaturus est ventus, et impingent in domum istam, et cadet, et fiet ruina ejus magna. Leva de arena, pone supra petram: in Christo sit, quem vis esse Christianum. Attendat ad passiones Christi indignas: attendat illum sine ullo peccato, quæ non rapuit, exsolventem: attendat Scripturam dicentem sibi: *Flagellat omnem filium quem recipit (Hebr. XII)*, et para [quem recipit prorsus flagellat omnem filium ut et unicum unicus, et para, etc.] te flagellari aut certe non quæras recipi. Flagellat autem omnem, inquit, filium quem recipit, et tu dicis, Forte exceptus eris? Si exceptus a passione flagellorum, exceptus a numero filiorum. Itane, inquires, flagellat omnem filium? Prorsus flagellat omnem filium, ut et unicum. Unicus ille de Patris substantia natus, æqualis Patri in forma Dei, Verbum per quod facta sunt omnia, non habebat unde flagellaretur: Ad hoc carne indutus est, ut sine flagello non esset. Qui ergo flagellat unicum sine peccato, relinquit cum peccato adoptatum [eum peccatorem adoptatum]? In adoptionem vocatos nos esse Apostolus dicit: Adoptionem filiorum accepimus, ut essemus unico cohæredes, essemus etiam hæreditas ejus (*Galat. IV*). *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. II)*. Exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Sed plane,

PATROL. CV.

ne in futuris tentationibus deficiat infirmus, nec falsa spe decipiendus est, nec terrore frangendus. Dices ei: *Præpara animum tuum ad tentationem*, et forte incipit labi, contremiscere, nolle accedere. Habes et aliud: *Fidelis Deus qui non vos sinet tentari supra quam potestis ferre (I Cor. X)*. Illud enim promittere, et prædicere venturas passiones, infirmum confirmare est. Timenti autem nimium, et ex hoc deterrito, cum polliceris misericordiam Dei, non quia tentationes decrunt, sed quia non permittit tentari supra quam ferre potest, fructum colligere est. Sequitur: *Quod infirmatum est, inquit, non confortastis*. Pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, non quæ Jesu Christi, et commodo lactis et lanæ gaudentibus, oves omnino non curantibus. *Et quod male habuit, non corroborastis*. Inter infirmum (id est, non firmum) et ægrotum (id est, male habentem) hoc mihi videtur interesse. Etenim inter ista, fratres, quæ distinguere utcumque conamur, forte et nos possumus majori diligentia melius distinguere, et alius peritior, vel lumine cordis plenior. Interim ne fraudemini, quod sentio, loquor. Infirmo, ne accidat tentatio, et eum frangat, timendum est. Languens autem, jam cupiditate aliqua ægrotat, jam cupiditate aliqua impeditur ab intranda via Dei, a subeundo jugo Christi. Qui ergo videntur fervere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut non posse, infirmi sunt. Qui vero aliqua cupiditate mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus revocantur, languidi et ægroti jacent. Quippe qui in ipso languore, tanquam [gravati tanquam] sine ullis viribus, nihil boni possent operari. Sequitur: *Et quod errabat, non revocastis; et quod periit, non inquisistis [requisistis]*. (*Exech. XXXIV*). Hic inter manus latronum, et dentes luporum furentium, utcumque versamur: et contumaces sunt oves, quia queruntur errantes. Alienas se a nobis dicunt, errore suo et perditione sua: Quid nos vultis, inquit, quid nos quæritis? Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? quid me quæris? Quia in errore es, revocare volo; quia peristi, invenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare? sic vis perire? Quanto melius ego nolo? Prorsus audeo dicere, Importunus sum. Audio dicentem Apostolum: *Prædica verbum, insta opportune, importune (I Tim. IV)*. Quibus opportune? quibus importune? Opportune utique volentibus, importune nolentibus. Prorsus, Importunus sum, audeo dicere. Tu vis errare, tu vis perire? Ego nolo. Revocabo errantem, requiram perditam. Velis nolis, id agam, etsi me inquirentem laniant vepres silvarum [syllabarum], per omnia angusta me coarctabo. Omnes sepes excutiam, quantum mihi virium terrenis Dominus donat. Omnia peragrabo, revocabo errantem, requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire. Parum est quod doleo te errantem atque pereuntem. Timeo, ne negligens te, etiam quod forte est occidam. Vide enim quid sequitur: *Et quod forte fuit, confregistis*.

Si neglexero errantem atque pereuntem, et eum qui fortis est, delectabit errare atque perire. Cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferenter habuero errorem tuum, attendit qui fortis esse, cum te perditum non requiro : et putat nihil esse ire in errorem [hæresim]. Non frustra ergo, cum jam dixisset superius, *quod crassum est, interfecistis*, hic iterum in novissimo posuit, *et quod forte fuit, confregistis*. Proinde audi quid sequatur de ista negligentia malorum, imo falsorum pastorum : *Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sit pastor : et factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri. Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones frementes, cum oves adherent pastori. Nam præsens est pastor : sed male agentibus non est pastor, et in hærent pastoribus non pastoribus, se ipsos videlicet, non oves, pascentibus; et lethalis error [talís horror] consequitur. Eunt in bestias deprædantes se, et de illarum morte se satiare cupientes. Tales enim sunt omnes qui gaudent de erroribus alienis. Dispersæ sunt et errarunt oves meæ in omnem montem, et in omnem collem altum, hoc est, in omnem tumorem terrenæ superbiæ. Mons enim et collis, tumor terrenus et superbia sæculi intelligitur. Sunt enim et montes boni, de quibus Propheta dicit : *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cx)*. In omnem montem, et in omnem collem, et in omnem faciem terræ lucent, et in omnem faciem terræ dispersæ sunt, omnia terrena sectantes. Ea quæ in faciem terræ lucent, ipsa amant [emunt], ipsa diligunt. Nolunt mori, ut abscondatur vita eorum in Christo. Propterea, pastores, audite sermonem Domini : *Vivo ego, dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas sicut visitat pastor gregem suum*. Non curaverunt mali pastores, non enim suo sanguine redemerunt. Sicut visitat, inquit, pastor gregem suum in die. In quali die? Cum fuerit nimbus et nubes, id est, in pluvia et in nebula. Pluvia et nebula, error sæculi hujus, caligo magna; surgens de cupiditatibus hominum, et nebula valida conterens [Forte, contegens] terram. Et difficile est ut non errent oves in ista nebula : sed pastor non deserit eas, inquirit eas, penetrat nebulam oculis validis et [Deest validis et] acutissimis, non impeditur caligine nubium. Videt undique, errantem revocat, tantum ut fiat quod dicit in Evangelio : *Quæ sunt oves meæ, audiunt vocem meam, et sequuntur me (Joan. x)*. In medio ovium dispersarum : sic inquiram oves meas, et reducam eas ab omni loco quo dispersæ sunt illic [Deest illic]. In die nubis et nimbi, quando difficile est inveniri eas, tunc ego inveniam, crassa est nebula, pinguis nimbus est, oculos ejus nihil latet. Et educam eas de gentibus, et colligam eas de regionibus, et inducam eas in terram earum, et pascam eas super montes Israel. Constituit super montes Israel auctores Scri-*

A pturarum divinarum. Illi pascite, ut secure pascat. ^a Quidquid inde audieritis, hoc vobis bene sapiat : quidquid extra est, respuite. Ne erretis in nebula, audite vocem pastoris : colligite vos ad montes Scripturæ sanctæ. Ibi sunt deliciae cordis vestri, ibi nihil venenosum, nihil alienum. Uberrima pascea sunt, vos tantum sanæ venite, sanæ pascimini in montibus Israel, et in rivis, et in omni habitatione terræ. A montibus enim quos ostendimus, manserunt rivi prædicationis evangelicæ, cum in omnem terram exivit sonus eorum. Et facta est omnis habitatio terræ pascentis ovibus læta atque fecunda. In pascuis bonis pascam eas, et in montibus altis Israel : et erunt stabula earum illic, hoc est, ubi requiescant, ubi dicant, Bene est, verum est, et manifestum : non fallimur. In gloria Dei requiescent, tanquam in stabulis illis, et dormient, hoc est requiescent in deliciis [requiescent et requiescent in deliciis, etc.] suis bonis, et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. Sequitur : quod enim primum curavit, iterum dicit : *Hæc dicit Dominus Deus : quod perivi, inquiram; et quod erravi, revocabo; et quod imminutum est, colligabo; et quod exanime est, confortabo : et quod pingue est et forte, custodiam*. Quod non faciebant mali pastores, seipsos pascentes, non oves. Non ait Dominus, Constituum alios bonos pastores qui faciant hæc, sed, Ego, inquit, faciam, oves meas nulli committam. Securi vos fratres, securæ vos oves. Nobis videtur timendum quasi desit bonus pastor. Et addit sic : ^C *Et pascam eas cum judicio*. Vide quia solus pascit, cum judicio pascit. Quis enim homo certum judicat de homine? Temerariis judiciis plena sunt omnia. De quo desperavimus, subito convertitur, et fit optimus; de quo præsumpsimus, subito deficit, et fit pessimus. Nec timor ergo noster certus est [Deest media hæc periodus], nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque homo, vix novit ipse homo : tamen utcumque ipse, quid hodie; quid autem eras, nec ipse. Pascit ergo ille cum judicio, dispertiens propria propriis. Novit enim quid agat. Cum judicio pascit, quos judicaturus redemit. Sequitur. Absit ut desint modo boni pastores. Absit a nobis ut desint. Absit a misericordia ipsius, ut non eos gignat atque constituat. Utique si sunt bonæ oves, sunt et boni pastores. Nam de bonis ovibus fiunt boni pastores. Sed omnes boni pastores in uno sunt, unum sunt. Illi pascant, Christus pascit. Siat ergo omnes in pastore uno, et dicant vocem pastoris unam, quam audiant oves, et sequantur pastorem suum, et non illum, aut illum, sed unum. Et omnes in illo unam vocem dicant, diversas voces non habeant.

CAPUT XIII

(Gregorii Pastor. p. 1, in præmio.) ^b Cum rerum necessitas exposcit, pensandum valde est, ad calmea quisque regiminis qualiter veniat : atque ad

^a Deest tota hæc periodus usque ad *quidquid extra*.

^b Hic in cod. Vatic. numerari capitula incipiunt,

et respondent editis. Hic vero tum titulus præfigitur : *Gregorii de pastoribus animarum, quales in Ecclesia eligi debeant. Cum rerum, etc.*

hoc rite perveniens, qualiter vivat, et bene vivens, A qualiter doceat, et recte docens, infirmitatem suam quotidie quanta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut perventioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam presumptionis extollat. Prius ergo appetitum timor temperet: post autem magisterium, quod non a quaerente suscipitur, vita commendat. Ac deinde necesse est ut pastoris bonum, quod vivendo ostenditur, loquendo propagetur. Ad extremum vero superest ut perfecta quaeque opera consideratione propriae infirmitatis deprimat, ne hæc ante oculi arbitri oculos tumor elationis exstinguat. Isaias quoque ait: *Clama, ne cesses: sicut tuba exalta vocem tuam (Isa. LVIII)*. Praeconis namque officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit, ut ante adventum B iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. (*Greg. Pastor. p. II, c. 11.*) Sacerdos ergo si praedicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est praeco mutus! Fortes perseverantesque doctores velut imputribilia ligna quaerendi sunt, qui instructionis sacrarum voluminum semper inherentes, sanctæ Ecclesiae unitatem denuntient, et quasi intronissi circuli arcam Domini portent. Vectibus arcam testamenti portare, est bonis doctoribus sanctam Ecclesiam ad rudes infidelium mentes praedicando deduci. Qui auro quoque jubentur operiri, ut cum sermone aliis insonant, ipsi etiam vitae splendore fulgescant. Necesse est igitur ut qui ad officium praedicationis excubant, a sacrae lectionis studio non recedant: C ad hoc namque vectes esse in circulis arcae semper jubentur, ut cum portari arcam opportunitas exigit, de intronittendis vectibus portandi tarditas nulla generetur: quia videlicet cum spirituale aliquid a subditis pastor inquiritur, ignominiosum valde est, si tunc quaerat discere, cum quaestionem debet enodare. Circulis arcae foederis vectes inhæreant, ut doctores semper in suis cordibus eloquia sacra meditantem, testamenti arcam sine mora elevent, si quidquid necesse est, protinus docent. Unde bene primus pastor Ecclesiae pastores ceteros admonet, dicens: *Parati semper estote ad satisfactionem de ea, quæ in nobis est, spe (I Petr. III)*. Ac si aperte dicat, ut ad portandam arcam mora nulla praepediat, D vectes a circulis nunquam recedant. (*Greg. Mor. I. XXI, cap. 10.*) Sancti viri dum praesunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendant; nec praesse gaudeant hominibus, sed prodesse. Sciant enim quod antiqui patres nostri non tam reges hominum quam pastores pecorum fuisse memorantur. Cum Noe Dominus filiisque ejus post diluvium diceret: *Crescite et multiplicamini, et implete terram*, subditur: *Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ (Gen. IX)*. Homo quippe animalibus irrationalibus, non autem cæteris hominibus natura, praeratus est. Idcirco ei dicitur, ut ab animalibus, non ab homine timeatur, quia contra naturam superbire est, ab æquali velle ti-

meri. (*Greg. Pastor. p. II, c. 16.*) Cuncti qui praesunt, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis. Nam sicut praefati sumus, antiqui patres nostri, pastores pecorum, et non reges hominum, fuisse memorantur. Necesse est ergo ut rectores a subditis timeantur, quando ab eisdem Deum minime timere deprehendunt: ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina iudicia non formidant. Nequaquam praepositi ex subditorum timore superbiant, in quo non suam gloriam, sed subditorum justitiam quaerunt. In eo autem quod metum sibi a perverse viventibus exigit, quasi non hominibus, sed animalibus [bestiis] dominantur: quia videlicet ex qua parte bestiales sunt subditi ex ea debent etiam formidini jacere substrati: facies sanctæ Ecclesiae sunt hi, qui, in locis regiminum positi, apparent primi, ut ex eorum specie honor sit fidelis populi, etiam si quid in corpore latet deforme. Qui nimirum praelati plebibus, plangunt culpas infirmantium, seque sic de alienis lapsibus, ac si de propriis, affligunt. Saepe rectores boni, dum quosdam vident ad veniam post culpas redire, quosdam vero in iniquitate persistere occultas omnipotentis Dei iudicia mirantur, sed penetrare nequeunt. (*Pastor. lib. I, cap. 10.*) Obstupescunt enim quæ non intelligunt. Ille modis omnibus debet ad exemplum vivendi pertrahi, qui cunctis carnis passionibus moriens, jam spiritualiter vivit, qui prospera mundi postposuit, qui nulla adversa pertimescit, qui sola æterna concupiscit [interna desiderat], Cujus intentioni bene congruens, nec omnino per imbecillitatem corpus [Deest corpus], nec valde per contumaciam repugnat spiritus [corpus]. Ipse nihilominus ad dignitatem pastoralis officii debet provehi, qui ad aliena capiendi non ducitur, sed propria largitur; qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flectitur, sed non plus quam decet ignoscens, ab arce rectitudinis inclinatur: qui nulla illicita perpetrat, sed perpetrata ab aliis, ut propria, deplorat; qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur, sicque in bonis proximi, sicut in suis provecibus, lætatur. Ad dignitatem pontificalis excellentiæ recte pervenit, qui ita se imitabilem cæteris in cunctis quæ agit, insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem de transactis mens [Deest mens] erubescat: qui sic studet vivere, ut proximorum quoque corda arentia doctrinæ valeat fluentis irrigare: qui orationis usu experimento jam didicit, quod obtinere a Domino, quæcunque poposcerit, possit: cui prophetica voce jam qua specialiter [cui ad effectus sui vocem jam quasi specialiter, etc.] dicitur: *Adhuc loquente te, dicam, ecce adsum (Isa. I)*. Si fortasse quisquam veniat, ut pro se ad intercedendum nos apud potentem quempiam virum, qui sibi iratus, nobis vero est incognitus, ducat, protinus respondemus: Ad intercedendum venire non possumus, quia familiaritatis ejus notitiam non habemus. Si ergo homo apud hominem, de quo minime praesumit, fieri intercessor erubescit, qua mente apud Do-

minum intercessionis locum pro populo arripit, qui familiarem se ejus gratiæ esse per vitæ meritum nescit? Aut ab eo quomodo aliis veniam postulat, qui, utrum sibi sit placatus ignorat? Qua in re est adhuc aliud sollicitius formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti liquido novimus quia cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animas ad deteriora provocatur. Qui adhuc terrenis desideriiis astringitur, caveat ne districti iram judicis gravius accendens, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis auctore ruinæ. Solerter ergo se quisque metiatur, ne locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se vitium damnabiliter regnat: ne is, quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum.

CAPUT XIV.

(*Greg. in prol. Pastoralis.*) Sunt plerique [Gregorius. Ut indigni atque imperiti ad pastorale magisterium accedere non præsumant. Sunt plerique, etc.] pastorum, qui dum metiri se nesciunt, quæ non didicerunt, docere concupiscunt. Qui pondus magisterii tanto levius æstimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant. Ut quia indocti ac præcipites doctrinæ arcem tenere appetunt, a præcipitationis suæ ausibus in ipsa locationis janua repellantur. Nulla ars doceri præsumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars est artium regîmen animarum? Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse nesciat, vulneribus viscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritalia præcepta cognoverunt, cordis se medicos profiteri non metuunt: dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Sunt nonnulli, qui intra sanctam Ecclesiam, per speciem regiminis, gloriam affectant honoris. Videri doctores appetunt, transcendere cæteros concupiscunt, attestante Veritate: *Primos recubitus in cœnis, primas in consentibus cathedras quærunt* (Matth. xxiii); qui susceptum curæ pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione pervenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud discitur, et aliud decetur. Contra indignos pastores Dominus per prophetam quæritur: *Ipsi regnaverunt, et non ex me; principes exstiterunt, et non cognovi* (Ose. viii). Ex se namque, et non ex arbitrio summi rectoris, regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, culmea regiminis rapiunt potius quam assequuntur. Inutiles sacerdotes internus iudex et provehit, et non cognoscit: quia quos permittendo tolerat, profecto per judicium reprobationis ignorat. Unde ad se quibusdam, et post miracula venientibus, dicit: *Recedite a me, operarii iniquitatis: nescio qui estis* (Luc. xiii). Pastorum imperitia voce Veritatis increpatur, cum per prophetam dicitur: *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam* (Isa. lvi). Quos rursus

A Dominus detestatur, dicens: *Et tenentes legem, nescierunt me* (Jer. ii). Et nesciri ergo se ab eis Veritas conqueritur, et nescire se principatum nesciantium se protestatur: quia profecto hi qui ea quæ sunt Domini, nesciunt, a Domino nesciantur, Paulo attestante qui ait: *Si quis autem ignorat, ignorabitur* (I Cor. xiv). Plerumque pastorum imperitia meritis congruit subjectorum: quia quamvis lumen scientiæ, sua culpa exigente, non habeant, districto tamen iudicio agitur, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur, offendant. Hinc namque in Evangelio per semetipsam Veritas dicit: *Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in fossam cadunt* (Matth. xv). Hinc Psalmista, non optantis animo, sed prophetantis mysterio, denuntiat dicens: *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva* (Psal. lxxviii). Oculi quippe sunt, qui in ipsa honoris summa facie positi, providendi iueneris officium susceperunt. Quibus hi nimirum qui subsequenter inhaerent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis, dorsum flectitur; quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto ad portanda peccatorum onera curvantur qui sequuntur. Indigni quippe tanti reatus pondera fugerunt, si Veritatis sententiam sollicita cordis aure pensarent, quæ ait: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris* (Matth. xviii). Ne temerare sacra regimina, quisquis his impar est, audeat: et per concupiscentiam culminis, ducatum suscipiat perditionis. Hinc enim pie Jacobus prohibet, dicens: *Nolite plures magistri fieri, fratres mei* (Jac. iii). Hinc ipse Dei hominumque mediator, regnum percipere vitavit in terris: qui supernorum quoque spirituum scientiam sensumque transcendens, ante sæcula regnat in cœlis. Plerumque adversitatis magisterio sub disciplina cor premitur: quod si ad regiminis culmen eruperit, in elationem protinus usu gloriæ permutatur. Sic Saul, qui indignum se prius considerans, fugerat, mox ut regni gubernaculo suscepit, intumuit. Honorari namque coram populo cupiens, dum reprehendi publice noluit, ipsum tamen qui in regem se unxerat, abscedit. David propheta, auctoris sui iudicio pene in cunctis actibus placens, mox ut pressuræ potere caruit, in tumorem vulneris erupit: factusque est in morte Uriæ crudeliter rigidus, qui in appetitu feminæ enerviter fuerat flexus. Et qui malis ante pie noverat parcere, in bonorum quoque nece post didicit sine obstaculo retractationis anhelare. Prius quippe ferire deprehensum persecutorem noluit, et post cum damno desudantis exercitus, etiam devotum militem extinxit. Quem profecto ab electorum numero culpa longius raperet, nisi hunc ad veniam flagella revocassent. [*Greg. Past. c. 9.*] Plerumque qui subtile magisterium pastorale cupiunt, nonnulla quoque bona opera animo proponunt. Et quamvis hoc elationis intentione appetant, operaturos tamen se magna pertractant. Fitque ut aliud in imis in-

tentio supprimat [subrepat], aliud tractantis animo A superficies cogitationis ostendat. Nam sibi ipsa de se mens sapementitur, et fingit de se bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat. Sæpe mens principari appetens, fit ad hoc pavida, cum quærit; audax, cum pervenerit. Tendens enim, ne non perveniat, trepidat; sed repente perveniens, jure sibi hoc debitum, ad quod pervenerit, putat. Cumque percepto principatus officio perfrui seculariter cœperit, libenter obliviscitur quidquid religiose cogitavit. Necesse est enim ut cum cogitatio extra usum ducitur, protinus mentis oculus ad opera transacta revocetur, ac penset quisque quid subjectus egerit. Et repente cognoscit si prælatus bona agere, quæ proposuerit, possit, quia nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desiit superbire. Nescit laudem cum suppetit, fugere, qui ad hanc didicit, cum decesset, anhelare. Nequaquam vincere avaritiam potest, quando ad multorum sustentationem tendit is cui sufficere propria nec soli potuerunt. Ex ante acta ergo vita se quisque inveniat, ne in appetita se culminis imago cogitationis illudat. Plerumque in occupatione regiminis, ipse quoque boni operis usus perditur, qui in tranquillitate tenebatur: quia quieto mari recte navem et imperitus nauta dirigit, turbato autem tempestatum fluctibus etiam peritus se nauta confundit. Quid est potestas culminis, nisi tempestas mentis, in qua dum cogitationum semper procellis navis cordis quatitur, huc illucque incessanter impellitur, ut per repentinos excēssus oris et operis, quasi per obviantia saxa frangatur? Inter hæc itaque quæ protulimus, quid sequendum est, quid tenendam, nisi ut virtutibus pollens, coactus ad regimen veniat; virtutibus vacuus, nec coactus accedat? Ille si omnino renititur, caveat ne acceptam pecuniam in sudario ligans, a de ejus occultatione judicetur. Pecuniam quippe in sudario ligare, est, percepta dona sub otio lenti torporis abscondere. At contra iste, cum regimen appetit, attendat ne per exemplum pravi operis, pharisæorum more, ad ingressum regni tendentibus obstaculum fiat. Qui juxta vocem Magistri, nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt (Matth. xxiii). Considerandum quoque est, quia cum causam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Si ergo adhuc in ejus opere passiones vivunt, qua præsumptione percussum mederi properat, qui in facie vulnus portat.

CAPUT XV.

(Isidori lib. iii, Sentent., c. 34.) Non sunt [Isidori de dignis præpositis, non sunt, etc.] promovendi ad regimen ecclesiæ, qui adhuc vitiiis subjacent. Hinc est quod præceptum est David non ædificare visibile templum, quia sanguinum vir belli frequentia esset. Qua figura illi spiritaliter admonentur, qui vitiorum adhuc corruptioni sunt dediti, ne templum ædificent, hoc est, ecclesiam docere præsumant. Non debet ho-

* Deest media hæc periodus usque ad pecuniam.

norem ducatus suscipere, qui nescit subjectis tramite vitæ melioris præire. Neque enim quisque ad hoc præficatur, ut subditorum culpas corrigat, et ipse vitiiis serviat. Qui se indignum ad episcopatum existimat, locum ejus qui dignus est occupare [Deest occupare] non præsumat. Nam tam sanctum est sacerdotii nomen, ut nulla vitiorum nota maculari se sinat. Gravius enim condemnabitur, qui indignus suscipit quod non meretur. Qui regimen sacerdotii contendit appetere, ante in se discutiat, si vita honori sit congrua. Quod si non discrepat, humiliter ad id ad quod vocatur accedat. Reatum quippe culpæ geminat, si quis cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. Uniuscujusque casus tanto majoris est criminis, quanto, priusquam caderet, majoris erat virtutis. Præcedentium namque magnitudo virtutum crescit ad cumulum sequentium delictorum. Plerique sacerdotes, suæ magis utilitatis causa quam gregis, præesse desiderant: nec ut prosint, præsules fieri cupiunt: sed magis, ut divites fiant et honorentur. Suscipiunt enim sublimitatis culmen, non pro pastoralis regimine, sed pro solius regiminis vel [Deest regiminis vel] honoris ambitione: atque abstracto opere dignitatis, solum nominis appetunt dignitatem. Dum mali sacerdotes Deo ignorante non fiant, tamen ignorantur a Deo, ipso per prophetam testante: *Principes exstiterunt, sed non cognovi* (Ose, viii). Sed hic nescire Dei, reprobare est, nam Deus omnia novit.

CAPUT XVI.

C (Isid., *ibid.*, c. 35.) Sicut iniqui [Item Isidori de præpositis indoctis, Sicut iniqui, etc.], et peccatores ministerium sacerdotale assequi prohibentur, ita indocti et imperiti a tali officio retrahuntur. Illi enim exemplis suis vitam honorum corrumpunt, isti sua ignavia iniquos corrigere nesciunt. Qui [Quid] enim docere poterunt, quod ipsi non didicerunt? Desinat locum ducendi suscipere, qui nescit docere. Ignorantia quippe præsulum vitæ non congruit subjectorum. *Cæcus enim si cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt* (Matth. xv). Sacerdotes indoctos per Isaiam prophetam ita Dominus improbat: *Ipsi, inquit, pastores ignoraverunt intelligentiam* (Isa. lvi). Et iterum: *Speculatores ejus cæci omnes, id, est, imperiti episcopi. Nescierunt, inquit, universi canes muti, non valentes latrare: hoc est, plebes commissas non valentes, resistendo malis, per verbum doctrinæ defendere.*

CAPUT XVII.

(Gregorius Pastor., lib. i, cap. 5.) Sunt nonnulli [Gregorius de his qui in regimine prodesse possunt, sed idem officium pro quiete propria refugiunt, Sunt nonnulli, etc.], qui nimia virtutum dona percipiunt, et pro exercitatione cæterorum, magnis muneribus exaltantur. Qui studio castitatis mundi, abstinentiæ robore validi, doctrinæ dapibus referti, patientiæ longanimitate humilos, auctoritatis fortitudine erecti districti [Deest districti] sunt. Qui nimirum

culmen regiminum si vocati suscipere renuunt, ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro aliis acceperunt. Cumque sua et non aliorum lucra cogitant, ipsis se, quæ privata habere appetunt, bonis privant. Ilinc itaque ad discipulos Veritas dicit: *Non potest civitas abscondi super montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candela-brum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* (Matth. v). Hinc Petro Dominus ait: *Simon Joannis, amas me?* (Joan. xxi.) Qui cum se amore protinus respondisset, audivit: *Si diligis me, pascere oves meas.* Si ergo dilectionis est testimonium, cura passionis: quisquis virtutibus pollens, gregem Dei renuit pascere, pastorem summum convincitur non auare. Si nostri, sicut proximi, curam gerimus, quasi utrumque pedem per calcæamentum munimus. Qui vero sua cogitans, utilitatem proximorum negligit, quasi unius pedis calcæamentum cum dedecore amittit. Sunt nonnulli qui, magnis numeribus ditati, dum solius contemplationis studiis inardescunt, parere utilitati proximorum in prædicatione refugiunt, secretum quietis diligunt, secessum speculationis appetunt: de quo si districte judicentur, ex tantis procul dubio rei sunt, quantis venientes ad publicum prodesse potuerunt. Qua enim mente is qui proximis profuturus enitesceret, utilitati cæterorum secretum præponit suum; quando ipse summi Patris Unigenitus, ut multis prodesset, de sinu Patris egressus est ad publicum nostrum? Sunt nonnulli qui ex sola humilitate refugiunt, ne his quibus se impares æstimant, præferantur: quorum profecto humilitas, si cæteris quoque virtutibus cingitur, tunc ante oculos Dei vera est, cum ad respuendum hoc quod utiliter subire præcipitur, pertinax non est. Neque enim vere est humilis, qui superni nutus arbitrio, ut debeat præesse, intelligit, et tamen contemnit. Divinis dispositionibus subditus, atque a vitio obstinationis alienus, cum sibi regiminis culmen imponitur, si jam donis præventus est, quibus et aliis prosit, et ex corde debet fugere, et invitus obedire.

CAPUT XVIII.

(Isidori lib. iii, Sent., c. 33.) Vir ecclesiasticus [Isidori de præpositis. Vir ecclesiasticus, etc.] et crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis

* Prosperi. Jam tum videlicet Prospero tribuebantur libri tres de Vita contemplativa, qui inter ejus Opera edi solent, ejusque nomine a Gratiano passim et ab aliis citari solent; re autem vera Prosperi non videntur. Primo quia Gennadius Prosperi opera recensens horum librorum non meminit. Deinde quia illorum auctor lib. ii, cap. 9, de Hilario Arelatensi, qui æqualis fuit Prosperi, sic loquitur, ut ætate sua superiorum fuisse significet. Denique ut aliis argumentis supersedeam, in antiqua Collectione canonum eodictis Andegavensis sancto Pomerio (sic enim appellat) ut auctori tribuuntur, loco citato, qui apud Prosperum exstat lib. ii, cap. 7, et in codice sancti Salvatoris Vicecomitis, qui nunc est in bibliotheca reverendissimi archiepiscopi Tolosani, ejusdem loci abbatis, auctor his libris ascriptus est Julianus Po-

A debet, et dispensationem ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate provenerit, nolens quidem, sed humilis, gubernandam suscipiat. Multis intercipit Satanas fraudibus eos qui vitæ et sensus utilitate præstantes præesse et prodesse aliis nolunt: et dum eis regimen animarum imponitur, renuunt, consultius arbitrantes otiosam vitam degere quam lueris animarum insistere. Quod tamen decepti agunt per argumentum diaboli, fallentis eos per speciem boni; ut dum illos a pastoralis officio retrahit, nequaquam proficiant qui eorum verbis et exemplis instrui poterant. Viri sancti nequaquam occupationum secularium curas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt. Et quamvis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant. Quas quidem summopere, si liceat, vitare festinant: sed timentes occultam dispensationem Dei, suscipiunt quod fugiunt, exercent quod vitare noscuntur. Intran enim ad cor, et ibi consulunt quid velit occulta voluntas Dei: seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes, humiliant cervicem cordis jugo divinæ dispensationis.

CAPUT XIX.

(S. Prosperi de Vita contempl. lib. i, cap. 13.) Qui diligenter [Prosperi quod sacerdotes sancti contemplativæ fieri participes possunt, Qui diligenter, etc.] de Vita contemplativa considerat, et sufficienter instructus intelligit quando et ubi possit ejus perfectio comprehendi, non dubitabit ecclesiarum principes vitæ contemplativæ posse et debere fieri sectatores. Quia sive, secundum opinionem quorundam, nihil aliud sit vita contemplativa quam rerum latentium futurarumque notitia, sive vacatio ab omnibus occupationibus mundi sive divinarum studium litterarum, sive (quod his probatur esse perfectius) ipsa visio Dei, non video quid impedimenti sanctis sacerdotibus possit afferri, quo minus ad hæc quatuor quæ commemoravi perveniant. Duo enim, primum et ultimum, id est, rerum latentium futurarumque notitia, et ipsa visio Dei, incomparabiliter præstantiora erunt in illa vita beata, quam in ista diversis erroribus implicata. Quandoquidem tam rerum omnium notitia, quam ipsa Dei substantia, plene ac perfecte videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus

merius: et Juliano Pomerio eosdem prorsus ascribit Isidorus de ecclesiasticis Scriptoribus cap. 2: (Alios quoque, inquit, tres libros edidit, de futuræ vitæ contemplatione, vel actuali conversatione, nec non etiam de vitiis et virtutibus.) Quibus verbis liquido patet singulorum hujus operis librorum argumenta describi. Ediderat idem præterea alios libros octo, quorum etiam lemmata ibidem singillatim explicat Isidorus, quorumque testimonia frequenter usus est Julianus alter; Toletanus antistes, in Prognosticis futuri sæculi fuit porro Pomerius hic Afer Maurusque patria, sed quod ex Vita Cæsarii et ex Ruricii ad Pomerium ipsum epistolae intelligi licet, in Gallia primum rhetor, tum presbyter et abbas floruit Arelate. Pomerio eidem, ut videtur, scribit etiam Ennodius lib. ii, epistola 6.

mundi, et divinarum studium litterarum, etiam hic possunt habere pontifices. Sed illi qui se ab omnibus implicamentis negotiorum sæcularium removens, non torpent otio, sed insistent perfectionis suæ negotio, et ab stultitia sapientiæ sæcularis aversi, verbo Dei infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt, cœlestia sapiunt, terrena despiciunt, contradicentes sanæ doctrinæ redarguunt, obediens instituunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiores, incumbunt : et tam suis quam omnium qui per eos erudiuntur, provecibus clari, hic quidem velut gustum quemdam contemplativæ vitæ, quo ad eam ferventius provocentur, accipiunt : sed ibi jam in æternum felices effecti, de ejus perfectione gaudebunt. Proinde non inflantur, quia hic omnium fidelium catholicorum honorantur ut capita : sed lætantur potius, quia ibi Christi, qui est sacerdotum ac omnium fidelium caput, clariora membra futuri sunt. At si (quod absit) sæcularibus negotiis implicati, fundorum terminos sine termino cupiditatis extendant ac se passim exquisitis deliciis addicant [ditant], quæ animum corpusque debilitant ; si gloriam non Christi, sed suam, decepti vulgi adulantis honoribus, quærant : plusque de se alienæ linguæ, quam suæ conscientie credant ; si omne gaudium suum, non in futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitæ, sed in sua tantum dignitate constituent : et dum tales esse, quales credunt, amantur [creduntur amant], nunquam sibi displiceant : ac placentes sibi, non sint de sua correctione solliciti : quis non intelligat tales, si in talibus perseverent, nec se ante finem presentis vitæ emendent, contemplativæ vitæ participes esse non posse ? Ad quam non perveniunt, nisi qui studuerint esse quod facti sunt, nec affectant videri, sed esse quod sunt, non alienis laudibus, sed moribus suis eximii : nec solum de sua dignitate, sed potius de sacerdotalis vitæ nobilitate conspicui : qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitæ contemplativæ capaces, et gaudiorum cœlestium cohæredes.

CAPUT XX.

(*Isidori lib. III, Sentent., cap. 35.*) Tam doctrina [*Isidori de doctrina et exemplis præpositorum, Tam doctrina, etc.*] quam vita clarere debet ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est, ita ut quod docet verbo instruat exemplo. Vera enim est illa doctrina quam vivendi sequitur forma. Nam nihil turpius est, quam si bonum quod sermone [*Deest sermone*] quisque prædicat, explere opere negligat. Tunc enim prædicatio utilitate [utiliter] profertur, quando efficaciter adimpletur. Unusquisque doctor, et bonæ actionis et bonæ prædicationis habere debet studium ; nam alterum sine altero non facit perfectum : sed præcedat justus bene agere, ut sequenter possit bene docere. Sicut in numismate metallum, figura et pondus inquiritur ; ita in omni doctore

A ecclesiastico, quid sequatur, quid doceat, quomodo vivat. Per qualitatem igitur metalli, doctrina ; per figuram, similitudo patrum ; per pondus, humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepaverit, non metallum, sed terra erit.

CAPUT XXI.

(*Gregorii Pastor. lib. II, cap. 4, 16.*) Sit rector [*Gregorius de humilitate præpositorum. Sit rector*] discretus in silentio, utilis in verbo : ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus : ut et bonis in nullo se præferat, et cum pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat, quatenus et honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus deputet, et erga perversos jura [viam] rectitudinis exercere non formidet. Omnes homines natura æquales genuit : sed variante meritorum ordine, alios aliis culpa postponit. Ipsa autem diversitas, quæ accessit ex vitio, divino judicio dispensatur : ut quia omnis homo æque stare non valet, alter regatur ab altero. Unde cuncti qui præsent, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis : nec præesse hominibus gaudeant, sed prodessent. Quam videlicet potentiam bene regit, qui et tenere illam noverit, et impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, scit et cum illa cæteris æqualitate componi. Quam tamen potestatem recte dispensat, qui sollicitè noverit, et sumere ex illa quod adjuvat, et expugnare quod tentat : et æqualem se cum illa cæteris cernere, et tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre. Prædicator quisque studeat ut minas potentium ratiocinatione mitiget ; et oppressorum angustias, quantum prævalet, ope levet : ut foris resistentibus opponat patientiam, et intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam ; ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a justitiæ studio non enervet : sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat. Rectoris officium esse debet, ut ingratos beneficiis ad amorem provocet, ut gratos quoque ministeriis in amore servet : ut proximorum mala, cum corrigere non valet, taceat : et quæcunque corrigi loquendo possunt, silentium consensus esse pertimescat.

CAPUT XXII.

(*Isidori lib. III, Sentent., c. 42.*) Qui præficatur [*Item Isidori de humilitate præpositorum, Qui præficatur, etc.*] ad regimen, taliter erga disciplinam subditorum præstare se debet, ut non solum auctoritate, verum etiam humilitate clarescat. Sed tamen ita erit in eo virtus humilitatis, ne dissolvatur vita subditorum in vitiis : atque ita auctoritas aderit potestatis, ne per tumorem cordis severitas existat immoderationis. Hæc est in Dei sacerdotibus vera dis-

cretio, qua nec per libertatem superbi, nec per humilitatem suat remissi. Hinc est quod sancti cum multa constantia redarguerunt etiam principum vitia: in quibus cum summa esset humilitas, loco tamen necessario libere transgressores justitiæ increpabant. Aliquando etiam subditis nos oportet animo esse humiliores, quoniam facta subditorum judicantur a nobis, nostra vero Deus judicat. Agnoscat episcopus servum se esse plebis, non dominum. Verum hæc charitas, non conditio exigit.

CAPUT XXIII.

(*Ejusdem lib. III, Sent. cap. 43.*) Non omnibus [Item Isidori de doctrinæ discretione, Non omnibus] una eademque doctrina est adhibenda, sed pro qualitate morum, diversa exhortatio erit doctorum. Nam quosdam increpatio dura, quosdam vero exhortatio corrigit blanda. Sicut periti medici ad varios corporis morbos diverso medicamine serviunt, ita ut juxta vulnerum varietates, medicina diversa sit: sic et doctor Ecclesiæ singulis quibusque congruum doctrinæ remedium adhibebit, et quid cuique oporteat præterea, pro sexu ac professione, annuntiabit. Non omnibus ea quæ sunt clausa, aperienda sunt. Multi sunt enim qui [ea] capere non possunt: quibus si indiscrete manifestentur, statim aut detrahunt, aut negligunt. Prima quippe prudentiæ virtus est, eam quam docere oporteat, existimare personam. Rudibus populis, seu carnalibus, plana atque communia, non summa atque ardua, prædicanda sunt, ne immensitate doctrinæ opprimantur potius quam erudiantur. Unde et apostolus Paulus ait: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. III). Carnalibus quippe animis, nec alta nimis de cœlestibus, nec terrena convenit prædicare: sed mediocriter, ut initia eorum moresque desiderant, edoceri. Corvus dum suos pullos viderit albi coloris, nullis eos cibis alit: sed tantumdem attendit, donec paterno colore nigrescant, et sic illos frequenti cibo reficit. Ita et Ecclesiæ doctor strenuus, nisi eos quos docet viderit ad suam similitudinem penitentis confessione nigrescere, et nitore sæculari deposito, lamentationis habitum de peccati recordatione induere, ut pote adhuc exterioribus, hoc est carnalibus, non aperit intelligentiæ spiritualis profundiora mysteria: ne, dum audita non capiunt, prius incipiant contemnere quam venerari mandata cœlestia. Aliter est agendum circa eos qui nostro committuntur regimini, si [sed] offendunt, atque aliter cum his qui nobis commissi non sunt. Qui si justi sunt, venerandi sunt; si vero delinquant, pro sola charitate, ut locus est, corripiendi sunt, non tamen cum severitate, sicut hi qui nobis regendi sunt commissi. Prius docendi sunt seniores plebis, ut per eos infra positi facilius doceantur. Unde et Apostolus: *Hæc, inquit, commenda fidelibus hominibus, qui idonei sunt et alios docere* (II Tim. II). Ingenium boni doctoris est incipere a laudibus eorum quos salubriter objugatos corripere

A cupit, sicut Apostolus ad Corinthios facit, quos a laudibus inchoat, et increpationibus probat. Sed erant apud Corinthios qui et laude et increpatione digni essent [I Cor. I]. Ille vero indiscrete loquitur, qui sic utraque omnibus loquitur [sic discrete sic utraque omnibus loquitur, etc.], ut omnibus utraque convenire videantur.

CAPUT XXIV.

(*Gregorii in prologo l. III Pastor.*) Quia igitur [Gregorius qualiter prælati subjectos doceant, ac semetipsos discreta circumspectione prævideant, Quia igitur, etc.], qualis esse debeat pastor, superius ostendimus: nunc qualiter doceat, demonstramus. Ut enim longe ante nos reverendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit [ut enim . . . edocuit. B *Desunt hæc omnia*], non una eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe namque aliis efficiunt, quæ aliis prosunt. Quia et plerumque herbæ quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt. Et lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: et medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires jungit; et panis qui vitam fortium roborat, parvulorum necat. Pro qualitate igitur audientium, formari debet sermo doctorum: ut et ad sua singulis congruat, et tamen a communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi (ut ita dixerim) quædam citharæ tensiones tractæ chordarum. Quas tangendi artifex, ut non sibi-metipsi dissimile canticum faciat, dissimiliter pulsat: et idcirco chordæ consonam modulationem reddunt, quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu, feriuntur. Doctor quisque, ut in una virtute charitatis cunctos ædificet, ex una doctrina, non una eademque exhortatione, tangere corda audientium debet. (*Pastor. l. II, cap. 3.*) Doctor etenim, qui loci sui necessitate exigitur summa dicere, hæc eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat, quia quod loquendo imperat ostendendo adjuvat ut fiat. Hinc enim per prophetam Dominus dicit: *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion* (Isa. XL). Ut videlicet qui cœlesti prædicatione utitur, ima terrenorum operum deserens, in rerum culmine stare videatur, tantoque facilius subditos ad meliora pertrahat, quanto per viæ meritum de supernis clamat. Recte etiam sacerdos superhumerali ex auro, hyacintho, et purpura, et cocco bis tincto, et bysso retorta factum habere præcipitur, ut quanta virtutum diversitate clarescere debeat, demonstraretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui æthereo colore resplendet, adjungitur, ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne, dum suis incautus laudibus capitur [canitur], ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque et hyacintho, ac purpure, bis tinctus

coccus adjungitur, ut ante interni judicis oculos omnia virtutum bona ex charitate decorentur, et cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat. Quæ scilicet charitas, quia Deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat, ut proximorum curam negligat; vel sic proximorum curam exsequitur, ut a divino amore torpescat: qui unum horum quodlibet negligit, in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. Cæterum cum rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur, attendat; ne, si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriatur: et cum fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscondat. Hinc namque in Evangelio Veritas ait: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (*Matth. ix*). Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui igitur loqui sapienter nititur, magnopere metuat ne in ejus eloquio audientium unitas confundatur. Hinc Paulus ait: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom. xii*). Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc quod jam præmisimus, per semetipsam discipuli Veritas clamat: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (*Marc. ix*), ac si figurate per habitum sacerdotis dicat: Mala punica tintinnabulis jungite, ut per omnia quæ dicitis, unitatem fidei cauta observatione teneatis. Sacerdos semper vocem prædicationis habeat, ne superni spectatoris iudicium ex silentio ostendat. ^a Scriptum quippe est: *Audiat sonitus, quando ingreditur, aut egreditur sanctuarii in conspectu Domini, et non moriatur* (*Exod. xxviii*). Sacerdos in tabernaculum ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur: quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Aptè autem tintinnabula vestimentis pontificis describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quam recta opera debemus accipere, Propheta attestante qui ait: *Sacerdotes tui induantur justitiam* (*Psal. cxxxi*); vestimentis itaque illius tintinnabula inhaerent, vitæ viam, cum linguæ sonitu, ipsa quoque bona opera sacerdotis clament. Nos quia infirmi homines sumus, cum Deo de hominibus loquimur, debemus primum meminisse quid sumus: ut ex propria infirmitate pensemus, quo docendi ordine infirmos fratres consolemur. Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus: aut tales aliquando fuimus, etsi jam divina gratia operante non sumus: ut tanto eos temperantius corde humilli corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus, agnoscimus. Si nos sacerdotes tales nec sumus, nec fuimus quales adhuc illi sunt quos emendare curamus: ne cor nostrum forte superbiat, et de ipsa innocentia in pejus ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante ocu-

los revocemus; quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus. Quia sicut nos nullis meritis hoc ipsum bonum quod habemus, accipimus: ita illis quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut excitati posterius, etiam possint ipsa bona quæ nos ante accepimus, prævenire. Quis enim crederet quod per apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcursurus erat, qui in morte ejus lapidantium vestimenta servabat? His ergo primum cogitationibus humiliari cor debet, et tunc demum delinquentiam iniquitates increpare.

CAPUT XXV.

(*Isidori l. iii, Sent., c. 44.*) [*Isidori de doctorum silentio.*] Pro malo merito plebis, aufertur doctrina prædicationis; pro bono merito audientis, tribuitur sermo doctoris. In potestate divina consistit, cui velit Deus doctrinæ verbum dare, vel cui auferre: et hoc aut pro dicentis, aut pro audientis sit merito, ut modo pro culpa plebis auferatur sermo doctoris, modo pro utilitate rectoris tribuatur. Nam et bonus docet bonum, et malus malum; et bonus malum, et malus bonum; quod tamen sit juxta meritum populorum. Non omnia tempore congruunt doctrinæ, secundum Salomonis sententiam dicentis: *Tempus tacendi et tempus loquendi* (*Ecl. iii*). Non quidem per timorem, sed per discretionem, propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nonnunquam electos oportet a doctrina cessare. Interdum doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentis, conticescunt a docendo, quia non est qui audiat, testante propheta: *Civitates Austri clausæ sunt, et non est qui aperiat* (*Jer. xlii*). Qui docendi accipit officium, interdum ad tempus facta proxime taceat, quæ statim corrigere nequaquam existimat. Nam si corrigere potest et dissimulat, verum est quod consensus erroris alieni habeat. Plerique sancti doctores pro mali pertinacia, quia iniquos emendare nequeunt, his tacere disponunt: sed calorem spiritus quo aguntur, ferre non sustinentes, iterum in increpationem prosiliunt impiorum.

CAPUT XXVI.

(*Prosperi, de Vita contempl. l. i, c. 20.*) Quod vero [*Prosperi quod nihil prosit sacerdoti, etiamsi bene vivat, si male viventes tacendo non arguit, Quod vero, etc.*] dicit Apostolus (*II Thess. iii*), ut nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit si is cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos, cura commissa est, bene vivendo se imitandum bonis exhibeat, et malos tacendo non arguat? Ad hoc enim (nisi me fallit opinio) sancte vivendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet. Si quod prædicat fieri debere, non faciat, aut si quod non facit, prædicare præsumpserit, nihil apud eos qui ejus vitam novere, proficiet. Quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo suæ conversationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando

^a Tota sequens periculus usque ad sacerdos, etc., deest.

singulis ante oculos peccata sua constituat : quæ A
 poena maneat duris, quæ gloria obedientibus, ostendat, nullius salutem desperando contemnat, animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum qui ait : *Ut lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam (II Cor. xi)*. Et iterum : *Quis infirmatur, et ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et ego non uror (II Cor. xi)* ? Quapropter sciens quod si quibuslibet divitibus ac potentibus male viventibus parcat, aut foveat eos, perdat simul et pereat, et sancte debet vivere propter exemplum, et pie docere propter suæ administrationis officium ; certus quod ei nihil sua justitia suffragetur : de cujus manu anima pereuntis exigitur. Quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sui sceleris B
 dabit. Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiamsi sancte vivat, et tamen perditte viventes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus qui eo tacente perierint, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato ? Mentior, nisi hoc Dominus per Ezechielem prophetam sub cujusdam terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum : *Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel (Ezech. iii)*. Nec hoc transeunter debemus audire, quod sacerdotem speculatorem appellat ; ut sicut speculatoris est de loco editiore prospicere, et plus omnibus contemplari, ita sacerdos debet esse propositi sublimitate celsior cunctis, ac majoris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se C
 viventes instruere. Videamus jam quid divinus sermo contineat. *Audies, inquit, sermonem ex ore meo, et annuntiabis eis ex me (Ezech. iii)* ; ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod præsumptione humani sensus invenerit. *Annuntiabis eis, inquit, ex me. Ex me, et non ex te, mea verba loqueris eis ; non est quod ex eis tanquam de tuis inferis : ex me, inquit, eis annuntia. Sed jam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur : sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Quid expressius, quid apertius potest dici ? Si impio, inquit, locutus non fueris, ut se ab impietate custodiat, et ille perierit, sanguinem ejus de manu tua requiram. Hoc est dicere : Si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ut ab impietate sua convertatur et vivat : et te qui non increpasti, et ipsum qui te tacente peccavit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententiæ ista non terreat ? quis tam alienus a fide, qui sententiæ isti non credat ?*

CAPUT XXVII.

(*Gregorii Pastor. l. 1, c. 2.*) Sunt nonnulli [Gregorius de pastoribus non recte gradientibus, Sunt nonnulli, etc.], qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutantur, sed quæ intelligendo penetrant vi-

vendo conculcant. Repente docent quæ non opere, sed meditatione didicerunt, et quod verbis prædicant moribus impugnant. Unde fit ut cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. Per prophetam Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam queritur dicens : *Cum ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris conculcatis [turbabatis] ; et oves meæ, quæ conculcatae pedibus vestris fuerant, pascebantur, et quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant (Ezech. iii)*. Aquam nempe limpidissimam pastores bibunt, cum fluentia veritatis recte intelligentes hauriunt. Sed eandem aquam perturbare, est sanctæ meditationis studia male vivendo corrumpere. Aquam scilicet pastorum turbatam pedibus oves bibunt cum subjecti quique non sectantur verba quæ audiunt, sed sola quæ conspiciunt exempla pravitatis imitantur. Qui cum dicta sitiunt, et per opera pervertuntur, quasi corruptis fontibus, in potibus lutum sumunt. Nemo amplius nocet in Ecclesia quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit : et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Qui ad sanctitatis speciem deductus, vel verbo cæteros destruit, vel exemplo, melius profecto fuerat, ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quam [quem] sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent : qui nimirum si solus caderet, utcumque hunc tolerabilior inferni poena cruciaret. (*Greg., ibid. c. 4.*) Sæpe suscepta cura regiminis, cor per diversa intuendo diverberat ; et impar quisque invenitur ad singula, dum confusa mente dividitur ad multa. Unde quidam sapiens provide admonet, dicens : *Fili, ne in multis sint actus tui (Eccli. xi)*. Quia videlicet nequaquam plene in uniuscujusque operis ratione colligitur, dum mens per diversa sparsa [*Deest sparsa*] partitur : cumque foras per insolentem curam trahitur, a timoris intimi soliditate vacuatur. Dum etiam mens in exteriorum fit dispositione sollicita, sui est solummodo ignara, et scit multa cogitare, se nesciens. Nam cum plus quam necesse est se exterioribus implicat, quasi occupata in itinere, obliviscitur quo tendebat : ita ut ab studio sæe inquisitionis alienata, ne ipsa quidem, quæ patitur, damna consideret, et per quanta delinquat, ignoret. Ezechias rex peccare se minime credidit, cum venientibus ad se alienigenis, cellas aromatum ostendit : sed in damnationem securæ prolis, ex eo iram judicis pertulit, quod se licenter facere existimavit (*Isa. xxxix*). Sæpe enim dum multa suppetunt, dumque agi possunt, subjecti quæ acta sunt admirantur, in cogitatione se animus elevat, et plene in se iram judicis provocat, quamvis per iniqua foras opera non erumpat. Intus quippe est qui judicat, intus quod judicatur. Cum ergo in corde delinquimus, laet homines quod apud nos agimus : sed tamen ipso iudice teste peccamus. Hæc proferentes, non pot-

statem regiminis reprehendimus, sed ab appetitu illius cordis infirmitatem munimus, ne imperfecti quippe culmen arripere regiminis audeant: et qui in planis stantes titubant, in præcipiti pedem ponant. (*Greg., ibid. c. 14.*) Cæcus pastor est qui supernæ lumen contemplationis ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam dirigendo conspicit, quo gressum operis [*Deest operis*] ponat, nescit. Claudus vero rector est qui quidem, quo pergere debeat, aspicit, sed per infirmitatem mentis, vitæ viam perfecte non valet tenere quam videt; quia ad virtutis statum dum fluxa consuetudine non erigitur, quo per desiderium innititur, illic gressus operis efficaciter non sequuntur. Parvo autem naso est, qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores fetoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Sed sunt nonnulli qui dum æstimari se hebetes nolunt, sæpe se in quibusdam inquisitionibus, plus quam necesse est, exercentes, ex nimia subtilitate falluntur. Unde hic quoque subditur: *Vel grandi et torto naso (Levit. XXI).* Nasus etenim grandis et tortus, est discretionis subtilitas immoderata. Quæ dum plus quam decet excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto autem pede vel manu est qui viam Dei pergere omnino non valet, atque a bonis actibus funditus exors vacat: quatenus hæc non ut claudus saltam cum infirmitate teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. Gibbus vero est, quem terrenæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his quæ in infimis calcantur intendat. Qui etsi aliquando aliquid ex bono patriæ cælestis audierit, ad hoc nimirum perversæ consuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit: quia cogitationis statum erigere non valet, quem terrenæ sollicitudinis usus curvum tenet. Lippus namque est, cujus quidem ingenium ad agnitionem veritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmatæ palpebræ grossescunt. Quæ quia infusione crebra atteruntur, acies pupillæ vitiantur. Et sunt nonnulli quorum sensum carnalis vitæ operatio sauciat, qui videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed usa pravorum actuum caligant. Lippus itaque est, cujus sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit. Cui bene per angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas (Apoc. II).* Collyrio quippe oculos, ut videamus, inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus. Albuginem tolerans, nihil videt: albuginem habet sacerdos in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur, quia arrogantia sapientiæ, sive justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra, videt: albuginem tolerans, nihil videt: quia videlicet sensus humanæ cogitationis, si stultum se peccatoremque intelligit,

cognitionem intimæ claritatis apprehendit; si autem candorem sibi justitiæ, sive sapientiæ tribuit, a luce se supernæ cognitionis excludit, et eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat quo se apud se per arrogantiam exaltat; sicut de quibusdam dicitur: *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. I).* Jugem vero habet scabiem in corpore, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur in mente. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam recte luxuria designatur, quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutis scabiem prorumpit. Et foris jam corpus [scabies] sauciat, quia dum in cogitatione voluntas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana (I Cor. X).* Ac si aperte diceret: Humanum quidem est in corde tentationem perpeti; dæmoniacum vero est tentationis certamine in operatione superari. Impetiginem quoque habet in corpore quisquis avaritiâ vastatur in mente. Quæ si in parvis non compeoscitur, nimium sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, et abque occupati tædio exrescens, membrorum decorem fœdat: quia et avaritia captivam animam, dum quasi delectat, exulcerat; dum adipiscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit, et dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Decor membrorum per impetiginem perditur, quia aliarum quoque virtutum per avaritiam pulchritudo depravatur. Et quasi totam corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante qui ait: *Radix omnium malorum est cupiditas (I Tim. VI).* Ponderosus est, qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hoc cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente. Qui nequaquam usque ad opus quidem nefarium rapitur, sed ejus animus voluptate luxuriæ, sine ullo repugnationis obstaculo [stimulo], delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia labitur, quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde. Et quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellitur mente: nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere, quia gravat hunc in abditi pondus turpe. Quisquis ergo quolibet horum vitio subigitur, panes Domino offerre prohibetur, ne profecto diluere aliena delicta non valeatis, quem adhuc propria devastant. (*Moral. XI, c. 9, 10.*) Cum sacerdos non agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per Prophetam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Psal. XLIX)?* Unde etiam [et Psalmista] depræcatur, dicens: *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque (Psal. CXVII).* Perpendit namque quod

omnipotens Deus veritatis verbum facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri potuit, quid aliud quam gratiam bonæ operationis quæsit? Ac si aperte diceret: (*Moral.* xi, c. 10.) A bono opere errare me non sinas, ne, dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Plerumque doctor qui docere audet quod negligit agere, cum desierit bona loqui quæ operari contempsit, docere subjectos incipit prava quæ agit: ut justo omnipotentis Dei iudicio, in bono jam nec linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat: quatenus dum mens ejus terreno amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala* (*Matth.* xii). Hinc et Joannes ait: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur* (*I Joan.* iv).

CAPUT XXVIII.

(*Prosperi de Vita contempl.* l. 1, c. 13.) Recolite ergo [*Prosperi de negligentia sacerdotis, qui doctrinæ suæ negligens personam implere non potest doctoris, Recolite ergo, etc.*] quanta et qualia, me audiente atque probante, dicere solebatis de administratione pontificis, qui, populi aibi commissi cura posthabita, ardentius bona præsentia desiderat, quam futura; et oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege sibi credito, rationem pastori pastorum omnium reddet, sua suorumque detrimenta non cogitat. Quem non delinquentium peccata contristant, nec proficientium bona lætificant, sed de se tantum, plerumque autem nec de se omnino sollicitus, quid a suis boni malive geratur, ignorat. Qui non prædicat perseverantiam justis, poenitentiam pravis, contemptum mundi conversis, futuras poenas averis. Qui non potest dicere contemptoribus admonitionis suæ, Futurum cogitate iudicium, quod ipse forte non cogitat. Amatoribus mundi, Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat. Ambitiosis, Ambitioni jam finem imponite, si eum ambitio ruinosa præcipitat. Ebriosis, Ebrietatem cavete, si se mero usque ad alienationem mentis ingurgitat. Sumptuosus dapibus gravidus, non potest suis abstinentiam laudare, quam calcat. Vitio cupiditatis addictus, cupidus amorem non potest dissuadere pecuniæ. Inimicitiarum tenax, non valebit animos dissidentium sacerdotali tranquillitate componere. Justitiam prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personæ potentis favore corrumpit: nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despicit: et quidquid boni non facit, aut mali committit, nec jubebit fieri, nec vetabit: quia necessariam docendi auctoritatem, confrarietate suæ actionis, aut amittit aut minuit.

CAPUT XXIX

(*Isidori l. iii, Sent., c. 37.*) [*Isidori de his qui bene docent et male vivunt.*] Interdum doctoris vita etiam ipsa verax doctrina vilesceat; et qui non vivit sicut

A docet, ipsam, quam prædicat, veritatem contemptibilem facit. Arcus perversus est lingua magistrorum docentium bene, et viventium male: et ideo quasi ex perverso arcu sagittam emittunt, dum suam pravam vitam propriæ linguæ ictu confodiunt. Qui bene docet, et male vivit, tanquam æs, aut cymbalum, sonitum facit aliis, ipse tamen sibi manet insensualis. Qui bene docet, et male vivit, quod docet, bene viventibus proficit: quod vero male vivit, seipsum occidit. Sicut sacerdos qui, si digne se agit ut sacerdotem decet, ministerium ejus et ipsi et aliis utile est. Indigne autem vivens, aliis quidem utilis est loquendo, se autem interficit prave vivendo. Ac per hoc quod in illo mortuum est, proprium ejus est; quod vero vivit in eo, id est sacrum ministerium, alienum est. Qui bene docet, et male vivit, videtur ut cereus, qui aliis bonam novit lucem præstare, se vero in malis suis consumere atque extinguere. Qui bene docet, et male vivit, videtur bonum malo conjungere, lucem tenebris miscere, veritatem mendacio mutare.

CAPUT XXX.

(*Ibid.* c. 38.) Sæpe per quos justitia [*Item Isidori de exemplis malorum sacerdotum, Sæpe per quos justitia, etc.*] docetur, per ipsos peccati morbus irrepit, et mors ad plebes pertransit: scilicet vel dum mala docent, vel dum faciunt prava. Plerique sacerdotes et clerici prave viventes, forma cæteris in malum existant, qui in bonis exemplum esse debuerunt. Hi enim quoscumque exemplo malæ conversationis suæ perdunt, de illis rationem sine dubio reddituri sunt. Ex carnalium præpositorum exemplo, plerumque fit vita deterior subditorum; et plebis merito fiunt tales sacerdotes, qui exemplo deteriore populum destruant, non ædificent. Ex merito enim plebis nonnunquam episcopi depravantur, quatenus proclivius corruant qui sequuntur. Capite languescente, cætera corporis membra inficiuntur. Unde et scriptum est: *Omne caput languidum, et omne cor marens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas* (*Isa.* i). Caput enim languidum doctor est agens peccatum; cuius malum ad corpus pervenit, dum eo vel peccante, vel prave docente, pestifer langor ad plebes subditas transit. Deteriores sunt qui sive doctrinis, sive exemplis, vitam moresque bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiæque diripiunt. Hi enim ea quæ extra nos, sed tamen quæ nostra sunt, auferunt. Corruptores vero morum proprie non ipsos diripiunt, quoniam divitiæ hominum justorum mores eorum sunt. Multum ergo distant damna morum a damnis temporalium rerum, dum ista extra nos sint, mores vero in nobis.

CAPUT XXXI.

(*Isid. ibid.* c. 39.) Providentia [*Item Isidori de præpositis carnalibus, Providentia, etc.*] plerumque divini consilii ordinantur præpositi, mundana et exteriora sectantes, ut dum temporalibus rebus se totos impendunt, spirituales tutiorem vitam contempla-

tionis exercent. Quia duræ sunt quiete vivere volentibus sarcinæ curarum episcopaliū, providet sæpe Deus curis deditos sæcularibus ad susceptionem regiminis: ut dum hi exteriora sine tædio procurant, spirituales rebus interioribus sine impedimento rerum terrenarum deserviant. Dei ergo ordinem accusant, a quo instituuntur, qui episcopos condemnant, dum minus spiritualia, sed magis terrena sectantur. Ex divina enim constat tabernaculi dispositione, ob injurias mundi ferendas, et turbines quosdam institui episcopos, sæcularibus curis insistentes: ut hi qui interius superna desiderant, nullo terreno obsistente negotio, liberius hoc quod amant, intendant. Non est itaque judicandus a plebe rector inordinatus, dum magis noverint populi, sui fuisse meriti, perversi regimen suscepisse pontificis. Nam pro meritis plebium, disponitur a Deo vita rectorum. Exemplo David peccant [David peccantis], ad comparationem principum, qui ex merito plebis prævaricantur. Sententia damnantur Cham filii Noe, qui suorum præpositorum culpas in publico produunt, sicut Cham qui patris pudenda non operuit, sed deridenda monstravit. Habituri sunt Sem meritum et Japhet, qui reverenter operiunt quæ patres suos excessisse cognoscunt, si tamen patrum facta non diligant, sed tantum operiant, nec imitentur. Nam sunt qui præpositos suos perverse judicant, dum terrenis studis eos plus viderint esse intentos, si vel parum jam ipsi de spiritualibus cognoverint. Rectores ergo judicandi a Deo sunt, a suis autem subditis nequaquam judicandi sunt, exemplo Domini, qui per se vendentes columbas et nummulariorum mensas proprio evexit flagello (Joan. 11), et projecti a templo vel etiam sicut dicit Psalmista: *Deus stetit in synagoga eorum, in medio autem deos discernit (Psal. LXXXI)*. Quod si a fide exorbitaverit rector, tunc erit arguendus a subditis. Pro moribus vero reprobis tolerandus magis quam distringendus a plebe est.

CAPUT XXXIII.

(*Prosperi de Vita contempl. l. 1, c. 21.*) Sed nos præsentibus [Prosperi luctuosa descriptio carnaliter viventium sacerdotum, Sed nos præsentibus, etc.] delectati, dum in hac vita commoda nostra et honores inquirimus, non ut meliores, sed ut ditiores, nec ut sanctiores, sed ut honoratiores simus, cæteris præesse festinamus. Nec gregem Domini, qui nobis pascendus tuendusque commissus est, sed nostras voluptates, dominationem, divitias, et cætera blandimenta carnaliter cogitamus. Pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus. Officii nostri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum spirituum feras a grege dilacerando non pellimus: et quod eis remanserit, ipsi consumimus, quando peccantes divites vel potentes, non solum non arguimus, sed etiam veneramur, ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducant. Ac si muneribus eorum et obsequiis capti, imo per hæc illis addicti [imo... addicti, desunt], loqui eis de peccato suo, aut de futuro iudicio formidamus. Et

A ideo minaciter superbiam nostram divinus sermo contundit, sed noster auditus nihil, unde proficiamus, admittit; quia præsentis vitæ capti dulcedine, quæ poena negligentiam nostram maneat in æternum, nolimus cogitare. In pastores ergo ista dicuntur, de quorum nobis inani appellatione blandimur: *Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, et lanis operiebamini. Quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit, non consolidastis: et quod agrotum, non sanastis: quod fractum est, non alligastis: et quod abjectum, non reducastis: quod perierat, non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia: et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri (Ezech. XXXIV)*. Et paulo post: *Propterea pastores, audite verbum Domini: Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, et oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor: neque enim quaesierunt pastores gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, et gregem meum non pascebant. Propterea, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos (Ibid.)*. Quis adhuc non contremiscat? Quis ista sine intolerabili metu futuræ examinationis accipit, nisi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed quia omnia quæ Deus observari voluit, tam aperta posuit, et ita sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, quam nos non intelligere, vel non credere, tam aperta et divina fingamus, quando audimus, *Hæc dicit Dominus*, quis non futurum esse credat quod dicit Dominus, nisi qui Deo non credit? Quod autem dicit, *væ pastoribus*, istud *væ* pro maledicto poni, et pastorum nomine nos significari, quis non intelligat, nisi qui futurum non cogitat? Greges Domini pascendos pastores facti suscipimus, et nos ipsos pascimus, quando non gregum utilitati prospicimus, sed quid foveat et augeat nostras voluptates, attendimus. Lac et lanas ovium Christi, videlicet oblationes quotidianas ac decimas fidelium, gaudentes accipimus, et curam pascendorum gregum ac reficiendorum, a quibus perverso ordine volumus pasci, deponimus [negligimus]. Non sanamus spiritali consilio peccatis infirmum, non sacerdotali ope consolidamus aut reficimus diversis tribulationibus fractum; non ad viam salutis revocamus errantem, non requirimus sollicitudine pastoralis veniæ desperatione jam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in subjectos dominationem tyrannicam vindicemus, non afflictos contra violentiam potentum, qui in eos ferarum more sæviunt, defendamus. Inde est quod non tam a potentibus hujus mundi quam a nobis (quod pejus est) nonnulli graviter fatigati depereunt, quos se de manu nostra

Dominus requisitorum terribiliter comminatur, dicens : *Requiram oves meas de manu pastorum, et cessare eos faciam, ut ultra jam non pascant greges meos.* Quod quid est aliud, quam pastores qui semetipsos, non greges meos, pascunt, sublimitate suæ dignitatis exspoliabo, et inter reprobos, quia honorem suum noluerunt custodire, projiciam? Horum et his similium consideratione perterritus Propheta [Deest Propheta] : *Timor et tremor, inquit, venerunt super me, et contexerunt me peccatorum meorum tenebræ. Et dixi, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. LIV)?* Et hoc est totum propter quod imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, et volui, sarcina episcopatus mei deposita, elongare fugiens, et manere in solitudine, et ibi expectare Dominum, qui saluum me faceret a pusillanimitate mea, et ab ipsa intolerabili mihi sollicitudinum tempestate.

CAPUT XXXIII.

(Isidori l. III, Sent., c. 40.) Iracundi doctores [Isidori de iracundis doctoribus, Iracundi doctores, etc.], per rabiem furoris, disciplinæ modum ad immanitatem crudelitatis convertunt : et unde emendare subditos poterant, inde potius vulnerant. Ideo sine mensura ulciscitur culpas præpositus iracundus : quia cor ejus dispersum in rerum curis, non colligitur in amorem unius deitatis. Mens enim soluta in diversis, catena charitatis non astringitur : sed male laxata, male ad omnem occasionem movetur.

CAPUT XXXIV.

(Gregorii l. 1 super Ezech., hom. 22.) Omnis spiritalis [De zelo pastoris officii Gregorius, Omnis spiritalis, etc.] zelus doctoris, animum frigit : quia valde cruciatur, dum infirmos quosque æterna deserere, et rebus temporalibus delectari conspicit. Nullum quippe omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum, sicut Psalmista ait : *Zelus domus tuæ comedit me (Psal. LXXVIII).* Paulus apostolus zelo animarum cruciatus, dicebat : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et et ego non uror (II Cor. XI)?* Ipsum suum cor, quod animarum zelo succenderat, quid aliud quam quasi sartagine fecerat, in qua amore virtutum contra vitia ardebat (Cap. 4)? Quod enim urebatur, sartago erat. Inardescibat enim et coquebatur, quia incendebatur amaritudine, sed virtutum alimenta præparabat ex sua afflictæ cogitatione. Sed quid est quod Ezechiel propheta eandem sartagine inter se et civitatem murum ferreum ponit, nisi quod idem fortis zelus, qui nunc in mente doctoris agitur, in die extremi iudicii inter eum et animam quam a vitis zelatur, testis est? ut et si audire is qui docetur noluerit, doctor tamen pro zelo quem exhibet, de auctoris negligentia reus non sit? Murum ergo ferreum propheta inter se et civitatem ponit, quia in ultionis tempore, inde doctor a damnationis periculo munitur, unde nunc per zelum custodiæ cordis frixuram patitur. Quantum vero frixura cordis, quæ

A spiritali zelo agitur, omnipotenti Deo placeat, aperte ostenditur, cum offerri per legem similia in sacrificium jubetur. Scriptum quippe est : *In sartagine oleo conspersa friget, offerretque eam calidam in odorem suavissimum domino sacerdos, qui patri jure successerit, et tota cremabitur in altari (Levit. VI).* Tunc similia in sartagine frigitur, cum munda mens justi per zeli sancti ardorem crematur. Quæ conspergi oleo præcipitur, id est charitatis misericordia misceri, quæ in conspectu omnipotentis Dei ardet et lucet. Conspergatur ergo oleo mens, quæ in sartagine frigitur, quia sancti zeli districtio necesse est ut ex misericordiæ virtute et ardeat et clarescat. Amat enim eundem ipsum quem insequi videtur. Unde et calida in odorem suavissimum Domino offerri præcipitur, quia si amorem zelus non habet, ea quæ de sartagine offertur, calorem similia amisit. Notandum valde est quis similia offerre præcipitur, videlicet sacerdos qui patri jure successerit. Ille enim sacerdos patri jure succedit, qui se esse omnipotentis Domini filium moribus demonstrat, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat. Similia itaque in sartagine, est munda mens justi in zeli spiritalis afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur : et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur. Sumamus igitur sartagine ferream, et ponamus eam murum ferreum inter nos et civitatem, id est, assumamus zelum fortem, ut inter nos et auditoris nostri animum invasimus hanc postmodum fortem munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inventuri sumus, si nunc eum fortiter tenemus, videlicet docendo, custodiendo, suadendo, increpando, mulcendo, terrendo, aliquando leniter, aliquando vero et severius agendo. De qua severitate per Ezechielem recte subditur : *Et observabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem (Ezech. IV).* Quid est, obfirmare faciem ad Jerusalem in latere descriptam, nisi ut ei animæ, cui celestis pacis visionem doctor denuntiat, si adhuc eam infirmari in suis actibus conspicit, remissionem et clementiorem se minime ostendat? Unde scriptum est : *Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas (Ecol. VII).* Infirmæ quippe animæ, atque appetitui mundi deditæ, aliquando melius ex severitate servantur, ut obfirmata facies, id est, per severitatis custodiam ab omni spe frivole remissionis abducta, inconstantem animam terreat, atque a delectatione vitiorum, distractionis vigore constringat. Quod cum a doctore agitur, semper necesse est, ut dulcedo et humilitas in corde teneatur; quatenus et multum amet, et nunquam contra eum per elationem superbiat : cui tamen amorem suum et humilitatem pro utilitate ejus proderere recusat. Sequitur : *Et circumdabis eam.* Circumdat doctor auditoris animam, cum in omne quod in hac vita agitur, tentationum laqueos apponi posse denuntiat; ut dum ubique fit mens pavida,

ubique circumspecta, quanto timidior, tanto vigilantior vivat. (*Moral. l. lIX, c. 33.*) Ipse namque zelus rectitudinis, dum inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta reducitur, unde ad tempus, ne videat, reverberatur. Nam ipsa recti æmulatione, æterna [interna] post paululum in tranquillitate largius aperit, hic interim per commotionem claudit : et unde mens turbatur ne videat, inde proficit, ut ad videndum verius clarescat. Sicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur : sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam vero commotioni contemplatio jungitur ; nec prævalet mens perturbata conspiciere, ad quod vix tranquilla valet inhiare : quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cæli faciem obducunt, nec turbatus fons respicientis imaginem reddit, quam tranquillius proprie [propriam] ostendit, quia pro ejus unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cum per zelum animus movetur, curandum summopere est, ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur : nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus servire contemnit. Et tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde necesse est ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur, attendat, ne ira extra mentis dominium transeat, sed in ultione peccati tempus modumque considerans, surgentem animi perturbationem subtilius retractando restringat, animositatem reprimat, et motus fervidos sub æquitate disponat : ut eo fiat justior ultor alienus, quo prius exstitit victor suus. Qui zelo rectitudinis movetur, sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipso qui corrigit, per patientiam crescat, ut fervorem suum transcendendo diducet, ne intemperanter excitatus, ipso zelo rectitudinis longe a rectitudine aberret.

CAPUT XXXV.

(*Prosperi de Vita contempl. l. II, c. 9.*) Expedit facultates [Prosperi quod sacerdotes nihil proprium habeant, et ecclesiæ facultates, tanquam communes, ut pote Deo rationem redditori, servare debeant, Expedit facultates, etc.] ecclesiæ possideri et proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ sunt, sed communes, ecclesiæ facultates : et ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis aut venditis, sit rei suæ contemptor, cum præpositus fuerit factus ecclesiæ, omnium quæ habet ecclesia efficitur dispensator. Denique sanctus Paulinus (ut ipsi melius nostis,) ingentia prædia quæ fuerant sua, vendita pauperibus erogavit. Sed cum postea factus fuisset episcopus, non contempsit ecclesiæ facultates, sed fidelissime

A dispensavit. Quo facto satis ostendit, et propria debere propter perfectionem contemni, et sine impedimento perfectionis, posse quæ sunt communia ecclesiæ possideri. Quid sanctus Hilarius? Nonne et ipse omnia sua, aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? Is tamen, cum merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arelatensis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit. Isti ergo tam sancti, tamque perfecti pontifices, factis evidentibus clamant, posse et debere fieri quod fecerunt. Qui utique homines tam sæcularium, quam divinarum litterarum sine ambiguitate doctissimi, si scirent res ecclesiæ debere contemni, nunquam eas haberent qui omnia sua reliquerant. Unde datur intelligi, quod tales ac tanti viri, qui volentes fieri Christi discipuli, renuntiaverunt omnibus quæ habebant, non ut possessores, sed ut procuratores, facultates ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes nihil aliud esse res ecclesiæ, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum, non eas vendicaverunt in usus suos, ut proprias; sed ut commendatas, pauperibus dividerent. Hoc est enim possidendo contemnere, non sibi, sed aliis possidere, nec habendi cupiditate ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere. Quod habet ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune. Nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, erogat : quando nihil aliud sit habentibus dare, quam perdere.

CAPUT XXXVI.

(*Isidori l. III Sent., c. 46.*) Sacerdotes [De disciplina sacerdotum, de his qui delinquant. Sacerdotes, etc.] pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testante Domino ad prophetam : *Speculatorem domui Israel dedi te. Si non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ille in iniquitate sua morietur; sanguinem vero ejus de manu tua requiram* (*Ezech. III*). Sic enim Heli sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est, licet eos delinquentes admonuit, sed tamen non ut oportebat redarguit (*I Reg. II et IV*). Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, et sagaci sollicitudine unumquemque probare juxta testimonium Domini ad Jeremiam loquentis : *Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum : et scies, et probabis vias eorum* (*Jer. VI*). Sacerdotes studio corrigendi facta perscrutari debent subjectorum, ut emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem convenit argui, ita justum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, ut sacerdotali redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes, non solum non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente propheta : *Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes : et qui beatificantur, præcipitati* (*Isa. IX*). Atrociter iterum arguuntur, qui peccantem non recipiunt, sed

despiciant et spernunt, nec alterius delictum, tanquam proprium, ingemiscunt. De talibus per Isaiam Dominus comminans, dicit: *Qui dicunt, Recede a me: non appropinques mihi, quia immundus es, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die (Isa. LXV). Inde est quod et Apostolus omnibus omnia factus est (I Cor. ix), non imitatione erroris, sed compassionis miseratione, scilicet ut ita vitia aliena fieret, quemadmodum si tali et ipse implicaretur errore. Boni pastores populi debent delicta deslere, et totos se planctibus tradere, imitantes Jeremiam prophetam dicentem: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos populi mei (Jer. ix)?* Tanquam propria igitur delicta, plebis peccata sacerdos flere debet: sed affectu compatiendi, non actione commissi. Nonnulli præsales gregis, quosdam pro peccato a comunione eijciant, ut poeniteant: sed quali sorte vivere debeant, ad melius exhortando non visitant. Quibus congrue increpans sermo divinus comminatur: *Pastores qui pascunt populum meum, vos dispersistis gregem meum: eiecistis, et non visitastis eos. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum (Ibid.)*. Bonorum studia sacerdotum, multa diligentia etiam parva plebium facta perquirunt: ut dum in minimis subditorum peccatis se acerrimos præstant, de majoribus malis cautos sibi subditos, ac sollicitos faciant. Sicut medici morbos imminentes curandos suscipiunt, futuros vero, ne irrepant, medicinæ objectu quadam præscientia antecedunt: ita et doctores boni sic ea, quæ male acta sunt, reseant, ut ea quæ admitti possunt, ne perpetrentur, doctrina sua succurrente præveniant. Qui blando sermone castigatus non corrigitur, acrius necesse est ut arguatur. Cum dolore enim abscindenda sunt, quæ leniter sanari non possunt. Admonitus secretim si corrigi de peccato negligit, ut vulnus quod occulte sanari nescit, manifeste debeat emendari. Manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda. Palam enim sunt arguendi, qui palam nocent, ut dum aperta objurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum unus corripitur, plurimi emendantur. Necesse est enim, ut pro multorum salvatione unus condemnatur, quam pro unius licentia multi periclitentur. Ita erga delinquentem sermo est proferendus, sicut ejus qui corripitur expostulat salus. Quod si opus est aliquam medicamenti salutem verbo increpationis aspergere, lenitatem tamen corde opus est retinere. Doctores nonnunquam duris feriant increpationibus subditos, qui tamen a charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpe ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia [superba]: et quod a bonis pie fit, crudeliter fieri putatur a pravis: quia non discernunt recto oculo, quod a bonis recto fit animo. Notandum ab omni pontifice vehementer, ut tanto cautius erga commissos agat, quanto durius a Christo judicari formidat. Nam sicut scriptum est, *in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis (Matth. vii).**

A Quotidie namque omnes delinquimus (*Jacob iii*), et in multis erroribus labimur. Qui enim in nostris delictis clementes sumus, in alieno peccato rigorem tenere nequaquam debemus. Multi aliorum vitia cernunt, sua non aspiciunt, et cum ipsi maximis criminibus obnoxii teneantur, minora peccata fratribus non dimittunt. Hypocritæ trabem in oculo suo consistentem non sentiunt, et hærentem festucam in lumine fratris intendunt. Facilius reprehendimus vitia aliena quam nostra. Nam sæpe quæ perversa in aliis judicamus, in nobis nocibilia esse minus sentimus: et quod in aliis reprehendimus, agere ipsi non erubescimus. Facilius vitia uniuscujusque, quam virtutes, intendimus: nec quid boni quisque gesserit cupimus agnoscere, sed quid mali egerit, perscrutamur.

CAPUT XXXVII.

(*Gregorii homil. 26, in Joan. xx.*) Prædicatores sancti [Gregorius de collata Episcopis potestate ligandi atque solvendi, Prædicatores sancti, etc.], qui districtum Dei judicium metuunt, animarum judices sunt: et alios damnant et liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in ecclesia episcopi locum tenent: solvendi atque ligandi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor pontificalis, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe est, ut qui nascit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ. Plerumque contingit, ut ipse iudicii locum teneat, cui ad locum vitæ minime concordat. Ac proinde sæpe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur. Unde fit, ut ipsa et ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus [voluptatibus], et non pro subjectorum meritis, exercet. Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor. Judicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis suæ vel odia, vel gratiam sequuntur. Unde recte per prophetam dicitur: *Mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt (Ezech. xxiii)*. Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat: et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. (*Moral. xix, c. 14.*) Deus omnipotens, ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverim, an non est ita, ut sciam (Gen. xviii)*. Omnipotens itaque Dominus, et omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi ut gravitatis nobis exemplum proponat, ne mala hominum ante præsumamus credere, quam probare. Quid hoc exemplo nisi nos admonemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipientes esse debeamus, ne temere indis-

cussa judicemus. ne quælibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus? (*Hom. 26 in Joan. xx.*) Causæ ergo pensandæ sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum est quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. Quod bene quadridui mortui resuscitatio illa significat: quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus vocavit et vivificavit, dicens: *Lazare, veni foras (Joan. xi)*; et postmodum is, qui vivus egressus fuerat, a discipulis est solutus, sicut scriptum est: *Cumque egressus esset qui fuerat ligatus institis, tunc dixit discipulis suis: Solvite eum, et simile abire (Ibid.)*, scilicet ut pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit. Sub magno moderamine pastores Ecclesiæ, vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor itaque quisque vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

CAPUT XXXVIII.

(*Ejusdem homil. 4, in Evang. Matth. x, Misit Dominus. Act. viii.*) Nonnulli episcoporum [Gregorius de episcopis qui pro ordinatione sacerdotis munera libenter accipiunt. Nonnulli episcoporum, etc.], donum accepti Spiritus in usum solent negotiationis inflectere, et miraculorum signa ad avaritiæ obsequium declinare. Hinc est enim quod Simon per impositionem manus edita miracula conspiciens, percipere donum Spiritus sancti per pecuniam voluit: scilicet ut deterius venderet, quod male comparasset. Hinc redemptor noster flagello de resticulis facto, de templo turbas eiecit, cathedras vendentium columbas evertit (*Joan. ii*). Columbas quippe vendere, est impositionem manus, qua Spiritus sanctus accipitur, non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare. Sed sunt nonnulli, qui nummorum quidem præmia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem quærunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt: quia de impenso officio sanctitatis, nummum favoris expetunt. Unde bene, cum justum virum describeret Isaias propheta, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere (Isa. xxxiii)*. Neque enim dicit, *Qui excutit manus suas a munere*, sed adjunxit, *ab omni*: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio, est subjectio indebite impensa. Munus a manu, pecunia est. Munus a lingua, favor. Qui ergo

PATROL. CV.

A sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. Plerumque fit, ut quisque eorum vel bona corporalia ab hominibus accipere contemnat: sed quia hæc non accipit, majores ab eis recipere laudes quærat; et fortasse munus se accepisse non æstimat, qui bona corporalia accipere recusat. Sicut scriptum est superius, aliquando munus a manu, aliquando vero ab ore porrigitur. Nam qui nummum tribuit, munus ex manu dedit: qui autem verbum laudis impendit, munus ab ore protulit. Plerumque sacerdos, etsi exteriora dona, quæ terrenæ forsitan necessitati congruunt, pro impositione manuum accipere recusat, plus est quod sibi retribuere appetit, cum ultra meritum laudari desiderans, munus ab ore quærit.

CAPUT XXXIX.

(*Ex concilio Nicæno, can. 3, dist. 52.*) Interdixit per omnia [Incipit canon ex Nicæno concilio de subintroductis mulieribus, Interdixit per omnia, etc.] magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem: nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

CAPUT XL.

(*Ex eodem concilio, can. 17, 14, qu. 4, et dist. 47.*) Quoniam multi [Item in eodem conc., cap. 17, de clericis usuras accipientibus, Quoniam multi, etc.] sub regula constituti, avaritiam et turpia lucra sectantur, oblitique divinæ Scripturæ, dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, mutuum dantes, centesimas exigunt: juste cepit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens, aut ex adinventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiola, id est sescupla, exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, dejiciatur a clero, et alienus existat a regula.

CAPUT XLI.

(*Ex eodem concilio, can. 18, dist. 93.*) Pervenit ad sanctum [Item de privilegiis presbyterorum, tit. xviii, Pervenit ad sanctum, etc.] magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus presbyteris gratiam sacræ communionis diaconi porrigant, quod nec regula, nec consuetudo tradidit, ut ab his qui potestatem non habent offerendi, illi qui offerunt, Christi corpus accipiant. Necnon et illud innovavit, quod quidam diaconi ante episcopos sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia resecentur, et in sua diaconi mensura permaneant, scientes quod episcoporum quidem ministri sint, inferiores autem presbyteris habeantur. Per ordinem ergo, post presbyteros gratiam sacræ communionis accipiant, aut episcopo eis, aut presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio presbyterorum diaconis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam et ordinem probatur existere. Si quis autem etiam post hæc definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debet.

CAPUT XLII.

(*Ex eodem concilio, can. 5, 21, q. 1.*) De his qui communione [De excommunicatis in eodem concilio tit. v. De his qui communione, etc.] privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine ab episcopis, per unamquamque provinciam sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiritur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet episcopi vitio, videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis provincie congregatis discutiantur hujusmodi quæstiones: et sic, qui suo peccaverunt evidenter episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, usquequo vel in communi, vel episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante quadragesimam paschæ, ut omni dissensione sublata munus offeratur Deo purissimum: secundum vero circa tempus autumnii.

CAPUT XLIII.

(*Ex eodem concilio, can. 15, 7, q. 1.*) Propter multam [In eodem concilio quod non oporteat demigrari, Propter multam, etc.] perturbationem et seditiones quæ sunt, placuit consuetudinem omnimodis amputari, quæ præter regulam in quibusdam partibus videtur admissa, ita ut de civitate ad civitatem non episcopus, non presbyter, non diaconus transferatur. Si quis autem post definitionem sancti et magni concilii tale quid agere tentaverit, et se hujusmodi negotio manciparit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, et restituatur ecclesie, cuius fuit episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.

CAPUT XLIV.

(*Ex concilio Chalcedonensi.*) De his qui transmigrant [In concilio Chalcedonensi tit. xv, non transmigrandum de civitate in civitatem; tit. v, de his qui transmigrant, etc.] de civitate in civitatem, episcopis aut clericis, placuit ut canones qui de hac re a sanctis Patribus statuti sunt, habeant propriam firmitatem.

CAPUT XLV.

(*Ex concilio Nicæno, can. 16, 7, q. 1.*) Quicumque temere ac periculose [In concilio Nicæno, de his qui in ecclesiis in quibus profecti sunt minime perdurant, tit. xvi, Quicumque temere ac periculose, etc.], neque timorem Dei præ oculis habentes, nec agnoscentes ecclesiasticam regulam, discedunt ab ecclesia sibi commissa [*Deest sibi commissa*], presbyteri aut diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas parochias revertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communione privari. Si quis autem ad alium pertinentem audacter invadere, et in sua ecclesia ordinare [audacter... ordinare *desunt*] tentaverit, non consentiente episcopo, a quo discessit is qui regulæ mancipatur, ordinatio hujusmodi irrita comprobetur.

A

CAPUT XLVI.

(*Ex eodem concilio, can. 20.*) Quoniam sunt [Item in eodem concilio de flectendo genu, tit. xx, Quoniam sunt, etc.] quidam in die Dominico genuflectentes, et in diebus Pentecostes, ut omnia in universis locis consonanter observentur, placuit sancto concilio, stantes Domino vota persolvere.

CAPUT XLVII.

(*Ex concilio Antiocheno, cap. 4, 11, q. 4, 3.*) Si quis episcopus [In Antiocheno concilio de damnatis et ministrare tentantibus, tit. iv. Si quis episcopus, etc.] damnatus a synodo, vel presbyter aut diaconus a suo episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive presbyter, aut diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Sed et communicantes ei omnes abjici de ecclesia, et maxime si postea quam didicerint adversus memoratos prolata fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

CAPUT XLVIII.

(*Ex concilio Africano, can. 29.*) Et illud petendum [In Africano concilio de clericis damnatis, tit. xxviii, Et illud petendum, etc.] ut statuere dignetur [dignemini], ut si quis cujlibet honoris clericus, judicio episcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum, sive ab ecclesiis quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari, interposita pœna damni pecuniæ atque honoris, quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipiant.

CAPUT XLIX.

(*Ex concilio Antiocheno, can. 7.*) Nullus peregrinorum [In Antiocheno concilio de peregrinorum susceptione tit. 7, Nullus peregrinorum, etc.] sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis.

CAPUT L.

(*Ex concilio Chalcedonensi, can. 10, 21, q. 1.*) Non licere clericum [In Chalcedonensi concilio, quod non liceat clerico in duarum civitatum ecclesiis ministrare, tit. x, Non licere clericum, etc.] in duarum civitatum conscribi simul ecclesiis, sed in qua ab initio ordinatus est, non ad quam confugit, quasi ad potioem, ob inanis gloriæ cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad suam ecclesiam, in qua primitus ordinati sunt, et ibi tantummodo ministrare. Si vero quis jam translatus est ex alia in aliam ecclesiam, prioris ecclesie, vel martyriorum quæ sub ea sunt, aut ptochodochiorum [plochotrophiorum], aut xenodochiorum rebus in nullo communicet. Eos vero, qui ausi fuerint, post definitionem magnæ et universalis hujus synodi, quidquam ex his quæ sunt prohibita perpetrare, decrevit sancta synodus, a proprio hujusmodi gradu excidere.

CAPUT LI.

(*Ex eodem concilio, can. 13.*) Peregrinos clericos [Item in eodem quod non oporteat peregrinos clericos sine commendatitiis ministrare, tit. xiii, Peregrinos clericos, etc.] et lectores in alia civitate, præter commendatitias litteras sui episcopi, nusquam penitus ministrare debere.

CAPUT LVII.

(*Ex concilio Laodicensi, can. 41.*) Quod non oporteat [In Laodicensi concilio quod non sine litteris sacro ministerio servientes proficisci debeant, tit. XVI, Quod non oporteat, etc.] sacerdotem, vel clericum, sine litteris proficisci canonicis.

CAPUT LVIII.

(*Ex concilio Sardicensi, can. 16.*) Osius episcopus [In concilio Sardicensi de clericis a communione submovendis ab alio non recipiendis episcopo, tit. XV, Osius episcopus, etc.] dixit: Hoc quoque omnibus placet, ut sive diaconus, sive presbyter, sive quis clericorum ab episcopo suo communione fuerit privatus, et ad alterum perrexit episcopum, et scierit ~~ita~~ ad quem confugit eum ab episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas esse dictarum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem servabit, et concordiam custodiet.

CAPUT LIV.

(*Ex concilio Carthaginensi, can. 29.*) Item placuit [In Carthaginensi concilio, tit. XXX, Item placuit, etc.] universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus, sive quilibet clericus, et tempore excommunicationis suæ ante audientiam communionem præsumperit, ipse in se damnationis iudicetur protulisse sententiam.

CAPUT LV.

(*Ex concilio Sardicensi, can. 18.*) Januarius episcopus [In concilio Sardicensi de non sollicitandis clericis alienis, tit. VIII, Januarius episcopus, etc.] dixit: Illud quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli episcopo liceat alterius episcopi civitatis ministrum ecclesiasticum sollicitare, et in suis parochiis ordinare. Universi dixerunt: Placet, quia ex his contentionibus solet nasci discordia, et ideo prohibet omnium sententia [et ideo... sententia *desunt*], ne quis hoc facere audeat.

CAPUT LVI.

(*Ex concilio Africano, can. 57.*) Item placuit [In concilio Africano, de his qui semel legerint in ecclesia, ab aliis non posse promoveri, tit. 57, Item placuit, etc.], ut quicumque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis, huic decreto consensi, et prælecto subscripsi. Similiter et cæteri episcopi subscripserunt.

CAPUT LVII.

(*Ex concilio Carthaginensi, can. 31.*) Item placuit [In concilio Carthaginensi qui ex clericis ab episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant unde recedere noluerunt, tit. 31, Item placuit, etc.], ut quicumque clerici vel diaconi, pro necessitatibus ecclesiarum, non obtemperaverint episcopis suis volentibus eos ad honorem ampliorem in sua ecclesia promovere, nec illic ministrent in gradu suo, unde recedere noluerunt.

* Deinceps in cod. Vatic. desunt tituli capitulorum et adnotantur solummodo numeri canonum, qui

A

CAPUT LVIII.

(*Ex Leonis papæ epist. 82, ad Anastasium Thess., c. 9, 19, q. 2.*) Alienum clericum, invito episcopo ipsius, nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis id inter dantem accipientemque conveniat. Nam gravis injuriæ reus est, qui de fratris ecclesia id, quod est utilius aut pretiosius, audeat vel allicere, vel tenere. Itaque si intra provinciam res agatur, transfugam clericum ad suam ecclesiam, metropolitanus redire compellet. Si autem longius recessit, sui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur.

CAPUT LIX.

(*Ex concilio Africano, can. 9.*) Ut nulli [In Africano concilio, tit. 9, Ut nulli, etc.] episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant. Populi etiam ab hujusmodi conviviiis, quantum fieri potest, prohibeantur.

CAPUT LX.

(*Ex concilio Laodicensi, dist. 44.*) Quod non oporteat [In Laodiceno concilio, tit. 24, Quod non oporteat, etc.] sacro ministerio deditos a presbyteris usque ad diaconos, et reliquum ecclesiasticum ordinem, id est, usque ad subdiaconos, lectores, cantores, exorcistas et ostiarios, ex numero continentium et monachorum, ingredi tabernas.

* CAPUT LXI.

(*Ex concilio Carthaginensi, can. 5.*) Aurelius episcopus dixit: Avaritiæ cupiditas, quam rerum omnium malarum matrem esse nemo est qui dubitet, proinde inhibenda est, et ne quis alienos fines usurpet, aut per præmium terminos Patrum statutos transcendat. Nec omnino cuiquam clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere. Quod si et sanctitati, et huic concilio videatur, præsentis placito designetur. (*Carth. conc. 1, c. 13.*) Gratus episcopus dixit: Novellæ suggestiones, quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent, inspectæ a nobis formam accipient. Cæterum de quibus apertissime divina Scriptura sanxit, non est differenda sententia, sed potius exsequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis debet in clericis prædamnari. Universum concilium dixit: Nemo contra prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

CAPUT LXII.

(*Ex decretali I Leonis papæ, 14, q. 4.*) Nec hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, et fœnore velle ditescere, quod nos, non dicam in eos qui sunt in clericali officio constituti, sed in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

CAPUT LXIII.

(*Ex concilio Ancyritano, can. 13.*) De his, qui in clero sunt presbyteri et diaconi, et a carnibus in his adnotationibus exhibebuntur tunc tantummodo cum discrepant ab editis.

abstinent, placuit eas quidem contingere, et ita si A
voluerint, continere. Quod si in tantum eas abomi-
nantur, ut nec olera, quæ cum eis coquantur, existi-
ment comedenda, tanquam non consentientes regulæ,
ab ordine cessare debebunt.

CAPUT LXIV.

(*Ex concilio Neocæsariensi, tit. xiii, can. 14, dist. 93.*) Diaconi septem esse debent juxta regulam, licet et valde magna sit civitas. Idipsum autem et Actuum apostolorum liber insinuat.

CAPUT LXV.

(*Ex concilio Gangrensi, can. 2, dist. 30.*) Si quis carnes edentem, præter sanguinem et idolis immo-
latum et suffocatum (*Act. vi*), cum religione et fide
condemnat, velut spem propter hujusmodi perceptio-
nem non habentem, anathema sit.

CAPUT LXVI.

(*Ex eodem concilio, can. 8.*) Si quis dederit vel
acceperit oblata, præter episcopum, vel eum qui
constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam
pauperibus, et qui dat, et qui accipit, anathema sit.

CAPUT LXVII.

(*Ex eodem concilio, can. 10, dist. 30.*) Si quis ex
his qui virginitatem propter Dominum servant, ex-
tollitur adversus conjugatos, anathema sit.

LXVIII.

(*Ex eodem concilio, tit. 19, can. 18, dist. 30.*) Si
quis propter continentiam quæ putatur, aut contu-
maciam, in die Dominico jejunit, anathema sit.

CAPUT LXIX.

(*Ex eodem concilio, dist. 30.*) Si quis eorum qui C
continentiæ student, absque necessitate corporea,
tradita in commune jejunia et ab Ecclesia custodita,
superbiendo dissolvit stimulo suæ cogitationis im-
pulsus, anathema sit.

CAPUT LXX.

(*Ex concilio Antiocheno, can. 2.*) Omnes qui in-
grediuntur ecclesiam Dei, et Scripturas sacras au-
diunt, nec communicant in oratione cum populo,
sed pro quadam intemperantia se a perceptione
sanctæ communionis avertunt: hi de ecclesia remo-
veantur, quandiu per confessionem poenitentiae fructus
ostendant, et precibus indulgentiam consequantur.

CAPUT LXXI.

(*Ex eodem concilio, can. 3, 7, q. 1.*) Si quis pre-
sbyter, aut diaconus, et omnino quilibet ex clero, D
parochiam propriam deserens, ad aliam properavit,
dein omnino demigrans, in alia parochia per multa
tempora nititur immorari, ulterius ibidem non mi-
nistret: maxime si vocanti suo episcopo, et regredi
ad propriam parochiam componenti, obedire con-
tempserit. Quod si in hac indisziplinazione perdurat,
a ministerio modis omnibus removeatur, ita ut ne-
quaquam locum restitutionis inveniat. Si vero pro
hac causa damnatum alter episcopus suscipiat, hic
etiam a communi coerceatur synodo, velut qui ec-
clesiastica constituta dissolvat.

CAPUT LXXII.

(*Ex eodem concilio, can. 6, 11, q. 3.*) Si quis a

proprio episcopo communionem privatus est, non ante
suscipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur episcopo:
aut certe ad synodum, quæ congregatur, occurrens,
pro se satisfaciatur.

CAPUT LXXIII.

(*Ex eodem concilio, can. 11, 13, q. 8.*) Si quis
episcopus, aut presbyter, aut quilibet regulæ sub-
jectus Ecclesiæ, præter consilium et litteras episco-
porum provinciæ, et præcipue metropolitani, adierit
imperatorem, hunc reprobari et abjici oportere, non
solum a communionem, verum et ab honore cujus
particeps videtur existere, quia venerandi principis
auribus molestiam tentavit inferre contra leges Ec-
clesiæ. Si igitur adire principem necessaria causa
deposcit, hoc agatur cum tractatu et consilio me-
B
tropolitani, et cæterorum episcoporum qui in eadem
provincia commorantur. Qui etiam proficiscentem
suis prosequantur epistolis.

CAPUT LXXIV.

(*Ex eodem concilio, can. 12, 21, q. 5.*) Si quis a
proprio episcopo presbyter aut diaconus, aut a sy-
nodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperato-
ris auribus molestus exstiterit, oportet ad majus
episcoporum converti concilium: et quæ putaverint
habere justa, plurimis episcopis suggerant, eorum-
que discussiones ac judicia præstentur. Si vero
hæc parvipendentes, molesti fuerint imperatori, hos
nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis ha-
bere, nec spem futuræ restitutionis penitus opperiri
dijudicamus.

CAPUT LXXV.

(*Ex concilio Laodicensi, tit. v, can. 6, dist. 46.*)
Quod non oporteat sacerdotes et clericos fenerantes
usuras, vel quæ dicuntur sescupla, id est, et sum-
mam capituli et dimidium summæ, percipere.

CAPUT LXXVI.

(*Ex eodem concilio, can. 15.*) Quod non oporteat
amplius præter eos qui regulariter cantores existunt,
qui et de codice canunt, alios in pulpitem conscen-
dere, et in ecclesia psallere.

CAPUT LXXVII.

(*Ex eodem concilio, can. 20, dist. 93.*) Quod non
oporteat diaconum coram presbytero sedere, sed
jussione presbyteri sedeat. Similiter autem et dia-
conus in honore habeatur ab obsequentibus. id est,
subdiaconis, et omnibus clericis.

CAPUT LXXVIII.

(*Ex eodem concilio, can. 25, dist. 93.*) Quod non
oporteat subdiaconos panem dare, vel calicem bene-
dicere.

CAPUT LXXIX.

(*Ex eodem concilio, can. 26, dist. 60.*) Quod hi qui
non sunt ab episcopis ordinati, tam in ecclesiis,
quam in domibus, exorcizare non possint.

CAPUT LXXX.

(*Ex eodem concilio, can. 28, dist. 42.*) Quod non
oporteat in domiciliis divinis, id est, in Domini ec-
clesiis convivia, quæ vocantur agapæ, fieri, nec intra
domum Dei comedere, vel accubitus sternere.

CAPUT LXXXI.

(*Ex eodem concilio, can. 42.*) Quod non oporteat sacerdotem, vel clericum præter jussionem sui pontificis proficisci.

CAPUT LXXXII.

(*Ex eodem concilio, can. 44.*) Quod non oporteat ingredi mulieres ad altare.

CAPUT LXXXIII.

(*Ex eodem concilio, can. 54, dist. 5.*) Quod non oporteat sacerdotes, aut clericos, quibuscunque spectaculis in scenis, aut in nuptiis interesse: sed antequam thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde discedere. Nec oporteat sacerdotes, aut clericos, ex collatis vel comessationibus convivia celebrare. Hoc autem nec laicis posse congruere.

CAPUT LXXXIV.

(*Ex eodem concilio, can. 54, dist. 44.*) Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab episcopis vel presbyteris.

CAPUT LXXXV.

(*Ex concilio Chalcedonensi, tit. LVII, can. 7, qu. 3.*) Qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, statuimus, neque ad militiam neque ad dignitatem aliquam venire mundanam: aut hoc tentantes, et non agentes penitentiam, quominus redeant ad hoc quod propter Dominum primitus elegerunt, anathematizari.

CAPUT LXXXVI.

(*Ex eodem concilio, tit. IX, can. 9, 11, qu. 4.*) Si quis clericus adversus clericum habet negotium, non deserat episcopum proprium, et ad sæcularia percurrat judicia: sed prius actio ventiletur apud episcopum proprium, vel certe consilio ejusdem episcopi, apud quos utræque partes voluerint, iudicium obtinebunt. Si quis autem præter hæc fecerit, canonicis correptionibus subiacebit. Quod si clericus habet causam adversus episcopum proprium, vel adversus alterum, apud synodum provinciæ iudicetur. Quod si adversus ejusdem provinciæ metropolitani episcopus vel clericus habet querelam, petat aut primatem dioceseos, aut sedem regie urbis Constantinopolitanæ, et apud ipsum iudicetur.

CAPUT LXXXVII.

(*Ex eodem concilio, can. 20, dist. 71.*) Clericos in ecclesia ministrantes, sicut jam constituimus, in alterius civitatis ecclesiam statutos fieri non oportet, sed contentos esse, in quibus ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis, qui proprias amittentes provincias, ex necessitate ad aliam ecclesiam transierunt.

CAPUT LXXXVIII.

(*Ex eodem concilio, can. 22, 12, qu. 2.*) Non licere clericis post obitum sui episcopi, res ad eum pertinentes diripere, sicut antiquis quoque est canonicis constitutum. Quod si hoc facere tentaverint, graduum suorum periculo subiacebunt.

CAPUT LXXXIX.

(*Ex concilio Carthag. can. 52.*) Item placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi, vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore epi-

A scopatus vel clericatus sui agros, vel quæcunque prædia, nomine suo comparant, tanquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti in ecclesia eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis obvenerit, faciant inde quod eorum proposito congruit. Quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore ecclesiastico indigni, tanquam reprobi iudicentur.

CAPUT XC.

(*Ex concilio Africano, can. 7, dist. 44.*) Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

CAPUT XCI.

(*Ex eodem concilio, can. 21.*) Epigonius episcopus dixit: In multis conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmandum est a vestra prudentia, beatissimi fratres, ut clericum alienum nullus sibi præripiat episcopus, præter ejus arbitrium cujus fuerit clericus.

CAPUT XCI.

(*Ex decretali Leonis papæ, epist. 1, c. 4.*) Illud etiam duximus præmonendum, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere fenus attentet. Indecens enim est crimen suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter et in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

CAPUT XCIII.

(*Ex decretali Gelasii papæ epist. 1, c. 15, dist. 88.*) Consequens fuit ut illa quoque quæ de Piceni partibus nuper ad nos missa relatio nuntiavit, nec nunc prætereunda putaremus, id est, plurimos clericorum negotiationibus inhonestis et lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes evangelicam lectionem, qua ipse Dominus noster negotiioses e templo verberatos flagellis asseritur expulisse (*Matth. 21*), nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus* (*II Tim. 11*); Psalmistam quoque David surda dissimulantes aure cantantem: *Quoniam non cognovi negotiationes, introibo ad potentias Domini* (*Psal. LXX*). Proinde hujusmodi aut ab indignis post hæc quæstibus noverrint abstinendum, et ab omnibus cujuslibet negotiationis ingeniis cupiditateque cessandum, aut in quocunque gradu sint positi, mox a clericalibus officiis abstinere cogantur, quoniam domus Dei domus orationis et esse debet et dici, ne officina negotiationis et spelunca potius sit latronum (*Matth. XXI*).

CAPUT XCIV.

(*Excerptum ex epistola S. Hieron. ad Nepotianum de Vita clericorum.*) Petis a me, Nepotiano charissime, litteris transmarinis, et crebro petis, ut tibi brevi volumine digeram præcepta bene vivendi; et qua ratione is qui, sæculi militia derelicta, vel monachus cœperit esse vel clericus, rectum Christi tramitem teneat, ne ad diversa vitiorum diverticula rapiatur (*Ibid. post multa.*) Scio quidem ab avunculo

tuo B. Heliodoro, qui nunc pontifex Christi est, te et didicisse quæ sancta sunt, et quotidie discere, normamque vitæ ejus exemplum habere virtutum. Sed et nostra, qualiacunque sunt, suscipe; et libellum hunc libello illius copulato, ut cum ille te monachum erudierit, hic clericum doceat esse perfectum. Igitur clericus qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim clericos Græce, Latine sors appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus ipse sors, id est pars clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut ipse possideat Dominum, et ipse possideatur a Domino. Qui possidet Dominum, et cum Propheta dicit, *Pars mea Dominus* (*Psal. lxxii*), nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus. Verbi gratia: Si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars ejus fieri non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hærelitatis ejus: nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi levita et sacerdos, vivo de decimis; et altari serviens, altaris oblatione sustentor; habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque te, et repetens iterum iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes: id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia; nec plus habeas quam quando clericus esse cœpisti, et dicatur tibi: *Cleri eorum non proderunt eis* (*Jer. xii*). Mensulam tuam pauperes et peregrini, et cum illis Christus conviva noverit. Negotiatorem clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge. *Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ* (*II Cor. xv*). Tu aurum contemnis, alius diligit. Tu calcas opes, ille sectatur. Tibi cordi est mansuetudo, silentium, secretum: illi loquacitas, attrita frons, fora placent, et plateæ, et medicorum tabernæ. In tanta morum discordia quæ potest esse concordia? Hospitium tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto manseris, nec in præterita castitate confidas. Nec David sanctior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonum de possessione sua mulier ejecerit (*Gen. iii*). Ægrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat, et germana, vel mater, aut probatæ quælibet apud omnes fidei. Quod si hujusmodi non fuerint consanguinitatis castimoniceque personæ, multas anus nutrit ecclesia, quæ et officium præleant, et beneficium accipiant ministrando, ut infirmas quoque tua fructum habeat eleemosynæ. Scio quosdam convaluisse corpore, et animo ægrotare cœpisse. Periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis. Si propter officium clericatus, aut vidua visitatur, aut virgo, nunquam domum

A solus introeas, talesque habeto socios, quorum contubernio non infameris. Si lector, si acolytus, si psaltes te sequitur, non ornentur veste, sed moribus; nec calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitum polliceantur. Solus cum sola secrete et absque arbitro vel teste non sedeas. Si familiarius est aliquid loquendum, habet nutricem majorem domus, virginem, viduam, maritatam: non est tam inhumana, ut nullum præter te habeat cui se audeat credere. Caveto omnes suspiciones: et quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita. Crebra munuscula, et sudariola, et fasciolas, et vestes ori applicitas, et oblatos ac degustatos cibos, blandasque ac dulces litterulas sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meumque desiderium, Christus est. Natus in paupere domo, et in tugurio rusticano, qui vix milio et cibario pane rugientem satiare ventrem poteram, nunc similam et mella fastidio. Novi et genera et nomina piscium, in quo littore conchæ lectæ sint calleo, saporibus avium discerno provincias, et ciborum me raritas ac novissime damna ipsa delectant. Tu quidem divinas Scripturas sæpius lege, imo nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Disce quod doceas, obtine eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possis exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere. Permane in his quæ didicisti ac credita sunt tibi, sciens a quo didiceris, paratus semper ad satisfactionem omni poscenti te rationem de ea, quæ in te est, spe. Non confundant opera sermonem tuum, ne cum in ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat: Cur ergo hæc quæ dicis, ipse non facis? Delicatus magister est, qui pleo ventre de jejuniis disputat. Accusare avaritiam et latro potest. Sacerdotis Christi os, mens, manusque concordent. Esto subjectus pontifici tuo, et quasi animæ parentem suspice. Amare, filiorum; timere, servorum est. Si pater sum, inquit, ubi est honor meus? Si Dominus ego sum, ubi timor meus est (*Malach. i*)? Melius est, charissime, non habere quod tribuas, quam impudenter petere quod des. Sed et genus-arrogantiæ est clementiorem te velle videri quam pontifex Christi est. Non omnia possumus omnes. Alius in Ecclesia oculus est, alius lingua, alius manus, alius pes, auris, venter et cætera. Lege Pauli Epistolam ad Corinthios (*I Cor. xii*), quomodo diversa membra unum corpus efficiunt. Nec rusticus tamen et simplex frater ideo se sanctum putet si nihil noverit, nec peritus et eloquens lingua æstimet sanctitatem: multoque melius est e duobus imperfectis rusticitatem habere sanctam quam eloquentiam peccatricem. Multi ædificant parietes, et columnas ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, et ministrorum Christi nulla electio est. Nunc vero portemus crucem Christi, et divitias lutum putabimus. Quid miramur quod Christus vocat iniquum niamnona (*Luc. xvi*)? quid suspicimus et amamus, quod Petrus se non habere testatur (*Act.*

111)? Convivia tibi detestanda sunt sæcularium, maxime horum qui honoribus tument. Turpe est ante fores sacerdotis Christi crucifixi et pauperis, et qui cibo quoque vescatur alieno, lictores consulum et milites excubare : iudicemque provincie melius apud te prandere quam in palatio. Quod si obtenderis facere te hæc, ut roges pro miseris atque subjectis, ju lex sæculi plus defert clerico continenti quam diviti, et magis sanctitatem tuam venerabitur quam opes. Aut si talis est qui non audiat clericos nisi inter phialas, libenter carebo hujusmodi beneficio, et Christum rogabo pro iudice, qui magis potest et citius subvenire. Melius est enim confidere in Domino quam confidere in homine. Melius est sperare in Domino quam sperare in principibus. Nunquam vinum redoleas, ne audias illud philosophi : Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare. Vinolentos sacerdotes et Apostolus damnat (*I Tim. v.*) et vetus lex prohibet. *Qui altario serviunt, vinum et siceram non bibant (Levit. x).* Siceram, Hebræo sermone, omnis potio nuncupatur quæ inebriare potest, sive illa quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquantur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus, atque pinguior coloratur. Quidquid inebriat, et statum mentis evertit, fuge similiter ut vinum. Nec hoc dico quod Dei creatura a nobis damnatur. Si quidem et Dominus vini potator est appellatus (*Matth. xi*) : et Timotheo dediti stomachum vini modica sorbitio relaxata est (*I Tim. v.*) Sed modum pro ætatis et valetudinis, et corporum qualitate exigimus in potando. Quod si absque vino ardeo adolescentia, et inflammar calor sanguinis, et succulento validoque sum corpore, libenter carebo poculo, in quo suspicio veneni est. Pulchre dicitur apud Græcos, sed nescio utrum apud nos æque resonet : Pinguis venter non gignit seasum tenuem. Tantum tibi jejuniorum impone, quantum ferre potes. Sint tibi jejunia pura, casta, simplicia, moderata, et non superstitiosa. Quid prodest oleo non vesci, et molestias quasdam difficultatesque ciborum querere, caricas, piper, nucera, palmarum fructus, simulam, mel, pistacia? Tot hortorum cultura vexatur, ut cibario non vescamur pane. Audio præterea quosdam contra rerum hominumque naturam, aquam non bibere, nec vesci pane, sed sorbitiunculas delicatas, et contrita olera, betarumque succum non calice sorbere, sed concha. Fortissimum jejunium est aqua et panis. Sed quia gloriam non habet, et omnes pane et aqua vivimus, publicum et commune jejunium non putatur. Cave ne hominum rumusculos aucuperis, ne in offensam Dei populorum laudem commutes. *Si adhuc, inquit Apostolus, hominibus placerem, Christi servus non essem (Galat. i).* Desiit placere hominibus, et servus factus est Christi. Per bonam et malam famam, a dextris et a sinistris Christi miles graditur : nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur : non divitiis tumet, non contrahitur perupertate : et leta contemnit et tristia.

A Per diem sol non urit eum, neque luna per noctem. Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum frangat aura popularis. Nolo te dilatate simbrias, et ostentui habere phylacteria, et conscientia repugnante, pharisaica ambitione circumdari. Inde pendet Evangelium, inde lex et propheta. Fidelis mecum lector intelligis quid taceam et quid magis tacendo loquar Tot te regule, quot species gloriarum percurrant. Quanto melius erat hæc non in corpore, sed in corde gestare? Deum habere factorem, non aspectus hominum? Vis scire quales Dominus quærat ornatus? Habeto justitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem. His cœli plagis includere, quæ te quadriga velut aurigam Christi, ad metam concita ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris atque protegeris : et ornamento tibi sunt et muinimi : gemmæ vertuntur in scuta. Cave quoque, aut linguam, aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. *Sedens, inquit, adversus fratrem tuum loquebaris : et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum (Psal. xlix), etc.* Parce a detractioe linguæ, custodi sermones tuos, et scito quia cuncta quæ de aliis loqueris, tua sententia judicaris : et in his ipse deprehendus eris, quæ in aliis arguebas. Neque vero illa justa est excusatio : Referentibus aliis injuriam facere non possum. Nemo invito auditori libenter refert. Officii ergo tui sit, charissime, non solum oculos castos servare, sed et linguam. Nunquam de mulierum formis disputes, nec quid in cujusquam domo agatur, alia domus per te noverit. Omnium christianorum domos quasi proprias ama. Facilius contemnitur clericus, qui sæpe vocatur ad prandium et non recusat. Nunquam petentes, raro accipiamus rogati. Beatius enim est magis dare quam accipere. Nescio enim quomodo etiam ipse qui deprecatur ut tribuat, cum acceperis, vilior te judicat. Et mirum in modum, si eum rogantem contempseris, plus te posterius veneratur. Procuratores atque dispensatores domorum alienarum atque villarum, quomodo esse possant clerici, qui proprias jubentur contemnere facultates? Amico rapere quippiam furtum est, ecclesiam fraudare sacrilegium est. Accepisse pauperibus erogandum, et esurientibus plurimis, vel cautum esse velle vel timidum, aut (quod apertissimi sceleris est) aliquid exinde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. Alter fame torquetur, et tu judicas, quantum ventri ejus satis sit. Aut divide statim quod acceperis : aut, si timidus dispensator es, dimitte largiorem, ut sua ipse distribuat. Nolo, sub occasione mea, sæculus tuus plenus sit. Nemo mea melius me servare potest. Ipse est optimus dispensator, qui nihil sibi reservat. Coegisti me, Nepotiane charissime, talia scribendo confodiendum me omnium linguis prodere. Aut enim nihil scribendum fuit, ne hominum iudicium subiremus, quod tu facere prohibuisti : aut scribentos

noese, adversum nos cunctorum maledicorum tela esse torquenda. Quos obsecro ut quiescant et desinant maledicere. Non enim ut adversariis, sed ut amicis scripsimus. Nec invecti sumus in eos qui peccant, sed ne peccent, monuimus: neque in illos tantum, sed in nos ipsos severi iudices fuimus, volentesque festucam de oculo alterius tollere, nostram prius trabem eiecimus. Nullum læsi, nullius nomen mea scriptura designatum est. Neminem specialiter meus sermo pulsavit. Generalis de vitiiis disputatio est. Qui mihi irasci voluerit, prius ipse de se, quod talis sit, constabitur.

CAPUT XCV.

(*Excerptum beati Hieronymi de institutione clericorum. Ex epistola ad Paulinum presbyterum.*) Obsecro te, charissime, ut multitudines hominum, et officia, et salutationes, et convivia, veluti quasdam catenas fugias voluptatum. Sit vilis tibi et vespertinus cibus. Olera et legumina, interdumque pisciculos, pro summis ducas deliciis. Qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non querit magnopere, de quam pretiosis cibus sterus conficiat. Quidquid post gulam non scaturit, idem tibi sit quod panis et legumina. Semper in manu tua sacra lectio sit. Frequenter orandum, et flexo corpore mens erigenda ad Dominum. Crebræ vigiliæ, et ventre vacuo sæpius dormiendum. Rumusculos et gloriolas, et palpantes adulatores quasi hostes fuge. Pauperibus et fratribus refrigeria sumptuum manu propria distribue. Humilitatem vestium tumentis animo non appetas. Sæcularium et maxime potentium consortium evita. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, et serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat in vitio, vel decipere posse, vel decipi posse Christianum. Templum verum Christi, anima credentis est: illam exorna, illam vesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. Nescio enim quomodo plus placeat mundo, qui Christo displicet.

CAPUT XCVI.

(*Ejusdem, ex epistola ad Rusticum, tit. xvi.*) Dico autem, si clericatus titillat te desiderium, discere quod possis docere, et rationalem hostiam offer Christo. Ne sis miles antequam tiro: ne prius magister sis antequam discipulus. Non est humilitatis meæ neque mensuræ iudicare de clericis, et de ministris ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Habeant illi ordinem et gradum suum. Quem si teneris, quomodo tibi in eo vivendum sit, editus ad Nepotianum liber docere poterit. Volo ergo ut sine intermissione oratio, et vigil tibi sit sensus, nec vagis cogitationibus patens, corpus pariter et animus tendatur ad Dominum. Iram vince patientia. Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus: quæ si pectori insederint, dominabuntur tui, et te deducunt ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum. Memento quia et apostoli Christi, habentes potestatem de Evangelio

vivere, laborabant manibus suis ne quem gravarent: et aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia (*Cor. ix*). Ita ergo age, et vive in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolecentiam tuam nulla sorde commacules, ut ad altare Christi quasi de thalamo virgo procedas, et habeas deforis bonum testimonium. Feminae quæ nomen tuum noverint, vultum nesciant. Cum ad perfectam ætatem veneris, si tamen vita comes fuerit, et te vel populus vel pontifex civitatis ad clericum adlegerint, agito quæ clerici sunt, et inter ipsos sectare meliores, quia in omni conditione et gradu optimis mixta sunt pessima. Multo tempore discere quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus aurem ne libenter accommodes.

CAPUT XCVII.

(*Ejusdem, ex epistola ad Heliodorum. Quid distat inter clericum et monachum.*) Monachum autem perfectum esse nolle, delinquere est. Sed de hoc gradu pulsus, provocabis ad clericos. An de his aliquid audeam dicere, qui certe in suis urbibus commorantur? Absit autem ut quidquam de his sinistrum loquar, qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos nos etiam Christiani sumus: qui claves regni cælorum habentes, ante iudicii diem iudicant, qui sponsam Domini sobria castitate conservant. Sed et alia, ut ante perstrinxim, monachorum causa est, alia clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor. Illi de altario vivunt: mihi quasi infructuosæ arboris securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero (*Math. xvi et xviii*). Nec possum obtendere paupertatem, cum in Evangelio animum viduam duo, quæ sibi sola supererant, æra mittentem laudaverit Dominus (*Deut. xvii*). Mihi ante presbyterum sedere non licet; illi, si peccavero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Iesu. Et in veteri quidem lege, quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervicis subiecta, contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens, spiritali mucrone truncatur: aut eiectione de ecclesia, rabido dæmonum ore discerpitur.

CAPUT XCVIII.

(*Ejusdem, ex epistola ad Oceanum, de Vita clericorum.*) Deprecatus es, ut tibi breviter exponerem, qualiter clerici vitare debeant. Hinc me plerique e maledictis æmulis præstolantur, quia non sileo veritatem. Prima quidem tentamenta sunt clericorum, feminarum frequentes accessus. Iste sexus reprehensibiles exhibet clericos. Quid tibi revera cum feminis, qui ad altare cum Domino fabularis? Te cuncti in publico, te in agro rustici aratores ac vinitores quotidie graviter lacerabunt, si contra depositum fidei cum feminis habitare contendis. Et quia (ut arbitror) concupiscis irreprehensibilis inveniri, testimonio bono munire. Nunquid in choro apostolorum feminae affuerunt? Prohibe virgines tecum commorari, etiam quæ de genere tuo sunt. Di-

ligis eas? exterius ordina, frequenter visita junctus A obsequio clericorum, ne dum secretaliter ac solus ingredieris, macules testimonium tuum. Aliter namque conjugati, aliter continentis edocentur ecclesiasticum subire ministerium et onus. Feminarum cum clericis nullo pacto conjuncta præcipitur conversatio. Janua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nocivumque genus est femina. Cum proximat stipula, incendit ignem. Flammigero igne percussit femina conscientiam pariter habitantis, exuritque fundamenta montium. Ego judico, si cum viris feminae habitent, viscarium non deerit diaboli, qui ex eis aucupatus est ab initio peccatum. Ferreas mentes libido domat: si alligaverit quis ignem in sinu suo, vestimenta ejus non comburentur? Aut si quis ambulaverit super carbones ignis, pedes suos B non comburet? Mihi crede, non potest toto corde habitare cum Domino, qui seminarum accessibus copulatur. Sed dicit: *Qui ambulat, inquit, simpliciter, ambulat confidenter* (Prov. x). Bene et argute; sed oportet testimonium bonum habere ab his qui foris sunt. Licet coram Domino incedas, tamen coram hominibus bona providenda sunt: quia astutiores sunt filii tenebrarum super filios lucis. Cum a te hoc genus non amputatur, das reprehendentibus te locum. Ipse te detrahentium morsibus tradidisti, si agapetarum consortium non dimiseris. Benignus es? gaudeo. Pudicus? falsum est. Si pudicitiam quæris, feminam, quam videris bene conversantem, mente dilige, non corporali frequentes ornatu. Non vestis tenera clericum facit, aut sacerdotem, sed C casta mentis intentio. Hæc enim devotionem honoris in te custodit. Honorem quidem gloriosius boni operis fama conservat. Sacerdotes quippe decet, vel cæteros quidem clericorum gradus, ut supra dictum est, a feminis segregari. Si igitur generis gratia judicas eisdem nullo pacto dimittere, memento quod Thamar ab Amnon fratre suo corrupta sit (1 Reg. xiii). Id ipsum persequor, dilectissime: ubi unius est tabernaculi conversatio, carnis non facile tollitur delectatio. De duobus enim, quod unus desiderat, si loqui non potest, vel tentatur. Remotio igitur viri castitatis collocat arma, construit in melioribus castra, pudoris honorem consolatur. Potuit enim et Maria mater Domini de choro apostolorum non D discedere, si liceret. Thecla post tentationem passionis Antiochiæ a Paulo prohibetur pariter pergere. Nemo miles cum uxore pergit ad bellum. Non invidio charitati: sit tibi cum castis virginibus longæva dilectio, tunc in bono meritum collocabis, et famam meliorabis. Sed de congregatione puellarum pulchre censeo, in hebdomada secunda visitatione ad benedicendam congregationem convenias, sed non solus, ne rumigeruli linguæ te lacerantibus macerent. Alienam enim cupiunt vicini discutere vitam, non suam. Propterea digne accipe nostrorum præcepta verborum, et monita humilitatis, quæ fraterno affectu calamo imperante expressimus, dulciter lege. Jam vero ut reprehensibilis divini altaris non sit sacer-

dos, pauca de reliquis Apostoli testimoniis, quantum Dominus donat, exponam. Sufficiant superiores causæ, quæ dictæ sunt. Verum ne aliquis minus intelligens ad episcopos sentiat Apostolum fuisse locutum, quid de diaconibus ad Timotheum præceptum est, quid de presbyteris ad Titum, commemorare delectat. Sed prætereundum non est superiorem explanare sententiam. Unius uxoris virum et nova et vetus præcepto sacerdotem censuit eligendum. Quia digamos ad ministerium plerique episcopi applicuerunt, sic asseruerunt: Concubina fuit illa, hæc uxor. Quasi non hæc eadem sint commercia fœditatis in illa, quæ in hac exercentur, quæ uxor asseritur, aut quia conjugii tabulas non fecit, concupiscentia alia non fuit. Nullo pacto digamos, vel concubinarum catenis insertos, decet subire sacerdotii ministerium. In Levitico scriptum est ac præfinitum, quales eligi debeant sacerdotes. Si ergo clericus monogamus fuerit, et uxor ejus digama, noli eum ad ministerium applicare (Cap. xxi). Hæc Tito præcepta idem Apostolus de ordinandis clericis dedit (Tit. 1). Et quia liber finem expectat, ad id redeamus unde digressi sumus. Nec si duæ aut tres pariter Dei ancillæ morentur, solum ad eas decet ingredi sacerdotem. Si quis hæc præcepta non observaverit, hostis est animæ suæ. Quod si post nostra monita aliquis clericus agapetas amplius quæsierit amare quam Christum, secundum synodalem regulam conveniatur, et præcepta Patrum in Nicæa definita (Concilii Nicæni can. 3) ei legantur. Jam vero si conventus prædicta fugerit et reliquerit, consecuti sumus maximum lucrum. Alioquin talis ab Ecclesia anathematizandus est. Germinant enim feminae spinas cum viris habitantes, et arcana mentium acuto mucrone percipiunt. Proh nefas! dolor est dicere, sed præterire non decet. Christo istæ noverunt nubere, non clericis. Clericum solitudo facit, non publicum. Lege quia talis debet esse solitarius qualem Jeremias descripsit: *Sedebit solitarius, et tacebit* (Thren. iii). Et quia Jesus, relictis apostolis, solus ibat orare (Matth. xiv). Mariam in penetralibus angelus solam invenit, non cum agapeta loquentem, et illa virilem introitum trepidavit. Hospitalem præcepit Apostolus clericum ordinandum (Tit. 1). Hoc præcepto pater Abraham et Loth angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt (Gen. xviii); sic et Onesiphorus Paulum doctrinæ fontem suscepit. Hæc imitationes sint vestrae, et ne sinatis incolam præterire, qui apud vos non comederit panem. Sequitur: *Non percussorem*. Non enim pugilem describit Apostolus, sed qui conscientias non percutiat singulorum. Sit modestus, non infletur, non inebrietur, suæ domui bene præsit: perquam erit horribile, si domui clerici detrahatur. Lædit sacerdotis opinionem in plebe, quando de proximis ejus male loquitur populus. Super omnia hæc, præcipit Apostolus boni testimonii clerico fundamenta componere, ut bonorum operum testificatio casto confirmetur affectu.

CAPUT XCIX.

(*Isidori, ex libro Officiorum. De clericis.*) Itaque omnes qui in ecclesiastici ministerii gradibus ordinati sunt, generaliter clerici nominantur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, quem primum per apostolos legimus ordinatum (*Act. 1*). Sic et omnes, quos illis temporibus ecclesiarum principes ordinabant, sorte eligebant. Nam clerici sorte interpretatur. Unde et hæreditas Græce cleronomia appellatur, et hæres cleronomos. Proinde ergo clericos vocari aiunt, eo quod in sorte hæreditatis Domini dentur, vel pro eo quod ipse Dominus sors eorum sit, sicut de eis scriptum est, loquente Domino: *Ego hæreditas eorum* (*Num. xviii*). Unde oportet, ut qui Deum hæreditate possident, absque ullo impedimento sæculi Deo servire studeant, et pauperes spiritu esse contendant (*Deut. xviii*), ut congrue illud Psalmistæ dicere possint: *Dominus pars hæreditatis meæ* (*Psal. xv*).

CAPUT C.

(*Ejusdem, De officiis lib. II, cap. 2.*) His igitur lege Patrum cavetur, ut a vulgari vita seclusi, a mundi voluptatibus sese abstineant. Non spectaculis, non pompis intersint, convivia publica fugiant: privata non tantum pudica, sed et sobria colant. Usuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudisve cujusquam studium appetant. Amorem pecunie, quasi materiam cunctorum criminum fugiant, sæcularia officia negotiaque abjiciant, honorum gradus per ambitiones non subeant, pro beneficiis medicinæ Dei, munera non accipiant. Dolos et conjurationes caveant, odium et æmulationem, obtreccionem atque invidiam fugiant: non vagis oculis, non infræni lingua aut petulantî tumidoque gestu incedant, sed pudorem ac verecundiam mentis simplici habitu incessuque ostendant, obscenitatem etiam verborum, sicut et operum, penitus exsecrentur: viduarum ac virginum visitationes frequentissimas fugiant. Contubernia extranearum feminarum nullatenus appetant. Castimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conservare studeant, aut certe unius matrimonii vinculo fœderentur. Senioribus quoque debitam præbeant obedientiam, neque ullo jactantiæ studio semetipsos attollant. Postremo in doctrina, in lectionibus, psalmis, hymnis, canticis, exercitio jugi incumbant. Tales enim esse debent quicunque divinis cultibus sese mancipandos student, scilicet ut dum scientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis administrent.

CAPUT CI.

(*Ejusdem, De officiis lib. II, c. 3.*) Duo sunt genera clericorum, unum ecclesiasticorum sub regimine episcopali degentium, alterum acephalorum, id est sine capite, qui quem sequantur ignorant. Hos neque inter laicos sæcularium officiorum studia, neque inter clericos religio retentat divina: sed solutos atque oberrantes sola turpis vita complectitur et vaga: quique dum nullum metuentes,

A explendæ voluptatis suæ licentiam consecantur, quasi animalia bruta, libertate ac desiderio suo feruntur, habentes signum religionis, non religionis officium, hippocentauris similes, nec equi, nec homines, mixtumque, ut ait poeta (*Æneid. VI*), *genus, prolesque biformis*: quorum quidem sordida atque infami numerositate, satis superque nostra pars occidua pollet [*Al. polluitur*].

CAPUT CII.

(*Gregorii, Quales oporteat esse clericos.*) Clericus admonendus est, quatenus sic vivat, ut bonum exemplum vitæ suæ sæcularibus præbeat. Et in clerico, si quid juste reprehenditur, ex ejus vitio ipsa religionis nostræ æstimatio gravatur. Clerici discant, ut quæ a senioribus suis jubentur, impleant, ut humiliter eorum impèriis suljaceant, ut nec subjectio eos conterat, nec locus superior extollat. Clerici discant quomodo ante occulti Arbitri oculos per humilitatem et obedientiam sua interiora componant, quatenus non cum reprobis puniantur, sed cum electis æterna præmia sortiantur. Admonendi sunt clerici, ut tanto circa se sollicitius vivant, quanto eos aliena cura non implicat. Dicendum est clericis ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident: ne unde recte mala redarguant, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt clerici, ne cum culpam suorum præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant: sed sic eorum prava apud semetipsos dijudicent, ut tamen divino timore constricti, ferre sub eis jugum reverentiæ non recusent: quia facta præpositorum, oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Plerosque clericos, impudentiæ vitio, non nisi increpatio dura compescit: quia dum se delinquere nesciunt, necesse est ut a plurimis increpentur.

CAPUT CIII.

(*Ejusdem Pastor. lib. III, admon. 3.*) Admonendi sunt subditi, ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident, ne unde recte mala redarguant, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt subditi, ne cum culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant: sed sic, si qua valde sunt eorum prava, apud semetipsos dijudicent, ut tamen divino amore constricti, ferre sub eis jugum reverentiæ non recusent. Quod melius ostendimus, si Davidis factum ad medium deducamus. Saul quippe persecutor, cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui jam tam longo tempore persecutionis ejus mala tolerabat. Cumque eum viri sui ad feriendum Saul accenderent, fregit eos reprehensionibus, quia manum mittere in christum Domini non deberent. Qui tamen occulte surrexit, et oram chlamydis ejus abscidit (*II Reg. xxiv*). Quid per Saul, nisi mali rectores? quid per David, nisi boni subditi designantur? Saulem igitur

ventrem purgare est, pravos præpositos conceptam in corde malitiam usque ad opera miseri odoris ostendere, et cogitata apud se noxia factis exterioribus exsequendo monstrare. David namque Saulem ferire metuit, quia piæ subditorum mentes, ab omni se peste obtreactionis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Boni subditi, quando pro infirmitate sese abstinere vix possunt, ut extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter, loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt. Quia videlicet dum prælatæ dignitati, saltem innoxie et latenter, derogant, quasi regis superpositi vestem secant. Sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissime vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Unde bene et illic scriptum est : *Post hæc David percussit cor suum, eo quod abscessisset oram chlamydis Saul (I Reg. xxiv)*. Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum reprehendenda iudicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem poenitentiae cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat. Et cum quis præpositæ potestati deliquerit, ejus contra se iudicium, a quo sibi prælata est, perhorrescat. Nam cum in præpositos delinquis, ejus ordinationi, qui eos nobis prætulit, obviamus. Unde Moyses, cum contra se, et Aaron conqueri populum cognovisset, ait : *Nos enim quid sumus ? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum (Exod. xvi)*. Admonendi sunt benevoli subditi, ut sic alienis bonis congaudeant, quatenus habere et propria concupiscant : sic proximorum facta diligendo laudent, ut ea etiam imitando multiplicent : ne si in hoc præsentis vitæ stadio ad certamen alium devoti fautores, sed pigri spectatores, adsistant, et post certamen sine lra vivo remaneant, qui nunc in certamine non laborant : et tunc eorum palmas afflictici respiciant, in quorum nunc laboribus otiosi perdurant. Valde quippe peccamus, si aliena bene gesta non diligimus : sed nihil mercedis agimus, si ea quæ diligimus, in quantum possumus, non imitamur. Dicendum est benevolis subditis, quia si imitari bona minime festinant, quæ laudantes approbant, sic eis virtutum sanctitas sicut stultis spectatoribus ludicrarum artium vanitas placet. Illi namque aurigarum ac histrionum gesta favoribus efferrunt : nec tamen tales esse desiderant, quales illos conspiciunt esse quos laudant. Mirantur eos placita egisse, sed tamen devitant similiter placere. Dicendum est benevolis subditis, ut cum proximorum facta conspiciunt, ad suum cor redeant : et de alienis actibus non præsumant, ne bona laudent et agere recusent. Gravius quippe extrema ultione feriendi sunt, quibus placuit quod imitari noluerunt.

CAPUT CIV.

(*Isidori lib. iii Sentent., c. 17.*) Propter peccatum primi hominis humano generi pœna divinitus illata est servitutis, ita ut quibus aspicit non congruere

A libertatem, his misericordius irroget servitutem. Et licet peccatum humanæ originis, per baptismi gratiam cunctis fidelibus dimissum sit, tamen æquus Deus ideo discrevit hominibus vitam, alios servos constituens, alios dominos, ut licentia male agendi servorum potestate dominantium restringatur. Nam si omnes sine metu fuissent, quis esset qui a malis quempiam prohiberet? Inde et in gentibus reges principesque electi sunt, ut terrore suo populos a malo coercerent atque ad recte vivendum legibus subderent. Quantum attinet ad rationem, non est personarum acceptio apud Deum; qui mundi elegit ignobilia et contemptibilia, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ne gloriatur omnis caro, hoc est, carnalis potentia coram illo. Unus enim Dominus æqualiter, et dominis fert consultum, et servis. Melior est subjecta servitus quam elata libertas. Multi enim inveniuntur Deo libere servientes, sub dominis constituti flagitiosus : qui etsi subjecti sunt illis corpore, prælati tamen sunt mente.

CAPUT CV.

(*Gregorii Pastor. p. iii, admon. 9.*) Plerumque subditi sub pastoralis regimine constituti, dum valde de se elati præsumunt, exprobrando cæteros indignantur, dum singulariter summa existimant cuncta quæ agunt. Subtiliter itaque ab arguente discutienda sunt opera protervorum, ut in quo sibi placent, ostendantur quia Deo displicent. Tunc protervos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse se credunt male acta monstramus : ut unde adepta gloria creditur, inde utilis confusio subsequatur. Nonnunquam subditi, cum se vitium protervitæ minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si alterius culpæ manifestioris, et ex latere requisitæ, improprio confundantur, ut ex eo quod defendere nequeunt, cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Cum proterve Paulus Corinthios adversum se temere invicem videret inflatos, ut alius Apollo, alius Pauli, alius Cephæ, alius Christi se esse diceret : incestus culpam in medium deduxit, quæ apud eos et perpetrata, et incorrupta remanebat, dicens : *Auditor inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris quis habeat. Et vos inflati estis et non magis luctum habuistis, ut tolleretur de medio vestrum qui hoc opus fecit (I Cor. v)*. Ac si aperte dicat : Quid vos per proterviam hujus vel illius dicitis, qui per dissolutionem negligentiae nullius vos esse monstratis? Admonendi sunt inviti subditi, ut perpendant quantæ cæcitatibus sint, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione contabescunt : quantæ infelicitatis sint, qui melioratione proximi deteriores sunt : dumque augmenta alienæ prosperitatis aspiciunt, apud semetipsos anxie afflictici, cordis sui peste moriuntur. Quid invidis infelicior, quos dum conspecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum vero bona, quæ habere non possunt, si diligerent, sua fecissent (*Ibid. et Moral. l. vi, c. 3*). Nostra nimirum sunt bona aliorum,

quæ etsi imitari non possumus, amamus in aliis : A et amantium sunt, quæcunque amantur in nobis. Hinc ergo pensent invidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni laboris opera, nostra sine labore facit. Dum se invidi a livore minime custodiunt, in antiquam versuti hostis nequitiam demerguntur. De illo namque scriptum est : *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. 11)*. Quia enim ipse cælum perdidit, condito hoc homini invidit, et damnationem suam perditus adhuc alios perdendo cumulavit. Cognoscant invidi quantis lapsibus sub-crescentis ruinæ subjaceant : quia dum livorem a corde non projiciunt, ad apertas operum nequitias devolvuntur. Nisi enim Cain invidisset acceptam fratris hostiam, minime pervenisset ad ejus extinguendam vitam. Unde scriptum est : *Et respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus, ad Cain vero et ad munera ejus non respexit. Iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus ejus (Gen. 1v)*. Itaque livor sacrificii, fratricidii seminarium fuit. Nam quem meliorem se esse doluit, ne utcunque esset, amputavit. Dicendum est invidis, quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur interimunt. Unde scriptum est : *Vita carniū sanitas cordis : putredo ossium invidia (Prov. xiv)*. Per livoris vitium ante Dei oculos pereunt, etiam quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per invidiam putrescere est, quædam etiam robusta deperire. Ille est vere humilis subjectus in bonis, qui non est defensor in malis. Nam dum de malis suis subjectus arguitur, et contra verba arguentis accenditur, quando de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis vocem ornari appetit, non doceri.

CAPUT CVI.

(*Prosperi, de Vita contemplat., l. 1, c. 22.*) Ad hæc quæ prædicta sunt, ego tunc : Sic, inquam, ista invidiosis questibus jactas, et in suggillationem pontificum, vel certe ipsius pontificatus exaggeras, quasi non ubi ista legisti, quibus rationaliter permoveris, ibi etiam illa sint, quæ a vobis prætermissa, brevier in excusationem officii sacerdotalis attingemus. Post illa verba, quibus negligentium finis sacerdotum ostenditur, de pontifice officium suum curante, Propheta sic loquitur : *Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, et tu animam tuam liberasti (Ezech. xxxix)*. Hic certe satis evidenter ostenditur, quod sive proficiant, sive non proficiant auditores, tacere eis non debeant sacerdotes : nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi non audiunt, vel audita contemunt, sed si ab eis corrigendis abstant. Quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, et doctores suos quorum exempla simul ac verba despiciunt, involvere criminibus suis omnino non poterunt. Quod idem propheta

evidentius alio loco prosequitur, dicens : *Speculator cum viderit gladium venientem super terram et ceciderit buccina, et annuntiaverit populo : audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, et non se observaverit, veneritque gladius et tulerit eum, sanguis ipsius super caput ejus erit. Sonum buccinæ audivit, et non se observavit, sanguis ejus in ipso erit. Si autem se custodierit, animam suam salvabit (Ezech. xxxiii)*. Hic quoque quid agere debeat, qui fungitur speculatoris officio, divinus sermo satis ostendit : scilicet ut quando viderit venientem gladium super terram, hoc est iram Dei super peccatores, operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atque eis, quandiu inhæserint iniquitatibus suis, imminere divinæ indignationis interitum denuntiare non desinat, sed clare ac publice arguat : quia hoc buccinæ nomen insinuat, ut se a suis criminibus emendantes, supplicium futuræ damnationis effugiant. Quod si corripientem, si iram futuram, quæ contemptoribus jam imminet, nuntiantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit, et sacerdos, qui eis peccata eorum non tacuit, pœnæ, quæ eos exspectat, particeps esse non poterit.

CAPUT CVII.

(*Ejusdem, de Vita contempl., l. 1, c. 10.*) Nec illi, qui sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, unde pauper victus erat, accipiant. De clericis quidem Spiritus sanctus dicit : *Peccata populi mei comedunt (Osee, iv)*. Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt, ita possessores non alimenta quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Ipsi quoque pauperes si se possint suis artificiis, aut laboribus expedire, non presumant quod debet debilis et infirmus accipere : ne forte Ecclesia, quæ potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes accipiant, gravata, illis quibus debet subvenire non valeat. Qui autem Ecclesie serviunt, et labori suo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt, si putant quod Ecclesie fideliter servientes, stipendia terrena ac non potius præmia æterna percipiant. Sæcularis quippe militia, quæ cœlestia non habet, terrena strenue militantibus præstat. Unde satis indignum est, si fidelis et operosa devotio clericorum, propter stipendium temporale præmia sempiterna contemnat. Quod si quilibet minister Ecclesie non habeat unde vivat, non ei reddat hic, sed necessaria præstet Ecclesia, ut in futuro præmium laboris recipiat, quod in hac vita jam spe Dominicæ promissionis exspectat. Illi quoque, qui velut idonei, nihil sibi quidem dari velut debitum poscunt, sed tamen Ecclesie sumptibus vivunt ; non est memum dicere, quali peccato cibos pauperum presumendo suscipiant, qui Ecclesiam, quam juvare de propriis facultatibus debuerant, suis expensis insuper gra-

vant : propter hoc fortassis in congregationes viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes excipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. Quod si aliquid de fructibus suis Ecclesie velut pro ipsa expensa sua contulerint, non se præferant inani jactantia illis quos nihil habentes pascit et vestit Ecclesia : quia perfectior est ille qui se mundi rebus exspoliat, aut qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille qui ex multis quæ possidet, Ecclesie aliquid præstat, ac se de eo quod præstiterit, forsitan jactat. Dura sunt quæ dico, nec ego diffiteor; dura sunt, sed observare nolentibus. Cæterum si fiant ista, quæ difficilia non facientibus sunt, statim facilia facientibus fiunt. Non ergo ea quæ nolumus observare, impossibilitas nobis facit dura, sed novitas. In usum veniant, et neminem frequentata conturbabunt. Nam quæro quid sit eorum quæ dixi difficile? ut homo id quod opus non habet, ab Ecclesia non accipiat : an, ut quod opus non habet, sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua quisque relinquere, ut habeat unde vivat; ut quid accipit, unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis sua multiplicat?

CAPUT CVIII.

(*Ejusdem, de Vita contempl., lib. II, c. 41.*) Itaque sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis, accipit a populo dispensanda, et fideliter dispensat accepta, qui omnia sua aut reliquit, aut Ecclesie rebus adjunxit, et se in numero pauperum paupertatis amore constituit, ita ut unde pauperibus subministrat, inde et ipse tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos pauperes aut voluntas, aut natiuitas fecit, cum perfectione virtutis, vitæ necessaria, sive in domibus suis, sive in congregatione viventes, accipiunt : quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit vivendi necessitas.

CAPUT CIX.

(*Ejusdem, de Vita contempl., lib. II, c. 42.*) Illi autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint, si ea quæ accepturi erant, dispensatori relinquunt, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua (*I Cor. IX*) : quia et ipsi quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum quæ labori vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt. Quod si putant ideo accipi debere eorum quæ conferuntur Ecclesie, portionem, ne eam videantur abjicere, se vero non posse sua relinquere, quod eis deforme sit inter suos pauperes reddi, noverint esse deformius possessores de elemosynis pauperum pasci.

CAPUT CX.

(*Ejusdem, de Vita contempl., lib. II, c. 43.*) Heu quam subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit! quanta cæcitate oculos nostræ mentis obducit, ne discernamus gaudendi avidi, unde justius gaudeamus : aut ne cupientes augeri divitiis, noverimus quas quibus incomparabiliter præferamus! Nam

A gaudere quidem bonum est : sed qui gaudet, si non inde gaudet unde debet, non potest bonum esse quod gaudet. Siquidem gaudet et raptor, cum desiderata rapuerit : gaudet et ebriosus, cum exoptata occasione potationis invenerit : gaudet et adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concupiti pervenerit. Sed cum sit gaudere bonum, de his atque de hujusmodi gaudere, grande est malum. Hæc et his similia sunt, unde nos gaudere vult mundus, cum suis amatoribus periturus. Hæc sunt quæ repudiare debemus, ut de bona conscientia, sanctitate morum, de acquisitione virtutum, de dono Dei et de promissione futuri regni, ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoque divitiis, grande est bonum. Sed inde ditari unde non debeas, non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil est enim calamitosius, nihilque miserius eo qui iniquis acquisitionibus crescit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis sunt ambiendæ divitiæ, quæ nos ornare possunt pariter et munire, quas nec acquirere possumus inviti, nec perdere : quæ nos contra impetus hostiles armant, a mundo determinant, Deo commendant, ditant animos nostros atque nobilitant : nobiscum sunt, intra nos sunt. Divitiæ nostræ credendæ sunt, pudicitia, quæ nos pudicos; justitia, quæ justos; pietas, quæ pios; humilitas, quæ humiles; mansuetudo, quæ mansuetos; innocentia, quæ innocentes; puritas, quæ puros; prudentia, quæ prudentes; temperantia, quæ temperantes; et charitas, quæ nos facit Deo et hominibus charos, virtutum potentes, sæculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. Hæc sunt non omnium, sed sanctorum sanctæ virtutes : non divitum superborum, sed humilium pauperum facultates : patrimonium cordium, divitiæ incorruptibiles morum : quibus non abundant, nisi qui illis carnalibus ex corde renuntiant. Quæ quamvis et ipsa sint bona, utpote a bono Deo creata, tamen quia sunt bonis malisque communia, student ea spiritalis viri contemnere, quo possint ad illa incomparabiliter meliora, quæ sunt bonorum omnium propria, pervenire. Quoniam non est tale bonum quod habent et mali, quale illud est quod non habent nisi boni. Corporale bonum quando habent iniqui, ipsorum est præmium : quando habent justii, non est eorum præmium, sed temporale solatium. Item boni temporalis amissio fit exercitium justii, et injusti supplicium : quia et justus desiderio celestium captus, omnia temporalia, sive habeat, sive amittat, omnino non sentit : et iniquus id quod cum delectatione habuit, sine dolore non perdit. Propterea igitur eis qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde divitiæ. Quas qui habere volunt, sine labore non quærent, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dicit : *Volo vos sine sollicitudine esse (I Cor. VII)* : et, *Radix omnium malorum avaritia, quem quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se*

doloribus multis (I Tim. vi). Ac sic census iste terrenus eis, a quibus vitiose diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates Ecclesie possideri, ut inde vivant, qui non sæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant, sed Deo deserviunt, cujus ineffabilia bona desiderant.

CXI.

(Prosperi.) De talibus dicere videtur Apostolus : Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt : et qui altario deserviunt, cum altari participant. Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nunquam securus adjungeret : Ita et Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt : qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt, non suorum, sed communium possessores. Quid est aliud de Evangelio vivere, nisi laborantem inde, ubi laborat, necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen, qui sic Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur : Ego autem nulla horum usus sum. Et quare hoc dixerit, securus aperuit, dicens : Expedit mihi mori, magis quam ut gloriam meam quis evacuet. Evacuari dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ temporalis expensam. Nolebat quippe in præsentis laboris sui fructum, sed in futuro percipere. Si ergo ille qui nihil habebat, noluit de Evangelio, ubi laborabat, sed suis manibus vivere, ne gloriam suæ mercedis amitteret : quid nos, qui propria nolumus, amore possidendi, non vivendi necessitate, relinquere et accipere insuper volumus, non unde vivamus, sed unde censum nostrum incrementis damnabilibus augeamus?

CAPUT CXII.

(Augustini, de Vita et moribus clericorum.) Propter quod volui et rogavi hesternum die, ut hodie frequentius conveniretis, hoc est quod dicturus sum. Vobiscum hic vivimus, et intentio votumque nostrum est, ut apud Christum vobiscum sine fine vivamus.

Credo autem ante oculos vestros esse conversationem nostram, ut et nos dicere fortassis audeamus, quamvis multum illi impares, quod dixit Apostolus : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. iv et xi). Et ideo nolo, ut aliquis de nobis inveniat male vivendi occasionem. Providemus enim bona, ait idem Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus (Rom. iii). Propter nos conscientia nostra sufficit nobis : propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt, conscientia et fama. Conscientia tibi, fama proximo tuo est necessaria. Qui fidens conscientie suæ negligit famam suam, crudelis est, maxime in loco isto positus, de quo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum : Circa omnes te ipsum bonorum operum præbe exemplum (It. ii). Ut ergo non vos diu teneam, præsertim quia ego sedens loquor, vos stando laboratis :

Nostis omnes, aut pene omnes, sic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, ut, quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum apostolorum : Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia (Cap. ii et iv). Quia forte aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse : dico quid sit, quod breviter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis episcopatum vestrum, juvenis veni ad istam civitatem, ut multi vestrum noverunt. Quærebam ubi constituerem monasterium, et viverem cum fratribus meis. Spem quippe omnem sæculi reliqueram, et quod esse potui, nolui : non quæsi tamen quod sum. Elegi in domo Dei abjectus esse magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis qui diligunt sæculum, secrevi me : sed eis qui præsentant populis, non me coæquavi : nec in convivio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem et abjectum. Et placuit illi dicere mihi : Ascende sursum. Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quoniam ceperat esse jam momenti inter Dei seryos fama mea, in quo loco sciebam non esse episcopum, non illo accederem. Cavebam hoc et agebam, quantum poteram, ut in loco humili salvarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino servus contradicere non debet. Veni ad istam civitatem, propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in monasterio : quasi securus, quia locus habebat episcopum. Apprehensus, presbyter factus sum, et per hunc gradum ad episcopatum perveni. Non attuli aliquid, non veni ad hanc ecclesiam nisi cum his indumentis quibus illo tempore vestiebar. Et quia hoc disponebam, esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto et voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, et imitantes me, ut quomodo ego tenuem paupertatulam meam vendidi, et pauperibus erogavi, sic facerent et illi qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus : commune autem nobis esset magnum et uberimum prædium ipse Deus. Perveni ad episcopatum : et vidi necesse habere episcopum, exhibere humanitatem assiduam quibuscunque venientibus, sive transeuntibus : quod si non fecisset episcopus, inhumanus diceretur. Si autem ista consuetudo in monasterio permissa esset, indecens esset : et ideo volui habere in domo ista episcopi mecum monasterii clericorum. Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Sed forte aliqui habent : nulli licet. Si qui habent, faciunt quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, et semper bene credens, ab hac inquisitione dissimulavi, quia et ista quærere, quasi male sentire videbatur. Noveram enim et novi, omnes qui mecum viverent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ. Venit ad nos etiam præ-

byter Januarius, qui videbatur sua honeste erogando A quasi consumpsisse, sed non consumpsit. Remansit illi quædam pecunia, id est, argentum quod diceret esse filie suæ. Filia ipsius, Deo propitio, in monasterio seminarum, et bonæ spei est : gubernet illam Dominus, ut impleat quod de illa speramus, in illius misericordia, non in ejus meritis. Et quia infra annos erat, et de sua præmia nihil facere poterat : quamvis enim videremus fulgorem professionis, tamen lubricum timebamus ætatis : factum est ut ipsum argentum quasi puellæ servaretur, ut cum ad legitimos annos veniret, faceret inde quod virginem Christi deceret, quando optime jam facere posset. Dom hæc expectantur, cœpit ille morti propinquare. Qui diu tanquam de suo vivens, quia ipsius erat, non filie, testamentum fecit. Testamentum, B inquam, fecit presbyter socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia vivens, communem vitam profitens. Testamentum fecit, hæredes instituit. O dolor illius societatis, o fructus natus non de arbore quam plantavit Dominus ! Sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, societatem professus erat, hanc teneret, hæc exhiberet. Nihil habebat ? testamentum non faceret. Habebat aliquid ? non se nostrum socium, quasi Dei pauperem fingeret. Magnus mihi inde dolor est, fratres. Dico charitati vestræ : propter hunc dolorem statui hæreditatem ipsam in Ecclesia non suscipere. Filiorum ipsius sit quod reliquit. Ipsi inde faciant quod voluerint. Videtur enim mihi, quia si eam suscepero, C in isto facto, quod mihi displicet, et quod doleo, ejus particeps ero. Hoc volui non latere charitatem vestram. Filia ipsius in monasterio seminarum, et filius ipsius in monasterio virorum est : ambos exhæredavit : illam cum laude, istum cum elogio, id est, cum vituperatione. Commendavi autem Ecclesie, ut non accipiant ipsas portiunculas, quæ pertinent ad exhæredatos, nisi cum ad legitimam ætatem pervenerint. Hoc eis reservat Ecclesia. Deinde litem dimisit inter filios suos, in qua laboro. Puella dicit, Meum est, nostis quia hoc dicebat semper pater meus. Puer dicit, Credatur patri meo, quia moriens mentiri non potuit. Et ista contentio quale malum est ? Sed si pueri ipsi servi Dei sunt, litem hæc inter illos cito finimus. Audio illos ut pater, et forte melius quam pater ipsorum. Videbo quid sit juris. Sicut Dominus voluerit, cum paucis fratribus fidelibus honoratis, Deo propitio, de numero vestro, id est, de plebe ista, audio inter illos causam, et sicut Dominus donaverit, finio. Tamen rogo vos, nemo me reprehendat, quia ejus hæreditatem nolo suscipiat Ecclesia. Primo, quia factum illius detestor. Deinde, quia institutum meum est. Multi laudant quod dicturus sum, sed aliqui et reprehendunt : utrisque facere satis valde difficile est. Audistis modo cum Evangelium legeretur : *Cantavimus vobis, et non saltastis : planximus, et non luxistis. Venit Joannes Baptistia non manducans neque bibens, et dicunt : Da-*

monium habet. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax, potator vini, et amicus publicanorum (Matth. xi). Quid ergo facio inter illos, qui parant me reprehendere, et dentes in me ducere, si suscepero hæreditates eorum qui filios suos irati exhæredant ? Iterum quid sum facturus eis, quibus canto, et nolunt saltare ? qui dicunt, Ecce quare nemo donat Ecclesie Hipponensi aliquid : Ecce quare non eam faciunt, qui moriuntur, hæredem : quia episcopus Augustinus de bonitate sua (laudando enim mordent, labiis mulcent, et dentem figunt) donat totum, non suscipit. Plane suscipio, profiteor me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur in filio suo, et moriens exhæredat eum ; si viveret, non eum placarem ? non ei filium reconciliare deberem ? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem ? Sed plane si faciat quod sæpe hortatus sum. Unum filium habet ? putet Christum alterum : duos habet ? putet Christum tertium : decem habet ? Christum undecimum faciat, et suscipio. Quia ergo feci hoc in quibusdam rebus, jam volunt bonitatem meam vel commendationem famæ meæ in aliud vertere, ut alio modo me reprehendant, quia oblationes devotorum hominum nolo suscipere. Considerent quam multa susceperim. Quid opus est ea numerare ? Ecce unam dico, filii Juliani hæreditatem suscepi. Quare ? quia sine filiis defunctus est. Bonifacii hæreditatem suscipere nolui, non misericordia, sed timore. Naviculariam nolui esse Ecclesiam Christi. Multi sunt quidem, qui etiam de navibus acquirunt. Tamen una tentatio si esset, si iret navis, et naufragaret, homines ad tormenta daturi eramus : ut de submersione navis secundum consuetudinem quæreretur, et torquerentur a iudice, qui essent de fluctibus liberati. Sed non eos daremus, nullo pacto enim hoc facere deceret Ecclesiam. Onus ergo fiscale persolveret, sed unde persolveret ? enthecā nobis habere non licet. Non est episcopi servare aurum, et revocare a se mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi genunt, tam multi nos inopes interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia ut possimus dare omnibus non habemus. Non habemus ergo enthecā. Propter naufragium ergo hoc vitandum feci, non donando. D Nemo ibi me laudet, sed nemo et vituperet. Plane, quando donavi filio quod iratus pater moriens abstulit, bene feci. Laudent, qui volunt : parcant, qui laudare nolunt. Quid pluribus, fratres mei ? Quicumque vult, exhæredato filio, hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum qui suscipiat, non Augustinum : imo, Deo propitio, ucinem inveniat. Quam laudabile factum sancti et venerandi episcopi Aurelii Carthaginensis, quomodo implevit os omnium qui sciunt laudibus Dei ? Quidam cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes, retento sibi usufructu, donavit Ecclesie. Nati sunt illi filii, et reddidit episcopus nec opinanti, quæ illi donaverat. In potestate habebat episcopus non reddere : sed

jure fori, non jure cœli. Sane etiam hoc noverit charitas vestra, dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, aut erogat, aut donet, aut commune illud faciat. Ecclesiam habet, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque ad epiphaniam, propter eos qui vel cum fratribus suis non diviserunt, et dimiserunt quod habent apud fratres suos: vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia expectabatur ætas legitima. Faciant inde quod volunt, dum tamen sint pauperes mecum, simul expectemus misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt, certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei et vestro, muto consillum. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et Ecclesia ejus, maneant ubi volunt, et ubi possunt; non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas. Malum est, quis nesciat? malum est, cadere a proposito: sed pejus est, simulare propositum. Ecce dico, audite: Qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in apostolorum Actibus (Cap. 11 et 14), deserit, a voto suo cadit, a professione sancta decidit. Observet judicem, sed Deum, non me: ergo ei non aufero clericatum; quantum sit periculum, ante oculos ejus posui, faciat quod vult. Novi enim, quia si aliquem hoc facientem degradare vult, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffragatores, et hic, et apud episcopos, qui dicant: Quid mali fecit? non potest tecum tolerare vitam istam, extra episcopum vult manere, de proprio vivere: ideone debet perdere clericatum? Ego scio, quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. *Vovete, inquit, et reddite Domino Deo vestro (Psal. LXXIII): et, Melius est non vovere, quam vovere et non reddere (Eccl. v).* Virgo et si nunquam fuerit in monasterio, et virgo sacra est; nubere illi non licet, esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, et deseruit, et tamen virgo est, dimidia ruit. Sic et clericus duas res professus est, et sanctitatem, et clericatum; interius sanctitatem. Nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius. Magis onus est, quam honor. Sed quis sapiens, et intelligit hæc? Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem; professus est, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Si ab hoc proposito ceciderit et extra manens clericus fuerit, dimidius et ipse cecidit. Quid ad me? non eum judico. Si foris servat sanctitatem, dimidius cecidit. Si intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere: habet Deum qui mecum manere vult. Si paratus est pasci a Deo per ecclesiam ipsius, non habere aliquid proprium,

sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: sed videat, utrum habere possit felicitatis æternitatem. Sufficiant hæc nunc interim charitati vestræ: quod egero cum fratribus meis, annuntiabo vobis. Spero enim bona, quod omnes mihi libenter obediant, nec inventurus sum aliquos habere aliquid, nisi aliqua necessitate religionis, non occasione cupiditatis. Quod ergo egero, post epiphaniam charitati vestræ in Domini voluntate nuntiabo. Et quomodo litem finiero inter duos fratres, filios presbyteri Januarii, non vobis tacebo. Multa locutus sum, date veniam loquaci senectati, sed timide infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem modo senui: sed per infirmitatem corporis, olim senex fui, tamen si Deo placet quod dixi, modo ipse det vires, non vos desero. Orate pro me, ut quantum inest anima in hoc corpore, et qualescunque vires suppetunt, in verbo Dei serviam vobis. Amen.

CAPUT CXIII.

(Ejusdem sermo 2, de Vita et moribus clericorum.) Charitati vestræ hodie de nobis ipsis sermo reddendus est. Quia enim, ut ait Apostolus, *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus (1 Cor. 14)*, qui nos amant, quærunt quod laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in utroque medio constituti, adjuvante Domino Deo nostro, et vitam nostram, et famam nostram sic custodire debemus, ut non erubescant de detractoribus laudatores. Quomodo autem vivere velimus, quomodo Deo propitio jam vivamus, quamvis de Scriptura sancta multi noveritis, tamen ad commemorandos vos, ipsa de libro Actuum apostolorum vobis lectio recitabitur, ut videatis ubi descripta sit forma, quam desideramus implere. Dum ergo recitatur, vos attentissimos esse volo, ut post ejus recitationem, quod constitui loquar, Domino donante, intentioni vestræ. Cumque diaconus Lazarus legeret: *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti. Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum: et nemo eorum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant testimonium aposioli resurrectionis Domini Jesu. gratiaque magna erat super omnes illos. Neque enim agens quisquam fuit inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferebant pretia illorum, et ponebant ante pedes apostolorum, distribuebatur autem singulis, prout cuique opus erat (Act. 14).* Cumque Lazarus diaconus recitaret, et episcopo codicem tradidisset, August. episcopus dixit: Et ego legere volo: plus enim me delectat hujus verbi esse lectorem, quam verbi mei disputatorem. *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti omnes Spiritu sancto, loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti. Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum: Et nemo co-*

rum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant testimonium apostoli resurrectionis Domini Jesu, gratiaque magna erat super omnes illos. Neque enim egens quisquam fuit inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferbant pretia eorum, et ponebant ante pedes apostolorum, distribuebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Cumque episcopus legisset, dixit: Audistis quid velimus, orate ut possimus. Contigit autem quædam necessitas, ut hæc diligentius agerem. Quoniam sicut jam nostis, presbyter in nostra societate constitutus, quali societati perhibet testimonium lectio, quam modo cum recitarem, audistis; moriens testamentum fecit, quia habuit unde faceret. Erat quod diceret suum, cum in ea societate viveret, ubi meminisse licebat dicere aliquid suum, sed esse illis omnia communia. Si quis dilector et laudator noster apud detractorem nostrum prædicaret istam societatem, et diceret, Cum episcopo Augustino sic vivunt omnes cohabitatores ejus, quomodo scriptum est in Actibus apostolorum, continuo ille detractor caput movens, dentem promovens, diceret: Ita vero, sic ibi vivitur quomodo dicis? Quare mentiris? quare falsa laude honoras indignos? Nonne ibi modo in eorum societate positus presbyter testamentum fecit, et quod habuit, quomodo voluit, disposuit et reliquit? Certe omnia ibi sunt communia, certe nemo dicit aliquid suum. Sub his verbis quid ageret. laudator meus? Nonne os ejus quasi plumbo oppilaret ille detractor? nonne illum laudasse peniteret? nonne reverentia perfusus, et illius sermone confusus, vel nobis, vel testatori illi malediceret? Hæc fuit necessitas, ut ad istam diligentiam veniremus. Nuntio ergo vobis unde gaudeatis. Omnes fratres et clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, et Patricium nepotem meum, tales inveni, quales desideravi. Sed sunt qui de sua qualicumque paupertate quod statuerant, nondum fecerunt. Hi sunt, Valens subdiaconus, et paulo ante dictus nepos meus subdiaconus, et matris vita impediēbat, quia inde vivebat. Expectabatur in illo etiam legitimæ ætatis accessus, ut quod faceret firmissime faceret. Nondum autem fecit, quia ipsos agellos habet cum suo fratre communes, et subdivisos eos possident. Sic autem eos cupit Ecclesiæ conferre, ut inde alantur qui sunt in proposito sanctitatis, quousque in hac vita degunt. Scriptum est enim, et hoc Apostolus loquitur: *Quisquis autem suis, et maxime domesticis, non providet, fidem denegat, et est infideli deterior* (I Tim. v). Adhuc autem mancipia sunt ei similiter cum fratre communia, nondum divisa. Disponit ea manumittere: non potest antequam dividantur. Quid enim ad se pertineat, adhuc ignorat. Ad ipsum sane, quia major est, pertinet divisio et ad fratrem ejus electio: et ipse frater ejus Deo servit, et subdiaconus est cum sancto fratre meo, et coepiscopo Severo in ecclesia Milevitana. Hoc agitur, hoc sine dilatione peragen-

PATROL. CV.

dam est, ut illi servuli dividantur, et manumittantur, et sic det Ecclesiæ, ut eorum excipiat alimentum. Nepos autem meus, ex quo conversus est, et mecum esse coepit, impediēbatur et ipse aliquid de agellis suis agere invita usufructuaria matre sua, quæ hoc anno defuncta est. Inter ipsum et sorores ejus sunt quædam, in Christi adjutorio cito finienda, ut et ipse faciat quod Dei servum decet, et quod ipsa professio et ista exigit lectio. Diaconus Faustinus (sicut pene omnes nostis) hic de militia sæculi ad monasterium conversus est, hic baptizatus, inde diaconus ordinatur. Sed quia exiguum est quod videtur possidere, sicut juris periti loquuntur, jure, non corpore, reliquerat illud, et ab ejus fratribus tenebatur. Nunquam inde cogitavit, ex quo conversus est, nec ipse aliquid quæsitivum a fratribus suis, nec ab illo aliquid est quæsitum. Modo quia ventum est ad hunc articulum temporis, cum consilio meo divisit ipsam rem: et dimidiam donavit fratribus suis, dimidiam Ecclesiæ pauperi in loco eodem constitutæ. Diaconus Severus sub qua Dei disciplina et flagello sit, nostis: lumen tamen non perdidit mentis. Unam domum hic emerat propter matrem et sororem suam, quas de sua patria huc desiderabat adducere. Emerat autem, non sua pecunia, quam non habebat, sed ex consolatione religiosorum virorum, quos mihi quærenti etiam nominans indicavit. De ipsa non possum dicere quid fecerit, aut quid disponet, nisi quia ipse totum in mea posuit voluntate, ut quidquid ipse vellem, hoc inde fieret. Sed habet quasdam causas cum matre sua, quarum causarum me judicem poscit: cum illæ causæ fuerint terminatæ, fiat de ipsa domo quod ego voluero. Quid autem velle poterō, Deo regente, nisi quod justitia jubet et pietas postulat? Habet etiam in patria sua aliquos agellos: disponit eos sic distribuere, ut etiam illic in ipso loco positæ pauperi largiantur ecclesiæ. Diaconus Hipponensis homo pauper est: quid alicui conferat, non habet: tamen de laboribus suis, antequam esset clericus, emerat aliquos servules, hodie illos in conspectu vestro manumissurus est episcopaliibus gestis. Diaconus Eradius ante vestros oculos versatur; opera ejus lucent coram oculis nostris: de opere ejus et expensa pecunia memoriam sancti martyris habemus. De pecunia sua emit etiam possessionem ex consilio meo. Nam ipsam pecuniam volebat per manus meas erogari, sicut mihi placeret: ego si pecuniam avidus essem, aut necessitates ipsas meas, quas pro pauperibus habeo, in hac causa plus curarem, pecuniam acciperem. Quare? dicit aliquis: quia possessio illa, quæ ab illo empta, et ecclesiæ donata est, adhuc nihil præstat ecclesiæ. Minus enim habebat ad pretium. Et quia mutuatus fuerat, hoc de ejus adhuc fructibus redditur. Homo sum senex: quatenus mihi de illa possessione potest fructus accedere? Nunquid promitto mihi tot-annos esse victurum, donec suum pretium illa persolvat? Quod ergo vix diu partibus reddi, de proximo haberem totum, si

29

jure fori, non jure cœli. Sane etiam hoc noverit charitas vestra, dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, aut erogat, aut donet, aut commune illud faciat. Ecclesiam habet, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque ad epiphaniam, propter eos qui vel cum fratribus suis non dividerunt, et dimiserunt quod habent apud fratres suos: vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia expectabatur ætas legitima. Faciant inde quod volunt, dum tamen sint pauperes mecum, simul expectemus misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt, certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei et vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et Ecclesia ejus, maneat ubi volunt, et ubi possunt; non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas. Malum est, quis nesciat? malum est, cadere a proposito: sed pejus est, simulare propositum. Ecce dico, audite: Qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in apostolorum Actibus (Cap. II et IV), deserit, a voto suo cadit, a professione sancta decedit. Observet judicem, sed Deum, non me: ergo ei non aufero clericatum; quantum sit periculum, ante oculos ejus posui, faciat quod vult. Novi enim, quia si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffragatores, et hic, et apud episcopos, qui dicant: Quid mali fecit? non potest tecum tolerare vitam istam, extra episcopum vult manere, de proprio vivere: idoneo debet perdere clericatum? Ego scio, quantum mali sit, prosteri sanctum aliquid, nec implere. *Vovete, inquit, et reddite Domino Deo vestro (Psal. LXXIII): et, Melius est non vivere, quam vivere et non reddere (Eccl. V). Virgo et si nunquam fuerit in monasterio, et virgo sacra est; nubere illi non licet, esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, et deseruit, et tamen virgo est, dimidia ruit. Sic et clericus duas res professus est, et sanctitatem, et clericatum; interius sanctitatem. Nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius. Magis onus est, quam honor. Sed quis sapiens, et intelligit hæc? Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem: professus est, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Si ab hoc proposito ceciderit et extra manens clericus fuerit, dimidius et ipse cecidit. Quid ad me? non eum judico. Si foris servat sanctitatem, dimidius cecidit. Si intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere: habet Deum qui mecum manere vult. Si paratus est pasci a Deo per ecclesiam ipsius, non habere aliquid proprium,*

sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: sed videat, utrum habere possit felicitatis æternitatem. Sufficiant hæc nunc interim charitati vestræ: quod egero cum fratribus meis, annuntiabo vobis. Spero enim bona, quod omnes mihi libenter obediant, nec inventurus sum aliquos habere aliquid, nisi aliqua necessitate religionis, non occasione cupiditatis. Quod ergo egero, post epiphaniam charitati vestræ in Domini voluntate nuntiabo. Et quomodo litem finiero inter duos fratres, filios presbyteri Januarli, non vobis tacebo. Multa locutus sum, date veniam loquaci senectati, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem modo senui: sed per infirmitatem corporis, olim senex fui, tamen si Deo placet quod dixi, modo ipse det vires, non vos desero. Orate pro me, ut quantum inest anima in hoc corpore, et qualescunque vires suppetunt, in verbo Dei serviam vobis. Amen.

CAPUT CXIII.

(Ejusdem sermo 2, de Vita et moribus clericorum.)

Charitati vestræ hodie de nobis ipsis sermo reddendus est. Quia enim, ut ait Apostolus, *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus (I Cor. IV)*, qui nos amant, quærant quod laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in utroque medio constituti, adjuvant Domino Deo nostro, et vitam nostram, et famam nostram sic custodire debemus, ut non erubescat de detractoribus laudatores. Quomodo autem vivere velimus, quomodo Deo proptio jam vivamus, quamvis de Scriptura sancta multi noveritis, tamen a commemorandos vos, ipsa de libro Actuum apostolorum vobis lectio recitabitur, ut videatis ubi decepta sit forma, quam desideramus implere. Ergo recitatur, vos intentissimos esse volo, ut ejus recitationem, quod constitui loquar, Dominum legere: *Cum orassent, motus est locus in quo congregati, et impleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia invicem, et multitudinis autem credentium erat crevit in Hierosolymis: et nemo eorum quæ possiderent, vendentes offerunt, et ponebant ante pedes apertorum, et singulis, prout colebant, et quæ Lazarus diaconus tradidisset, legere volo: plus enim lectorum, quam audientium, motus est locus in quo congregati sunt impleti omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia*

it. Audistis? audie-
 rum et misericordiam
 meam istam hilariter
 feliterque servabunt.
 e presbyteros cohobita-
 et presbyter Barnabas.
 em fuisse jactata. Ante
 cuncto et honorabili filio
 est. Monasterio donavit
 am testis. Quid amplius
 testis. Donavit ille, non
 creditur donare potuisse,
 atus homo qui tam bo-
 crederetur. Tamen vel
 s audire libenter desinite.
 Dictum est de illo, quod
 industriam debita fecerit,
 debita, dari illi licentiam
 nensem, tanquam dixisset
 ea, da mihi in decem an-
 sem: et hoc falsum est; sed
 tur. Fecit debita reddenda,
 partim, unde potuerunt. Re-
 non debebatur etiam monasterio
 in Deus instituit. Cum ergo re-
 querere unde debitum reddere-
 tionem ipsius fundi nullus accessit,
 solidorum offerens pensionem. Sed
 amplius posse dare, ut celerius de-
 ur, et commisi fidei ejus, ut de ipsa
 vera non requirerent fratres: sed quid-
 amus, de ipsis fructibus imputarent ad
 agitur. Paratus est presbyter, ut
 am qui de fructibus fratribus debitum
 numero vestro sit aliquis cui hoc com-
 mero ipsorum qui ad nos talia pertu-
 enim in vobis homines religiosi, si qui
 in falso reprehensum esse doluerunt, et
 derunt factum. Ex ipsis ergo aliquis ve-
 suscipiat possessionem, omnes fructus
 us fideliter vendat, ut reddi possit facilius
 tur, et hodie recedat inde cura presbyteri.
 am ipse, ubi monasterium constitutum est
 morato honorabili filio meo Eleusino, ipsi
 ytero Barnabæ donatus est. Antequam ordi-
 tur presbyter, in ipso loco monasterium insti-
 it. Sed tamen quia nomine ipsius donatus erat lo-
 us, mutavit instrumenta, ut nomine monasterii pos-
 sideatur. De fundo Victorianensi ego rogo, ego hor-
 tor, ego peto, ut si quis religiosus est, fide agat, et
 exhibeat ecclesie istam operam, ut cito debitum
 reddam. Quod si nemo de laicis fuerit inventus,
 ego propono alium, iste illuc non accedet. Quid
 vultis amplius? Nemo laceret servos Dei, quia non
 expedit lacerantibus. Servis Dei quidem merces fal-
 sis detractionibus crescit, sed crescit etiam poena
 detrahentibus. Non sine causa dictum est: *Gaudete
 et exultate*, quando detrahunt de vobis dicentes falsa,
quia merces vestra magna est in caelis (Matth. v). 197

accipere voluissent. Non feci, aliud attendi. Fateor enim vobis, et ipsa suspecta mihi adhuc ejus ætas fuit: ac verebar, ne forte, ut sunt homines, matri ejus hoc displiceret, et diceret inductum a me fuisse adolescentem, ut bona ejus paterna consumerem, et cum egentem relinquerem. Ideo volui ejus pecuniam in illa possessione servari, ut si aliquid (quod Deus avertat) aliter quam volumus evenisset, redderetur villa, ne culparetur episcopi fama. Scio enim quantum vobis sit necessaria fama mea, Nam mihi sufficit conscientia mea. Emit etiam spatium ab ista postea ecclesia, notum vobis; et sua pecunia ædificavit domum, et hoc nostis. Ante paucos dies, priusquam sermonem de hac re haberem vobiscum, eam donavit ecclesie. Expectabat enim ut eam perficeret, et perfectam donaret. Fabricandi autem domum necessitas illi nulla erat, nisi quia cogitavit matrem suam luc esse venturam. Si ante venisset, in re filii sui habitaret: modo si venerit, in opere filii sui habitabit. Testimonium ei perhibeo: pauper remansit, sed in charitatis possessione permansit. Aliqui servuli ei reliqui fuerant, jam quidam in monasterio viventes, quos tamen gestis ecclesiasticis manumissurus est hodie. Nemo ergo dicat, Dives est, nemo existimet, nemo male loquatur, nemo seipsum et animam suam suis dentibus laniet. Pecuniam nullam habet servatam, utinam quam debet restituat. Cæteri, id est subdiacones, pauperes sunt; Deo propitio, misericordiam Dei expectant. Unde ipsi faciant, non habent: nullas habentes facultates, finierunt mundi cupiditates. Vivunt nobiscum in societate communi. Nemo eos distinguit ab eis qui aliquid attulerunt. Charitatis unitas præponenda est terrenæ commode hæreditatis. Restant presbyteri: sic enim ad eos gradatim ascendere volui. Cito dixerim, pauperes Dei sunt, nihil ad domum societatis nostræ attulerunt, nisi ipsam, qua nihil est charitas, charitatem. Verumtamen quoniam scio natos fuisse rumores de divitiis ipsorum, non a me ad aliquid compellendi, sed vobis meo sermone purgandi sunt. Vobis dico, qui forte nescitis: nam et vestrum plurimi sciunt. Presbyterum Leporium, quamvis sæculi natalibus clarum, et apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem, cunctis quæ habebat relictis, inopem suscepi. Non quia nihil habuit, sed quia jam fecerat quod lectio ista persuadet. Hic non fecit, sed nos scimus et ubi fecit. Unitas Christi est, ecclesia una est. Ubiunque fecit opus bonum, pertinet et ad nos, si congaudeamus. Hortus est unus, ubi nostis: ibi monasterium suis constituit, quia et ipsi Deo serviunt. Ille hortus ad ecclesiam non pertinet, nec ad ipsum. Et ad quem? dixerit aliquis: ad illud, quod illi est, monasterium. Sed quod verum est, usque ad hoc tempus curam pro illis ita gerebat, ut sumptuosos, quibus sustentantur, apud se haberet, et eis ipse (ut videbatur) impenderet. Sed ne propter hoc daretur locus hominibus suspiciones suas rodentibus, et ventrem non implentibus, hoc placuit et mihi et ipsi, ut sic se illi transigant, quasi iste jam de

A sæculo exierit. Nunquid enim cum obierit ipse, illis dispensaturus est aliquid? Melius est ut videat illos bene versantes, et regente Deo, in disciplina Christi viventes, ut de illis tantummodo gaudeat, non eorum necessitatibus occupetur. Pecuniam non habet, quam suam dicere possit. Habebat xenodochium ædificandum, quod modo videtis ædificatum. Ego illi injunxi, ego jussi: obtemperavit mihi libentissime, et sicut videtis, operatus est. Quomodo etiam meo jussu basilicam ad octo martyres fabricavit, de his quæ per vos Deus donavit. Cœpit enim de pecunia, quæ data erat ecclesie propter xenodochium. Et cum cœpisset ædificare, ut sunt religiosi desiderantes opera sua in celo scribi, adjuverunt prout quisque voluit et fabricavit. Opus ante oculos habemus. Omnis homo quid factum sit, videt: de pecunia, quia non habet, mihi credant: dentem compeccant, ne frangant. Emerat de ipsa pecunia xenodochii quamdam domum in carraria, quam sibi existimabat propter lapides profuturam. Sed lapides ejus domus fabricæ necessarii non fuerunt, quoniam aliunde provisi sunt. Domus ergo ipsa sic remansit. Pensionem præstat, sed ecclesie, non presbytero. Nemo amplius dicat: In domum presbyteri, ad domum presbyteri, ante domum presbyteri. Ecce tibi est domus presbyteri. Alibi non habet domum, sed ubicunque habet Deum. Quid amplius quæritis, nisi quia me illud memini etiam promisisse, ut ad vos perferrem quid egissem inter duos, fratrem videlicet et sororem, filios Januarii presbyteri: quia orta inter illos fuerat controversia pecuniaria: sed tamen sicut inter fratres, salva Deo propitio charitate? Promiseram ergo audire, ut inter illos quidquid esset judicandum finirem. Paraveram me iudicem, sed antequam judicarem, ipsi, quod iudicatus eram, finierunt. Non inveni unde judicarem, sed unde lætarer. Acquieverunt omnino concorditer voluntati meæ et consilio meo, ut pares essent in pecunia, quam reliquis pater eorum, ecclesiam renuntiantem, post sermonem meum. Locuturi sunt homines. Sed et quodlibet homines loquantur, qualicunque aura flante perducetur inde aliquid ad aures meas: et si tale fuerit, ut sit iterum necesse nos purgare, respondebo maledicis, respondebo detractoribus, respondebo incredulis, non nobis credentibus præpositis suis. Respondebo, ut potero, quod Dominus dederit. Interim modo non est necesse, quia nihil forte dicturi sunt. Qui nos amant, libere gaudebunt: qui nos odierunt, tacite dolebunt: tamen si linguas exerceverint [*Fortè pro, exseruerint, Hard.*], audient Deo propitio vobiscum responsionem meam, non litem meam. Non enim homines nominaturus sum et dicturus, Ille hoc dixit, iste sic detraxit: cum fortasse etiam ad me falsa, quia et hoc potest fieri, perferantur. Verumtamen quæcumque perlata fuerint, si oportere videbitur, loquar inde charitati vestræ. Ante oculos vestros volo sit vita nostra. Scio quia quærentes licentiam male faciendi, quærant sibi exempla male viventium et

multos infamant, ut socios invenisse videantur. Ideo quod nostram est fecimus, plus quid faciamus non habemus. Ante vestros oculos sumus, nullius aliquid desideramus, nisi bona opera vestra. Et vos exhortor, fratres mei, si aliquid vultis clericis dare, sciatis quia non debetis vitia eorum fovere contra me. Omne offerite quod vultis, offerite de voluntate vestra. Quod commune erit, distribuetur unicuique prout cuique opus erit. Gazophylacium attendite, et omnes habebimus. Valde me delectat, si ipsum fuerit praecepto nostrum, ut nos simus jumenta Dei, vos ager Dei. Nemo det birrum, vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune. De communi accipiam mihi ipsi, cum sciam commune me velle habere quidquid habeo. Nolo talia offerat sanctitas vestra, quibus ego solus quasi decentius utar. Offeratur mihi, verbi gratia, birrum pretiosum. Forte decet episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum. Modo dicturi sunt homines, quia inveni pretiosas vestes, quas non potuisssem habere vel in domo patris mei, vel in illa saeculari professione mea. Non decet. Talem debeo habere, qualem possum; si non habuerit, fratri meo dare; qualem potest habere presbyter, qualem potest habere decenter diaconus et subdiaconus, talem volo accipere, quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo: quod et facere soleo, ut quando non potest vestis esse communis, pretium vestis sit commune, vendo et ergo pauperibus. Si hoc eum delectat, ut ego habeam; talem det, de qua non erubescam. Fator enim vobis, de pretiosa veste erubescos, quia non decet hanc professionem, non decet hanc admonitionem, non decet hac membra, non decet hos canos. Etiam illud dico, si forte in nostra domo, in nostra societate aeger est aliquis, vel post aegritudinem, ut necesse sit eum ante horam prandii reficere, non prohibeo religiosos vel religiosas mittere eis quod videtur ut mittant. Prandium tamen et coenam extra nemo habebit. Ecce dico auditis? audiant. Qui habere voluerit propriam et de proprio vivere et contra ista praecepta nostra facere, parum est ut dicam, non mecum manebit, sed nec clericus erit. Dixeram enim, et scio me dixisse, ut si nolent suscipere socialem vitam mecum, non illis tollerem clericatum: sed seorsum manerent, et seorsum viverent, quomodo nossent, Deo viverent, et tamen ante oculos posui, quantum mali sit a proposito cadere. Malui enim habere caecos vel claudos, quam plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicunque voluisset extra manere, et de suo vivere, non ei tollerem clericatum: ita modo, quia placuit illis, Deo propitio, socialis haec vita, quisquis cum hypocrisis vixerit, quisquis inventus fuerit habens propriam, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia, naviget contra me quo voluerit, sit certe ubi posuerit. Adjuravit me Dominus, ut tibi ego episcopus

A sum, ille clericus esse non possit. Audistis? audierunt. Sed spero in Deum nostrum et misericordiam ejus, quia sicut dispositionem meam istam hilariter acceperunt, sic eam pure fideliterque servabant. Dixi aliquid suum non habere presbyteros cohabitatores meos inter quos est et presbyter Barnabas. Sed et de illo audivi quaedam fuisse jactata. Ante omnia, quia emit villam a dilecto et honorabili filio meo Eleusino. Hoc falsum est. Monasterio donavit ille, non vendidit. Ego sum testis. Quid amplius quaeratis ignoro. Ego sum testis. Donavit ille, non vendidit. Sed dum non creditur donare potuisse, creditus est vendidisse. Beatus homo qui tam bonum opus fecit, ut non crederetur. Tamen vel modo credite, et detractores audire libenter desinite. B Jam dixi, ego sum testis. Dictum est de illo, quod anno praepositurae suae per industriam debita fecerit, ut dum volo ego reddi debita, dari illi licentiam poscendi fundum Victorianensem, tanquam dixisset mihi, Ut reddam debita mea, da mihi in decem annos fundum Victorianensem: et hoc falsum est; sed fuit unde rumor nasceretur. Fecit debita reddenda, a nobis reddita sunt partim, unde potuerunt. Remansit aliquid quod non debebatur etiam monasterio illi, quod per ipsum Deus instituit. Cum ergo remansisset, coepimus quaerere unde debitum redderemus. Ad conductionem ipsius fundi nullus accessit, nisi quadraginta solidorum offerens pensionem. Sed vidimus fundum amplius posse dare, ut celerius debitum redderetur, et commissi fidei ejus, ut de ipsa conductione lucra non requirerent fratres: sed quidquid daret fundus, de ipsis fructibus imputarent ad debitum. Fide agitur. Paratus est presbyter, ut alium constitueram qui de fructibus fratribus debitum reddat. Ex numero vestro sit aliquis cui hoc committam, ex numero ipsorum qui ad nos talia pertulerunt. Sunt enim in vobis homines religiosi, si qui eum rumorem falso reprehensum esse doluerunt, et tamen crediderunt factum. Ex ipsis ergo aliquis veniat ad nos, suscipiat possessionem, omnes fructus pretiis suis fideliter vendat, ut reddi possit facilius quod debetur, et bodie recedat inde cura presbyteri. Locus etiam ipse, ubi monasterium constitutum est a memorato honorabili filio meo Eleusino, ipsi presbytero Barnabae donatus est. Antequam ordinaretur presbyter, in ipso loco monasterium instituit. Sed tamen quia nomine ipsius donatus erat locus, mutavit instrumenta, ut nomine monasterii possideatur. De fundo Victorianensi ego rogo, ego hortor, ego peto, ut si quis religiosus est, fide agat, et exhibeat ecclesiae istam operam, in cito debitum reddam. Quod si nemo de laicis fuerit inventus, ego propono alium, iste illuc non accedet. Quid vultis amplius? Nemo laceret servos Dei, quia non expedit lacerantibus. Servis Dei quidem merces falsis detractionibus crescit, sed crescit etiam poena detrahentibus. Non sine causa dictum est: *Gaudete et exultate, quando detrahunt de vobis dicentes falsa, quia merces vestra magna est in caelis* (Matth. ...)

lunus cum detrimento vestro magnam habere mercedem. Minus ibi habeamus, et tamen vobiscum ibi regnemus. Amen.

Explicit.

Quia ergo constat, sanctam Ecclesiam prædictorum Patrum exempla sequi debere, quorum noscitur documentis post apostolica instituta ubertim coruscare, debent non solum prælati imitando, verum etiam subditi obsequendo, usquequaque studere, qualiter eorum exemplis et doctrinis parentes, ad felicitatis gaudia, quo illi præcesserunt, valeant pervenire. Quoniam sicut hi qui eorum doctrinis et exemplis summa devotione obediunt, æternis gaudiis inferuntur, ita nimirum ea sectari nolentes æternis suppliciis mancipantur. Memoratas itaque sanctorum Patrum sententias, quibus clericalis ordo ad bene vivendum instruitur, sedule perlegat et diligenter pertractet, quisquis canonicam professus est vitam. Quas cum bene perscrutatus fuerit, patenter inveniet, quod illi non enervate, sed religiose vivendum sit.

CAPUT CXIV.

Quæ præcepta specialiter monachis, quæ generaliter cæteris convenient Christianis.

Propter quorundam simplicium verba, qui religiosi et eruditissimi viri sese admonentibus ac redarguentibus plerumque objicere solent, solos monachos Scripturarum sanctarum præcepta observare debere, operæ pretium duximus quædam evangelica atque apostolica quam brevissime ad medium deducere præcepta, ut hæc hujusmodi imperiti homines audientes, hisque aurem cordis accommodantes, intelligant quæ sibi, quæ monachis convenient observare præcepta. Qui enim mente et corpore vult contemnere sæculum, et pauperem sequi Christum, audiatur dicentem in Evangelio: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus: et veni, sequere me. Et iterum: Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut agros propter me, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Ad discipulos autem: Vos, inquit, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix). Hæc et hujusmodi præcepta solis specialiter congruunt monachis: et quanto singularia, tanto et præcipua. Dicit etiam idem Salvator generaliter omnibus: Omnis qui venit ad me, et non odii patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv). Et iterum: Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Et: Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Matth. x). Et iterum: Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Matth. vii). Et iterum: Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Et iterum: Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, et videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum

(Matth. vi). Item: *Thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi nec erugo, nec tinea demolitur* (Matth. vi). Item: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ* (Luc. xxi). Item: *Dico autem vobis: Nolite resistere malo; et: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Item: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. Qui dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Item: *Nolite jurare, neque per caelum, neque per terram. Sit autem sermo vester, Est est, Non non* (Matth. v). Item: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (Matth. xii). Item: *Si quis te percusserit in dextera maxilla, præbe illi et alteram* (Luc. vi). Item: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est* (Matth. xviii). Item: *Si peccaverit in te frater tuus, dimitte ei septies: et non solum septies, sed usque septuagies septies.* Item: *Si non remiseritis hominibus de cordibus vestris, nec Pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra.* Item: *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus: et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. vi). Et cuidam diviti: Si, inquit, vis ad vitam ingredi, serva mandata, id est, non homicidium facies, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui; honora patrem tuum et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum (Matth. xix). Et cuidam legis doctore, se interroganti, quod esset mandatum magnum in lege, ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua: hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et propheta* (Matth. xxii). Paulus quoque apostolus dicit: *Qui diligit proximum, legem implevit. Nam, Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum* (Rom. xiii). Item idem: *Patientes estote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectamini invicem et in omnes. Hæc enim est voluntas Dei. Omnia autem probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos* (I Thess. v). Item idem: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam* (Coloss. iii). Item idem: *Nunc autem deponite et vos iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, et turpis sermo de ore vestro non procedat. Item idem: Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem. Item idem: Nolite mentiri invicem. Item idem: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. Item idem: Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis* (Ephes. iv). Item idem: *Omnis amaritudo, et ira, et*

indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia (Ibid., v. 31). Item idem: Fornicatio, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut docet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas (Ephes. v). Item idem: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Deus non irridetur: quia neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque mauculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. vi). Item idem: Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei (Eph. v). Item idem: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. iv). Item idem: Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum (Heb. xii). Item idem ad Timotheum: Discedet, inquit, omnis ab iniquitate, qui nominat nomen Domini (II Tim. ii). Apostolus quoque Joannes ait: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo (I Joan. ii). Item idem: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare (Idem., v. 6). Item ipse: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: et omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem (I Joan. iii). Jacobus autem apostolus ait: Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur (Jac. iv.) Multa quidem et innumera legalia prophetica, et evangelica, atque apostolica poterant proferri documenta, quibus infatigabiliter atque inexcusabiliter devotio famulari debet Christiana: sed propter eos quos supra memoravimus, hæc pauca breviter annuere studuimus, qui insipienter asserunt solos monachos arctam sectari debere viam, cum utique Dominus arctam et angustam viam dicat esse quæ ducit ad vitam, et nemo nisi per eam in vitam ingredi possit æternam. Non solum igitur monachis et clericis, verum etiam omnibus qui Christiano consentur vocabulo, per hanc arctam et angustam intrandam est viam. Quid ergo arctius, quam id quod præcipitur: Diligite inimicos vestros, et, nolite resistere malo, et, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, et, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Matth. v), et cætera talia? Hæc quippe arcta sunt, sed saluberrima: et quanto arctiora, tanto peiora et eminentiora. Operet itaque omnes qui juxta Apostolum (Rom. vi) in Christo baptizati sumus, Christumque induimus, in novitate vitæ ambulare, semperque ante oculos ponere pactum quod cum Deo in baptisate fecimus, ubi abrenuntiavimus Satanz, et omnibus pompis ejus, et omnibus operibus ejus. Quod pactum tunc irritum fit, cum in fide quis permanendo, vitiis, aut a fide exorbitando, idolorum cultibus, aut hæresum erroribus implicatur. Quia ergo, sicut scriptum est (Sap. ix), corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, et fragilitas humana post baptismi gra-

tiam peccatorum sordidatur illecebris, eademque peccata baptismalis iteratione nequaquam deleri possunt: necesse est ut pœnitentiæ lamentis, et eleemosynarum largitionibus, et cæteris bonorum operum executionibus, quam celerrime deleri procurentur. Et quia unus est pater noster, et magister et Dominus, una fides, unum baptisma, una mater sancta Ecclesia, instanter et vigilanter ab omnibus certandum est, quamquam diversorum donorum modis curratur, qualiter una ad sanctam et supernam Jerusalem matrem nostram tendamus, quo sine fine cum Domino vivere mereamur. Illud quoque sciendum quia quanto quisque se in præsentis sæculo pro Christi amore abjectiorem fecerit, tanto magis in futuro feliciorum remunerationem percipiet.

CAPUT CXV.

Quod canonica institutio, evangelica et apostolica auctoritate fulta, cæteris supereminet institutionibus.

Quia evidenti auctoritate liquet canonicam institutionem cæteris præstare institutionibus, debent, necesse est, qui hujus professionis censentur nomine, procurare, qualiter in semetipsis eandem institutionem vita et moribus exornent potius quam dehoneant. Quoniam qui tantæ auctoritatis institutione pollent, et se aliis imitabiles præbere debent, verendum est ne si (quod absit) a proposito exorbitaverint, regno Dei indigni fiant. Quanquam enim canonicis, quia in sacris canonibus illis prohibitum non legitur, liceat linum induere, carnibus vesci, dare et accipere, proprias res et ecclesiæ cum humilitate et justitia habere, quod monachis, qui secundum regularem institutionem arctiorem ducunt vitam, penitus inibitum est, non tamen in cavendis vitiis et amplectendis virtutibus, eorum a monachorum distare debet vita. Monachi namque, qui evangelicum præceptum sequentes, distractis atque renuntiatis patrimoniis, sua Christo dedere, merito de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale: ut quia toto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea quæ contempserunt minime redire qualibet necessitatis causa compellantur. Et quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est illos copiosioribus Ecclesiæ sumptibus quam canonicos, qui suis et Ecclesiæ licite utuntur rebus, indigere. Unusquisque enim, ut ait Apostolus, proprium donum habet a Deo (I Cor. vii).

CAPUT CXVI.

Quid sint res Ecclesiæ.

Res Ecclesiæ, sicut a sanctis Patribus traditur, et in superioribus capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum. Fideles namque fidei ardore et Christi amore succensi ob animarum suarum remedium et cœlestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut his et milites Christi alerentur et ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur et captivi pro temporum op-

portunitate redimebantur. Quapropter vigilantia ac solerti cura providendum est his qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant; sed magis, juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, imo eorum in quibus Christus pascitur et vestitur, curam gerere penitus non negligant. Sed et sententia beati Hieronymi, non solum praelatis, sed etiam cæteris, qui rebus utuntur Ecclesiæ, vigilantem perpendenda est, qui ita in commentario Matthæi evangelistæ ait: Omnes igitur qui stipendiis templi, et his quæ conferuntur ad usus ecclesiæ, abutuntur in aliis rebus; quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum et sacerdotum redimentium mendacium et Salvatoris sanguinem. Ergo res Ecclesiæ pauperibus et militibus Christi stipendiariæ debent intelligi. Unde totis nisibus praelatis satagendum est ut sanctorum Patrum dictis et exemplis obsequentes, de rebus sibi commissis (ut præmissum est) et subditos gubernent, et pauperes foveant, cunctisque utilitatibus ac necessitatibus Ecclesiæ fideliter administrando consulant, quatenus de fidei administratione ab ipso, cujus ministri esse noscuntur, ineffabiliter remunerari mereantur.

CAPUT CXVII.

Quod diligenter munienda sint claustra canonicorum.

Præpositorum officii est ut subditorum mentes sanctarum Scripturarum lectionibus assidue muniant, ne lupus invisibilis aditus inveniat, quo ovile Domini ingredi et aliquam ovium subripere valeat. Et quanquam ab his hoc instantissime spiritaliter fieri oporteat, necesse est tamen, ut claustra in quibus clero sibi commissis canonice vivendum est, firmis undique circumdet munitioibus, ut nulli omnino intrandi aut exeundi, nisi per portam, pateat aditus. Sint etiam interius dormitoria, rectoria, cellaria, et cæteræ habitationes, usibus fratrum in una societate viventium necessariæ. Qui vero hæc quæ præmissa sunt, juxta quod possibilitas suppetit, agere renuerit, impar minusque idoneus ad cætera ecclesiastica officia peragenda habendus est. Et quanquam divina ultionē sit dignus, synodali tamen est sententia feriendus.

CAPUT CXVIII.

Ut in congregandis canonicis modus discretionis sit tenendus.

Cavendum summopere præpositis ecclesiarum est, ut in ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos quam ratio sinit et facultas ecclesiæ suppetit: ne si indiscrete et extraordinarie plures aggregaverint, nec ipsos gubernare, nec cæteris ecclesiæ necessitatibus, ut oportet, valeant adminiculari. Sunt namque nonnulli vanam gloriam ab hominibus captantes, qui numerosam cleri congregationem volunt habere, cui nec animæ, nec corporis curant solatia exhibere. Hi namque taliter aggregati, dum a praelatis stipendia necessaria non accipiunt, neque canonicum servant ordinem, nec divinis offi-

ciis insistent: claustra societatemque cæterorum relinquentes, efficiuntur vagi et lascivi, gula et ebrietati et cæteris suis voluptatibus dediti; quidquid sibi libitum est, licitum faciunt. Proinde præpositis solerter providendum est, ut in hoc negotio modum discretionis teneant, scilicet ut nec plusquam oportet et possibilitas ecclesiæ suppetit in congregationem admittant, nec eos quos rationabiliter gubernare possunt causa avaritiæ abijciant.

CAPUT CXIX.

De his qui in congregatione sibi commissa sollemniter ex familia ecclesiæ clericos aggregant.

Sunt nonnulli qui tantum ex familia ecclesiastica clericos in sibi commissis congregant ecclesiis, et hoc ideo facere videntur ut si quando eis aliquid incommodum fecerint, aut stipendia opportuna subtraxerint, nihil querimonie contra se objicere præsumant; timentes scilicet, ne aut severissimis verbis afficiantur, aut humanæ servituti domus crudeliter addicantur. Hoc autem non ideo dicitur, ut ex familia ecclesiæ probabilis vite in congregatione non sint admittendi; præsertim cum apud Deum non sit personarum acceptio; sed potius ut propter quam intulimus occasionem, nullus praelatorum, seclusis nobilibus, vites tantum in sua congregatione admittant personas.

CAPUT CXX.

Qui clerici in congregatione canonica constituti, ecclesiastica accipere debeant stipendia.

Quia sanctorum Patrum supra notata sententia docent, clericos non divitiarum sectatores esse, nec res ecclesiarum inofficiose accipere debere, non abs re putavimus nonnulla capitula libri Prosperi ad medium (*De Vita contempl. l. 11, c. 90*) et exempli causa deducere, in quibus ita legitur: « Qui ecclesiæ serviunt, et ea quibus opus non habent, aut libenter accipiunt, aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt, » Item ibi: « Satis quippe indignum est, si fidelis et operosa devotio clericorum propter stipendiam secularæ præmia sempiterna contemnat. » Item ibi: « Si propter hoc non vult sua quisque relinquere, ut habeat unde vivat: ut quid accipit, unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis sua multiplicat? » His igitur et cæterorum sanctorum Patrum dictis diligenter animadversis, studeant necesse est clerici in accipiendis ecclesiasticis sumptibus suam vitare periculum. Proinde qui et suas et ecclesiæ habent facultates, et utilitatem ecclesiæ, aut interius, aut exterius conferunt, accipiant in congregatione cibum et potum, et partes eleemosynarum, et his contenti sint, ne plus accipientes, pauperes gravare videantur: perpendentes sententiam Prosperi (*Ibid., c. 11*), qua dicitur: « Qui sua possident, et dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, non accipiunt. » Hi vero qui nec suis rebus abundant, nec ecclesiæ habent possessiones, et magnam utilitatem ecclesiæ conferunt, accipiant in canonica congregatione victum et vestitum, et eleemosynarum partes, quia de talibus

ita in libro Prosperi scribitur (*Ibid.*, c. 12) : « Clerici quos voluntas, aut natiuitas pauperes fecit, in congregatione viventes, necessaria vitæ accipiant, quia ad ea accipienda non eos habendi ducit cupiditas, sed cogit vivendi necessitas. » Porro si tales fuerint, qui nec suas, nec ecclesie velint habere possessiones, horum necessitatibus providentissima gubernatione de facultatibus ecclesie debent subvenire praelati, attendentes illud Prosperi (*Ibid.*, c. 9) : « quod habet, inquit, ecclesia, cum omnibus nihil habentibus commune habet. Sed et illorum curam nihilominus gerere debet quos aut infirmitas aut senectus aggravat, quos etiam constat olim in utilitatibus ecclesie desudasse. »

CAPUT CXXI.

Ut in congregatione canonica aequaliter cibus et potus accipiatur.

Solet in plerisque canonicorum congregationibus irrationabiliter atque indiscrete fieri, ut nonnulli clerici, qui et divitiis affluunt, et aut parum aut nihil utilitatis ecclesie conferunt, majorem cæteris, divinum strenue peragentibus officium, annonam accipiant; cum hoc ita fieri debere nusquam nec in auctoritate Scripturarum, nec in traditionibus sanctorum Patrum possit quoquo modo sancitum reperiri. Sed quia hujuscemodi factum nulla auctoritate fulcitur, sed magis gulæ, imo avaritiæ causa constat esse inolitum, restat ut falce justitiæ resecetur, et æquitatis censura ab eisdem locis in quibus sit prorsus abdicetur. Est nempe rationabile justumque coram Deo et hominibus, ut in unaquaque canonica congregatione, a minimo usque ad maximum, cibum et potum omnes æqualiter accipiant, hi videlicet qui propter aliquam utilitatem in numero canonicorum fuerint admissi. Quanquam enim plerique subditorum a praelatis, rebus quibuslibet aliis plus cæteris merito soleant honorari; in hac tamen societate, seclusa personarum acceptione, una debet cibi et potus æqualitas esse.

CAPUT CXXII.

De mensura cibi et potus.

Illud quoque congruentissime et rationabiliter tenendum esse censuimus, ut in singulis locis in quibus socialiter canonicè Domino militatur, panem, et pulmentum, et elemosynarum partes æqualiter canonici accipiant. Et quanquam decentissimum foret ut similiter æque potum acciperent, non tamen id æqualiter in omnibus locis, nec ecclesiarum diversissimæ facultates, nec terrarum qualitates, nec eventuum sinunt fieri posse varietates. Unde necessarium duximus ut in hoc negotio modum discretionis tenendum describeremus. Quapropter communi voto, communique consensu, sacro conventui statueri placuit ut in omnibus locis, majoribus scilicet et minoribus, accipiant singuli canonici per singulos dies quatuor libras vini. In locis vero ubi majores facultates sunt ecclesie, verbi gratia, tria aut quatuor, aut certe octo, et eo amplius millia mansi, si eadem regio vini ferax fuerit, accipiant per singulos

A dies quinque libras vini, si tamen sterilitas impedimento non fuerit temporis. Si vero vinifera plenum non fuerit, tres libras vini et tres cervisie. Et si penitus vini ferax non fuerit, accipiant libram vini et quinque libras cervisie. In mediocribus enim locis, mille aut mille quingentos, vel certe duo millia mansos habentibus, si regio (ut præmissum est) vini ferax fuerit, quatuor libras vini; et si plene vini ferax non fuerit, duas libras vini, et tres potus ex diversis materiis confecti. Quod si etiam vini ferax minime fuerit, quatuor libras memorati potus, et libram vini accipiant. Porro in minoribus locis, ducentos aut trecentos mansos habentibus, accipiant duas libras vini. Quod et si eadem regio (ut jam dictum est) vineis caruerit, tribuantur eis tres libras cervisie, et si facultas suppetit, libra vini. Licet enim in nonnullis provinciis copia desit vini, sagendum est tamen praelatis ut ex circumjacentibus viniferis provinciis vinum habeant. Quoniam quantum in plerisque regionibus vineæ non sint, abundat tamen sanota Dei Ecclesia, Domino attribuente, aliarum rerum copiis, et quibus industria praelatorum ex aliis provinciis vinum adipisci sibi que subditis, juxta facultatem pocula conferre possunt. In locis igitur ubi permodicæ sunt res ecclesie, aut forte quorundam abstractu valde attenuatæ, pauci numero, magni tamen constituentur, officio, quibus saltem præmissa minor mensura sine difficultate dari possit. Diebus vero festis, sicut moris est Ecclesie, juxta quod melius praelati possunt, fratribus cibum potumque ministrent. In his itaque locis ubi forte nonnulli praelati, piorum praelatorum imitantes exemplum, magis subditis dare soliti sunt, nullatenus bonum quod faciunt omittant. Sed et si cui ob æternam retributionem magis subditis supererogare libuerit, hilariter quod potuerit tribuat. Sin autem, nullatenus mensuram prædictam absque inevitabili causa eis subtrahat. Quando igitur tempus sterilitatis vini exstiterit, sicut crebro peccatis præpedientibus evenire solet, et praelati, quantum debeant, dare vinum canonicis nequiverint, id quod dederint, sic discrete et temperate distribuunt ut omnes communiter eo utantur. Non autem id murmurantes, sed magis eum gratiarum actione, quod dari potest, accipiant, et socialiter in sancto proposito perseverent, idcirco prospicere sibi debent canonici ut vinum aut quemlibet alium potum in elemosyna sibi datum, in communi recondant cellario, quatenus imminente hujuscemodi sterilitatis tempore, suis eo suffragentur communiter necessitatibus: non tamen eis propter hoc a praelatis potus debitus penitus subtrahatur, si est unde datur. Qui vero et suis et ecclesie abundant rebus, instante sterilitatis tempore, eis, quos pauperes pascit ecclesia suis facultatibus, cum charitate et humilitate suffragari procurent, ut, juxta Apostolum: *Frater fratrem adjuvet, et ambo consolentur* (Rom. xv). Non tamen ob id se superbiendo extollant: quia, sicut in libro Prosperi legitur, non se

doloribus multis (I Tim. vi). Ac sic census iste terrenus eis, a quibus vitiose diligitur, non est voluptatum materia, sed *dolorum*. Quapropter expedit facultates Ecclesie possideri, ut inde vivant, qui non sæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant, sed Deo deserviunt, cujus ineffabilia bona desiderant.

CXI.

(Prosperi.) De talibus dicere videtur Apostolus: *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: et qui altario deserviunt, cum altari participant.* Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nunquam securus adungeret: *Ita et Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt: qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt, non suorum, sed communium possessores. Quid est aliud de Evangelio vivere, nisi laborantem inde, ubi laborat, necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen, qui sic Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur: *Ego autem nulla horum usus sum.* Et quare hoc dixerit, securus aperuit, dicens: *Expedit mihi mori, magis quam ut gloriam meam quis evacuet.* Evacuari dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ temporalis expensam. Nolebat quippe in præsentis laboris sui fructum, sed in futuro, recipere. Si ergo ille qui nihil habebat, noluit de Evangelio, ubi laborabat, sed suis manibus vivere, ne gloriam suæ mercedis amitteret: quid nos, qui propria nolimus, amore possidendi, non vivendi necessitate, relinquere et accipere insuper volumus, non unde vivamus, sed unde censum nostrum incrementis damnabilibus augeamus?

CAPUT CXII.

(Augustini, de Vita et moribus clericorum.) Propter quod volui et rogavi hesterno die, ut hodie frequentius conveniretis, hoc est quod dicturus sum. Vobiscum hic vivimus, et intentio votumque nostrum est, ut apud Christum vobiscum sine fine vivamus.

Credo autem ante oculos vestros esse conversationem nostram, ut et nos dicere fortassis audeamus, quamvis multum illi impares, quod dixit Apostolus: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (I Cor. iv et xi). Et ideo nolo, ut aliquis de nobis inveniat male vivendi occasionem. *Providemus enim bona,* ait idem Apostolus, *non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (Rom. iii). Propter nos conscientia nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt, conscientia et fama. Conscientia tibi, fama proximo tuo est necessaria. Qui fidens conscientie suæ negligit famam suam, crudelis est, maxime in loco isto positus, de quo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum: *Circa omnes te ipsum bonorum operum præbe exemplum* (It. ii). Ut ergo non vos diu teneam, præsertim quia ego sedens loquor, vos stando laboratis:

A Nostis omnes, aut pene omnes, sic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus episcopii, ut, quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum apostolorum: *Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia* (Cap. ii et iv). *Quia forte aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse: dico quid sit, quod breviter dixi.* Ego, quem Deo propitio videtis episcopum vestrum, juvenis veni ad istam civitatem, ut mihi vestrum noverunt. Quærebam ubi constituerem monasterium, et viverem cum fratribus meis. Spem quippe omnem sæculi reliqueram, et quod esse potui, nolui: non quæsi tamen quod sum. Elegi in domo Dei abjectus esse magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis qui diligunt sæculum, secrevi me: sed eis qui præsumt populis, non me coæquavi: nec in convivio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem et abjectum. Et placuit illi dicere mihi: *Ascende sursum.* Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quoniam ceperat esse jam momenti inter Dei servos fama mea, in quo loco sciebam non esse episcopum, non illo accederem. Caveham hoc et agebam, quantum poteram, ut in loco humili salvarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino servus contradicere non debet. Veni ad istam civitatem, propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in monasterio: quasi securus, quia locus habebat episcopum. Apprehensus, presbyter factus sum, et per hunc gradum ad episcopatum perveni. Non attuli aliquid, non veni ad hanc ecclesiam nisi cum his indumentis quibus illo tempore vestiebam. Et quia hoc disponebam, esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto et voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cæpi boni propositi fratres colligere compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, et imitantes me, ut quomodo ego tenuem paupertatulam meam vendidi, et pauperibus erogavi, sic facerent et illi qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus: commune autem nobis esset magnum et uberimum prædium ipse Deus. Perveni ad episcopatum: et vidi necesse habere episcopum, exhibere humanitatem assiduam quibuscunque venientibus, sive transeuntibus: quod si non fecisset episcopus, inhumanus diceretur. Si autem ista consuetudo in monasterio permissa esset, indecens esset: et ideo volui habere in domo ista episcopii mecum monasterii clericorum. Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Sed forte aliqui habent: nulli licet. Si qui habent, faciunt quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, et semper bene credens, ab hac inquisitione dissimulavi, quia et ista quærere, quasi male sentire videbatur. Noveram enim et novi, omnes qui mecum viverent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ. Venit ad nos etiam præ-

byter Januarius, qui videbatur sua honeste erogando quasi consumpsisse, sed non consumpsit. Remansit illi quedam pecunia, id est, argentum quod diceret esse filiae suae. Filia ipsius, Deo propitio, in monasterio feminarum, et bonae spei est : gubernet illam Dominus, ut impleat quod de illa speramus, in illius misericordia, non in ejus meritis. Et quia infra annos erat, et de sua pecunia nihil facere poterat : quamvis enim videremus fulgorem professionis, tamen lubricum timebamus aetatis : factum est ut ipsum argentum quasi puellae servaretur, ut cum ad legitimos annos veniret, faceret inde quod virginem Christi deceret, quando optime jam facere posset. Dum haec expectantur, coepit ille morti propinquare. Qui diu tanquam de suo vivens, quia ipsius erat, non filiae, testamentum fecit. Testamentum, inquam, fecit presbyter socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia vivens, communem vitam profitens. Testamentum fecit, haeredes instituit. O dolor illius societatis, o fructus natus non de arbore quam plantavit Dominus ! Sed Ecclesiam scripsit haeredem. Nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quaerebam, societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet. Nihil habebat ? testamentum non faceret. Habebat aliquid ? non se nostrum socium, quasi Dei pauperem fingeret. Magnus mihi inde dolor est, fratres. Dico charitati vestrae : propter hunc dolorem statui haereditatem ipsam in Ecclesia non suscipere. Filiorum ipsius sit quod reliquit. Ipsi inde faciant quod voluerint. Videtur enim mihi, quia si eam suscepero, in isto facto, quod mihi displicet, et quod doleo, ejus particeps ero. Hoc volui non latere charitatem vestram. Filia ipsius in monasterio feminarum, et filius ipsius in monasterio virorum est : ambos exhaeredavit : illam cum laude, istum cum elogio, id est, cum vituperatione. Commendavi autem Ecclesiae, ut non accipiant ipsas portiunculas, quae pertinent ad exhaereditatos, nisi cum ad legitimam aetatem pervenerint. Hoc eis reservat Ecclesia. Deinde litem dimisit inter filios suos, in qua laboro. Puella dicit, Meum est, nostis quia hoc dicebat semper pater meus. Puer dicit, Credatur patri meo, quia moriens mentiri non potuit. Et ista contentio quale malum est ? Sed si pueri ipsi servi Dei sunt, litem hanc inter illos cito finimus. Audio illos ut pater, et forte melius quam pater ipsorum. Videbo quid sit juris. Sicut Dominus voluerit, cum paucis fratribus fidelibus honoratis, Deo propitio, de numero vestro, id est, de plebe ista, audio inter illos causam, et sicut Dominus donaverit, finio. Tamen rogo vos, nemo me reprehendat, quia ejus haereditatem nolo suscipiat Ecclesia. Primo, quia factum illius detestor. Deinde, quia institutum meum est. Multi laudant quod dicturus sum, sed aliqui et reprehendunt : utrisque facere satis valde difficile est. Audistis modo cum Evangelium legeretur : *Cantavimus vobis, et non saltastis : planximus, et non luxistis. Venit Joannes Baptista non manducans neque bibens, et dicunt : Da-*

monium habet. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax, potator vini, et amicus publicanorum (Matth. xi). Quid ergo facio inter illos, qui parant me reprehendere, et dentes in me ducere, si suscepero haereditates eorum qui filios suos irati exhaereditant ? Iterum quid sum factururus eis, quibus canto, et nolunt saltare ? qui dicunt, Ecce quare nemo donat Ecclesiae Hipponensi aliquid : Ecce quare non eam faciunt, qui moriuntur, haeredem : quia episcopus Augustinus de bonitate sua (laudando enim mordent, labiis mulcent, et dentem figunt) donat totum, non suscipit. Plane suscipio, profiteor me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur in filio suo, et moriens exhaeredit eum ; si viveret, non eum placarem ? non ei filium reconciliare deberem ? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto haereditatem ? Sed plane si faciat quod saepe hortatus sum. Unum filium habet ? putet Christum alterum : duos habet ? putet Christum tertium : decem habet ? Christum undecimum faciat, et suscipio. Quia ergo feci hoc in quibusdam rebus, jam volunt bonitatem meam vel commendationem famae meae in aliud vertere, ut alio modo me reprehendant, quia oblationes devotorum hominum nolo suscipere. Considerent quam multa susceperim. Quid opus est ea numerare ? Ecce unam dico, filii Juliani haereditatem suscepi. Quare ? quia sine filiis defunctus est. Bonifacii haereditatem suscipere nolui, non misericordia, sed timore. Naviculariam nolui esse Ecclesiam Christi. Multi sunt quidem, qui etiam de navibus acquirunt. Tamen una tentatio si esset, si iret navis, et naufragaret, homines ad tormenta daturi eramus : ut de submersione navis secundum consuetudinem quaereretur, et torquerentur a iudice qui essent de fluctibus liberati. Sed non eos daremus, nullo pacto enim hoc facere deceret Ecclesiam. Onus ergo fiscale persolveret, sed unde persolveret ? enthecam nobis habere non licet. Non est episcopi servare aurum, et revocare a se mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi genuunt, tam multi nos inopes interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia ut possimus dare omnibus non habemus. Non habemus ergo enthecam. Propter naufragium ergo hoc vitandum feci, non donando. Nemo ibi me laudet, sed nemo et vituperet. Plane, quando donavi filio quod iratus pater moriens abstulit, bene feci. Laudent, qui volunt : parcant, qui laudare nolunt. Quid pluribus, fratres mei ? Quicumque vult, exhaeredito filio, haeredem facere Ecclesiam, quaerat alterum qui suscipiat, non Augustinum : imo, Deo propitio, neminem inveniat. Quam laudabile factum sancti et venerandi episcopi Aurelii Carthaginensis, quomodo implevit os omnium qui sciunt laudibus Dei ? Quidam cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes, retento sibi usufructu, donavit Ecclesiae. Nati sunt illi filii, et reddidit episcopus nec opinanti, quae illi donaverat. In potestate habebat episcopus non reddere : sed

jure fori, non jure cœli. Sane etiam hoc noverit A sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: sed videat, utrum habere possit felicitatis æternitatem. Sufficiant hæc nunc interim charitati vestræ: quod egero cum fratribus meis, annuntiabo vobis. Spero enim bona, quod omnes mihi libenter obediant, nec inventurus sum aliquos habere aliquid, nisi aliqua necessitate religionis, non occasione cupiditatis. Quod ergo egero, post epiphaniam charitati vestræ in Domini voluntate nuntiabo. Et quomodo litem finire inter duos fratres, filios presbyteri Januari, non vobis tacebo. Multa locutus sum, date veniam loquaci senectuti, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem modo senui: sed per infirmitatem corporis, olim senex fui, tamen si Deo placeat quod dixi, modo ipse det vires, non vos desero. Orate pro me, ut quantum inest anima in hoc corpore, et qualescunque vires suppetunt, in verbo Dei serviam vobis. Amen.

sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: sed videat, utrum habere possit felicitatis æternitatem. Sufficiant hæc nunc interim charitati vestræ: quod egero cum fratribus meis, annuntiabo vobis. Spero enim bona, quod omnes mihi libenter obediant, nec inventurus sum aliquos habere aliquid, nisi aliqua necessitate religionis, non occasione cupiditatis. Quod ergo egero, post epiphaniam charitati vestræ in Domini voluntate nuntiabo. Et quomodo litem finire inter duos fratres, filios presbyteri Januari, non vobis tacebo. Multa locutus sum, date veniam loquaci senectuti, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem modo senui: sed per infirmitatem corporis, olim senex fui, tamen si Deo placeat quod dixi, modo ipse det vires, non vos desero. Orate pro me, ut quantum inest anima in hoc corpore, et qualescunque vires suppetunt, in verbo Dei serviam vobis. Amen.

CAPUT CXIII.

(Ejusdem sermo 2, de Vita et moribus clericorum.) Charitati vestræ hodie de nobis ipsis sermo reddendus est. Quia enim, ut ait Apostolus, *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus (I Cor. iv)*, qui nos amant, quærunt quod laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in utroque medio constituti, adjuvante Domino Deo nostro, et vitam nostram, et famam nostram sic custodire debemus, ut non erubescant de detractoribus laudatores. Quomodo autem vivere velimus, quomodo Deo propitio jam vivamus, quamvis de Scriptura sancta multi noveritis, tamen ad commemorandos vos, ipsa de libro Actuum apostolorum vobis lectio recitabitur, ut videatis ubi descripta sit forma, quam desideramus implere. Dum ergo recitatur, vos intentissimos esse volo, ut post ejus recitationem, quod constitui loquar, Domino donante, intentioni vestræ. Cumque diaconus Lazarus legeret: *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti. Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum: et nemo eorum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant testimonium aposioli resurrectionis Domini Jesu. gratiaque magna erat super omnes illos. Neque enim agens quisquam fuit inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferebant pretia illorum, et ponebant ante pedes apostolorum, distribuebatur autem singulis, prout cuique opus erat (Act. iv)*. Cumque Lazarus diaconus recitaret, et episcopo codicem tradidisset, August. episcopus dixit: Et ego legere volo: plus enim me delectat hujus verbi esse lectorem, quam verbi mei disputatorem. *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti omnes Spiritu sancto, loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti. Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum: Et nemo eo-*

rum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant testimonium apostoli resurrectionis Domini Jesu. gratiaque magna erat super omnes illos. Neque enim egens quisquam fuit inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, et ponebant ante pedes apostolorum, distribuebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Cumque episcopus legisset, dixit: Audistis quid velimus, orate ut possimus. Contigit autem quædam necessitas, ut hæc diligentius agerem. Quoniam sicut jam nostis, presbyter in nostra societate constitutus, quali societati perhibet testimonium lectio, quam modo cum recitarem, audistis; memoriens testamentum fecit, quia habuit unde faceret. Erat quod diceret suum, cum in ea societate viveret, ubi nemini licebat dicere aliquid suum, sed esse illis omnia communia. Si quis dilector et laudator noster apud detractorem nostrum prædicaret istam societatem, et diceret, Cum episcopo Augustino sic vivunt omnes cohabitatores ejus, quomodo scriptum est in Actibus apostolorum, continuo ille detractor caput movens, dentem promovens, diceret: Ita vero, sic ibi vivitur quomodo dicis? Quare mentiris? quare falsa laude honoras indignos? Nonne ibi modo in eorum societate positus presbyter testamentum fecit, et quod habuit, quomodo voluit, disposuit et reliquit? Certe omnia ibi sunt communia, certe nemo dicit aliquid suum. Sub his verbis quid ageret laudator meus? Nonne os ejus quasi plumbo oppilaret ille detractor? nonne illum laudasse poeniteret? nonne reverentia perfusus, et illius sermone confusus, vel nobis, vel testatori illi malediceret? Hæc fuit necessitas, ut ad istam diligentiam veniremus. Nuntio ergo vobis unde gaudeatis. Omnes fratres et clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, et Patricium nepotem meum, tales inveni, quales desideravi. Sed sunt qui de sua qualicumque paupertate quod statuerant, nondum fecerunt. Hi sunt, Valens subdiaconus, et paulo ante dictus nepos meus subdiaconus, et matris vita impediabatur, quia inde vivebat. Expectabatur in illo etiam legitimæ ætatis accessus, ut quod faceret firmissime faceret. Nondum autem fecit, quia ipsos agellos habet cum suo fratre communes, et subdivisos eos possident. Sic autem eos cupit Ecclesiæ conferre, ut inde alantur qui sunt in proposito sanctitatis, quousque in hac vita degunt. Scriptum est enim, et hoc Apostolus loquitur: *Quisquis autem suis, et maxime domesticis, non providet, fidem denogat, et est infideli deterior* (1 Tim. v). Adhuc autem mancipia sunt ei similiter cum fratre communia, nondum divisa. Disponit ea manumittere: non potest antequam dividantur. Quid enim ad se pertineat, adhuc ignorat. Ad ipsum sane, quia major est, pertinet divisio et ad fratrem ejus electio: et ipse frater ejus Deo servit, et subdiaconus est cum sancto fratre meo, et coepiscopo Severo in ecclesia Milevitana. Hoc agitur, hoc sine dilatione peragen-

dum est, ut illi servuli dividantur, et manumittantur, et sic det Ecclesiæ, ut eorum excipiat alimentum. Nepos autem meus, ex quo conversus est, et mecum ease cepit, impediabatur et ipse aliquid de agellulis suis agere invita usufructuaria matre sua, quæ hoc anno defuncta est. Inter ipsum et sorores ejus sunt quædam, in Christi adjutorio cito finienda, ut et ipse faciat quod Dei servum decet, et quod ipsa professio et ista exigit lectio. Diaconus Faustinus (sicut pene omnes nostis) hic de militia sæculi ad monasterium conversus est, hic baptizatus, inde diaconus ordinatur. Sed quia exiguum est quod videtur possidere, sicut juris periti loquuntur, jure, non corpore, reliquerat illud, et ab ejus fratribus tenebatur. Nunquam inde cogitavit, ex quo conversus est, nec ipse aliquid quæsitivum a fratribus suis, nec ab illo aliquid est quæsitum. Modo quia ventum est ad hunc articulum temporis, cum consilio meo divisit ipsam rem: et dimidiam donavit fratribus suis, dimidiam Ecclesiæ pauperi in loco eodem constitutæ. Diaconus Severus sub qua Dei disciplina et flagello sit, nostis: lumen tamen non perdidit mentis. Unam domam hic emerat propter matrem et sororem suam, quas de sua patria huc desiderabat adducere. Emerat autem, non sua pecunia, quam non habebat, sed ex consolatione religiosorum virorum, quos mihi quærenti etiam nominans indicavit. De ipsa non possum dicere quid fecerit, aut quid disponet, nisi quia ipse totum in mea posuit voluntate, ut quidquid ipse vellem, hoc inde fieret. Sed habet quasdam causas cum matre sua, quarum causarum me judicem poscit: cum illæ causæ fuerint terminatæ, fiat de ipsa domo quod ego voluero. Quid autem velle potero, Deo regente, nisi quod justitia jubet et pietas postulat? Habet etiam in patria sua aliquos agellos: disponit eos sic distribuere, ut etiam illic in ipso loco positæ pauperi largiatur ecclesiæ. Diaconus Hipponensis homo pauper est: quid alicui conferat, non habet: tamen de laboribus suis, antequam esset clericus, emerat aliquos servulos, hodie illos in conspectu vestro manumisurus est episcopalibus gestis. Diaconus Eradius ante vestros oculos versatur; opera ejus lucent coram oculis nostris: de opere ejus et expensa pecunia memoriam sancti martyris habemus. De pecunia sua emit etiam possessionem ex consilio meo. Nam ipsam pecuniam volebat per manus meas erogari, sicut mihi placeret: ego si pecuniæ avidus essem, aut necessitates ipsas meas, quas pro pauperibus habeo, in hac causa plus curarem, pecuniam acciperem. Quare? dicit aliquis: quia possessio illa, quæ ab illo empta, et ecclesiæ donata est, adhuc nihil præstat ecclesiæ. Minus enim habebat ad pretium. Et quia mutuatus fuerat, hoc de ejus adhuc fructibus redditur. Homo sum senex: quatenus mihi de illa possessione potest fructus accedere? Nunquid promitto mihi tot annos esse victurum, donec suam pretiam illa persolvat? Quod ergo vix diu partibus redit, de proximo haberem totum, si

accipere voluissim. Non feci, aliud attendi. Fateor enim vobis, et ipsa suspecta mihi adhuc ejus aetas fuit : ac verebar, ne forte, ut sunt homines, matri ejus hoc displiceret, et diceret inductum a me fuisse adolescentem, ut bona ejus paterna consumerem, et cum egentem relinquerem. Ideo volui ejus pecuniam in illa possessione servari, ut si aliquid (quod Deus avertat) aliter quam volumus evenisset, redderetur villa, ne culparetur episcopi fama. Scio enim quantum vobis sit necessaria fama mea. Nam mihi sufficit conscientia mea. Emit etiam spatium ab ista postea ecclesia, notum vobis; et sua pecunia aedificavit domum, et hoc nostis. Ante paucos dies, priusquam sermonem de hac re haberem vobiscum, eam donavit ecclesiae. Expectabat enim ut eam perficeret, et perfectam donaret. Fabricandi autem domum necessitas illi nulla erat, nisi quia cogitavit matrem suam huc esse venturam. Si ante venisset, in re filii sui habitaret : modo si venerit, in opere filii sui habitabit. Testimonium ei perhibeo : pauper remansit, sed in charitatis possessione permansit. Aliqui servuli ei reliqui fuerant, jam quidem in monasterio viventes, quos tamen gestis ecclesiasticis manumissurus est hodie. Nemo ergo dicat, Dives est, nemo existimet, nemo male loquatur, nemo seipsum et animam suam suis dentibus laniet. Pecuniam nullam habet servatam, utinam quam debet restituat. Caeteri, id est subdiacones, pauperes sunt; Deo propitio, misericordiam Dei expectant. Unde ipsi faciant, non habent : nullas habentes facultates, finierunt mundi cupiditates. Vivunt nobiscum in societate communi. Nemo eos distinguit ab eis qui aliquid attulerunt. Charitatis unitas praeponeunda est terrenae commoda hereditatis. Restant presbyteri : sic enim ad eos gradatim ascendere volui. Cito dixerim, pauperes Dei sunt, nihil ad domum societatis nostrae attulerunt, nisi ipsam, qua nihil est charius, charitatem. Verumtamen quoniam scio natos fuisse rumpores de divitiis ipsorum, non a me ad aliquid compellendi, sed vobis meo sermone purgandi sunt. Vobis dico, qui forte nescitis : nam et vestrum plurimi sciunt. Presbyterum Leporium, quamvis saeculi natalibus clarum, et apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem, cunctis quae habebat relictis, inopem suscepi. Non quia nihil habuit, sed quia jam fecerat quod lectio ista persuadet. Hic non fecit, sed nos scimus et ubi fecit. Unitas Christi est, ecclesia una est. Ubique fecit opus bonum, pertinet et ad nos, si congaudeamus. Hortus est unus, ubi nascitur : ibi monasterium suis constituit, quia et ipsi Deo serviunt. Ille hortus ad ecclesiam non pertinet, nec ad ipsum. Et ad quem? dixerit aliquis : ad illud, quod ibi est, monasterium. Sed quod verum est, usque ad hoc tempus curam pro illis ita gerebat, ut sumptuosos, quibus sustentantur, apud se haberet, et eis ipse (ut videbatur) impenderet. Sed ne propter hoc daretur locus hominibus suspiciones suas rodentibus, et ventrem non implentibus, hoc placuit et mihi et ipsi, ut sic se illi transigant, quasi iste jam de

saeculo exierit. Nunquid enim cum obierit ipse, illis dispensaturus est aliquid? Melius est ut videat illos bene versantes, et regente Deo, in disciplina Christi viventes, ut de illis tantummodo gaudeat, non eorum necessitatibus occupetur. Pecuniam non habet, quam suam dicere possit. Habebat xenodochium aedificandum, quod modo videtis aedificatum. Ego illi injunxi, ego jussi : obtemperavit mihi libentissime, et sicut videtis, operatus est. Quomodo etiam meo jussu basilicam ad octo martyres fabricavit, de his quae per vos Deus donavit. Coepit enim de pecunia, quae data erat ecclesiae propter xenodochium. Et cum coepisset aedificare, ut sunt religiosi desiderantes opera sua in caelo scribi, adjaverunt prout quisque voluit et fabricavit. Opus ante oculos habemus. Omnis homo quid factum sit, videt : de pecunia, quia non habet, mihi credant : dentem compeccant, ne frangant. Emerat de ipsa pecunia xenodochii quamdam domum in carraria, quam sibi existimabat propter lapides profuturam. Sed lapides ejus domus fabricae necessari non fuerunt, quoniam aliunde provisi sunt. Domus ergo ipsa sic remansit. Pensionem praestat, sed ecclesiae, non presbytero. Nemo amplius dicat : In domum presbyteri, ad domum presbyteri, ante domum presbyteri. Ecce tibi est domus presbyteri. Alibi non habet domum, sed ubicunque habet Deum. Quid amplius quaeritis, nisi quia me illud meminisse etiam promisisse, ut ad vos perferrem quid egissem inter duos, fratrem videlicet et sororem, filios Januarii presbyteri : quia orta inter illos fuerat controversia pecuniaria : sed tamen sicut inter fratres, salva Deo propitio charitate? Promiseram ergo audire, ut inter illos quidquid esset judicandum finirem. Paraveram me iudicem, sed antequam judicarem, ipsi, quod iudicaturus eram, finierunt. Non inveni unde judicarem, sed unde laesarer. Acquieverunt omnino concorditer voluntati meae et consilio meo, ut pares essent in pecunia, quam reliquit pater eorum, ecclesiae renuntiante, post sermonem meum. Locuturi sunt homines. Sed et quodlibet homines loquantur, qualicunque aura flante perducetur inde aliquid ad aures meas : et si tale fuerit, ut sit iterum necesse nos purgare, respondebo maledicis, respondebo detractoribus, respondebo incredulis, non nobis creditibus praepositis suis. Respondebo, ut potero, quod Dominus dederit. Interim modo non est necesse, quia nihil forte dicturi sunt. Qui nos amant, libere gaudebunt : qui nos oderunt, tacite dolebunt : tamen si linguas exercuerint [*Forte pro, exseruerint, Hard.*], audient Deo propitio vobiscum responsionem meam, non litem meam. Non enim homines nominaturus sum et dicturus, Ille hoc dixit, iste sic detraxit : cum fortasse etiam ad me falsa, quia et hoc potest fieri, perferantur. Verumtamen quaecunque perlata fuerint, si oportere videbitur, loquar inde charitati vestrae. Ante oculos vestros volo sit vita nostra. Scio quia quaerentes licentiam male faciendi, quaerunt sibi exempla male viventium et

multes infamant, ut socios invenisse videantur. Ideo quod nostram est fecimus, plus quid faciamus non habemus. Ante vestros oculos sumus, nullius aliquid desideramus, nisi bona opera vestra. Et vos exhortor, fratres mei, si aliquid vultis clericis dare, sciatis quia non debetis vitia eorum fovere contra me. Omne offerre quod vultis, offerre de voluntate vestra. Quod commune erit, distribuetur unicuique prout cuique opus erit. Gazophylacium attendite, et omnes habebimus. Valde me delectat, si ipsum fuerit præsepe nostrum, ut nos simus iumenta Dei, vos ager Dei. Nemo det birrum, vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune. De communi accipiam mihi ipsi, cum sciam commune me velle habere quidquid habeo. Nolo talia offerat sanctitas vestra, quibus ego solus quasi decentius utar. Offeratur mihi, verbi gratia, birrum pretiosum. Forte decet episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum. Modo dicturi sunt homines, quia inveni pretiosas vestes, quas non potuissim habere vel in domo patris mei, vel in illa seculari professione mea. Non decet. Talem debeo habere, qualem possum; si non habuerit, fratri meo dare; qualem potest habere presbyter, qualem potest habere decenter diaconus et subdiaconus, talem volo accipere, quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo: quod et facere soleo, ut quando non potest vestis esse communis, pretium vestis sit commune, vendo et erogo pauperibus. Si hoc eum delectat, ut ego habeam; talem det, de qua non erubescam. Fateor enim vobis, de pretiosa veste erubescere, quia non decet hanc professionem, non decet hanc admonitionem, non decet hæc membra, non decet hos canones. Etiam illud dico, si forte in nostra domo, in nostra societate æger est aliquis, vel post ægritudinem, ut necesse sit eum ante horam prandii reficere, non prohibeo religiosos vel religiosas mittere eis quod videtur ut mittant. Prandium tamen et cœnam extra nemo habebit. Ecce dico auditis? audiant. Qui habere voluerit propriam et de proprio vivere et contra ista præcepta nostra facere, parum est ut dicam, non necum manebit, sed nec clericus erit. Dixeram enim, et scio me dixisse, ut si nolent suscipere socialem vitam necum, non illis tollerem clericatum: sed seorsum manerent, et seorsum viverent, quomodo nosset, Deo viverent, et tamen ante oculos posui, quantum mali sit a proposito cadere. Malui enim habere cæcos vel claudos, quam plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicumque voluisset extra manere, et de suo vivere, non ei tollerem clericatum: ita modo, quia placuit illis, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habeas propriam, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia, naviget contra me quo voluerit, sit certe ubi posuerit, Advenit me Dominus, ut ubi ego episcopus

A sum, ille clericus esse non possit. Audistis? audierunt. Sed spero in Deum nostrum et misericordiam ejus, quia sicut dispositionem meam istam hilariter acceperunt, sic eam pure fideliterque servabunt. Dixi aliquid suum non habere presbyteros cohabitatores meos inter quos est et presbyter Barnabas. Sed et de illo audivi quædam fuisse jactata. Ante omnia, quia emit villam a dilecto et honorabili filio meo Eleusino. Hoc falsum est. Monasterio donavit ille, non vendidit. Ego sum testis. Quid amplius quæritis ignoro. Ego sum testis. Donavit ille, non vendidit. Sed dum non creditur donare potuisse, creditus est vendidisse. Beatus homo qui tam bonum opus fecit, ut non crederetur. Tamen vel modo credite, et detractores audire libenter desinite. B Jam dixi, ego sum testis. Dictum est de illo, quod anno præposituræ suæ per industriam debita fecerit, ut dum volo ego reddi debita, dari illi licentiam poscendi fundum Victorianensem, tanquam dixisset mihi, Ut reddam debita mea, da mihi in decem annos fundum Victorianensem: et hoc falsum est; sed fuit unde rumor nasceretur. Fecit debita reddenda, a nobis reddita sunt partim, unde poterunt. Remansit aliquid quod non debebatur etiam monasterio illi, quod per ipsum Deus instituit. Cum ergo remansisset, cœpimus quærere unde debitum redderemus. Ad conductionem ipsius fundi nullus accessit, nisi quadraginta solidorum offerens pensionem. Sed vidimus fundum amplius posse dare, ut celerius debitum redderetur, et commissi fidei ejus, ut de ipsa conductione lucra non requirent fratres: sed quidquid daret fundus, de ipsis fructibus imputarent ad debitum. Fide agitur. Paratus est presbyter, ut alium constituam qui de fructibus fratribus debitum reddat. Ex numero vestro sit aliquis cui hoc committam, ex numero ipsorum qui ad nos talia pertulerunt. Sunt enim in vobis homines religiosi, si qui eum rumorem falso reprehensum esse doluerunt, et tamen crediderunt factum. Ex ipsis ergo aliquis veniat ad nos, suscipiat possessionem, omnes fructus pretiis suis fideliter vendat, ut reddi possit facilius quod debetur, et hodie recedat inde cura presbyteri. Locus etiam ipse, ubi monasterium constitutum est a memorato honorabili filio meo Eleusino, ipsi presbytero Barnabæ donatus est. Antequam ordinaretur presbyter, in ipso loco monasterium instituit. Sed tamen quia nomine ipsius donatus erat locus, mutavit instrumenta, ut nomine monasterii possideatur. De fundo Victorianensi ego rogo, ego hortor, ego peto, ut si quis religiosus est, fide agat, et exhibeat ecclesiæ istam operam, ut cito debitum reddam. Quod si nemo de laicis fuerit inventus, ego propono alium, iste illuc non accedet. Quid vultis amplius? Nemo laceret servos Dei, quia non expedit lacerantibus. Servis Dei quidem merces falsis detractionibus crescit, sed crescit etiam pœna detrahentibus. Non sine causa dictum est: *Gaudete et exultate, quando detrahunt de vobis dicentes falsa, quia merces vestra magna est in caelis (Matth. v).* 197

lunus cum detrimento vestro magnam habere mercedem. Minus ibi habeamus, et tamen vobiscum ibi regnemus. Amen.

Explicit.

Quia ergo constat, sanctam Ecclesiam prædictorum Patrum exempla sequi debere, quorum noscitur documentis post apostolica instituta ubertim coruscare, debent non solum prælati imitando, verum etiam subditi obsequendo, usquequaque studere, qualiter eorum exemplis et doctrinis parentes, ad felicitatis gaudia, quæ illi præcesserunt, valeant pervenire. Quoniam sicut hi qui eorum doctrinis et exemplis summa devotione obediunt, æternis gaudiis inferuntur, ita nimirum ea sectari nolentes æternis supplicis mancipantur. Memoratas itaque sanctorum Patrum sententias, quibus clericalis ordo ad bene vivendum instruitur, sedule perlegat et diligenter pertractet, quisquis canonicam professus est vitam. Quas cum bene perscrutatus fuerit, patenter inveniet, quod illi non enervate, sed religiose vivendum sit.

CAPUT CXIV.

Quæ præcepta specialiter monachis, quæ generaliter cæteris conveniant Christianis.

Propter quorundam simplicium verba, qui religiosis et eruditis viris sese admonentibus ac redarguentibus plerumque objicere solent, solos monachos Scripturarum sanctarum præcepta observare debere, operæ pretium duximus quædam evangelica atque apostolica quam brevissime ad medium deducere præcepta, ut hæc hujusmodi imperiti homines audientes, hisque aurem cordis accommodantes, intelligant quæ sibi, quæ monachis conveniant observare præcepta. Qui enim mente et corpore vult contemnere sæculum, et pauperem sequi Christum, audiat ipsum dicentem in Evangelio: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus: et veni, sequere me.* Et iterum: *Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut agros propter me, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Ad discipulos autem: *Vos, inquit, qui reliquistis omnia, et seculi estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix).* Hæc et hujusmodi præcepta solis specialiter congruunt monachis: et quanto singularia, tanto et præcipua. Dicit etiam idem Salvator generaliter omnibus: *Omnis qui venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv).* Et iterum: *Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Et: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Matth. x).* Et iterum: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Matth. vii).* Et iterum: *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis.* Et iterum: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, et videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum*

(Matth. vi). Item: *Thesaurizate vobis thesaurus in caelo, ubi nec arugo, nec linea demolitur (Matth. vi).* Item: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ (Luc. xxi).* Item: *Dico autem vobis: Nolite resistere malo; et: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Item: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. Qui dixerit Fatus, reus erit gehennæ ignis.* Item: *Nolite jurare, neque per caelum, neque per terram. Sit autem sermo vester, Est est, Non non (Matth. v).* Item: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii (Matth. xii).* Item: *Si quis te percusserit in dextera maxilla, præbe illi et alteram (Luc. vi).* Item: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Matth. xviii).* Item: *Si peccaverit in te frater tuus, dimitte ei septies: et non solum septies, sed usque septuagies septies.* Item: *Si non remisistis hominibus de cordibus vestris, nec Pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra.* Item: *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus: et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi).* Et cuidam diviti: *Si, inquit, vis ad vitam ingredi, serva mandata, id est, non homicidium facies, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui; honora patrem tuum et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum (Matth. xix).* Et cuidam legis doctori, se interroganti, quod esset mandatum magnum in lege, ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto cordetuo, et ex tota animatua, et ex tota mente tua: hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii).* Paulus quoque apostolus dicit: *Qui diligit proximum, legem implevit. Nam, Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum (Rom. xiii).* Item idem: *Patientes estote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectamini invicem et in omnes. Hæc enim est voluntas Dei. Omnia autem probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos (I Thess. v).* Item idem: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam (Coloss. iii).* Item idem: *Nunc autem deponite et vos iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, et turpis sermo de ore vestro non procedat. Item idem: Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem. Item idem: Nolite mentiri invicem. Item idem: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. Item idem: Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis (Ephes. iv).* Item idem: *Omnis amaritudo, et ira, et*

indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia (Ibid., v. 31). Item idem : Fornicatio, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas (Ephes. v). Item idem : An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt ? Nolite errare, Deus non irridetur : quia neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. vi). Item idem : Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei (Eph. v). Item idem : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. iv). Item idem : Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum (Heb. xii). Item idem ad Timotheum : Discedas, inquit, omnis ab iniquitate, qui nominat nomen Domini (II Tim. ii). Apostolus quoque Joannes ait : Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt : quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo (I Joan. ii). Item idem : Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare (Idem., v. 6). Item ipse : Omnis qui odit fratrem suum, homicida est : et omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem (I Joan. iii). Jacobus autem apostolus ait : Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur (Jac. iv.) Multa quidem et innumera legalia prophetica, et evangelica, atque apostolica poterant proferri documenta, quibus infatigabiliter atque inexcusabiliter devotio famulari debet Christiana : sed propter eos quos supra memoravimus, hæc pauca breviter annumerare studuimus, qui insipienter asseruat solos monachos arctam sectari debere viam, cum utique Dominus arctam et angustam viam dicat esse quæ ducit ad vitam, et nemo nisi per eam in vitam ingredi possit æternam. Non solum igitur monachis et clericis, verum etiam omnibus qui Christiano consentur vocabulo, per hanc arctam et angustam intrandam est viam. Quid ergo arctius, quam id quod præcipitur : Diligite inimicos vestros, et, nolite resistere malo, et, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, et, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo (Matth. v), et cætera talia ? Hæc quippe arcta sunt, sed saluberrima : et quanto arctiora, tanto potiora et eminentiora. Oportet itaque omnes qui juxta Apostolum (Rom. vi) in Christo baptizati sumus, Christumque induimus, in novitate vitæ ambulare, semperque ante oculos ponere pactum quod cum Deo in baptisate fecimus, ubi abrenuntiavimus Satanæ, et omnibus pompis ejus, et omnibus operibus ejus. Quod pactum tunc irritum fit, cum in fide quis permanendo, vitiis, aut a fide exorbitando, idolorum cultibus, aut hæresum erroribus implicatur. Quia ergo, sicut scriptum est (Sap. ix), corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, et fragilitas humana post baptismi gra-

tiam peccatorum sordidatur illecebris, eademque peccata baptismatis iteratione nequaquam deleri possunt : necesse est ut penitentia lamentis, et elemosynarum largitionibus, et cæteris bonorum operum executionibus, quam celerrime deleri procurentur. Et quia unus est pater noster, et magister et Dominus, una fides, unum baptisma, una mater sancta Ecclesia, instanter et vigilanter ab omnibus certandum est, quanquam diversorum donorum modis curratur, qualiter una ad sanctam et supernam Jerusalem matrem nostram tendamus, quo sine sine cum Domino vivere mereamur. Illud quoque sciendum quia quanto quisque se in præsentis sæculo pro Christi amore abjectionem fecerit, tanto magis in futuro feliciorum remunerationem percipiet.

CAPUT CXV.

Quod canonica institutio, evangelica et apostolica auctoritate fulta, cæteris supereminet institutionibus.

Quia evidenti auctoritate liquet canonicam institutionem cæteris præstare institutionibus, debent, necesse est, qui hujus professionis censentur nomine, procurare, qualiter in semetipsis eandem institutionem vita et moribus exornent potius quam dehonestant. Quoniam qui tantæ auctoritatis institutione pollent, et se aliis imitabiles præbere debent, venerendum est ne si (quod absit) a proposito exorbitaverint, regno Dei indigni fiant. Quanquam enim canonicis, quia in sacris canonibus illis prohibitum non legitur, liceat linum induere, carnibus vesci, dare et accipere, proprias res et ecclesiæ cum humilitate et justitia habere, quod monachis, qui secundum regularem institutionem arctiorem ducunt vitam, penitus inhibuitur, non tamen in cavendis vitiis et amplectendis virtutibus, eorum a monachorum distare debet vita. Monachi namque, qui evangelicum præceptum sequentes, distractis atque renuntiatis patrimoniis, sua Christo dedere, merito de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale : ut quia toto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Domialicis sustententur, quatenus ad ea quæ contempserunt minime redire qualibet necessitatis causa compellantur. Et quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est illos copiosioribus Ecclesiæ sumptibus quam canonicos, qui suis et Ecclesiæ licite utuntur rebus, indigere. Unusquisque enim, ut ait Apostolus, proprium donum habet a Deo (I Cor. vii).

CAPUT CXVI.

Quid sint res Ecclesiæ.

Res Ecclesiæ, sicut a sanctis Patribus traditur, et in superioribus capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum. Fideles namque fidei ardore et Christi amore succensi ob animarum suarum remedium et cœlestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut his et milites Christi alerentur et ecclesiæ exornarentur. pauperes recrearentur et captivi pro temporum op-

portunitate redimeferentur. Quapropter vigilantia ac solerti cura providendum est his qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant; sed magis, juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, imo eorum in quibus Christus pascitur et vestitur, curam gerere penitus non negligant. Sed et sententia beati Hieronymi, non solum praelatis, sed etiam cæteris, qui rebus utuntur Ecclesiæ, vigilantia perpendenda est, qui ita in commentario Matthæi evangelistæ ait: Omnes igitur qui stipendiis templi, et his quæ conferuntur ad usus ecclesiæ, abutuntur in aliis rebus; quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum et sacerdotum redimentium mendacium et Salvatoris sanguinem. Ergo res Ecclesiæ pauperibus et militibus Christi stipendiariæ debent intelligi. Unde totis nisibus praelatis satagendum est ut sanctorum Patrum dictis et exemplis obsequentes, de rebus sibi commissis (ut præmissum est) et subditos gubernent, et pauperes foveant, cunctisque utilitatibus ac necessitatibus Ecclesiæ fideliter administrando consulant, quatenus de fidelis administratione ab ipso, cujus ministri esse noscuntur, ineffabiliter remunerari mereantur.

CAPUT CXVII.

Quod diligenter munienda sint claustra canonicorum.

Præpositorum officii est ut subditorum mentes sanctarum Scripturarum lectionibus assidue muniant, ne lupus invisibilis aditum inveniat, quo ovile Domini ingredi et aliquam ovium subripere valeat. Et quanquam ab his hoc instantissime spiritaliter fieri oporteat, necesse est tamen, ut claustra in quibus clero sibi commissio canonice vivendum est, firmis undique circumdet munitioibus, ut nulli omnino intrandi aut exeundi, nisi per portam, pateat aditus. Sint etiam interius dormitoria, refectoria, cellaria, et cæteræ habitationes, usibus fratrum in una societate viventium necessariæ. Qui vero hæc quæ præmissa sunt, juxta quod possibilitas suppetit, agere renuerit, impar minusque idoneus ad cætera ecclesiastica officia peragenda habendus est. Et quanquam divina ultioné sit dignus, synodali tamen test sententia feriendus.

CAPUT CXVIII.

Ut in congregandis canonicis modus discretionis sit tenendus.

Cavendum summopere præpositis ecclesiarum est, ut in ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos quam ratio sinit et facultas ecclesiæ suppetit: ne si indiscrete et extraordinarie plures aggregaverint, nec ipsos gubernare, nec cæteris ecclesiæ necessitatibus, ut oportet, valeant adminiculi. Sunt namque nonnulli vanam gloriam ab hominibus captantes, qui numerosam cleri congregationem volunt habere, cui nec animæ, nec corporis curant solatia exhibere. Hi namque taliter aggregati, dum a praelatis stipendia necessaria non accipiunt, neque canonicum servant ordinem, nec divinis offi-

ciis insistunt: claustra societatemque cæterorum relinquentes, efficiuntur vagi et lascivi, gulæ et ebrietati et cæteris suis voluptatibus dediti; quidquid sibi libitum est, licitum faciunt. Proinde præpositis solerter providendum est, ut in hoc negotio modum discretionis teneant, scilicet ut nec plusquam oportet et possibilitas ecclesiæ suppetit in congregationem admittant, nec eos quos rationabiliter gubernare possunt causa avaritiæ abjiciant.

CAPUT CXIX.

De his qui in congregatione sibi commissa solummodo ex familia ecclesiæ clericos aggregant.

Sunt nonnulli qui tantum ex familia ecclesiastica clericos in sibi commissis congregant ecclesiis, et hoc ideo facere videntur ut si quando eis aliquid incommodum fecerint, aut stipendia opportuna subtraxerint, nihil querimoniarum contra se obijcere præsumant; timentes scilicet, ne aut ætiorissimis verberibus afficiantur, aut humanæ servituti domæ crudeliter addicantur. Hoc autem non ideo dicitur, ut ex familia ecclesiæ probabilis vite in congregatione non sint admittendi, præsertim cum apud Deum non sit personarum acceptio; sed potius ut propter quam intulimus occasionem, nullus praelatorum, seclusis nobilibus, viles tantum in sua congregatione admittant personas.

CAPUT CXX.

Qui clerici in congregatione canonica constituti, ecclesiastica accipere debeant stipendia.

Quia sanctorum Patrum supra notatæ sententiæ docent, clericos non divitiarum sectatores esse, nec res ecclesiarum inofficose accipere debere, non abs re putavimus nonnulla capitula libri Prosperi ad medium (*De Vita contempl. l. 11, c. 20*) et exempli causa deducere, in quibus ita legitur: « Qui ecclesiis serviunt, et ea quibus opus non habent, aut libenter accipiunt, aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt, » Item ibi: « Satis quippe indignum est, si fidelis et operosa devotio clericorum propter stipendium seculare præmia sempiterna contemnat. » Item ibi: « Si propter hoc non vult sua quisque relinquere, ut habeat unde vivat: ut quid accipit, unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis sua multiplicat? » His igitur et cæterorum sanctorum Patrum dictis diligenter animadversis, studeant necesse est clerici in accipiendis ecclesiasticis sumptibus suam vitare periculum. Proinde qui et suas et ecclesiæ habent facultates, et utilitatem ecclesiæ, aut interius, aut exterius conferunt, accipiant in congregatione cibum et potum, et partes elemosynarum, et his contenti sint, ne plus accipientes, pauperes gravare videantur: perpendentes sententiam Prosperi (*Ibid., c. 11*), qua dicitur: « Qui sua possident, et dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, non accipiunt. » Hi vero qui nec suis rebus abundant, nec ecclesiæ habent possessiones, et magnam utilitatem ecclesiæ conferunt, accipiant in canonica congregatione victum et vestitum, et elemosynarum partes, quia de talibus

ita in libro Prosperi scribitur (*Ibid.*, c. 12) : « Clerici quos voluntas, aut nativitas pauperes fecit, in congregatione viventes, necessaria vitæ accipiant, quia ad ea accipienda non eos habendi ducit cupiditas, sed cogit vendi necessitas. » Porro si tales fuerint, qui nec suas, nec ecclesie velint habere possessiones, horum necessitatibus providentissima gubernatione de facultatibus ecclesie debent subvenire prelati, attendentes illud Prosperi (*Ibid.*, c. 9) : « quod habet, inquit, ecclesia, cum omnibus nihil habentibus commune habet. Sed et illorum curam nihilominus gerere debet quos aut infirmitas aut senectus aggravat, quos etiam constat olim in utilitatibus ecclesie desudasse. »

CAPUT CX XI.

Ut in congregatione canonice æqualiter cibus et potus accipiatur.

Solet in plerisque canonicorum congregationibus irrationabiliter atque indiscrete fieri, ut nonnulli clerici, qui et divitiis affluunt, et aut parum aut nihil utilitatis ecclesie conferunt, majorem cæteris, divinum strenue peragentibus officium, annonam accipiant; cum hoc ita fieri debere nusquam nec in auctoritate Scripturarum, nec in traditionibus sanctorum Patrum possit quoquo modo sanctum reperiri. Sed quia hujuscemodi factum nulla auctoritate fulcitur, sed magis gula, imo avaritiæ causa constat esse inolitum, restat ut falce justitiæ resecetur, et æquitatis censura ab eisdem locis in quibus fit prorsus abdicetur. Est nempe rationabile justumque coram Deo et hominibus, ut in unaquaque canonice congregatione, a minimo usque ad maximum, cibum et potum omnes æqualiter accipiant, hi videlicet qui propter aliquam utilitatem in numero canonicorum fuerint admissi. Quanquam enim plerique subditorum a prelatiis, rebus quibuslibet aliis plus cæteris merito soleant honorari; in hac tamen societate, seclusa personarum acceptione, una debet cibi et potus æqualitas esse.

CAPUT CX XII.

De mensura cibi et potus.

Illud quoque congruentissime et rationabiliter tenendum esse censuimus, ut in singulis locis in quibus socialiter canonicè Domino militatur, panem, et pulmentum, et eleemosynarum partes æqualiter canonici accipiant. Et quanquam decentissimum foret ut similiter æque potum acciperent, non tamen id æqualiter in omnibus locis, nec ecclesiarum diversissimæ facultates, nec terrarum qualitates, necessarium simunt fieri posse varietates. Unde necessarium duximus ut in hoc negotio modum discretionis tenendum describeremus. Quapropter communi voto, communique consensu, sacro conventui statuere placuit ut in omnibus locis, majoribus scilicet et minoribus, accipiant singuli canonici per singulos dies quatuor libras vini. In locis vero ubi majores facultates sunt ecclesie, verbi gratia, tria aut quatuor, aut certe octo, et eo amplius millia mansi, si eadem regio vini ferax fuerit, accipiant per singulos

A dies quinque libras vini, si tamen sterilitas impedimento non fuerit temporis. Si vero vinifera plebs non fuerit, tres libras vini et tres cervisie. Et si penitus vini ferax non fuerit, accipiant libram vini et quinque libras cervisie. In mediocribus enim locis, mille aut mille quingentos, vel certe duo millia mansos habentibus, si regio (ut præmissum est) vini ferax fuerit, quatuor libras vini; et si plene vini ferax non fuerit, duas libras vini, et tres potus ex diversis materiis confecti. Quod si etiam vini ferax minime fuerit, quatuor libras memorati potus, et libram vini accipiant. Porro in minoribus locis, ducentos aut trecentos mansos habentibus, accipiant duas libras vini. Quod et si eadem regio (ut jam dictum est) vineis caruerit, tribuantur eis tres libræ cervisie, et si facultas suppetit, libra vini. Licet enim in nonnullis provinciis copia desit vini, satagendum est tamen prelatiis ut ex circumjacentibus viniferis provinciis vinum habeant. Quoniam quanquam in plerisque regionibus vineæ non sint, abundat tamen sancta Dei Ecclesia, Domino attribente, aliarum rerum copiis, e quibus industria prelatorum ex aliis provinciis vinum adipisci sibi que subditis, juxta facultatem pocula conferre possunt. In locis igitur ubi permodicæ sunt res ecclesie, aut forte quorundam abstractu valde attenuatæ, pauci numero, magni tamen constituantur, officio, quibus saltem præmissa minor mensura sine difficultate dari possit. Diebus vero festis, sicut moris est Ecclesie, juxta quod melius prelati possunt, fratribus cibum potumque ministrent. In his itaque locis ubi forte nonnulli prelati, piorum prelatorum imitantes exemplum, magis subditis dare soliti sunt, nullatenus bonum quod faciunt omitant. Sed et si cui ob æternam retributionem magis subditis supererogare libuerit, hilariter quod potuerit tribuat. Sin autem, nullatenus mensuram prædictam absque inevitabili causa eis subtrahat. Quando igitur tempus sterilitatis vini exstiterit, sicut crebro peccatis præcedentibus evenire solet, et prelati, quantum debent, dare vinum canonicis nequiverint, id quod dederint, sic discrete et temperate distribuunt ut omnes communiter eo utantur. Non autem id moruantes, sed magis cum gratiarum actione, quod dari potest, accipiant, et socialiter in sancto proposito perseverent, idcirco prospicere sibi debent canonici ut vinum aut quemlibet alium potum in eleemosyna sibi datum, in communi recondant cellario, quatenus imminente hujuscemodi sterilitatis tempore, suis eo suffragentur communiter necessitatibus: non tamen eis propter hoc a prelatiis potus debitus penitus subtrahatur, si est unde datur. Qui vero et suis et ecclesie abundant rebus, instante sterilitatis tempore, eis, quos pauperes pascit ecclesia suis facultatibus, cum charitate et humilitate suffragari procurent, ut, juxta Apostolum (*Rom. xv*). Non tamen ob id se superbiendo extolant: quia, sicut in libro Prosperi legitur, non se

debet hujuscemodī inani jactantia præferre his quos nihil habentes pascit ac vestit ecclesia. Illud interea semper caveant prælati, ne id quod dare debent aut possunt, qualibet dissimulatione aut tonacitate subditis subtrahant, ne paupertatis occasione compulsī, per diversa vagari ac turpibus se implicare negotiis cogantur: relictoque ecclesiastico officio, incipiant indiscipline vivere, et propriis voluptatibus deservire; et prælati, qui eis necessaria largiendo, a Domino remaneri poterant, districte et severe judicentur. Dent quippe eis pulmentum, juxta quod vires suppetunt, et loca eis congrua attribuant: in quibus nutrimina fiant, unde necessaria pulmenta habeant, exceptis his quæ de ecclesiæ villis vel oblationibus fidelium accipiunt. Habeant itaque iidem canonici hortos oleum, unde cum cæteris additamentis aliquod pulmentum quotidie in refectorio sibi vicissim ministrent. Propter diversitates namque et inæqualitates mensurarum, quæ apud plerosque non æque secundum Domini legem, sed secundum uniuscujusque provinciæ usum habentur, mensuram cibi et potus ponderis ratione canonicis dandam esse censuimus, et hoc ideo, quia cum hujuscemodī mensuræ diversissimæ et inæquales soleant haberi, publicum tamen pondus provinciis, civitatibus, metallisque inditum, nihil diversitatis aut inæqualitatis pati debet, quatenus sicut idem pondus æquum permanet, ita etiam eadem mensura æque illis tribuatur. Noverint tamen generaliter omnes libram non amplius quam duodecim uncias constare debere.

CAPUT CXXIII.

Quod a prælatis gemina pastio sit subditis impendenda.

Solenter prælatis satagendum est, ut eos quibus præsent, verbis et exemplis ad bene vivendum informant: fixoque corde tenendum ne eos quasi proprios, sed ut Domini sui gregem, tractare meminerint, juxta illud quod Petro dicitur: *Si diliges me, pasce oves meas* (Joan. xxi). Meas, inquit, non tuas. Et hoc ideo dicimus, quia sunt nonnulli, qui oves Christi, non amore Christi, sed suæ vel gloriæ, vel dominationis, vel quæstus gratia pascunt. Sed et hoc vigilanter perpendere debent, quod eadem pastio gregis Domini, non uniformi, sed multimoda est sollicitudine gerenda: scilicet quia et terrena subsidia diligenter illis præbere, et exempla virtutis simul cum verbo prædicationis debent sollicite impendere. Quapropter studeat unusquisque prælatus, ut familiæ Christi annonam spiritalem, carnalemque fideliter subministret, ut effici mereatur evangelicus servus, de quo dicitur: *Fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram* (Matth. xxiv; Luc. xii). Ergo, sicut subditis necessaria corporis tribuunt, ita nihilominus studere debent, ut iidem religiosissime ordinem canonicum servent, et prælatis suis ac magistris honorem debitum humiliter impendant. Ut horis canonicis divinum officium

A devotissime expleant, intus, forisque non solum habitu et actu, sed etiam ipso ingressu irreprehensibiles existant. Ut non otio vacent, non vaniloquiis inser-viant, non detractionibus et cæteris vitiorum illecebris incumbant, sed potius aut orationi, aut lectioni, aut quibuslibet ecclesiæ, aut certe propriis utilitatibus vacent, aut etiam doctrinis sanis et diversarum artium erudiantur disciplinis: ita videlicet, ut nullus in congregatione inutilis, aut otiosus existens, stipendia ecclesiæ inofficiose accipiat. Ut quotidie ad collationem veniant, ubi et hanc institutionem et aliarum Scripturarum sanctarum lectiones perlegant, et pro admissis veniam postulent, et sententiam pro qualitate admissi suscipiant: ubi etiam de communi profectu et utilitate Ecclesiæ pertractent. Ut omnes in dormitorio, nisi quem infirmitas aut senectus id facere prohiberit, dormiant: in refectorio quotidie una reficiantur: nisi forte quem necessitas abesse compulerit, et hoc non sine licentia magistri fiat. Illis quoque comedentibus et silentium religiose tenentibus, continuatim legatur lectio, et ab his intentissime audiatur, vicissim in refectorio et cæteris communibus necessitatibus sibi fraternitatis officio serviant. Ut aullus foras, nisi per licentiam egrediantur, egressus quoque nullum de se detractioni locum det, sed magis imitabilem se cunctis exhibeat. Hanc igitur geminam pastionem prælati sibi commissis ovibus impendere instanter procurent, utpote pro animabus eorum Domino rationem reddituri: quatenus videlicet eas pastori omnium Christo, summo pontifici, secum in tremendi examinis die illæsas præsentantes, non cum reprobis et divina ultione feriendis damnentur, sed potius cum electis pastoribus perpetua felicitate a Domino remunerentur.

CAPUT CXXIV.

Ut canonici, sicut in cæteris, ita etiam in cultu vestium modum teneant discretionis.

Quærere potius Deum cultum cordis quam corporis, evidentibus Scripturæ sanctæ patet iudiciis. Proinde canonicis totis viribus elaborandum est, ut et indumenta virtutum habeant interius, et per immoderatum cultum caveant dehonoreare religionis dignitatem exterius. Quantum etiam a superbo et immoderato cultu vestium se compescere debeant, multis sanctorum Patrum documentis perloceri potest. Dicit enim beatus Hieronymus in epistola ad Eustochium: Sunt quidam mei ordinis quibus omnis cura est de vestibus, si bene oleant, si pæne laxa pelle non folleat: crines calamistri vestigio rotantur, digiti de annulis radiant, et ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia: tales, inquit, cum videris, sponso magis æstimato, quam clericos. Et beatus Gregorius (Homil. 6 in Evang.): Nemo, inquit, æstimet in luxu atque in studio pretiosarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si cultus vestium culpa non esset, ne-

quæquam Paulus apostolus per epistolam feminas a A usus nulla auctoritate approbatur, sed potius ab his pretiosarum vestium appetitu compeceret, dicens : *Non in veste pretiosa (1 Tim. II)*. Pensandum nobis summopere est de cultu vestium, quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, a quo curavit pastor ecclesiæ et feminas prohibere. Quapropter oportet canonicos sanctarum Scripturarum auctoritati parere, sanctorumque Patrum documenta vigilanter perpendere, ut humilitate, quam corde gestant, actu, habitu, incessu, ipsa etiam equitatione, religiosissime demonstrant, plusque velint sancta conversatione, eximisque moribus, quam ornata vestium fulgere. Si enim more conjugatorum in se ordinandis, nitore vestium, phaleris equorum, ceterisque humanæ vanitatis rebus abusi fuerint, scilicet ut se similibus uti debere contendant, in quo eorum conversatio a laicorum distare videbitur? Decet porro ut eorum talis sit vestium cultus, qui occasione vanitatis careat, et nihil novitatis, nihil superfluitatis redoleat, nihilque reprehensionis, aut detractionis habeat. Non enim specialiter præsumi debet ab aliquo, quod non generaliter teneatur ab omnibus, id est, nec plus justo cultior vestis, nec insolita atque deformis : quia in utroque illorum, aut elationis, aut certe simulationis noxa patescet. Inter utrumque enim virtus discretionis moderatissime tenenda est. Quæ plenissime in Vita beati Augustini (Cap. 21), in laudem illius prolata, ita legitur : Vestis ejus et calceamenta, vel lectualia, ex moderato et competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abjecta plurimum : quia his plerique vel jactare sese insolenter homines solent, vel abjicere, ex utroque non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt, quærentes. At iste, ut dixi, modum tenebat, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinans.

CAPUT CXXV.

Ut canonici cucullas monachorum non induant.

Reprehensibilem et ecclesiastica emendatione dignum apud plerosque canonicos inolevisse comperimus usum, eo quod contra morem ecclesiasticum, cucullas, quibus solis monachis utendum est, induant : cum utique illorum habitum penitus usurpare non debeant, a quorum proposito quodam modo distant : quia sicut indecens est, ut arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum et valde indecorum est, ut alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcirco in ecclesia ab invicem discreti sunt, ut his visis, cujus propositi sit gestans, vel in qua professione Domino militet, liquido cognoscatur. Nam et Domini lege (Deut. xxii) vir muliebrem, et mulier virilem prohibetur induere vestem, scilicet ut uterque sexus sibi convenienti veste indutus incedat. Sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, et mulierem vestem virilem induere, ita valde indecorum est canonicum vestem monasticam induere, nisi tamen cum veste etiam propositum voluerit assumere. Et quia hujuscemodi

usos nulla auctoritate approbatur, sed potius ab his qui sanum sapiant, merito reprehenditur et repudiatur, oportet ut abhinc, ne fiat penitus, inhibendum sit.

CAPUT CXXVI.

Qua auctoritate horæ canonicæ celebrentur, quas scire ac religiose observare canonicos oportet.

(*Excerptum ex libro Officiorum Isidori, l. I, c. 9.*)

Horam tertiam, sextam, et nonam, Daniel et tres pueri supplicationibus devoverunt (Dan. vi), scilicet ut ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reverentiam declararent : pariterque a tertia et sexta, usque inde ad nonam, per lucis intervalla latis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quod Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco et numero et tempore descendit ad terras, impleturus gratiam quam Christus promisit. Nam et sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad prece[m] temporibus per ternas horas Trinitatis perfectio, aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur. Licet et si computetur diurna celebritas, per quaternarium usque in vespertinum officium, hoc est quater ternis significatur, quia mundus quadrifario divisus, in Trinitate salvatus. Siquidem et in nocte stationes vigiliæ militaris in quatuor partes divisæ, ternis horarum spatiis secernuntur, ut et in ipsis nocturnis mundialibusque officiis Trinitatis mysterium veneretur.

CAPUT CXXVII.

De vespertinis.

Vespertinum diurni finis officium, et alternæ lucis occasus est, cujus ex Veteri Testamento solemnitas est celebratio. (Isid. *ibid.*, c. 20.) Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata et thura mos erat. Testis est hymnicus ille, regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens : *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Exod. xx; Psal. cxi)*. In Novo quoque Testamento eo tempore {Dominus et Salvator noster, cœnatis apostolis, mysterium sui corporis et sanguinis initio tradidit, ut tempus ipsum sacrificii, vesperum ostenderet sæculi. Proinde in honore ac memoria tantorum sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, et personare in ejus cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in ejus laudibus pariter exsultantes. Vesperum autem nominatum a sidere quod Vesper vocatur, et decedente sole exoritur. De quo propheta dicit : *Et vesperum super filios hominum prodire facis (Job. xxxviii)*.

CAPUT CXXVIII.

(*Isid. ibid.*, c. 21.) De Completis autem celebrandis, id etiam in Patrum invenitur exemplis, David propheta dicente : *Si ascendero in lectum strati mei si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormi-*

rationem, et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Psal. cxxxii). Quis non stupeat tantam in Dei amore animi devotionem, ut somnum sibi, sine quo utique corpora humana desiciunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandam in pectore suo rex et propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, et si ipsi locus Domini esse volumus, et tabernaculum ejus aut templum cupimus haberi, in quantum possumus, exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt somnum suum et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis (Psal. lxxv).

CAPUT CXXIX.

Antiqua est vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus sanctis (*Isid. ibid., c. 22*). Isaias denique propheta exclamat ad Dominum, dicens: *De nocte vigilat spiritus meus ad te, Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram (Isai. xxvi)*. Item David, et regio et prophético sanctificatus unguento, ita canit: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii)*. Hoc namque tempore vastator angelus transiens, primogenita Ægyptiorum percussit (*Exod. xii*). Unde et nos vigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admisceamur. Iisdem etiam horis venturum se esse in Evangelio Salvator asseruit. Unde ad vigilandum auditores suos exsuscitans, dicit: *Beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes. Et si vespertina, inquit, hora venerit, et si media nocte, et si galli cantu, et invenerit eos vigilantes, beati sunt servi illi: itaque et vos estote parati, quia nescitis qua hora Filius hominis venturus est (Matth. xxiv; Luc. xii)*. Siquidem nec verbis solum docuit vigiliis, sed etiam confirmavit exemplo. Nam testatur Evangelium, quia erat Jesus pernoctans in oratione Dei (*Luc. vi*). Paulus quoque et Silas in custodia publica, circa medium noctis orantes, hymnum audientibus cunctis dixisse memorantur, ubi repente terræ motu facto, et concussis carceris fundamentis, et januæ sponte aperta, et omnium vincula sunt soluta (*Act. xiv*). Unde oportet his horis psallendi orandique frequentiam nos in sanctis habere officiis, finemque nostrum, vel si advenerit, sub tali actu expectare securi. Est autem quoddam genus hæreticorum superfluas æstimationum sacras vigiliis, et spiritali operi infructuosas, dicentium jura temerari diviua, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone Nyctages, hoc est, somniculosi vocantur.

CAPUT CXXX.

(*Isid., ibid., c. 23*) De matutinorum antiquitate et auctoritate testis est idem David propheta, dicens: *In matutinis meditabor in te, quia fuisti adjutor meus (Psal. lxxii)*: et alibi: *Prævenere oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua (Psal. cxviii)*. Cassianus autem dicit (*De institut. cænob., l. ii, cap. 4*), matutinæ solemnitate officium, novo adhuc

A tempore institutum, primitus in Bethlehem monasterio, ubi Dominus noster Jesus Christus pro redemptione humanæ salutis ex Virgine nasci dignatus est: sicque ex illo per universum mundum ejusdem celebrationis invaluit consuetudo. Diluculo autem proinde oratur, quod resurrectio Christi celebratur. Matutina autem luce radiante, Dominus et Salvator noster ab inferis resurrexit, quando cepit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem et eodem tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cum omnes justi ab hac temporali morte, quasi a sopore somni resurgentes, evigilabunt.

CAPUT CXXXI.

Studeant summo opere canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, et in his divinum officium humiliter ac devote persolvere. Mox enim ut auditum fuerit signum, festinato omnes ad ecclesiam conveniant, quam non pompaticè, aut inhoneste, vel in composito, sed cum reverentia et Dei timore ingredientur. Nec cum baculis in choro, exceptis debilibus, sed religiosissime illis standum et psallendum est. Sunt etenim quidam clericorum, qui in sæcularibus negotiis et disceptationibus pene totam infatigabiliter deducunt diem, et mox ut ecclesiam ad divinum officium peragendum intraverint, ita fatigati videntur, ut nec orationi vacare, nec ad psallendum stare queant: sed potius sedentes, non divinis, sed vanis solent instare loquentis, ac sæcularia verba, et (quod dictu nefas est) turpia et obscena invicem proferunt. Oportet itaque ut ab his qui faciunt, et ab illis qui eos forte imitari volunt, iste execrabilis usus radicatus evellatur: quia secundum Domini sententiam, domus ejus domus orationis vocanda est (*Matth. iii*). Omnes igitur ab otiosis sermocinationibus auditum pariter castigent, et linguam, et in ecclesia cum timore et veneratione stantes, aut orent, aut cantent, aut legant, aut audiant. Verba vero turpia, et livida, ac sæcularia nec ipsi proferant, nec alios proferre sinant. Quinimo laudes Deo in commune persolventes, pro suis populorumque, quorum oblationibus vivunt, delictis Dominum exorent. Debent quoque juxta Apostolum (*I Tim. ii*), primo omnium ab his fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. *Hoc enim, inquit Apostolus, bonum est et acceptum coram salvatore nostro Deo. Caveant etiam, ne pro requie sibi in locis divinis cultui mancipatis concessa, otio torpeant: sed magis in persolvendis divinis laudibus promptiores ac devotiores existant: ut per hanc quietem bene operantes, ad eam quæ sine caret, pervenire valeant. Qui vero has horas frequentare, et in his, ut dignum est, cœlesti neglexerit officium persolvere, digna invectione corripiatur, ut et ipse emendetur, et cæteri timorem habentes hujusmodi negligentiam caveant. Sed quoniam aliud est ex toto*

mittere, aliud pigre occurrere; qui sègniter aut tarde ad matutinum, aut aliud quodlibet divinum obsequium peragendum occurrerit, dignum, ut non cum aliis in choro, sed omnium ultimus, aut certe, ut erubescere discat, in loco hujusmodi negligentibus a prælatis constituto stet: foris vero nullatenus remanere præsumat, ne otio et fabulis vacet, et a Dei laudibus penitus alienus existat. Custodes præterea ecclesiæ harum horarum distinctiones bene norint, ut scilicet signa certis temporibus pulsant. Luminaria vero cum omni diligentia concinnanda provideant, sitque eorum studii, ut nihil de sibi commissis rebus ecclesiæ pereat.

CAPUT CXXXII.

Quod cantantibus et psallentibus Domino, angelorum adsit præsentia.

Psallentium in ecclesia Domino mens concordare debet cum voce, ut impleat illud Apostoli: *Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv)*. Quoniam quamvis ubique Dominum per potentiam divinitatis noverimus esse, præcipue tamen eum, cum divino assistimus officio, per gratiam nobis credimus adesse. De qua re Beda Venerabilis presbyter, in expositione Evangelii Lucæ ita dicit: Non latet angelos crebro electis invisibili adesse præsentia, ut eos ab hostis callidi defendant insidiis, vel majori cœlestis desiderii, gratia sustollant, Apostolo attestante, qui ait: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis? Maxime tamen angelici nobis spiritus adesse credendi sunt, cum divinis specialiter mancipamur obsequiis, id est, cum ecclesiam ingressi, vel lectionibus sacris aurè accomodamus, vel psalmodiæ operam damus, vel orationi incumbimus, vel etiam missarum solemniam celebramus. Unde ait Propheta: In conspectu angelorum psallam tibi (Psal. cxxxvii)*. Nec dubitari licet, ubi corporis et sanguinis Domini geruntur mysteria, supernorum civium adesse conventus. Unde studendum solerter est, ut cum ecclesiam vel ad divinæ laudis debita solvenda, vel ad agenda missarum solemniam intramus, semper angelicæ præsentiam memores, cum timore et veneratione competenti, cœleste compleamus officium: ne si (quod absit) id negligenter, aut inhoneste, vel tepide expleverimus, et ad perficiendum pigri advenerimus, in sententiam qua dicitur, *Maledictus homo qui opus Dei fecerit negligenter*, miserabiliter labamur. Ergo solerti industria nobis observandum est, ne quid in ecclesia Dei ineptum, ne quid perversum, ne quid indecens, aut cogitatione, aut verbis, aut actibus perpetremus, quatenus, et conspectu angelorum digni efficiamur, et Dominus ad nos veniens, non quod condemnet in nobis, sed potius quod remuneret, inveniat.

CAPUT CXXXIII.

Quales ad legendum et cantandum in ecclesiis constituendi sint.

Tales ad legendum, cantandum et psallendum in ecclesia constituantur, qui non superbe, sed humili-

ter debitas Domino laudes persolvant; et suavitate lectionis ac melodiæ et doctos demulceant, et minus doctos erudiant; plusque velint in lectione vel cantu populi ædificationem, quam popularem vanissimam adulationem. Qui vero hæc docte peragere nequeunt, erudiantur prius a magistris: et instructi, hæc adimplere studeant, et audientes ædificent.

CAPUT CXXXIV.

Qui modus sit correptionis.

Quantum contemptores canonicarum institutionum episcopali præcipue iudicio plectendi sint, quæ pœna (ut ait beatus Augustinus) in Ecclesia nulla major esse potest, demonstrandum tamen est qualent cæteri prælati, qui illis dignitate inferiores esse noscuntur, in locis sibi commissis, in quibus canonicè vivitur, erga subjectos quosque delinquentes, et ea quæ proprie ad eorum propositum pertinent, observare nolentes, adhibere debeant correptionis modum. Sed quia omnis ætas, vel uniuscujusque intelligentiæ capacitas, proprias debet habere mensuras, et juxta modum culparum mensura extendenda est correptionum, et hæc omnia jure in prælatorum pendente iudicio, quo et discretissime temperanda sunt: necesse est ut iidem prælati circa delinquentes medici peritissimi imitentur factum: scilicet ut adhibita magnæ discretionis cura, quid cuique congruat, quidve conveniat, adhibeant: hoc summopere pendentes ut, juxta quantitatem vulnery, exhibeant fomenta curationum, quatenus nec alteri dent quod noccat, nec alteri subtrahant quod juvat. Ommissis igitur his, quorum ætati delinquenti parcendum non est, sed potius, juxta Salomonem, eorum latera, ne indurescant, virgis assidue tundenda sunt; qualiter erga cæteros delinquentes, juxta auctoritatem divinam, et sanctorum Patrum exempla traditionesque id fieri oporteat, strictim breviterque ostendatur. Si quis frater in congregatione canonica constitutus, horas canonicas frequentare neglexerit, ecclesiamque non religiose, sed pompaticè vel incomposite intraverit, et opus Dei negligenter executus fuerit, ad collationem venire distulerit, obedientiam a magistris sibi injunctam agere recusaverit, in legendo vel cantando, vel in cæteris ecclesiasticis disciplinis, juxta vires studium non exhibuerit, ad mensam non necessitate, sed vitio tarde occurrerit, e claustris sine licentia exierit, per licentiam vero egressus, contra constitutum sibi placitum moras fecerit, in plateas ire, aut in biviviis residere tentaverit, in dormitorio aliquid indecens, aut inhonestum, verbis aut actibus perpetraverit, aliubi nisi in dormitorio cum cæteris absque causa inevitabili dormire præsumperit, fratribus charitatis officio obedienter servire neglexerit, discordiam quam, dicente Scriptura (*Prov. vi*), Dei anima detestatur, inter fratres seminaverit, et huic institutioni contumax, aut superbus, seu murmurans, aut in aliquo contrarius exsisterit, et cætera hujusmodi agere tentaverit, hic primo secundum Dei præce-

ptam, non solum semel, et secundo ac tertio, quin imo crebrius admoneatur : et si his admonitionibus non cesserit, publica objurgatione corripiatur. Quod si et his renisus fuerit, cæteris sibi alimentis interdictis, pane tantum usque ad dignam satisfactionem utatur et aqua. Si vero nec sic se correxerit, separetur a mensa, et a societate fratrum in choro psallentium removeatur, et seorsum, in loco hujuscemodi negligentibus a prælatis constituto, stare cogatur, ut saltem rubore sequestrationis emendetur. Dein si his modis correptus incorrigibilis exstiterit, et ætas permiserit, quia juxta Salomonis vocem (*Prov. xviii*), stultus verbis non corrigitur, congrua ei verberum adhibeatur castigatio, quibus utpote filius verberetur, quatenus secundum beati Gregorii sententiam, qui jubentis verba non audiunt, verberibus admoneantur, ut ad bona desideria pœnæ trahant quos præmia non invitant. Cæterum si talis fuerit, quem aut ætas, aut qualitas personæ verberari non siverit, publica objurgatione, et jejuniorum continua afflictione, et sequestrationis rubore hujusmodi corripiatur, usque dum digna pœnitentiæ satisfactione veniam consequatur. Si vero uterque, et qui flagellatur, et quem flagellari ætas, aut qualitas personæ prohibent, adhuc incorrigibiles exstiterint, si locus intra claustra canonicorum, sicut multis in locis noscitur esse, quo ad tempus retrudantur, et secundum modum culpæ castigentur, ut juxta Apostolum traditi Satanæ in interitum carnis, spiritus salvus sit in die Domini (*II Cor. v*). Quod si etiam tot saluberrimis admonitionibus et castigationibus necdum paruerint, fiat pro eis ab omni congregatione communis oratio, ut a Domino sanentur. Postremo, si prorsus inemendabiles et incorrigibiles apparuerint, ne per plures eorum dira serpent contagia, necesse est ut a cæterorum societate, utpote oves morbidæ, secreti, ante præsentiam deducantur episcopi, ut ab eo canonica auctoritate publice damnentur. Si vero quis in collegio canonicorum culpam criminalem admisit, huic nulla est danda dilatio, quin aut sponte pœnitentiam pro admisso crimine gerat, aut si id agere refutaverit, coram episcopo deducatur, ut ab eo publica mulctetur pœnitentia. Meminisse enim oportet rectores, quia columba est in divinis Scripturis Ecclesia appellata, quæ non unguibus lacerat, sed alis pie percutit (*Cant. vi*). Unde etiam illis summopere observandum est, ut sicut præmissum est, juxta modum culparum, et personarum atque ætatum, omnino ipsa temperata sit correptio, ut nec vitium desidie inolescat, nec correptio mansuetudinis modum excedat, ne, ut ait beatus Maximus, aut solutior lenitas conventiviam præbeat peccanti, aut immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem. Sed et hoc illis nihilominus cavendum est, ne errata delinquentium alicujus rei livore feriant, sed potius, ut ait beatus Augustinus, sint criminum persecutores et hominum liberatores. Oderint vitia, diligant homines. Oderint quod insinctu diaboli ingestum

A est, diligant quod Dei bonitate creatum est. Teneant in manu baculum et virgam; baculum videlicet, quo aliorum virium imbecillitates spiraliter sustentent: virgam vero, qua vitia delinquentium zelo rectitudinis feriant. Delinquentibus interea et excommunicatis fratribus, nequaquam cæteri fratres debent favere, aut eos suis adulationibus decipere, aut eorum errata defendere, sed potius opem ferre, ut æquitatis censura districte corrigantur.

CAPUT CXXXV.

Solenter rectores ecclesiarum vigilare oportet, ut pueri et adolescentes, qui in congregatione sibi commissa nutriuntur vel erudiuntur, ita jugibus ecclesiasticis disciplinis constringantur, ut eorum lasciva ætas, et ad peccandum valde proclivis, nullum possit reperire locum, quo in peccati facinus proruat. Quapropter in hujuscemodi custodiendis, et spiraliter erudiendis, talis a prælatis constituendus est vitæ probabilis frater, qui eorum curam summa gerat industria, eosque ita arctissime constringat, qualiter ecclesiasticis doctrinis imbuti, et armis spiritalibus induti, et ecclesie utilitatibus decenter parere, et ad gradus ecclesiasticos quandoque digne possint promoveri. Libuit præterea, ob ædificationem congruam, et instructionem negotii de quo agitur, quamdam sanctorum Patrum sententiam huic operi inserere, quæ ita se habet: Prona est omnis ætas ab adolescentia in malum. Nihil incertius quam vita adolescentium (*Gen. viii*). Ob hoc constituendum oportuit, ut si quis in clero puer est, aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atri commorentur, ut lubricæ ætatis annos, non in luxuria, sed in disciplinis ecclesiasticis agant, deputati probatissimo seniori, quem et magistrum doctrinæ, et testem vitæ habeant, etc. His ita præmissis: oportet ut probatissimo seniori pueri ad custodiendum, licet ab alio erudiantur, deputentur. Frater vero, cui hæc cura committitur, si eorum curam parvipenderit, et aliud quam oportet docuerit, aut eis in aliquo cujuslibet læsionis maculam ingesserit, severissime correptus ab officio amoveatur, et fratri alii id committatur, qui eos et innocentiæ vitæ exemplis informet, et ad opus bonum peragendum excitet.

CAPUT CXXXVI.

Expletis, religiosissimo obsequio horis competentibus, diurnis officiis, ab omnibus canonicis, dato signo, devotissime ad completorium celebrandum veniendum est. Quo completo, oportet ut non epulis et potationibus, vanisque inserviant loquelis, sed his penitus postpositis, humiliter et honeste dormitorium petant: et nequaquam duo in uno, sed singuli in singulis lectis quiescant. Lucerna quoque in eodem dormitorio noctis tempore jugiter ardeat. Nihil denique inhonestam, aut indecons in dormitorio geratur ab aliquo, nec quisquam aliquem inquietare præsumat, nec ad verba inutilia et otiosa prorumpat.

pere cogat. Hujus vero capituli contemptor specia-
liter a prælatis et magistris severissime corripiatur.

CAPUT CXXXVII.

Studendum summopere cantoribus est, ne donum
sibi divinitus collatum vitiis scædent, sed potius illud
humilitate, castitate, et sobrietate, et cæteris san-
ctarum virtutum ornamentis exornent: quorum me-
lodia animos populi circumstantis ad memoriam
amoremque cœlestium, non solum sublimitate ver-
borum, sed etiam suavitate tonorum, quæ dicuntur,
erigat. Cantorem autem, sicut traditum est a sanctis
Patribus, et voce et arte præclarum, illustremque
esse oportet, ita ut per oblectamenta dulcedinis,
animos incitet audientium, etc. Cantores itaque non
propter donum sibi collatum se cæteris superbiendo
præferant, sed humiliter socios exhibeant. Et provi-
dendum est illis, quando temperate, quandoque
submissè divinum agatur officium: scilicet ut se-
cundum numerum clericorum, et officii qualitatem,
et temporis prolixitatem, cantum protendant, et
voce moderentur cæterorum. Sonum etiam vocalium
litterarum bene atque ornate perstrepat. His vero,
qui hujus artis minus capaces sunt, donec erudian-
tur, melius convenit ut sileant, quam cantare vo-
lente quod nesciant, aliorum voces dissonare com-
pellant. Psalmi namque in ecclesia non cursim, et
excelsis atque inordinatis, seu intemperatis vocibus,
sed plane ac dilucide, et cum compunctione cordis
recitentur: ut et recitantium mens illorum dulcedine
pascatur, et audientium aures illorum pronuntia-
tione demulceantur, quoniam quamvis cantilenæ
sonus in aliis officiis excelsa soleat edi voce, in rec-
tandis tamen psalmis hujusmodi vitanda est vox.
Constituuntur interea seniores fratres, probabilioris
scilicet vitæ, qui tempore statuto vicissim cum can-
torum schola sint, ne hi qui discere debent, aut
otio vacent, aut inanibus et supervacuis fabulis in-
stent. Si vero cantores superbi extiterint, et artem,
quam divinitus adjuti didicerint, aliis insinuare re-
nuerint, graviter ac severe judicentur, ut emendati
atque correcti, talentum sibi a Deo collatum aliis
erogare procurent. Hujuscemodi autem correptionis
modus erga eos qui quarumlibet artium disciplinis
eruditi sunt, et de talento sibi divinitus collato,
magis se aliis superbiendo præferre, quam id cum
charitate insinuare gestiunt, a prælatis obnixè te-
nendus est.

CAPUT CXXXVIII.

Oportet ecclesiæ prælatus, ut de congregatione
sibi commissæ tales eligant boni testimonii fratres,
in quibus onera regiminis secure possint parti.
Quibus etiam talem conferant potestatem, ut vice
illorum fungentes, et inobedientes canonica censura
corripere, et obediētes hortando ad meliora valeant
provocare. Non enim constituendi sunt personaliter,
aut eo ordine, quo in collegio fratrum admisi sunt,
sed secundum vitæ meritum, et spiritualium donorum
prærogativam, qui et in congregatione assidui sint,
et fratrum curam pervigili studio gerant: et sicut

A alios præcedunt magisterio, ita nimirum innocentis
vitæ informant exemplo, ut juxta Apostolum, exem-
plo sint cæteris in verbo, in conversatione, in chari-
tate, in fide, in castitate. Qui etiam, si prioratus
sui causa intumescere cœperint, et curam fratrum
nihili penderint, si crebro admoniti incorrigibiles
extiterint, a ministerio propellantur, aliique in
loco illorum, qui id strenue peragere possint, sub-
stituantur.

CAPUT CXXXIX.

Quamvis omnes qui præsent præpositis rite di-
cantur, usus tamen obtinuit eos vocari præpositos,
qui quamdam prioratus curam sub aliis prælatis
gerunt. Hi tamen qui juxta hunc morem præpositi
vocantur, tales et tam strenui constituendi sunt, qui
et vitæ probabilis sint, et ea quæ sibi injuncta sunt,
fideliter humiliterque expleant, et pro eo quod aliis
prælatis sunt, nequaquam parvipendant canonica in-
stituta; sed quanto plus implicantur in fratrum
curis, tanto magis studeant cœlestibus obtemperare
monitis. Debent igitur cunctæ congregationi utiles
esse, et de ministerio sibi commisso fideliter pro-
desse. Ea vero quæ fratribus dare debent, cum chari-
tate tempore opportuno incunctanter præbeant,
quatenus a Domino de fideli administratione gradum
bonum acquirant. Erga hujuscemodi vero delin-
quentes et obedientiam sibi commissam non bene
administrantes, modus superius comprehensus te-
nendus est.

CAPUT CXL.

Debet procurare prælatus, ut fratribus cella-
rium, non vinolentum, non superbum, non tardum,
non prodigum, sed moribus honestum ac Deum ti-
mentem constituat, qui et stipendia fratrum fideliter
servet, et diligenti cura administrando nullatenus
fratres contristet. Cui etiam pistrinum fratrum com-
mittendum est, ut illud ita vigilantissima cura cus-
todiat, ne ministri ibidem deputati, annonam fra-
trum aut furtim subripiendo, aut alio quolibet modo
negligenter vivendo dissipent. Hi vero famuli eli-
gantur de fidelissima ecclesiæ familia, et his officiis
diligenter erudiantur, ut scilicet et pistoria arte, et
fidei puritate necessitatibus fratrum opportunissime
valeant suffragari. Eadem quoque forma de cocis
servanda est. Inutiles denique atque inobediētes
cellarii secundum superius comprehensam senten-
tiam judicentur.

CAPUT CXLI.

Evangelicis atque apostolicis instruamur docu-
mentis, in colligendis hospitibus ante omnia ope-
ram dare debere, ut merito de nobis dicatur a Do-
mino: *Hospes fui, et collegistis me (Matth. xxv)*, etc.
Proinde oportet, ut prælatis ecclesiæ præcedentium
Patrum exempla sectantes, aliquod præparent re-
ceptaculum, ubi pauperes colligantur, et de rebus
ecclesiæ tantum ibidem deputent, unde sumptus ne-
cessarios juxta possibilitatem rerum habere valeant,
exceptis decimis, quæ de ecclesiæ villis ibidem con-
feruntur. Sed et canonici, tam de frugibus, quam

etiam de omnibus elemosynarum oblationibus, in usus pauperum decimas libentissime ad ipsum conferant hospitale. Et boni testimonii de ipsa congregatione frater constituatur, qui hospites et peregrinos adventantes, utpote Christum in membris suis, suscipiat, eisque necessaria libenter pro viribus administret; qui etiam ea quæ in usus pauperum cedere debent, nequaquam in suos usus reflectat, ne cum Juda loculos Domini furante sententiam damnationis excipiat. Sed et prælatorum debet vigilare industria, ne eum cui hospitale pauperum committitur, res pauperibus deputatas in aliquo minuera, aut his quasi beneficiario munere concessis sinant uti, quod a prælatis quibusdam, curam pauperum parvipendentibus, fieri comperimus. Clerici namque si aliis temporibus nequeant, saltem quadragesimæ tempore pedes pauperum in competenti lavatorio hospitali, juxta illud evangelicum: *Si ego Dominus et magister lavi vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius lavare pedes* (Joan. xiii)? etc. Quapropter expedit, ut in competenti loco hospitale sit pauperum, ubi perfacilis ad illud vespicendi conventus possit fieri fratrum. Quod si is, cui hospitale commissum est, curam pauperum neglexerit, eorumque res in suos usus retorserit, quanquam divina ultione dignus sit, severius tamen quam cæteri delinquentes a præpositis judicandus, et a ministerio removendus est. Nec immerito: quippe qui et pretia peccatorum, et alimenta pauperum, et thesaurum cælo recondendum, suis (quod fas non fuit) aptavit visibus.

CAPUT CXLII.

Quamvis canonicis proprias licitum sit habere mansiones, debet tamen a prælato mansio infirmorum et senum intra claustra canonicorum fieri; ut qui suam forte non habent, in eadem suam aptissime possit tolerare imbecillitatem, quatenus ibidem et subsidiis ecclesiasticis quibus indigent, et fratrum adminiculis misericorditer sustententur. Erga quos oportet ut cæteri fratres magnam exhibeant charitatem; scilicet ut eis compatiendo subveniant, et assiduis visitationibus, et Scripturarum sanctarum consolationibus, nec non et propriarum rerum facultatibus, adminicula necessaria præbeant, ut impleatur in eis illud evangelicum: *Infirmus sui et visitastis me* (Matth. xxv).

CAPUT CXLIII.

Eligatur necesse est a prælato, ex congregatione sibi commissa frater probabilis vitæ, cui officii sit portam canonicorum cum summa obedientia et humilitate competenti tempore claudere ac reserare, ut nulli per eam nisi per licentiam aditus pateat intrandi aut exeundi. Cui etiam observandum est, ne eis quibus oardi est plus otii vacare quam divinis obsequiis inaudere, foras evagandi locum præbeat, et eorum auguram, quod nefas est, particeps fiat. Debet præterea adventantes quosque cum charitate suscipere, et priori adventum eorum causamque nuntiare. Expleto namque vesperino et

A completorio officio, obseratisque portis, claves earum idem portarius ei qui vicem prælati tenet, ferat, ut nulli horis incompetentibus intrandi aut exeundi maneat facultas: quas etiam ab eodem in crastinum tempore accipiat constituto. Si vero inobediens atque protervus idem repertus fuerit portarius, sicut de aliis ministris negligentibus superius dictum est, judicetur.

CAPUT CXLIV.

Oportet claustra canonicorum ita diligenter custodiri, ut grex Dominicus fraterna concorditer fruatur pace: et si quemlibet prælatus, aut qui ejus vice fungitur, aut forte quilibet alius spiritualis frater, intra claustra quempiam inhoneste agentem, aut extra in bivis et plateis otio vanisque confabulationibus vacantem, repererit, primo secreta admonitione eum corripiat, et post, si necesse fuerit, coram fratribus idem negligens acrius judicetur, ut deinceps emendatus in melius proficiat. Feminis namque non solum in mansionibus et claustris canonicorum prandendum aut requiescendum non est, quin potius nec in ea intrandi, excepto in ecclesiam, ulla tribuenda facultas, quia valde hoc a sanctis patribus legitur inhibendum. Si quid vero charitatis officio illis attribuendum est, extra claustra constituantur locus, in quo id accipiant: nullus tamen frater cum ipsis, nisi testes coram fuerint, loquatur. Qui vero secus, quam præmissum est, agere tentaverit, ita severiter a prælatis et magistris corrigatur, ut cæteris, ne quid tale agere pericent, exemplo correptionis sibi exhibitæ terrorem incantant.

CAPUT CXLV.

Quamquam a sanctis Patribus in superioribus hujus libelli partibus satis sit dilucidatum, qualiter clerici vivere debeant, adeo ut qui hæc, quæ superius comprehensa sunt, sedula meditatione perlegerit, perspicue in his reperire valeat qualis ejus debeat esse fidei devotio, actuum morumque exornatio, ac divinorum cultuum executio: propter plerosque tamen simplices, minusque capaces, hæc strictim breviterque replicanda pernecessarium duximus: ut qui hæc aut legere, aut forte ab aliis lecta plene intelligere nequiverint, utantur hæc defloratiuncula, utpote calatho diversorum florum vernantium nectare referto, et discant quid illis agendum, quidve vitandum sit. Legalibus interea institutis et evangelicis saluberrimis monemur præceptis, ut Dominum Deum nostrum totis præcordiis diligamus, et proximum tanquam nosmetipsos, etc. Si igitur ab omnibus fidelibus, his salutiferis præceptis totis visibus est favendum, quanto magis ab his qui divinis cultibus mancipati sunt et aliis exemplo virtutum condimentum esse debent. Proinde oportet, ut primo omnium Dominum Deum diligant ex toto corde, ex tota anima, tota virtute, et proximos tanquam seipsos: et nosse quia in his duobus præceptis tota lex pendet et prophete. Non occidant neque fratrem odervint, quia (ut ait Apostolus) qui

fratrem suum odit, homicida est (I Joan. III). Non adulterent, non furtum faciant, non concupiscant rem alienam, non falsum testimonium dicant, et quod sibi nolunt fieri, alteri ne faciant. Non sint superbia tumidi, non detractionibus assueti, non ebrietati servientes, non luxuria enervati, non iracundia turbidi, non quibuslibet aliis vitiis substrati, non vaniloqui, non invidi, non somnolenti, non pigri, non murmuratores, non susurrones, non vinolenti, non multum edaces. Fraudes et dolositates caveant, usuris nequaquam inserviant, non jurent, ne forte perjurent, malum pro malo non reddant. Cum in se aliquid boni viderint, Deo; et malum eam viderint, sibi deputent. Discordiam fugiant, et quos discordantes invenerint, ad charitatis concordiam revertent, et juxta vocem Psalmistæ (*Psal. xxxiii*), declinent a malo et faciant bonum. Attendant et Apostolum prohibentem: *Non, inquit, in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitis, non in contentione et æmulatione, sed induimini Dominum Jesum Christum.* Animadvertant etiam, quod ab his vitiis ab Apostolo prohibitis omnium vitiorum seges emergat: et quod horum morborum mater superbia sit. Oportet ut animam corpusque suum ab omni inquinamento carnis et spiritus custodiant, ut juxta Apostolum, integer spiritus eorum et anima et corpus, sine querela in adveatu Domini nostri Jesu Christi servetur. Sobrie, juste et pie vivant, sæcularia negotia prorsus abjiciant, quia juxta eundem Apostolum, *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit.* Jejunium ament, hospites colligant, pauperes recreent, nudos vestiant, infirmos visitent, mortuos sepeliant, in tribulatione positia opem ferant, dolentes consolentur. Amori Christi nihil preponant, charitatem non derelinquant: pacem, si fieri potest, cum omnibus hominibus habeant: diem judicii timeant, vitam æternam spiritualiter concupiscant. Spem suam Deo committant, proprio episcopo in omnibus secundum canonicam institutionem obtemperant, magistratos suos non temere reprehendant. Postremo in doctrinis spiritualibus operam dent. Lectionibus, psalmis, hymnis, canticis, et cæterorum honorum operum exercitiis jugiter incumbant. In dormitorio, nisi quem infirmitas detinuerit, omnes dormiant: in refectorio pariter recubant, quotidie ad collationem veniant; mox ut signum datum fuerit, ad ecclesiam omnes festinato veniant, et horas canonicas non negligenter, sed cum omni religione pariter celebrent. Ecclesiam non pompaticè, sed reverenter ingrediantur. In choro non cum baculis

stent, vaniloquiis nequaquam insistant, sed cum omni devotione et veneratione divinæ servitutis opus peragant, scientes angelorum præsentiam semper illic adesse. E claustris non nisi per licentiam egrediantur: egressi, irreprehensibiliter vivant, ut ab his qui foris sunt, bonum testimonium habeant, et religionem ac propositum suum actibus illicitis nequaquam maculent, sed potius omnes quibus se conjunxerint, sale sapientiæ et bonorum operum exemplis condiant. Contubernia feminarum nullatenus appetant, non vanis oculis, aut petulanti tumidoque gestu, ac dissolutis renibus incedant: non spectaculis, non pompis sæcularibus intersint, non alexæ, non quibuslibet venationibus serviant. Apostoli namque instructi documento, quo ait: *Non in veste pretiosa (I Tim. viii)*, nequaquam pretiosius delectentur vestibus. Caveant summpere, ne extra claustra moras faciant, nisi prout sibi a priore constitutum fuerit, et opportunitas temporaria dictaverit. Intra claustra positi, non otio vacent, sed aut divinis officiis, aut propriis utilitatibus, aut certe magistrorum jussionibus pareant: ne otio torpentes, ab Apostolo audiant: *Qui non vult operari, nec manducet (II Thes. iii)*. Seniores spiritualiter juniores diligant: juniores senioribus obsequium dignum exhibeant. Doctores minus doctis nequaquam se præferant, sed magis eos cum charitate ædificent: neque hi qui nobilitate generis, aut virtutum donis polent, castoris se timide superextolant. Omnes in congregatione vicissim sibi charitatis officio serviant, quibus etiam in refectorio comedentibus, et religiose silentium tenentibus, continuatim legatur lectio. Delinquentes zelo rectitudinis pariter arguant et castigent, pueros et adolescentes negligentes verborum disciplinis corripiant. Singuli juxta capacitatem suam diversarum artium erudiantur disciplinis, ut nullus in collegio canonico inutilis appareat, nec vota fidelium otiosus comedat. Tales quippe esse, imo et taliter conversari decet omnes, qui divinis officiis se manciparunt. Quapropter studeant hæc breviter collecta sedula meditatione perlegere, et memoriæ commendare, et divina adjuvante gratia, juxta vires adimplere; quo facilius et liberius majora a sanctis Patribus edita exsequi valeant. Vocatione ergo qua vocati sunt; nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, ambulent: quatenus divinis jussionibus obtemperantes, ad Christum, in cujus sorte esse noscuntur, qui via, veritas et vita est, eo opitulante, pervenire mereantur.

LIBER SECUNDUS.

QUI EST DE INSTITUTIONE SANCTIMONIALIUM *.

Hanc constitutionem sacer conventus anno incarnationis Domini 816, indictione 10, anno siquidem gloriosissimi Ludovici imperatoris tertio, in Aquisgrani palatio, eodem monente principe, ob animarum sanctimonialium canonicè degentium salutem,

* Hujus libri codex ms. nunc est in bibliotheca Colbert., olim in Thuana. HARD. — Posterioris hujus Regulæ unicuique nobis videre codicem licuit Ni-

colai Fabri, qui nunc habetur in bibliotheca Thuana, sed alterum exstare audio in ecclesia Antissiodorensi. JAC. SIRM.

colai Fabri, qui nunc habetur in bibliotheca Thuana, sed alterum exstare audio in ecclesia Antissiodorensi. JAC. SIRM.

INDEX CAPITUM LIBRI II.

- I. Excerptum ex epistola Hieronymi ad Eustochiam.
- II. Eiusdem ad Demetriadem excerptum.
- III. Item ejusdem ex epistola ad Furiam.
- IV. Excerptum ex epistola Cyrillani de habitu virginum.
- V. Ex sermone sancti Casarii episcopi sanctimonialibus directo.
- VI. Sancti Athanasii ad sponas Christi.
- VII. Quales in monasteriis puellaribus debeant esse abbatissæ.
- VIII. De congregandis in monasteriis sanctimonialibus.
- IX. Qualiter his, quæ monasterium expetunt, de rebus propriis agendum sit.
- X. Qualiter in monasterio sanctimonialibus conversandum sit.
- XI. Ut monasteria puellarum undique muniantur, et necessaria habitationes interius præparentur.
- XII. Ut sanctimoniales in una societate viventes æqualiter cibum et potam accipiant.
- XIII. Qualiter sanctimoniales stipendia accipere debeant necessaria.
- XIV. Quod gemina abbatissæ sanctimonialibus impendenda sit pastio.

- XV. Ut ad horas canonicas celebrandas inunctanter conveniant sanctimoniales.
- XVI. De instantis orationis.
- XVII. Ut completorium pariter sanctimoniales celebrent.
- XVIII. Qui modus correptionis erga sanctimoniales dehaquentes adhibendus sit.
- XIX. Ut abbatissæ virorum frequentias vitent.
- XX. Ut sanctimoniales virorum caveant frequentias.
- XXI. Ut sanctimoniales erga famulas sibi servientes pervigilem adhibeant custodiam.
- XXII. Ut erga puellas in monasteriis erudiendas magna adhibeatur diligentia.
- XXIII. Ut in monasteriis puellaribus domus propter anas et infirmas sit.
- XXIV. Quales sint præpositæ constituendæ.
- XXV. Qualis constituenda sit cellararia.
- XXVI. De portaria monasterii constituenda.
- XXVII. Ut non nisi statuto tempore presbyteri eorumque ministri monasteria puellarum ingrediantur.
- XXVIII. Ut hospitale pauperum extra monasterium sit puellarum.

MANSI IN SEQUEM MONIALIUM REGULAM PRÆMONITIO.

Concilii Aquisgranensis Regula pro sanctimonialibus exstat in vetustissimo codice membranaceo sæculo IX, eodem scilicet quo et concilium est habitum scripto, qui sane Codex servatur Romæ in bibliotheca PP. Cisterciensium monasterii Sanctæ Crucis in Hierusalem: in eo vero omnia cum editis concordare monuit me per litteras P. D. Darius Marinoni ejusdem ordinis monachus eruditus et ejusdem monasterii bibliothecarius, nisi quod ante exordium capituli primi præmitti animadvertit sermonem quemdam S. Augustino tributum, cujus apographum ad me humanissime transit. Hunc igitur sermonem ex Codicis hujus auctoritate Regulæ sanctimonialibus datæ hic ego primus præmitto.

INCIPIT

SERMO S. AUGUSTINI AD VIRGINES.

Dilige Dominum, et amabit te; servi illi, et illuminabit cor tuum. Honora matrem tuam, sicut Matrem Christi, et ne despexeris cantem ejus, quæ peperit te. Dilige sorores tuas, sicut filias matris tuæ, et non derelinquas vias pacis. Oriens sol videat codicem in manu tua, et post secundam horam operare opus tuum. Ora sine intermissione, et memento Christi, qui genuit te. Conventus virorum evita, ut non fiat idolum in tua anima, et erit tibi offendiculum in tempore orationis. Christum habes dilectum; projice viros omnes, et non vives exprobrabilem vitam. Animositatem etiam longe facito a te, et memoria malitiæ non demoretur apud te. Ne dicas hodie Comedo, et cras non comedam, quoniam

C non in sapientia facis hoc; erit enim nocella corpori tuo, et cruciatus stomacho tuo. Edere carnem non est bonum, et bibere vinum non est optimum; offerri autem oportet infirmantibus. Virgo turbulenta non salvabitur, et quæ in deliciis est non videbit sponsum suum. Ne dicas, Contristavit me famula, et retribuam illi propter quod non est servitus in filiabus Dei. Non des auditum tuum verbis vanis, et narrationes malorum fuge. Circumvenietium ferias ebriosas fuge, et ad nuptias alienas ne ieris; immunda enim virgo faciens hæc. Aperi os tuum verbo Dei, et cohibe a multiloquio linguam tuam. Coram Domino humilia te ipsam, et exaltabit te de terra ejus. Ne avertaris a paupere in tempore tribulationis, et non deficiet oleum lampaditue. Omnia fac propter Dominum, et noli querere

ab hominibus gloriam, quoniam gloria hominis sicut flos feni; gloria autem Domini manet in æternum; virginem mansuetam diligit Dominus, virgo autem iracunda odibilis erit; obediens virgo misericordiam consequetur, contradicens autem valde insipiens est. Murmuratricem virginem disperdit Dominus, gratiosam autem liberat a morte; turpis risus, et exprobrabilis impudentia; omnis enim insipiens talibus implicabitur; quæ exornat vestimenta sua, et castitate extrinsecus erit. Non commoreris sæcularibus, et avertent tuum cor, et irrita faciænt consilia justa; lacrymis in nocte roga Dominum, et nemo sentiat rogantem te, et invenies gratiam. Concupiscentiam deambulationum alienarum ne imiteris; donum, et desiderium avertit statum animi, et corrumpit promptam voluntatem ejus. Fidelis virgo non formidabit, quæ autem infidelis est, fugiet etiam umbram suam. Invidia consumit animam, et livor devorat eam. Quæ contemnit sororem infirmam, a Christo longe erit; ne dicas meum est hoc, et illud est tuum; in Christo enim Jesu omnia communia sunt. Non inquiras vitam alterius, et in ruina sororis tuæ ne congaudeas. Subministra autem diligentibus virginibus, et in nobilitate tua ne extollaris; non proferas verbum de ore tuo in ecclesia Domini, et non extollas oculos tuos; Dominus enim cognoscit tuum cor et omnes cogitationes tuas inspicit; omnem malam concupiscentiam repelle a te, et non contristabunt te inimici tui. Psalle de corde puro, et non tantum moveas linguam in ore tuo; insipiens Virgo amavit argentum, prudens autem apponit et panem suum; sicut impetus gni difficile compescitur, sic annona virginis vix sanabilis; ne dederis animam cogitationibus malis, ut non polluant tuum cor, et immundam orationem longe facito a te. Gravis tristitia, et intolerabilis accidia, lacrymæ autem a Domino validiores utroque; fames et sitis marcescere facit concupiscentias malas, vigilia autem bona purificat sensum. Iram et animositatem malitiæ confundunt munera; quæ detrahit occulte sorori suæ, foris stabit a thalamo Sponsi, et clamabit ad januas ejus, et non exaudietur; virginis immisericordis exstinguetur lampada, et non videbit advenientem sponsum suum; vitrum cadens saxo comminuitur, et virgo adjuncta viro innocens non erit. Melior mulier mansueta, quam virgo animosa et iracunda. Quæ attrahit in risu sermones viri similis est circummittenti laqueum in collo suo; sicut margarita in fundibulo aureo, sic virginitas cooperta reverentia. Cantica dæmonum et tibiæ resolvunt animam et disperdunt fortitudinem ejus, quam custodi per omnia, ut non exprobrabilis fias; non delecteris in risu, et in vituperantibus non læteris, quoniam Dominus derelinquit eas. Non exprobrabis sororem tuam edentem, et in abstinentia tua ne exalteris; non enim scis quid cogitabit Dominus, aut quis stabit in conspectu ejus. Quæ mise-

* Quo tempore scilicet creatus fuit.

retur videntibus oculis suis, et tabescentibus casibus suis; super impossibilitatem animi gravis abstinentia, et vix dirigibilis castitas. Nihil dulcius cœlesti Sponso; animæ virginum illuminabuntur, animæ autem immundorum videbunt tenebras. Vidi viros corrumpentes virgines in doctrinis suis, et vanam facientes virginitatem earum. Tu autem audi, filia, doctrinas Ecclesiæ Dei, et nemo alienus persuadeat tibi. Deus fundavit cœlum et terram, et lætatur in eis. Non est angelus non capax malitiæ^a, non est dæmon natura malus. Utrumque enim liberi arbitrii sicut homo, et corpore corruptibili, et anima substitit rationali; sic et Dominus noster natus est sine peccato; manducavit et crucifixus est, et non erat visio ficta in oculis hominum: sic erit resurrectio mortuorum. Mundus transit iste, et nos spolia accipiemus. Corpora justorum hæreditabunt lumen, impii autem habitabunt in tenebris. Virginis oculi videbunt Dominum, et aures virginis audient recte. Amen.

CAPUT PRIMUM.

(Excerptum ex epist. 21 Hieronymi ad Eustochium.) Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum, in quadragesimo quarto psalmo Deus ad animam loquitur humanam, ut secundum exemplum Abrahæ exiens de terra sua et de cognatione sua, relinquat Chaldæos, qui quasi dæmonia interpretantur, et habitet in regione viventium, quam alibi Propheta suspirat dicens: Credo videre bona Domini in terra viventium (Psal. xxvi). Verum non sufficit tibi exire de patria tua, nisi et obliviscaris populi et domus patris tui. IREM 181. Non expedit, apprehenso aratro, respicere post tergum, nec de agro reverti domum; nec post Christi tunicam ad tollendum aliud vestimentum tecta descendere. Grande miraculum. Pater filiam cohortatur, ne meminerit patris. Vos de patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (Joan. viii), dicitur ad Judæos: et alibi: Qui facit peccatum, ex diabolo est (I Joan. iii). Tali primum parente generati nigri sumus, et post pœnitentiam nec dum culmine virtutis ascenso dicimus: Nigra sum, sed et formosa, filiæ Jerusalem (Cant. i). Exivi de domo infantie meæ, oblitus sum patris, renascor in Christo. Quid pro hoc mercedis accipio? Sequitur: Et concupiscet rex decorem tuum (Psal. xliv). Hoc ergo illud magnum est sacramentum. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt ambo, jam non, ut ibi, in una carne, sed in uno spiritu. Non est sponsus tuus arrogans, non superbus, Æthiopsam duxit uxorem. Statim ut volueris sapientiam veri audire Salomonis, et ad eum veneris, confitebitur tibi cuncta quæ novit; et inducet te rex in cubiculum suum: et mirum in modum, colore mutato, sermo tibi ille conveniet: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? IREM 181. Nolo tibi venire superbiam

de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro vitandus est. Stadium est hæc vita mortalibus; hic contendimus, ut alibi coronemur. Nemo inter serpentes et scorpiones securus ingreditur. *Et inebriatus est*, inquit Dominus, *gladius meus in celo* (Isa. xxxiv); et tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat et spinas, quam serpens comedit? Non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus principatus, et potestates hujus mundi, et rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiae in caelestibus. Magnis inimicorum circumdamur agminibus: hostium plena sunt omnia. Caro fragilis, et cinis futura post modicum; pugnat sola cum pluribus: cum autem fuerit dissoluta, et venerit princeps mundi istius, et invenerit in ea nihil, tunc secunda audiet per Prophetam: *Non timebis a timore nocturno, et a sagitta volante per diem, et a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemone meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabunt* (Psal. xc). Quod si eorum te multitudo turbaverit, et ad singula incitamenta vidorum coeperis aestuare, et dixerit tibi cogitatio tua, Quid faciemus? respondebit tibi Eliasus: *Noli timere, quoniam plures nobiscum sunt, quam cum illis* (IV Reg. vi). SEQUITUR IN EADEM. Quoad hoc fragili corpusculo detinemur, quoad habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, et concupiscit spiritus adversus carnem, et caro adversus spiritum, nulla est certa victoria. Adversarius noster diabolus, tanquam leo rubeus, aliquem devorare quærens circuit. Non quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, et quorum carnes rex Assyrius in olla succendit; sed de Ecclesia Christi rapere festinat. Non venit Salvator pacem mittere super terram, sed gladium. ITEM POST PAUCA. Si post nuditatem, jejunia, famem, carcerem, flagella, supplicia, in semet reversus Apostolus exclamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. vii)? tu te putas securam esse debere? Cave, quæso, ne quando de te dicat Deus: *Virgo Israel cecidit, et non est qui suscitet eam* (Amos. v). Audenter loquar. Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de poena, sed non vult coronare corruptam. Timeamus illam prophetiam, ne in nobis etiam compleatur: *Virgines bonæ deficient*. Observa quid dicat: *Virgines bonæ deficient* (Ibid. viii), quia sunt et virgines malæ. Qui viderit, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo* (Matth. v). Perit ergo et mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non spiritu, virgines stultæ, quæ oleum non habentes excluduntur a sponso. Si autem et illæ, quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas virginitate corporum non salvantur, quid fiet illis, quæ prostituerunt membra Christi, et mutaverunt templum sancti Spiritus in lupanar? Illico audient: *Descende, sede in terra, virgo filia Babylonis: sede*

in terra, non est thronus filiae Chaldaeorum: non habitabis ultra mollis et delicata (Isa. xlvii). Rectius fuerat sublisce conjugium, ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. ITEM POST PAUCA. Non solvatur fascia pectoralis, sed statim ut libido titillaverit sensum, et blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem: Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi caro. Et cum paululum interior homo inter vitia atque virtutes coeperit fluctuare, dicito: Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quia confitebor illi salutare vultus mei et Deus meus. Nolo sinas cogitationem crescere: nihil in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfice: nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine. Audi Psalmistam loquentem: *Filia Babylonis misera, beatus qui retribuere tibitributionem tuam, quam retribuisti nobis! Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram* (Psal. cxxxvi)! Quia enim impossibile est in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui statim ut coeperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, et elidit eos ad petram: petra autem erat Christus. ITEM IBI. Si autem hæc sustinent illi, qui ex eo corpore solis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella, quæ deliciis fruitur? Nempe illud apostoli: *Vivens mortua est* (I Tim. v). Si quid itaque in me potest esse consilii, si experto creditur; hoc primum moneo, hoc obtestor, ut sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. Hæc adversus adolescentiam prima arma sunt dæmonum. Nec sic avaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio. Facile aliis caremus vitiis, hic hostis intus inclusus est: quocunque pergimus, nobiscum portamus inimicum. Vinum et adolescentia, duplex incendium voluptatis. Quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Paulus ad Timotheum: *Jam noli, inquit, aquam bibere, sed vino modico utere, propter stomachum et frequentes tuas infirmitates* (Ibidem). Vide quibus causis vini potio concedatur: ut ex hoc stomachi dolor, et frequens medeatur infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blandiremur, modicum præcepit esse sumendum, medici potius consilio, quam Apostoli. Alioquin idem Apostolus alibi se dixisse meminerat: *Et vinum in quo est luxuria* (Ephes. v): et, *Bonum est homini vinum non bibere, et carnem non manducare* (Rom. xiv). Noe vinum bibit et inebriatus est (Gen. ix): rudi adhuc sculo, tunc primo plantata vinea, inebriare vinum forsitan nesciebat. Et ut intelligas Scripturæ in omnibus sacramentum (margaritum quippe est sermo Dei, et ex omni parte forari potest) post ebrietatem nudatio femorum subsecuta est, libido juncta luxuriæ: prius enim venter extenditur, et sic cætera membra concitantur. Manducavit enim populus, et bibit, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii). Loth amicus Dei in monte salvatus, et de tot millibus po-

puli solus justus inventus, inebriatur a filiabus suis (*Genes. xix*). Et licet illæ putarent genus humanum defecisse, et hoc facerent liberorum magis desiderio quam libidinis, tamen sciebant virum justum hoc nisi ebrium non esse facturum. Denique quid fecerit ignoravit. Et quanquam voluntas non sit in crimine, error in culpa est. **ITEM IN EADEM.** Innumerabilia sunt de scripturis responsa divina, quæ gulam damnent, et simplices cibos præbeant. Verum quia nunc non est propositum de jejuniis disputare, et universa exsequi sui est tituli et voluminis, hæc sufficiant pauca de pluribus. Alioquin ad exemplum horum poteris tibi ipsa colligere, quomodo et primus de paradiso homo, ventri magis obediens quam Deo, in hanc lacrymarum dejectus est vallem : et ipsum Dominum Satanam fame tentaverit in deserto ; et Apostolus clamitet : *Esca ventri, et venter escis : Deus autem et hunc, et illas destruet (I Cor. vi)* ; et de luxuriosis : *Quorum Deus venter est (Philipp. iii)*. Id enim colit unusquisque quod diligit. Ex quo sollicitè providendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esurries. Quod si volueris respondere, te nobili stirpe generatam, semper in deliciis, semper in plumis, non posse a vino et esculentioribus cibus abstinere, nec his legibus vivere districtus, respondebo : Vive ergo lege tua, quæ Dei non potes. Non quod Deus universitatis creator et Dominus, intestinorum nostrorum rugitu, et inanitate ventris, pulmonumque delectetur ardore : sed quod aliter pudicitia tuta esse non possit. Job Deo charus, et testimonio ipsius immaculatus et simplex, audi quid de diabolo suspicetur : *Virtus ejus in lumbis, et potestas in umbilico (Job. xl)*. Omnis igitur adversus viros diaboli virtus in lumbis est : omnis in umbilico contra feminas fortitudo. Vis scire ita esse ut dicimus ? Arripe exempla. Samson leone fortior, et saxo durior, et qui unus et nudus mille persecutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus (*Judic. xvi*). **SEQUITUR POST PAUCA.** Piget dicere quot quotiè virgines ruant, quantas de suo gremio mater perdat Ecclesia, super quot sidera superbus inimicus ponat thronum suum, quot petras excavet, et habitet coluber in foraminibus carum. Videas plerasque viduas, antequam nuptas, infelicem conscientiam mentita tantum veste protegere, quas nisi tumor uteri, et infantum prodiderit vagitus, sanctas et castas se esse gloriantur, et erecta cervice, et ludentibus pedibus incedunt. Aliæ vero sterilitatem præbunt, et necdum sati hominis homicidium faciunt. Nonnullæ cum se senserint concepisse de scelere, abortii venena meditantur, et frequenter etiam ipsæ commortuæ trium criminum reæ ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, necdum nati filii parricidæ. Istæ sunt quæ solent dicere : Omnia munda mundis, sufficit mihi conscientia mea. Cor mundum desiderat Deus : cur me abstinere a cibus, quos creavit Deus ad utendum ? Et si quando lepide et festive volunt vivere, ubi se mero ingur-

gitaverint, ebrietati sacrilegium copulantes, aiunt : Absit ut ego a Christi sanguine me abstinere. Hæ sunt, quæ per publicum notabiliter incedunt, et furtivis oculorum nutibus adolescentium greges post se trahunt : quæ semper audiunt per prophetam : *Facies meretricis facta est tibi (Jer. iii)*. Nolo habere consortium matronarum ; nolo ad nobilium domos accedas ; nolo te frequenter videre, quod contempera virgo esse voluisti. Neque vero earum te tantum cupio declinare congressus, quæ maritorum instantur honoribus ; quas eunuchorum greges sepiunt, et in quarum vestibus attenuata in filum auri metalla texuntur : sed etiam eas fuge, quas viduas necessitas fecit. Sint tibi sociæ, quas jœunia tenuant, quibus pallor in facie est, quas probavit et vita ; quæ

B quotidie in cordibus suis canunt : Ubi pascis, ubi cubas in meridie ? quæ ex affectu dicunt : Cupio dissolvi et esse cum Christo. Sit itaque tibi moderatus cibus, et nunquam venter expletus. Plures quippe sunt, quæ cum vino sint sobriæ, ciborum largitate sunt ebrizæ. Ad orationem tibi nocte surgenti non indigestio ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, disce quamplurima. Tenenti codicem somnus obrepat, et cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoquo transmissio vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate jejunium. Illico mens repleta torpescit, et irrigata humus spinas libidinum germinat. Si quando senseris exteriorem hominem florem adolescentiæ suspirare, et accepto cibo, cum te in lectulo compositam dulcis libidinum pompa concusserit, arripe scutum fidei, in quo ignitæ diaboli exstinguuntur sagittæ. Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum. **SEQUITUR IN EADEM.** Difficile est humanam animam aliquid non amare ; et necesse est ut in quoscunque mens nostra trahatur affectus, carnis amor spiritus amore superetur. Desiderium desiderio restinguuntur, quiddid inde minuitur, hic crescit. Quin potius semper ingenina : *Super lectulum meum in noctibus quæsiivi quem dilexit anima mea (Cant. iii)*. *Mortificate igitur, ait Apostolus, membra vestra quæ sunt super terram (Coloss. iii)* ; unde et ipse confidenter aiebat : *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. ii)*.

D Esto cicada noctium. Lava per singulas noctes lectum tuum, lacrymis stratum tuum riga. Vigila, et fias sicut passer in solitudine. Psalle spiritui, psalle et sensu. Benedic, anima, Domino ; et ne obliviscaris omnes retributiones ejus qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, et redimit ex corruptione vitam tuam. Illud quoque tibi vitæadum est cautius, ne vanæ gloriæ ardore capiaris. *Quomodo, inquit Jesus, potestis credere gloriam ab hominibus accipientes (Joan. v)* ? Vide quale malum sit, quod qui habuerit, non potest credere. Nos vero dicamus : *Quoniam gloriatio mea tu es (Psal. iii)* ; et, *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x)* ; et, *Si adhuc ho-*

minibus placere, Christi servus non essem (Galat. 1) : et, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi) ; et illud, *In te laudabimur tota die ; In Domino laudabitur anima mea* (Psal. XLIII). Cum facis eleemosynam, Deus solus videat, cum jejunas læta sit facies tua. Vestis nec satis munda, nec sordida. Et mox. Nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis quam necesse est, ne gloriam fugiendo quæras. Plures enim paupertatis, misericordiæ atque jejunii arbitros declinantes, hoc ipso cupiunt placere, quod placere contemnunt, et mirum in modum laus dum vitatur appetitur. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies suas, ut pareant hominibus jejunantes, quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, et operta facie, vix unum oculum liberant ad videndum : vestis pulla, cingulum saccentem et sordidis manibus pedibusque, venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille canitur : *Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium* (Psal. LII). ITEM IBI. Post hæc quanquam Apostolus semper orare nos jubeat, et sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diversas orandi horas debemus habere, ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam, nemo est, qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa : nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Nulli detrabas, nec adversus filium matris tux ponas scandalum. Nec si hiduo jejunaveris, putes te non jejunantibus esse meliorem. Tu jejunas et irasceris : ille comedit, et fronte blanditur. Tu vexationem mentis, et ventris esuriam rixando digeris : ille moderatius alitur, et Deo gratias agit. Unde quotidie clamat Isaias : *Non tale jejunium elegit, dicit Dominus. In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestræ* (Isa. LVIII). Nec illarum tibi exempla proponas, quæ carnis curam facientes, possessionum reditus et quotidianas domus impensas supputant. Nec dicas. Illa et illa suis rebus fruitur, honoratur ab hominibus ; fratres ad eam conveniunt, et sorores : nunquid ideo virgo esse desiit ? Primum dubium est an virgo sit talis : non enim quomodo videt homo, videt Deus : homo videt in facie ; Deus autem in corde. Dehinc etiamsi corpore virgo est, an spiritu virgo sit nescio. Apostolus autem ita virginem definiit, *ut sit sancta corpore et spiritu* (I Cor. VII). Hæc omnia, quæ digessimus, dura videbuntur ei, quæ non amat Christum. Qui autem omnem sæculi pompam pro purgamento habuerit, et vana duxerit universa sub sole, ut Christum lucrifaciat, qui commortuus est Domino suo, et consurrexit, et crucifixus carnem cum vitis, et concupiscentiis, et proclamabit : *Quis nos separabit a charitate*

Christi ? An tribulatio ? an angustia ? an persecutio ? an fames ? an nuditas ? an periculum ? an gladius ? Et iterum : Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque excelsum, neque profundum, neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Habeto in mente quomodo in Apocalypsi in vjrginitate permanentes laudantur. *Virgines*, inquit Joannes, *permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunque vadit* (Apoc. IV). Quotiescunque te vana sæculi delectaverit ambitio, quoties in mundo aliquid videris gloriosum, ad paradysum mente transgredere. Esse incipe quoc futura es, et audies a sponso tuo : *Pone me sicut umbraculum in corde tuo, sicut signaculum in brachio tuo, et opere pariter, ac mente munita, clamabis et dices : Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, et flumina non operiant illam* (Cant. VIII).

CAPUT II.

(Ejusdem Hieronymi ad Demetriadem.) Unum illud tibi, nata Deo, præque omnibus unum prædicam, et repetens iterumque, iterumque monebo, ut animum tuum sacræ lectionis amore occupes, nec in bona terra pectoris tui sementem lolii, avenarumque suscipias, ne dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania superseminet ; sed semper loquaris : In noctibus quæsi quem diligit anima mea ; et, adhæsit post te anima mea, me suscepit dextera tua. Quando eras in sæculo, ea quæ erant sæculi diligebas : nunc autem quia sæculum reliquisti, et secundo post baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuntio tibi, diabole, et sæculo tuo, et pompæ tuæ, et operibus tuis : serva fœdus quod pepigisti, et esto consentiens, pactumque custodiens cum adversario tuo, dum es in via hujus sæculi, ne forte tradat te judici, tradarisque ministro ; et non inde exeat, nisi solvas novissimum quadrantem, id est minimum quodque delictum : quia et pro otioso verbo redditori sumus rationem in die judicii. Hæc dicta sint non infausto contra te vaticinio, sed pavidi, cautique monitoris officio, ea quoque in te, quæ tuta sunt, formidantis. Si spiritus, inquit, potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Vult nos loco movere hostis, et de gradu excedere : sed solidanda sunt vestigia, et dicendum : Statuit supra petram pedes meos, etc. Si in cogitationes tuas coluber ascenderit, serva cor tuum, et cum David canito : *Ab oculis meis munda me, et ab alienis parce serbo tuo. Claude cubiculum pectoris, et crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Post cogitationum diligentissimam cautionem, jejuniorum tibi arma sumenda sunt, et canendum cum David : Humiliavi in jejunio animam meam, et cinerem tanquam panem manducavi : et, Cum molesti essent mihi, induebar cilicio* (Psal. XXXIV). Salvator generis humani, qui virtutum et conversationis suæ nobis reliquit exemplum, post baptismum statim assumi-

tur a spiritu, ut pugnet contra diabolum; et oppressum eum atque contritum tradidit discipulis concutandum. Unde et Apostolus loquitur: *Deus autem conteret Satanam sub pedibus vestris velociter* (Rom. xvi). Et tamen hostis antiquus post quadraginta dierum jejunium, per cibum molitur insidias, et dicit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. iv). In Job scriptum est de dracone: *Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo illius super umbilicum ventris ejus* (Job iv). Adversum juvenes et puellas ætatis ardore hostis noster abutitur, et inflammatur rotam nativitatæ nostræ; et implet illud Osee: *Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum* (Osee vii): quæ Dei misericordia et juniorum frigore restinguuntur. Hæc sunt ignita diaboli jacula, quæ simul et vulnerant, et inflammant. Sic quoque debes jejunare, ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis solito quid minus facias. Jejunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est: et sanctificatio atque pudicitia, sine qua nemo videbit Deum, gradus præbet ad summa scandentibus. Legamus evangelium sapientum et stultarum virginum (Matth. xxv), quarum aliæ cubiculum ingrediuntur sponsi, aliæ bonorum operum oleum non habentes, extinctis lampadibus excluduntur. Disce quid boni habeat continentia; et quid e contrario mali saturitas. Scurrilitas atque lascivia te præsentem non habeant locum. Nunquam verbum inhonestum audias, aut si audieris, non inesceris. Perditæ mentis homines uno frequenter, levique sermone tentant claustra pudicitia. Ridere et rideri sæcularibus derelinque, gravitas tuam personam decet. Superfluum reor te monere contra avaritiam, cum Apostolus doceat avaritiam esse idolorum cultum (Ephes. v). Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta convivium. Christum vestire in pauperibus, pascere in esurientibus, et præter psalmodum, et orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vespærum, media nocte, et mane semper est exercendum, statue quot horis sacram Scripturam ediscere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem et instructionem animæ. Cumque hæc finieris spatia, et frequenter te ad figenda genua sollicitudo animæ suscitaverit; habeto lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alveolis susa vertantur, aliarumque neta, aut in globum collige, aut texenda compone. Si tantis operum varietatibus fueris occupata, nunquam tibi dies longi erunt. Hæc observans, et te ipsam salvabis, et alias, et eris magistra sanctæ conversationis, multarumque castitatem lucrum tuum facies, Scriptura dicente: *In desideriis est omnis anima otiosa*. Ideo enim tibi cum omnibus laborandum est, ut per occasionem operis nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet servitutem. Simpliciter loquar. Quamvis omnem censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit

A pretiosius, nisi quod manibus tuis ipsa confeceris, vel in usus proprios, vel in exemplum virginum cæterarum. Bonum est igitur obedire majoribus, parere perfectis; et post regulas Scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptione sua. Matronarum maritis ac sæculo servientium tibi consortia declinentur, ne sollicitetur animus, et audias quid vel maritus uxori, vel uxor locuta sit viro. Venenatæ sunt hujusmodi confabulationes, super quarum damnatione sæcularem versum assumens Apostolus, facit ecclesiasticum: *Corrumpunt mores bonos confabulationes malæ* (I Cor. xv). Graves feminæ tibi comites eligantur, quarum probata est conversatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Fuge lasciviam puellarum, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt. Illa sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias, quæ se nescit esse pulchram. Felix illa conscientia, et beata virginitas, in cuius corde præter amorem Christi, qui est sapientia, castitas, patientia, atque justitia, cæteræque virtutes, nullus alius versatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando suspirat, nec videre desiderat, quem cum viderit, nolit dimittere. Sanctarum virginum propositum et cælestium consimilem gloriam quarumdam non bene se agentium nomen infamat. Finem jungo principio, nec semel monuisse contentus sum. Ama Scripturas sanctas, et amabit te sapientia: dilige eam, et servabit te: honora illam, et amplexabitur te. Hæc nonilia in pectore et in auribus tuis hæreant. Nihil aliud noverit lingua nisi Christum, nihil possit sonare nisi quod sanctum est.

CAPUT III.

(Ejusdem, ex epistola ad Furiam.) Arripe, quæso, occasionem, et fac de necessitate virtutem. Non quærentur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finivit. Judæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur. Meretrix illa in Evangelio baptizata, lacrymis suis et crine, quo multos ante deceperat, pedes Domini tergens salvata est. Non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos, quanto fœdior, tanto pulchrior. Vidua quæ marito placere desivit, et juxta Apostolum vere vidua est, nihil habet necessarium, nisi perseverantiam. Ardentes diaboli sagittæ juniorum et vigiliarum rigore restinguendæ sunt. Aut loquendum nobis est ut vestiti sumus, aut vestiendum ut loquimur. Quid aliud pollicemur, et aliud ostendimus? Lingua personat castitatem, et totum corpus profert impudicitiam. Hoc quantum ad habitum pertinet et ornatum. Cæterum vidua quæ in deliciis est (non est meum, sed Apostoli), vivens mortua est (I Tim. v). Quid sibi vult hoc quod ait, *vivens mortua est*? Vivere quidem videtur ignorantibus, et non esse peccato mortua: sed Christo, quem secreta non fallunt, mortua est. Apostolus macerat corpus suum, et animæ subjicit imperio, ne quod aliis præcipit, ipse non servet: et

* Hic desunt quædam, supplenda ex epistola VII. Hieron. ad Demetriadem. *Hard.*

minibus placerem, Christi servus non essem (Galat. 1) : et, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi) ; et illud, *te laudabimur tota die ; In Domino laudabitur anima mea* (Psal. xliiii). Cum facis eleemosynam, Iesus solus videat, cum jejunas læta sit facies tua. Vultus nec satis munda, nec sordida. Et mox. Ne quis religiosa velis videri, nec plus humilis se necesse est, ne gloriam fugiendo quaeras. Res enim paupertatis, misericordiæ atque jejunii arbitros declinantes, hoc ipso cupienti plerumque quod placere contemnunt, et mirum in modum dum vitatur appetitur. Sunt quippe nonnullæ minantes facies suas, ut pareant hominibus jejunantes, quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt mittunt supercilium, et operta facie, vix unum liberant ad videndum : vestis pulla, cingulum et sordidis manibus pedibusque, ventus quia videri non potest, æstuat cibo. His quoties mus ille canitur : *Dominus dissipabit ossa sibi placentium* (Psal. liii). ITEM IBI. quoniam Apostolus semper orare nos jejunii sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tam orandi horas debemus habere, ut si fuerimus opere detenti, ipsum nos ad opus admoneat. Horam tertiam, sextam diluculum quoque et vesperam, nemo sciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione nec recedatur a mensa, nisi oratione. Noctibus bis terque surgendum, de Scripturis memoriter retinendum actum, ad omnem incessum manum. Nulli detrahas, nec adversus filium scandalum. Nec si biduo jejuna jejunantibus esse meliorem. Tu ille comedit, et fronte blanda mentis, et ventris esuriem moderatius alitur, et Deo gratias clamat Isaias : *Non tale jejunium est in diebus jejuniorum vestrorum* (Isa. lvi). proponas, quæ carnis concupiscentia reditus et quotidianas. Nec dicas. Illa et illa hominibus ; fratres nunquid ideo virgo est an virgo sordidus homo, videt Deum in corde spiritu virginem definitum (vii). Hæc est, quæ oculi pervertit : comit

... in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo
 ... te laudabimur tota die ; In Domino laudabitur anima mea (Psal. xliiii).
 ... cum facis eleemosynam, Iesus solus videat, cum jejunas læta sit facies tua.
 ... nec satis munda, nec sordida. Et mox. Ne quis religiosa velis videri, nec plus humilis se
 ... necesse est, ne gloriam fugiendo quaeras. Res enim paupertatis, misericordiæ atque jejunii
 ... arbitros declinantes, hoc ipso cupienti plerumque quod placere contemnunt, et mirum in modum
 ... dum vitatur appetitur. Sunt quippe nonnullæ minantes facies suas, ut pareant hominibus jejunantes,
 ... quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt mittunt supercilium, et operta facie, vix unum
 ... liberant ad videndum : vestis pulla, cingulum et sordidis manibus pedibusque, ventus quia videri non potest,
 ... æstuat cibo. His quoties mus ille canitur : Dominus dissipabit ossa sibi placentium (Psal. liii).
 ... ITEM IBI. quoniam Apostolus semper orare nos jejunii sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tam
 ... orandi horas debemus habere, ut si fuerimus opere detenti, ipsum nos ad opus admoneat.
 ... Horam tertiam, sextam diluculum quoque et vesperam, nemo sciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione
 ... nec recedatur a mensa, nisi oratione. Noctibus bis terque surgendum, de Scripturis memoriter retinendum
 ... actum, ad omnem incessum manum. Nulli detrahas, nec adversus filium scandalum. Nec si biduo jejuna
 ... jejunantibus esse meliorem. Tu ille comedit, et fronte blanda mentis, et ventris esuriem moderatius
 ... alitur, et Deo gratias clamat Isaias : Non tale jejunium est in diebus jejuniorum vestrorum (Isa. lvi).
 ... proponas, quæ carnis concupiscentia reditus et quotidianas. Nec dicas. Illa et illa hominibus ; fratres
 ... nunquid ideo virgo est an virgo sordidus homo, videt Deum in corde spiritu virginem definitum (vii).
 ... Hæc est, quæ oculi pervertit : comit

coercendas, et ad eccle-
 siosa observatione mode-
 suos soleant per mari-
 rrvare virginem fas est,
 etat venia, nec derivari in
 culpæ, sed sola ipsa re-
 detem te dicis et divicem :
 debet et fieri; cum scri-
 d non omnia expediunt :
 nia adificant (I Cor. vi).
 sius comas, et per publi-
 oculos in te juventutis illi-
 um post te trahas, concu-
 sperandi fomenta succen-
 as, alios tamen perdas, et
 num videntibus præbeas ;
 mmente casta sis et pudica :
 us, et impudicus ornatus :
 is inter puellas et virgines
 possis adamari. Ornamen-
 tia et lenocinia formarum
 pudicis feminis congruunt.
 et pudicæ incestarum cultus,
 lupanarium insignia, orna-
 de Deus culpat, hoc denotat.
 indatæ, Christum induere non
 rgaritis, et monilibus adornatæ
 pectoris perdidit. Virgines
 rmo nunc consulit, quæ se ejus-
 verint, inter virgines se non pu-
 ri. Audite itaque virgines ut pa-
 quæso vos, docentem pariter ac
 utilitatibus et commodis vestris
 tem. Estote tales, quales vos Deus
 tote tales quales vos manus patris
 in vobis facies incorrupta, cervix
 ancera. Vince vestem, quæ virgo es,
 s; vince aurum, quæ carnem vincis,
 areta et angusta est via, quæ ducit ad
 et arctus est limes, qui tendit ad glo-
 et spatiosa itinera vitæ lethalis : illic
 et mortiferæ voluptates; illic diabolus
 t fallat, arridet ut noceat; illicit ut occi-
 ate virgines, servate quod esse cœpistis,
 od eritis. Magna vos merces manet, præ-
 ande virtutis, munus maximum castitatis.
 turi sumus, jam vos esse cœpistis : vos re-
 onis gloriam in isto sæculo jam tenetis : per
 um sine sæculi contagione transitis : cum ca-
 rseveratis et virgines, angelis Dei estis æqua-
 Tantum maneat et duret solida et illæsa virgini-
 et ut cœpit fortiter, jugiter perseveret, nec mo-
 um aut vestium quærat ornamenta, sed morum.
 cum spectet et cœlum : neque oculos ad sublime
 porrectos ad carnis et mundi concupiscentiam depri-
 mat, aut ad terrena deponat, etc. *Primus homo, in-*
quit, de terræ limo; secundus homo de cœlo. Qualis
ille de limo, tales et qui de limo : et qualis cœlestis,
tales et cœlestes. Quomodo portavimus imaginem ejus

A qui de limo est, portemus et imaginem ejus qui de
 cœlo est (I Cor. xi). Hanc imaginem virginitas por-
 tat, portat integritas, sanctitas portat et veritas :
 portant discipulæ Dei memores justitiam cum reli-
 gione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore,
 ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam inju-
 riam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fra-
 terna pace unanimes, atque concordēs. Quæ vos
 singula, o bonæ virgines, observare, dirigere, im-
 plere debetis, quæ Deo et Christo vacantes, ad Do-
 minum, cui vos dicatis, et majore et meliore parte
 præceditis. Provectæ ætatis junioribus facite magi-
 sterium. Minores natu præbete majoribus ministe-
 rium, comparibus incitamentum. Hortamentis vos
 mutuis excitate; æmulis de virtute documentis ad
 gloriam provocate; durate fortiter, spiritaliter per-
 gite, pervenite feliciter.

CAPUT V.

(De sermone sancti Cæsarii episcopi sanctimoniali-
 bus directo.) Gaudete et exsultate in Domino, vener-
 abiles filiæ, et gratias illi jugiter uberes agite, qui
 vos de tenebrosa sæculi hujus conversatione ad por-
 tum quietis et religionis attrahere et provocare di-
 gnatus est. Cogitate jugiter unde exiistis, et ubi per-
 venire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras,
 et lucem Christi feliciter videre cœpistis. Contemp-
 sistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium
 pervenistis. Respuistis gulam, et abstinentiam ele-
 gistis. Respuistis avaritiam atque luxuriam, et cas-
 titatem vel misericordiam tenuistis. Et quamvis
 vobis usque ad exitum vitæ non desit pugna, tamen,
 Deo donante, securi sumus de vestra victoria. Sed
 rogo vos, venerabiles filiæ, ut quanto eatis securæ
 de præteritis, tanto sitis sollicitæ de futuris. Omnia
 enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur,
 si non quotidie bonis operibus expugnentur. Audita
 apostolum Petrum dicoentem : *Sobriæ estote, et vigi-*
late, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo
rugiens, aliquid devorare quærens circuit (I Petr. v).
 Quamdiu in hoc corpore vivimus, die nocteque, Chri-
 sto adjutore vel duce, contra diabolum repugnemus.
 Sunt enim aliquæ, quod pejus est, negligentes et
 tepidæ, quæ de solo Christianitatis vocabule glorian-
 tur, et putant quod illis sufficiat vestem mutasse; et
 religionis tantum habitum suscepisse : nescientes
 illud propheticum : *Fili, accedens ad servitatem Det,*
sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad
tentationem (Eccli. ii). Nec sententiam Psalmistæ
 considerantes : *Propter verba labiorum tuorum ego*
custodivi vias duras (Psal. xvi). Et illud quod Apo-
 stolus dixit : *Per multas tribulationes oportet nos*
intrare in regnum cœlorum (Act. xiv). Vestes enim
 sæculares deponere et religiosas assumere unius
 horæ momento possumus; mores vero bonos jugiter
 retinere, vel contra malas dulcesque voluptates sæ-
 culi hujus, quamdiu vivimus, Christo adjutore, labo-
 rare debemus : quia non qui cœperit, sed qui perse-
 veraverit usque in finem hic salvus erit. In primis
 ergo omnis anima, quæ religionem servare deside-

rat, gulæ concupiscentiam vincere, et ebrietatem vitare, tota fidei virtute contendat: et ita temperatum convivium, mensamque mediocrem habere studeat, ut caro illius nec nimietate abstinentiæ debilitetur, nec per deliciarum abundantiam ad iuxuriam provocetur. Deinde abjecta superbia, cui Deus resistit, profundæ humilitatis jaciatur fundamentum: invidiam velut vipereum venenum detestetur ac fugiat linguam refrænet, detractionem quasi venenum respuat, verba otiosa nec ipsa proferat, nec ab aliis prolata auribus suis libenter admittat. Vestimentorum habitum nec nimis abjectum, nec notabiliter pomposum, aut periculose elegantem habere consuescat. Lectionem aut ipsa frequentius legat, aut legitis verba tota pectoris aviditate suscipiat. De divinis Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat: illam utique, de qua Dominus dicit: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Joan. vii). De paradisi etiam floribus, hoc est sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat. Ex ipsis pretiosas margaritas auribus suis indesinenter appendat: ex ipsis annulos, et dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat. Ibi vulnere medicamenta, ibi castitatis aromata, ibi compunctionis holocausta requirat. Quæ vero religionem immaculato corde et puro corpore conservare desiderat, aut nunquam in publicum, aut certe non nisi pro grandi et ineffabili necessitate procedat. Nolite, quæso vos, nolite quibuscunque aut occasionem dare, aut familiaritatem tribuere. Quæ vero libidinem, Christo adjuvante, desiderat vincere, familiaritatem debet refugere: et quæ indignam familiaritatem non spreverit, aut se aut alium cito perdet. Sed forte dicit aliqua, ideo familiaritatem non fugio, quia volo habere quod vincam, et adversarium meum cupio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare, vide ne te ducat captivitas ista captivam. Audi Apostolum dicentem: *Fugite fornicationem* (I Cor. v). Contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere: contra libidinem vero, non expedit repugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitiva, si vis esse castitatis pugnatrix egregia. Sed quod dixi diligenter attendite. Quando sola aliqua libidinis stimulis incitatur, Christo adjuvante, repugnet quantum prævalet contra se, quia non habet quo possit fugere. Quando vero per alterius sodalitatem, opportunitatem voluptatis diabolus subministrat, ipsam familiaritatem, quantum prævalet, ut diximus, anima sancta refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinentiam rationabilem teneamus, quia vera est illius sanctissimi viri sententia: Prout continueris ventrem, ita et venenosos motus ejus. Humilitatem etiam veram quantum possumus conservemus. Non enim diu carnis integritas servatur, ubi animus superbiæ tumore corrumpitur, præcipue si iracundiæ flamma frequentius surgit, castitatis et virginitatis flores cito consumit. Casta enim et Deo devota anima, non solum extraneorum, sed etiam parentum

A suorum familiaritatem habere non debet. Si enim vasa, quæ ecclesiæ offeruntur, ut in sacrosanctis altaribus ponantur, sancta ab omnibus appellantur, et nefas est ut de ecclesia postmodum in domum laicam revocentur, aut usibus humanis aptentur: putas qualem dignitatem apud Deum habet anima ad ejus imaginem procreata? Sicut ergo vasa sancta humanis usibus servitura nec possunt, nec debent de ecclesia revocari, sic religiosam quamquam non oportet, non decet, non expedit, parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quoruncunque extraneorum perniciose familiaritate constringi. Illud ante omnia admoneo, ut emulationis malum, quasi venenum vipereum fugiatis, et ita inter vos charitatis dulcedinem conservetis, ut vobis invicem per sancta colloquia medicamenta spiritalia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliquæ quæ quando se pariter jungunt, magis sibi detrahendo vel contra præpositas murmurando, vulnera faciunt, quam spiritalia medicamenta component. Vos vero, sanctæ ac venerabiles filiæ, si aliquam videtis pusillanimitatem, consolationem impendite: si superbientem, humilitatis medicamentum apponite: si iracundam videritis, refrigerium patientiæ ministrare. Si nobiles nati estis, magis de religionis humilitate, quam de sæculi dignitate gaudete. Tenete ergo firmiter manus in aratro, et nolite respicere retro. Memento te uxoris Loth, quæ retro respiciens versa est in statuum salis. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de virginis ore procedat. Non solum enim corpora, sed etiam corda vestra omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum* (Prov. iv). Et illud quod Dominus in Evangelio dixit: *De corde exeunt cogitationes malæ* (Matth. xv). Si enim in corde nihil male cogitatur, quidquid sanctum est, ex ore profertur, quia sicut scriptum est: *Ex abundantia cordis os loquitur* (Matth. xii). Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut ante omnia etiam manibus possitis aliquid exercere, secundum illud quod Apostolus ait: *Qui non operatur, nec manducet* (II Thes. iii). Meliorem quoque diei partem sancto operi dedicate: lectioni vacare consuescite. Oratio vestra ita cum silentio procedat ex corde, ut vix audiat in ore. Nam qui alta voce orare voluerit, et sibi, et alteri multum nocet, dum per suam garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et secreta suspendit. Pomposa indumenta, quæ non utilitati, sed vanitati serviunt, fastidite atque omnia contemnite. Multæ enim quod in moribus diligunt, hoc etiam in operibus suis ostendunt, præparant sibi ornamenta sæcularia sæculum diligentes, et voluptati servientes vel luxuriæ. Vobis vero nihil sit commune cum talibus, sed omnia ornamenta, quibus ad luxuriam caro componitur, velut inimica et contraria a vestro proposito respiciantur.

Sunt enim, quod pejus est, quæ pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare, quam lectioni divinæ justitiæ, dum volunt stragula pulchra, et picta tapetia, plumaria etiam et reliqua his similia, cum ingenti sumptu et superflua expensa, ad oculorum libidinem præparare, nescientes illud quod Dominus per Joannem Evangelistam clamat, et dicit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi est (II Joan. II).* Quid prodest virgini integritatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare? Vos vero, sanctæ et Deo dignæ animæ, totum spiritaliter agite. Sequimini Christum tenendo perseveranter quod voluistis ardentem. Iterum atque iterum, sanctæ et Deo dicatæ animæ, rogo, et cum omni humilitate pro conservando virginitatis præmio consilium do, ut familiaritatem incongruam a vobis vel a vestris animis totis viribus repellere laboretis. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem singularitas testis sanctissima est. Familiaritas enim cujuslibet si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, excusationes inflammat, et catervatim simul in fascem conglomerat. Nam si anima sancta secretum suum custodire voluerit, et assiduæ familiaritatis malum tota animi virtute frigerit, ipsa sancta singularitas munimen illi invictum est sanctimonix, expugnatio fortis infamix, exercitium continentix, evacuatio luxuriæ, pax secunda virtutum, et impugnatio iniqua bellorum, puritatis culmen, et libidinis carcer, honestatis portus et ignominix naufragium, virginitatis mater et hostis immunditiæ, integritatis dignitas et fornicationis abdicatio, voluntas bonorum operum et afflictio vitiorum, refrigerium pudicitix et pœna petulantix, acquisitio triumphorum et facinorum detrimentum, requies salutis et perditionis exsilium, vita spiritus et carnis interitus. Hæc omnia mala fortiter, Deo adjuvante, repellentur, et illa quæ diximus bona feliciter acquirantur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuatur. Attendite vos, o animæ sanctæ, quia inter omnia certamina, quibus semper comes est Christiana militia, sola duriora sunt prelia castitatis, ubi quotidiana pugna est et rara victoria. Castitatis dura sunt prelia, sed majora sunt præmia. Castitatis palmam nemo securus accipit, cui quantum duri sunt exitus, tantum gloriosi sunt fructus. Ut ergo castitatis præmia, et virginitatis coronam feliciter, Deo remunerante, possitis accipere, periculosam familiaritatem a vobis semper excludite. Currite fideliter, ut possitis pervenire feliciter, adjuvante Domino nostro

A Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VI.

(S. Athanasii ad sponsas Christi.) * Quanta in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter Scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur, qua addiscimus peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et iisdem omnes sacramentorum benedictionibus glorientur, ista ad proprium aliquid præ cæteris habendum, de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores, purioresque hostiæ, et pro voluntatis suæ meritis a sancto Spiritu eliguntur, et per summum sacerdotem Dei offeruntur altario. Possidet ergo virginitas, et quod alii habent, et quod alii non habent, dum communem, et peculiarem obtinet gratiam, et proprio, ut ita dixerim, consecrationis privilegio gaudet. Nam et Christi sponsas virgines dicere ecclesiastica nobis permittit auctoritas, dum in sponsarum modum quas consecrat Domino velat, ostendens eas vel maxime habituras spiritale connubium, quæ subterfugerint carnale consortium. Et digne Deo per matrimonii comparationem spiritaliter copulantur, quæ ejus dilectionis causa humana connubia spreverunt. In his quam maxime illud impletur Apostoli: *Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est (II Cor. VI).* Et quoniam multa sunt quæ bono proprio carent, nisi aliarum rerum juventur auxilio, attentius prævidendum est ne forte et virginitati aliqua sint necessaria, sine quibus nequam fructum afferre sufficiat: et tantus nihil proderit labor, dum vane prodesse creditur, quod absque rebus necessariis possidetur. Æternam vero vitam non nisi per omnem divinorum præceptorum custodiam promereri posse Scriptura testatur. Si vis, inquit, *ad vitam ingredi, serva mandata (Matth. XIX).* Vitam ergo non habet, nisi qui legis mandata servaverit; et qui vitam non habuerit, cœlestis regni non potest esse possessor. Ergo pudicitiam integritatemque servantibus, et ejus remunerationem a Dei æquitate sperantibus, ante omnia mandatorum sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis et continentix labor in irritum deducatur. Cupiens divinum implere consilium, ante omnia serva mandatum: volens virginitatis præmium consequi, vitæ amplectere merita, ut sit cujus remunerari castitas possit. Nam ut vitam præstat observatio mandatorum, ita eorum e contrario generat prævaricatio mortem. Et qui per prævaricationem in morte fuerit, virginitatis coronam sperare non poterit, neque pudicitix præmium expectare constitutus in pœna. Nolo enim putes in hoc constare justitiam ut malum non facias, cum et bonum non facere malum sit, et in utroque legis prævaricatio committatur, quoniam qui dixit: *Recede a malo,*

* Hæc parænesis multo integrior edita in appendice Codicis Regularum, pag. 9, edit. Rom. ann. 1661, operæ Lucæ Holstenii.

ipſe dixit, et fac bonum (Psal. xxxiii). Si a malo recesseris, et non feceris bonum, transgressor legis, quæ non tantum in malorum actuum abominatione, sed etiam in bonorum operum perfectione completur. Nolo enim tibi in hoc blandiaris, si aliqua non feceris, cum scriptum sit: *Qui universam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (Jacob ii). Adam enim semel peccavit, et mortuus est, et tu te vivere posse existimas, illud sæpe committens, quod alium, dum semel perpetrasset, occidit? Memento Adam et Evam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. Licitum quippe est matrimonii inire consortium, nam quæ connubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt. Ejusmodi autem si jurent, si maledicant, si detrahant, si detrahentes patiantur audire, si malum pro malo reddant, si cupiditatis in alienis, aut avaritiæ in propriis crimen incurrant; si zeli aut livoris venena possideant, si contra legalia et apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur, aut cogitent; si in carne placendi studio comptæ et ornatae procedant, si alia ut assolet illicita faciant, quid proderit eis sprevisse quod licuit, et exercere quod non licet? Si vis prodesse tibi quod licite contempsisti, vide ne quid eorum quæ non licent facias. Stultum est enim timuisse quod minus est, et non timere quod majus est. Dicit enim Apostolus: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore, et spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro* (I Cor. vii). Dicat ergo mihi quæ virum non habet, et tamen quæ mundi sunt cogitat, cui placere desiderat? nonne incipiat illi nupta præponi? Quia illa cogitando quæ mundi sunt, complacet vel marito: ista vero nec marito, quem non habet, potest placere, nec Deo. Sed nec illud silentio præterire nos convenit, quod dixerit: *Innupta cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore, et spiritu*. Quæ sunt ergo Domini, dicat Apostolus: *Quæcunque sunt sancta, quæcunque sunt justa, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ: si qua virtus, si qua laus disciplinæ*. Ista sanctæ, veræ, et apostolicæ virgines diu noctuque sine ullo temporis intervallo meditantur. Sequitur *quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo*. Deo, inquam, non hominibus, *ut sit sancta corpore, et spiritu*; non dixit, *ut sit sancta membro, aut corpore tantum, sed, ut sit sancta corpore, et spiritu*. Membrum enim una corporis pars est, corpus vero omnium compago membrorum est. Cum ergo dicit *ut sit sancta corpore*, omnibus membris eam debere sanctificari testatur. Quia non proderit cæterorum sanctificatio membrorum, si inveniatur vel in uno corruptio; et jam non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat membris, quæ vel unius fuerit coinquinatione polluta. Unde, quæso te, virgo, neque in sola tibi pudicitia blandiaris, ne in unius membri integritate confundaris, sed secundum Apostolum soli Deo conserva corporis sanctitatem. Munda ab omni in-

quinamento caput, quia crimen est, illud post christi matris sanctificationem, cujuslibet pigmenti fuco, vel pulvere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel qualibet alia terrena specie componi. Munda frontem, ut humana, non divina opera erubescat, et illam confusionem recipiat, quæ non peccatum, sed Dei gloriam parit. Munda collum, ut non aurea ex capillis portet suspensa monilia, sed illa potius ornamenta circumferat, de quibus Scriptura dicit: *Miseri cordia et veritas non deficiant a te: suspende autem illa in collo tuo* (Prov. iii). Munda oculos, dum eos ab omni concupiscentia retrahis, et ab intuitu pauperum nunquam avertis. Munda linguam a mendacio, quia, Os quod mentitur occidit animam, a detractione, a juramento, a perjurio: *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum*. Et memor esto Apostolum dicentem: *Benedicite, et nolite maledicere* (Rom. xii). Nefas est enim ut labia illa quibus Dominum confiteris, rogas, benedicis, et laudas, alicujus polluantur sorde peccati. Nescio qua conscientia ea lingua quis Dominum rogat, qua aut mentitur, aut detrahit. Labia enim sancta exaudit Deus, et ipsis annuit cito precibus, quas lingua immaculata pronuntiat. Munda aures, ut non nisi sermonibus sanctis auditum præbeant: ut nunquam obscena aut turpia, aut sæcularia verba suscipiant, aut aliquem de altero audiant derogantem, propter illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam* (Eccli. xviii). Manus nec porrectæ ad accipiendum sint, nec ad feriendum paratæ, sed ad omnia misericordiæ et pietatis opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam et spatiosam pergant viam, quæ ducit ad splendida sæculi et pretiosa convivia, sed arduum magis, et angustum gradientur iter quod tendit ad cælum. Agnosce tibi a Deo artifice non ad vitia, sed ad virtutem membra formata; et cum universos artus mundaveris ab omni sorde peccati, et toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, et cum omni fiducia palmam virginitatis exspecta. O virgo, conserva propositum tibi magno præmio destinatum: agnosce statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum eo cui desponsata videris, admittas. Christum sponsum habes, a domesticis et familiaribus ejus interroga, et strenue ac solerter inquire in quibus præcipue delectetur: qualem compositionem in te vestium diligit, cujusmodi concupiscat ornatum. Dicat tibi ejus familiarissimus Petrus, qui nec nuptis quidem corporalem permittit ornatum, sicut in Epistola sua scripsit: *Mulieres similiter subjectæ sint suis viris, ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore Dei castam conversationem vestram. Quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples* (I

Petr. II). Dicit et alius apostolus beatus Paulus : *Mulieres similiter in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes castitatem per bonam conversationem (I Tim. II)*. Sed tu forsitan dicis : Cur hæc iidem apostoli non iusserunt? Quia non necessarium iudicabant, ne talis virginibus communitio potius injuria quam emendatio videretur. Sed nec eas unquam tantæ temeritatis fore credidissent, ut nec nuptæ concessa carnalia ornamenta et terrena præsumerent. Revera ornare se et componere virgo debet : nam quomodo sponso suo placere poterit, nisi composita, et ornata processerit? Ornetur plane, sed interioribus ornamentis, et spiritaliter, non carnaliter componatur, quia Deus non corporis, sed animæ decorem in illa considerat. Ergo et tu, quæcunque animam tuam a Deo diligis, et inhabitari concupiscis, omni eam diligentia compone, et spiritalibus indumentis exorna. Nihil in ea dedecorum, nihil fœdum appareat. Resplendeat auro justitiæ, gemmis refulgeat sanctitatis, ac pretiosissimo pudicitiae margarito coruscet. Pro bysso et serico, misericordiae et pietatis tunica vestiatur, secundum quod scriptum est : *Induite ergo vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, etc. (Coloss. III)*. Huiusmodi Deus quaerit ornamentum, et animam taliter compositam concupiscit. Memento te Dei filiam dici, secundum quod ait : *Audi, filia, et vide (Psal. XLIV)*. Sed et tu ipsa, quotiescunque Dominum Patrem nominas, Dei te filiam esse testaris. Ergo si Dei filia es, vide ne quid eorum facias quæ Deo Patri incongrua sunt; sed age omnia quasi filia Dei. Originem tuam respice, genus intue, gloriam nobilitatis adverte. Agnosce te non hominibus, sed Dei divinitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te coelestis nativitas pareat, ut ingenuitas divina clarescat. Sit in te nova gravitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, et vere pudicitiae habitus, et sermo semper modestus, et suo in tempore proferendus, ut quisquis te viderit admiretur, et dicat : Quæ hæc novæ inter homines gravitatis patientia est? quæ pudoris verecundia? quæ honestatis modestia? quæ maturitas sapientiæ? Non est ista humana institutio, nec disciplina mortalis : coeleste mihi aliquid in terreno corpore redolet. Puto enim quod habitat in quibusdam hominibus Deus. Et cum te Christi famulam esse cognoverit, majore stupore teneatur, et cogitet qualis sit ille Dominus cujus talis et ancilla est. Si vis esse cum Christo, et cum Christo partem habere, Christi tibi exemplo vivendum est, qui ab omni malitia fuit extraneus. Nemo te circumveniat; nemo te fallaci sermone seducat. Non nisi sanctos, et simplices, et innocentes, et puros coelestis aula suscipit, et nullum apud Deum habet malitia locum. Ab omni nequitia et dolo mundum esse necesse est, qui cupis re-

agnare cum Christo. Nolo enim illas respicias, quæ sæculi, non Christi sunt virgines : quæ propositi sui, et professionis immemores, gaudent in delictis, in opibus delectantur. Tu autem, quæcunque Christi, non sæculi virgo es, omnem presentis vitæ gloriam fuge, ut eam, quæ in futuro promittitur, consequaris. Contentionum verba, et animositatis causas, et litium occasiones subterfuge. Nam si juxta Apostoli doctrinam (*II Tim. II*) servum Domini litigare non oportet, quanto magis Dei ancillam, cujus quo verecundior est sexus, animus debet esse modestior? Linguam a maliloquio cohibe, et ori tuo frenum legis impone; ut tunc forte loquaris, quando tacere peccatum sit, secundum id quod Apostolus dicit : *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. IV)*. Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, et auditum tuum ad laudem bonorum magis, quam ad malorum vituperationem commoda. Vide ut omnia quæcunque bene facis propter Dominum facias, sciens ejus rei tantum te a Domino recepturam esse mercedis, quantum ejus timoris et dilectionis causa perfereris. Sancta magis esse quam videri stude. In jejuniis vero magis quam in epulis delectare, illius viduæ memor quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens Domino nocte ac die. Divinæ magis lectionis convivium dilige, et spiritalibus te saturari dapibus concupisce : et illos potius quære cibos quibus anima quam corpus reficiatur. Carnis et vini species, quasi caloris fomenta et libidinis incitamenta fuge. Iracundiam vince, animositatem cohibe, et quidquid illud est quod post factum poenitentiam ingerit, velut proximi criminis abominationem declina. Satis tranquillam et quietam convenit esse mentem, et ab omni perturbatione furoris alienam, quæ Dei habitaculum esse desiderat. Cum orationem celebrare desideras, talem te exhibe, quasi quæ sis cum Domino locutura. Cum psalium dicis, ejus verba dicis agnosce : et in compunctione magis animi, quam in tinnulæ vocis dulcedine delectare. Lacrymas enim psallentis Deus magis quam vocis gratiam comprobatur. Omnium operum et cogitationum tuarum speculatorem Deum crede, et cave ne quid quod divinis oculis indignum sit aut opereris aut cogites. Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate justitia. Omne tempus in quo te non meliorem senseris, hoc te existima perdidisse. Cæptum virginitatis propositum, ad finem usque conserva, quia non inchoasse tantum, sed perfecisse virtutis est. Esto ergo omnibus vivendi forma, esto exemplum. Virginem te in omnibus exhibe. Sit et inviolabilis conversatio : ut quisquis vitam tuam audire saltem contigerit, in tantum sibi intelligat gratiam ex tua conversatione transfundi; ut dum te imitari concupiscit Dei sacrificio et ipse sit dignus.

Ecce quibus saluberrimis documentis sanctissimi et eruditissimi viri Deo dicatas ad castimoniale propositum servandum instituunt. Ecce quibus in-

signium virtutum indumentis eas exornant, ut illius sponsi, cui se dicaverunt, amplexibus dignæ fiant. Unde solerter sanctimonialibus vigilandum est, ut tantorum Patrem obedienter obtemperent monitis : ne scilicet his resultando, cum fatuis virginibus reprobentur, sed potius parendo cum prudentibus Christi thalamo admittantur. Diligenter itaque eorumdem sanctorum Patrum sententiis prælibatis, dignum et necessarium iudicavimus, per singula capita distinguere quid prælatis, quidve subditis observandum sit. Et quoniam subditarum vita orælatarum est exemplis informanda, primum quales debeant abbatissæ constitui, qualiter eis vivendum, qualiter subditas gubernandum, qualiter in monasteriis residendum, et instantè Domino tota mentis et corporis devotione serviendum; deinde quid subjectis specialiter observandum sit, ponendum censuimus.

CAPUT VII.

Tales abbatissæ regendarum animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis et exemplis ducatum præbeant sanctæ religionis : quæ non propriis voluntatibus deserviant, sed magis subditarum solertissimam curam gerant : quæ se etiam, illasque, ut pote vasa sancta, in quibus instantè incensum orationis Deo digne offerri possit, ab omni labe vitiorum custodire norint : et ita eas secum in sancto proposito pervigiles reddant, ut una ad vitam tendentes æternam, societate superiorum civium mereantur perfrui. Qua igitur auctoritate, aut quibus sanctorum Patrum documentis, sibi attribuunt licentiam foras vagandi, aut per villas residendi, aut sericas vestes induendi, aut pompis vanis inserviendi? Sed quia hoc nulla auctoritate sibi licitum facere possunt, præsertim cum a sanctis Patribus in superioribus capitulis id penitus sanctimonialibus legatur inhibendum, restat at abhinc hujuscemodi usus ab his modis omnibus, quantum Dominus posse dederit, caveatur. Quia quamvis in sæculari dignitate positæ multigenis deliciis voluptuose hujuscemodi soleant uti, in monasteriis tamen, in quibus Christi sponsæ sumptibus Dominicis communiter sunt gubernandæ, prorsus est hoc censura æquitatis inhibendum. Nosse etenim eas oportet, quia non ideo prælatæ sunt, ut se solummodo, sed potius ut se, subditasque pascant, carnaliter videlicet, et spiritaliter : nec ut præsent tantum, sed ut prosint, a Domino sunt aliis prælatæ. Ergo necesse est ut se sibi subditas in proposito sanctæ religionis solerter constringant. Et sicut alias præcedunt prioratus honore, præcedant etiam piæ conversationis exemplo; et quæ aliis facere prohibent, nullatenus perpetrent. Recte enim, ut habet beatus Gregorius, aliorum errata corrigit, qui ea quæ reprehendit minime agit. Sed quia pastoris absentia ovium solet fieri præda, necesse est ut abbatissæ in monasteriis consistent assidue, et ovium sibi subditarum vigilan-

tissimam curam gerant, ne illis absentibus præda fiant subditæ invisibilis lupi. Quales etiam esse debeant ductrices animarum, sanctus Cæsarius in epistola quam ad Oratoriam abbatissam scripsit, plenissime docet : ex qua quædam capitula ob instructionem abbatissarum excerpere, et huic capitulo annectere curavimus. Dicit enim ita : Audi ergo me, dulcissima soror, et filia. Tu quantumcunque semper in studiis spiritalibus occupari desideras, propter sorores tamen aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi summo opere est ut si temporalia quasi pro tempore agas; at semper tenacius in spiritali devotione et amore inhæreas, ut cum temporalia citius dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem, quasi ad matris sinum, recurras. Optare quippe debes ut, abjecta sollicitudine mundi, semper cogites de servitio Christi, propter illud quod dicitur : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. II)*, et cætera. In omnibus, juxta Apostolum (*Tit. II*), temetipsam præbe exemplum bonorum operum, vitæque tua velut pennatum animal ad alta semper per desiderium evolet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cum vero ad annuntiandum verbum Dei te sororibus affectaveris, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas, et quod aliis prædicas, operibus præbeas. Prior in ecclesia inveniaris, postrema ex eas. Par sis in communi cibo cum quibus pari uteris in mensa consessu. Abstinenciam, quam lingua prædicat, proximæ fauces, vel vicinus stomachus sentiat, ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant : O quam pulchre nobis abstinenciam prædicat plenus venter! Et in his omnibus cæterisque hoc tibi noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias admones gradiendum, prior ipsa gradiaris. Non sis vestibis ornatio cæteris, sed moribus : non quæ tibi vultu intuituque placuerit, non quam tibi ad oculum cognoveris, vel cujus blandiori obsequio fueris delinita, sed quam amor Christi et religiosior demonstraverit vita præponas. Oportet enim te propter quasdam cultrum nonnunquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi et baculum in manu ferre : ut per cultrum deseces vitia, per cauterium vero ad sanitatem secta reducas, per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinatam sustentas. Si quando vero cum sæcularibus ad colloquendum fueris evocata, prius arma frontem tropæo crucis, vexillo Christi pectus ingemina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur. Confabulatio vero tua semper sit mixta gravitate atque dulcedine, et tantum loquaris quantum opportunitas flagitaverit rei ac temporis. Si quid vero ab eis petium fuerit quod præstare deliberas, cum vultu hilari præsta. Si quid vero præstare non convenit, petitionem illorum saltem honestate sermonis mollifica. Nomen tuum plures noverint, beneficia tua in quantum prævalens plures sentiant, vultum rari cognoscant. Si quando autem

tibi pro necessitate monasterii seorsum fuerit colloquendum, cum duabus, vel certe cum tribus electis sororibus facito. Quia opinio bonæ famæ, sicut etiam perfectæ vitæ custodia, tibi necessaria est : et tunc primum despicienda humana detractio cum Christus in causa est. Omnis quoque actio tua semper sit propter Deum, semper de Deo cogitatio in Deum. Et exceptis vitiis, quibus non compassio, sed recitudo debetur, omnibus te cupio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus te præfectam piam. Ut videlicet juxta Paulum (*I Cor. vii*) sis sancta, corpore et spiritu, ipso sponso, et Domino tuo mentem tuam regente, et vias tuas sanctas disponente, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VIII.

Studendum summopere abbatissis est ut tot talesque in monasteriis admittant sanctimoniales, quæ et morum probitate commendentur, et ecclesiasticis possint rationabiliter sustentari stipendiis. Quæ vero adhuc carnalibus delectationibus irretiuntur, nequaquam sunt in monasteriis admittendæ, quia satius est illis, juxta Paulum apostolum (*I Cor. vii*), foris nubere, tantum in Domino, quam in monasteriis admitti, et sub imagine simulatæ sanctitatis dissolute vivere. Cum igitur hujusmodi religionis gratia monasteria expetiverint, non eis facilis tribuatur ingressus, donec prius eis hæc legantur capitula : ut his perceptis noverint quid eis in castimoniali proposito observandum, quidve vitandum sit. Quia postquam se Domino in hac militia devinxerint, nequaquam sibi licitum erit propriis uti consiliis, nec secularibus penitus implicari posse negotiis : nec frequentiam virorum, aut colloquationem familiarem absque causa inevitabili habere debent. Proinde scrutentur prius arcana cordis sui, simulque super adnotatas sanctorum Patrum sententias assidua meditatione perlegant, ne inconsulte, et minus caute vinculum continentis et virginitatis arripientes, redeant post Satan, et fiant sicut canis reversus ad vomitum.

CAPUT IX.

Providendum est his quæ ob amorem Christi castimonis se dicaverint, et in collegio sanctimonialium se admitti postulaverint, ut res suas, antequam monasterium ingrediantur, ita sapienter prudenterque deliberent atque disponant, ut ad vitam tendentes æternam, nullam earum occasione patiantur perturbationem. Proinde si aliqua sanctimonialium res suas proprias ecclesiæ ita contulerit, ut nihil ex his sibi proprium vindicare, sed tantum rebus sustentari velit ecclesiæ, huic sufficienter in congregatione stipendia largiantur necessaria. Si autem ecclesiæ eas tradiderit, et usufructuario habere voluerit, quæstor ecclesiæ eas, ut pote ecclesiæ, defendat. Quod si eas ecclesiæ conferre noverit, abbatissa, et cæteris sanctimonialibus conniventiam adhibentibus, committat eas per scriptum publice roboratum, aut propinquo, aut alio cuilibet bonæ

A fidei amico, qui eas jure fori defendat. Secundum hanc igitur constitutionis formam, sanctimoniales suas proprias res deliberent et disponant, et aut servis, aut certe aliis, quibus illis libuerit, eas ad procurandum, sibi que fideliter earum fructus administrandum, commendent, quoniam ante ingressum monasterii, cuncta, ut præmissum est, rationabiliter illis disponenda sunt, ut remota quarumlibet forensium rerum occupatione, suum liberius, et quietius possint custodire propositum. Sed et de adolescentulis, et de his quarum conversatione similitates et dissensiones plerumque pati solent monasteria, cavendum abbatissis est, ne incaute et indiscrete eas in congregatione admittant, ne forte earum admissio aliquod in posterum generet scandalum.

B

CAPUT X.

Meminisse debent quæ se castimonialis nominis professione Domino devinxerunt, in monasteriis jugiter residere, et Domino tota mentis et corporis intentione instanter deservire debere, nec solum velamentum corporis sine ornamento mentis sibi prodesse posse. Quoniam nihil prodest corpus velare, et mentis vitiorum portentis maculare. Quid enim prodest corpus velare, et animum habere venatum? Quid prodest nigris vestibus indui, et a detractioe linguam non cohibere? cum Apostolus dicat : *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio (Jac. i)*. Nunquid enim velamentum corporis celare potest cupiditatem mentis? Quia igitur oculis Dei cuncta opera filiorum Adam nuda et aperta sunt, et humilitas vestium nihil valet sine humilitate mentium, et quia non nisi corde mundo Deus videri potest; necesse est quod habitu demonstrant, opere perficiant, et humilitas, quam in corpore gestant, in mente potissimum resplendeat. Nam si, quemadmodum apud Salomonem legitur, in domo patris positæ, instanter sunt monitis paternis erudiendæ; et nexu conjugali devinctæ, juxta Apostolum, debent viris esse subditæ : quanto magis in domo Dei, quæ se religiose vivere devoverunt, divinis sunt erudiendæ disciplinis, et sponso suo Christo Domino cum omni humilitate et castitate subditæ esse? Illud namque quod in domo patris et in vinculo conjugali constitutis prorsus fuit illicitum, qua auctoritate, imo qua dementia, in monasteriis positæ sibi, nisi ob suam perniciem, facere poterunt licitum? præsertim cum beatus Hieronymus dicat, pessimæ esse consuetudinis, cum fragilis sexus, et imbecillis ætas suo arbitrio abutitur, et putat licere quod non licet. Quapropter oportet ut sibi illicita nequaquam faciant licita, sed earum voluntas Domini voluntati, imo servituti, succumbat. In monasteriis quoque positæ non otio torpeant, non detractioibus et obscenis confabulationibus incumbant : sed aut psalmodiarum modulationibus, aut manuum operationibus insistant, aut certe divinis lectionibus aurem accommodent. Frequentias et familiaritates, atque confabulationes vi-

minibus placerem, Christi servus non essem (Galat. 1) : et, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. vi)* ; et illud, *In te laudabimur tota die ; In Domino laudabitur anima mea (Psal. xliii)*. Cum facis eleemosynam, Deus solus videat, cum jejunas læta sit facies tua. Vestis nec satis munda, nec sordida. Et mox. Nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis quam necesse est, ne gloriam fugiendo quæras. Plures enim paupertatis, misericordiæ atque jejunii arbitros declinantes, hoc ipso cupiunt placere, quod placere contemnunt, et mirum in modum laudum vitatur appetit. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies suas, ut pareant hominibus jejunantes, quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, et operata facie, vix unum oculum liberant ad videndum : vestis pulla, cingulum sacceum et sordidis manibus pedibusque, venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille canitur : *Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium (Psal. lii)*. ITEM IBI. Post hæc quanquam Apostolus semper orare nos jubeat, et sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diversas orandi horas debemus habere, ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam, nemo est, qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa : nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Nulli detrahas, nec adversus filium matris tuæ ponas scandalum. Nec si hiduo jejunaveris, putes te non jejunantibus esse meliorem. Tu jejunas et irasceris : ille comedit, et fronte blanditur. Tu vexationem mentis, et ventris esuriem rixando digeris : ille moderatus alitur, et Deo gratias agit. Unde quotidie clamat Isaias : *Non tale jejunium elegit, dicit Dominus. In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestræ (Isa. lviii)*. Nec illarum tibi exempla proponas, quæ carnis curam facientes, possessionum reditus et quotidianas domus impensas supputant. Nec dicas. Illa et illa suis rebus fruitur, honoratur ab hominibus ; fratres ad eam conveniunt, et sorores : nunquid ideo virgo esse desiit ? Primum dubium est an virgo sit talis : non enim quomodo videt homo, videt Deus : homo videt in facie ; Deus autem in corde. Dehinc etiamsi corpore virgo est, an spiritu virgo sit nescio. Apostolus autem ita virginem definiit, *ut sit sancta corpore et spiritu (I Cor. vii)*. Hæc omnia, quæ digessimus, dura videbuntur ei, quæ non amat Christum. Qui autem omnem sæculi pompam pro purgamento habuerit, et vana duxerit univèrsa sub sole, ut Christum lucrifaciat, qui commortuus est Domino suo, et consurrexit, et crucifixit carnem cum vitis, et concupiscentiis, libere proclamabit : *Quis nos separabit a charitate*

Christi? An tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Et iterum : Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque excelsum, neque profundum, neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Habeto in mente quomodo in Apocalypsi in vîrginitate permanentes laudantur. Virgines, inquit Joannes, permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunque vadit (Apo. iv). Quotiescunque te vana sæculi delectaverit ambitio, quoties in mundo aliquid videris gloriosum, ad paradisum mente transgredere. Esse incipe quoc futura es, et audies a sponso tuo : *Pone me sicut umbraculum in corde tuo, sicut signaculum in brachio tuo, et opere pariter, ac mente munita, clamabis et dices : Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, et flumina non operiant illam (Cant. viii)*.

CAPUT II.

(*Ejusdem Hieronymi ad Demetriadem.*) Unum illud tibi, nata Deo, præque omnibus unum prædicam, et repetens iterumque, iterumque monebo, ut animum tuum sacræ factionis amore occupes, nec in bona terra pectoris tui sementem lolii, avenarumque suscipias, ne dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania superseminet ; sed semper loquaris : In noctibus quæsi quem diligit anima mea ; et, adhæsit post te anima mea, me suscepit dextera tua. Quando eras in sæculo, ea quæ erant sæculi diligebas : nunc autem quia sæculum reliquisti, et secundo post baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuntio tibi, diabole, et sæculo tuo, et pompæ tuæ, et operibus tuis : serva fœdus quod pepigisti, et esto consentiens, pactumque custodiens cum adversario tuo, dum es in via hujus sæculi, ne forte tradat te judici, tradarisque ministro ; et non inde ex eas, nisi solvas novissimum quadrantem, id est minimum quodque delictum : quia et pro otioso verbo redditori sumus rationem in die judicii. Hæc dicta sunt non infausto contra te vaticinio, sed pavidi, cautique monitoris officio, ea quoque in te, quæ tuta sunt, formidantis. Si spiritus, inquit, potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Vult nos loco movere hostis, et de gradu excedere : sed solidanda sunt vestigia, et dicendum : Statuit supra petram pedes meos, etc. Si in cogitationes tuas coluber ascenderit, serva cor tuum, et cum David canito : *Ab oculis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo. Claude cubiculum pectus, et crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Post cogitationum diligentissimam cautionem ; jejuniorum tibi arma sumenda sunt, et canendum cum David : Humiliavi in jejunio animam meam, et cinerem tanquam panem manducavi : et, Cum molesti essent mihi, indubar cilicio (Psal. xxxiv)*. Salvator generis humani, qui virtutum et conversationis suæ nobis reliquit exemplum, post baptismum statim assumi-

tur a spiritu, ut pugnet contra diabolum; et oppressum eum atque contritum tradidit discipulis conculcandum. Unde et Apostolus loquitur: *Deus autem conteret Satanam sub pedibus vestris velociter (Rom. xvi)*. Et tamen hostis antiquus post quadraginta dierum jejunium, per cibum molitur insidias, et dicit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant (Matth. iv)*. In Job scriptum est de dracone: *Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo illius super umbilicum ventris ejus (Job iv)*. Adversum juvenes et puellas ætatis ardore hostis noster abutitur, et inflammat rotam nativitatæ nostræ; et implet illud *Osee*: *Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum (Osee vii)*: quæ Dei misericordia et jejuniorum frigore restinguuntur. Hæc sunt ignita diaboli jacula, quæ simul et vulnerant, et inflammant. Sic quoque debes jejunare, ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis solito quid minus facias. Jejunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est: et sanctificatio atque pudicitia, sine qua nemo videbit Deum, gradus præbet ad summa scandentibus. Legamus evangelium sapientum et stultarum virginum (*Matth. xxv*), quarum aliæ cubiculum ingrediuntur sponsi, aliæ honorum operum oleum non habentes, extinctis lampadibus excluduntur. Disce quid boni habeat continentia, et quid e contrario mali saturitas. Scurrilitas atque lascivia te præsentem non habeant locum. Nunquam verbum inhonestum audias, aut si audieris, non inesceris. Perditæ mentis homines uno frequenter, levique sermone tentant claustra pudicitia. Ridere et rideri sæcularibus derelinque, gravitas tuam personam decet. Superfluum reor te monere contra avaritiam, cum Apostolus doceat avaritiam esse idolorum cultum (*Ephes. v*). Laudent et esurientium viscera, non ructantium opulenta convivium. Christum vestire in pauperibus, pascere in esurientibus, et præter psalmodiarum, et orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vespertinum, media nocte, et mane semper est exercendum, statue quot horis sacram Scripturam ediscere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem et instructionem animæ. Cumque hæc finieris spatia, et frequenter te ad figenda genua sollicitudo animæ suscitaverit; habeto lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alveolis fusa vertantur, aliarumque neta, aut in globum collige, aut texenda compone. Si tantis operum varietatibus fueris occupata, nunquam tibi dies longi erunt. Hæc observans, et te ipsam salvabis, et alias, et eris magistra sanctæ conversationis, multarumque castitatem lucrum tuum facies, Scriptura dicente: *In desideriis est omnis anima otiosi*. Ideo enim tibi cum omnibus laborandum est, ut per occasionem operis nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet servitutem. Simpliciter loquar. Quamvis omnem censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit

A pretiosius, nisi quod manibus tuis ipsa confeceris, vel in usus proprios, vel in exemplum virginum cæterarum. Bonum est igitur obedire majoribus, parere perfectis; et post regulas Scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptione sua. Matronarum maritis ac sæculo servientium tibi consortia declinentur, ne sollicitetur animus, et audias quid vel maritus uxori, vel uxor locuta sit viro. Venenatæ sunt hujusmodi confabulationes, super quarum damnatione sæcularem versum assumens Apostolus, facit ecclesiasticum: *Corrumpunt mores bonos confabulationes malæ (I Cor. xv)*. Graves feminæ tibi comites eligantur, quarum probata est conversatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Fuge lasciviam puellarum, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt. Illa sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias, quæ se nescit esse pulchram. Felix illa conscientia, et beata virginitas, in cujus corde præter amorem Christi, qui est sapientia, castitas, patientia, atque justitia, cæteræque virtutes, nullus alius versatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando suspirat, nec videre desiderat, quem cum viderit, nolit dimittere. Sanctarum virginum propositum et cælestium consimilem gloriam quarumdam non bene se agentium nomen infamat. Finem jungo principio, nec semel monuisse contentus sum. Ama Scripturas sanctas, et amabit te sapientia: dilige eam, et servabit te: honora illam, et amplexabitur te. Hæc non illa in pectore et in auribus tuis hæreant. Nihil aliud noverit lingua nisi Christum, nihil possit sonare nisi quod sanctum est.

CAPUT III.

(*Ejusdem, ex epistola ad Furiam.*) Arripe, quæso, occasionem, et fac de necessitate virtutem. Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finivit. Judæ laudantur exordia, sed finis prodicione damnatur. Meretrix illa in Evangelio baptizata, lacrymis suis et crine, quo multos ante deceperat, pedes Domini tergens salvata est. Non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos, quanto fœdior, tanto pulchrior. Vidua quæ marito placere desivit, et juxta Apostolum vere vidua est, nihil habet necessarium, nisi perseverantiam. Ardentes diaboli sagittæ jejuniorum et vigiliarum rigore restinguendæ sunt. Aut loquendum nobis est ut vestiti sumus, aut vestiendum ut loquimur. Quid aliud pollicemur, et aliud ostendimus? Lingua personat castitatem, et totum corpus profert impudicitiam. Hoc quantum ad habitum pertinet et ornatum. Cæterum vidua quæ in deliciis est (non est meum, sed Apostoli), *vivens mortua est (I Tim. v)*. Quid tibi vult hoc quod ait, *vivens mortua est*? Vivere quidem videtur ignorantibus, et non esse peccato mortua: sed Christo, quem secreta non fallunt, mortua est. Apostolus macerat corpus suum, et animæ subjicit imperio, ne quod aliis præcipit, ipse non servet: et

* Hic desunt quædam, supplenda ex epistola VII. Hieron. ad Demetriadem. *Hard.*

adolescens ferente cibus corpore, de castitate secunda est? Neque vero hæc dicens condemno cibos, quos Dominus creavit ad utendum cum gratiarum actione, sed juvenibus, et puellis incentiva assero esse voluptatum. Non Ætnæ ignes, non Vulcaniæ tellus, non Vesuvius et Olympus tantis ardoribus æstant, ut juveniles medullæ vino plene, et dapibus inflammatae. Grandis ergo virtutis est, et sollicitæ diligentiae superare quod nata sis, in carne non carnaliter vivere, tecum pugnare quotidie, et inclusum hostem Argi, ut fabulæ ferunt, centum oculis observare. Primum igitur, si stomachi firmitas patitur, donec puellares annos transeas, aquam in potu sume, quæ natura frigidissima est: aut si hoc imbecillitas prohibet, audi cum Timotheo: *Vino modico utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates* (I Tim. v). Deinde in ipsis cibus calida quæque devita. Non solum de carnibus loquor, super quibus vas electionis profert sententiam: *Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum* (Rom. xiv): sed etiam in ipsis leguminibus inflantia quæque et gravida declinanda sunt. Nihil ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. Unde et in alio loco: *Qui infirmus est, ait, olera manducet* (Rom. xiv): ardorque corporum frigidioribus epulis temperandus est. Nihil sic inflammat corpora, aut titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus ructusque convulsus. Malo apud te, filia, verecundia parumper, quam causa periclitari. Quidquid seminarium voluptatis est venenum puta. Parcus cibus et venter semper esuriens triduanis jejuniis præferatur. Et multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluvia illa optima est quæ sensim descendit in terram: subitus et nimius imber in præceps arva subvertit. Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, illico et legendum sit. De Scripturis sanctis habeto fixum versuum numerum: istud pensum Domino tuo reide. Nec ante quieti membra concedas, quam calathum pectoris tui hoc subtegmine impleveris. Post Scripturas sanctas, doctorum hominum tractatus lege eorum duntaxat, quorum fides nota est. Amorem monilium, atque gemmarum, sericarumque vestium transfer ad scientiam Scripturarum. Fac tibi amicos de inimico mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula. Juvenum fuge consortia: comatulos, comptos atque lascivos domus tuæ tecta non videant. Cantor pellatur, ut noxius. Fidicinas, et psaltrias, et istiusmodi chororum diaboli, quasi mortifera sirenarum carmina proturba ex ædibus tuis. Noli in publicum subinde procedere. Pessimæ consuetudinis est, cum fragilis sexus et imbecilla ætas suo abutitur arbitrio, et putat licere quod libet. Omnia quidem licent, sed non omnia expediunt.

CAPUT IV.

(Excerptum ex epistola Cæciliæ Cypriani, de Habitu virginum.) Nunc nobis, inquit, ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior et cura est. Flus est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis

A et honoris opus integrum et incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largitor floret ecclesiæ matris gloriosa fecunditas: quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augetur. Ad has loquimur, has adhortamur affectione potius quam potestate. Ut quæse Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes, tam carne quam mente se Deo vererint, consument opus suum magno premio destinatum: nec ornari jam aut placere cuiquam nisi Domino suo studeant, a quo et mercedem virginitatis expectant. SEQUITUR. Quod si Christum continentia sequitur, et regno Dei virginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu, et cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt, non cogitantes esse prædictum: *Qui hominibus placem, confusi sunt, quoniam Deus nihili fecit illos* (Psalm. lxxii)? et Paulum quoque gloriose et sublimiter prædicasse: *Si hominibus placere vellem, Christi servus non essem* (Galat. i)? Continentia vero et pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus et ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum Apostolum, quæ innupta est, sancta sit et corpore, et spiritu. SEQUITUR. Virgo non esse tantum, sed et intelligi debet, et credi, ut nemo cum virginem videt, dubitet an virgo sit. Parum se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potius placere si virgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora et divina se servat. Quæ virum non habent cui placere se simulent, integræ et puræ, non tantum corpore, sed etiam spiritu perseverent. Neque enim fas est virginem ad speciem formæ suæ comi, aut de carne, et de ejus pulchritudine gloriarum, cum nulla sit illi magis quam adversus carnem coluctatio, et vincendi corporis ac domandi obstinata certatio. SEQUITUR. Neminem Christianum decet, et maxime virginem non decet, claritatem ullam computare carnis et honorem, sed solum appetere sermonem Dei, bona in æternum mansura complecti. SEQUITUR. Scriptum est, et legitur, et in exemplum nostri ecclesiæ ore celebratur: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit et ipse ambulare* (I Joan. ii). Ambulandum est vestigiis paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis sectatio veritatis, et credendi præmium datur, si quod creditur et geratur. Locupletem te dicis, et divitem, sed divitiis tuis Paulus occurrit, et ad cultum atque ornatum tuum justo hæc moderandum sua voce præscribit. *Sint, inquit, mulieres cum verecundia et pudicitia componentes se, non intortis crinibus, neque auro, neque margaritis, qui veste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem* (I Tim. ii). Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit et dicit: *Sit in muliere non exterior ornamentis, aut auri, aut vestis cultus, sed cultus cordis* (I Petr. iii). Quod si illi

mulieres quoque admovent coercendas, et ad ecclesiasticam disciplinam religiosa observatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per martium, quanto id magis observare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec derivari in alterum possit mendicium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine! Locupletem te dicis et divitem: sed non omne quod potest, debet et fieri; cum scriptum sit: *Omnia licent, sed non omnia expediunt: omnia licent, sed non omnia ædificant (I Cor. vi)*. Cæterum si tu te sumptuosius comas, et per publicum notabiliter incedas, oculos in te juventutis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, sperandi fomenta succendas, ut etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, et velut gladium te, et venenum videntibus præbeas; excusari non potes, quasi mente casta sis et pudica: redarguit te cultus improbus, et impudicus ornatus: nec computari jam poteris inter puellas et virgines Christi, quæ sic vivis ut possis adamari. Ornamentorum ac vestium insignia et lenocinia formarum non nisi prostitutis et impudicis feminis congruunt. Fugiant castæ virgines et pudicæ incestarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat, hoc denotat. Sericum et purpuram indutæ, Christum induere non possunt: auro et margaritis, et monilibus adornatæ ornamenta cordis ac pectoris perdidit. Virgines certe, quibus hic sermo nunc consulit, quæ se ejusmodi artibus comperint, inter virgines se non putent debere numerari. Audite itaque virgines ut parentem, audite, quæso vos, docentem pariter ac monentem, audite utilitatibus et commodis vestris fideliter consulentem. Estote tales, quales vos Deus artifex fecit: estote tales quales vos manus patris instituit. Maneat in vobis facies incorrupta, cervix pura, forma sincera. Vince vestem, quæ virgo es, quæ Deo servis; vince aurum, quæ carnem vincis, et sæculum. Arcta et angusta est via, quæ ducit ad vitam: durus et arctus est limes, qui tendit ad gloriam. Lata et spatiosa itinera vitæ lethalis: illic illecebræ, et mortiferæ voluptates; illic diabolus blanditur ut fallat, ardidit ut noceat, illic ut occidat. Servate virgines, servate quod esse cœpistis, servate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. Quod futuri sumus, jam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto sæculo jam tenetis: per sæculum sine sæculi contagione transitis: cum castæ perseveratis et virgines, angelis Dei estis æquales. Tantum maneat et duret solida et illæsa virginitas, et ut cœpit fortiter, jugiter perseveret, nec monilium aut vestium quærat ornamenta, sed morum. Deum spectet et cælum: neque oculos ad sublimem correctos ad carnis et mundi concupiscentiam deprimat, aut ad terrena deponat, etc. *Primus homo, inquit, de terræ limo; secundus homo de cælo. Qualis ille de limo, tales et qui de limo: et qualis cælestis, tales et cælestes. Quomodo portavimus imaginem ejus*

A qui de limo est, portemus et imaginem ejus qui de cælo est (I Cor. xi). Hanc imaginem virginitas portat, portat integritas, sanctitas portat et veritas: portant discipulæ Dei memores justitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam injuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace unanimes, atque concordes. Quæ vos singula, o bonæ virgines, observare, dirigere, implere debetis, quæ Deo et Christo vacantes, ad Dominum, cui vos dicatis, et majore et meliore parte præceditis. Provectæ ætatis junioribus facite magisterium. Minores natu præbeto majoribus ministerium, comparibus incitamentum. Hortamentis vos mutuis excitate; æmulis de virtute documentis ad gloriam provocate; durate fortiter, spiritaliter pergitte, pervenite felicitate.

CAPUT V.

(De sermone sancti Cæsarii episcopi sanctimonialibus directo.) Gaudete et exultate in Domino, venerabiles filiæ, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa sæculi hujus conversatione ad portum quietis et religionis attrahere et provocare dignatus est. Cogitate jugiter unde exiistis, et ubi pervenire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras, et lucem Christi feliciter videre cœpistis. Contempistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis. Respuistis gulam, et abstinentiam elegistis. Respuistis avaritiam atque luxuriam, et castitatem vel misericordiam tenuistis. Et quamvis vobis usque ad exitum vitæ non desit pugna, tamen, Deo donante, securi sumus de vestra victoria. Sed rogo vos, venerabiles filiæ, ut quanto estis secure de præteritis, tanto sitis sollicitæ de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur, si non quotidie bonis operibus expugnentur. Audita apostolum Petrum dicentem: *Sobriæ estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam le rugiens, aliquid devorare quærens circuit (I Petr. v)*. Quamdiu in hoc corpore vivimus, die nocteque, Christo adjutore vel duce, contra diabolum repugnemus. Sunt enim aliquæ, quod pejus est, negligentes et tepidæ, quæ de solo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illis sufficiat vestem mutasse, et religionis tantum habitum suscepisse: nescientes illud propheticum: *Fili, accedens ad servitum Det, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii)*. Nec sententiam Psalmistæ considerantes: *Propter verba laborum tuorum ego custodivi vias duras (Psal. xvi)*. Et illud quod Apostolus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum calorum (Act. xiv)*. Vestes enim sæculares deponere et religiosas assumere unius horæ momento possumus; mores vero bonos jugiter retinere, vel contra malas dulcesque voluptates sæculi hujus, quamdiu vivimus, Christo adjutore, laborare debemus: quia non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. In primis ergo omnis anima, quæ religionem servare deside-

rat, gulæ concupiscentiam vincere, et ebrietatem vitare, tota fidei virtute contendat : et ita temperatum convivium, mensamque mediocrem habere studeat, ut caro illius nec nimietate abstinentiæ debilitetur, nec per deliciarum abundantiam ad luxuriam provocetur. Deinde abjecta superbia, cui Deus resistit, profundæ humilitatis jaciatur fundamentum : invidiam velut vipereum venenum detestetur ac fugiat linguam refrænet, detractionem quasi venenum respuat, verba otiosa nec ipsa proferat, nec ab aliis prolata auribus suis libenter admittat. Vestimentorum habitum nec nimis abjectum, nec notabiliter pomposum, aut periculose elegantem habere consuescat. Lectionem aut ipsa frequentius legat, aut legitis verba tota pectoris aviditate suscipiat. De divinis Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat : illam utique, de qua Dominus dicit : *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii)*. De paradisi etiam floribus, hoc est sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat. Ex ipsis pretiosas margaritas auribus suis indesinenter appendat : ex ipsis annulos, et dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat. Ibi vulnerum medicamenta, ibi castitatis aromata, ibi compunctionis holocausta requirat. Quæ vero religionem immaculato corde et puro corpore conservare desiderat, aut nunquam in publicum, aut certe non nisi pro grandi et ineffabili necessitate procedat. Nolite, quæso vos, nolite quibuscumque aut occasione dare, aut familiaritatem tribuere. Quæ vero libidinem, Christo adjuvante, desiderat vincere, familiaritatem debet refugere : et quæ indignam familiaritatem non spreverit, aut se aut alium cito perdet. Sed forte dicit aliqua, ideo familiaritatem non fugio, quia volo habere quod vincam, et adversarium meum cupio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare, vide ne te ducat captivitas ista captivam. Audi Apostolum dicentem : *Fugite fornicationem (I Cor. v)*. Contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere : contra libidinem vero, non expedit repugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitiva, si vis esse castitatis pugnatrix egregia. Sed quod dixi diligenter attendite. Quando sola aliqua libidinis stimulis incitatur, Christo adjuvante, repugnet quantum prævalet contra se, quia non habet quo possit fugere. Quando vero per alterius sodalitatem, opportunitatem voluptatis diabolus subministrat, ipsam familiaritatem, quantum prævalet, ut diximus, anima sancta refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinenciam rationabilem teneamus, quia vera est illius sanctissimi viri sententia : Prout continueris ventrem, ita et venenosos motus ejus. Humilitatem etiam veram quantum possumus conservemus. Non enim diu carnis integritas servatur, ubi animus superbiæ tumore corrumpitur, præcipue si iracundiæ flamma frequentius surgit, castitatis et virginitatis flores cito consumit. Casta enim et Deo devota anima, non solum extraneorum, sed etiam parentum

A suorum familiaritatem habere non debet. Si enim vasa, quæ ecclesiæ offeruntur, ut in sacrosanctis altaribus ponantur, sancta ab omnibus appellantur, et nefas est ut de ecclesia postmodum in domum laicam revocentur, aut usibus humanis aptentur : putas qualem dignitatem apud Deum habet anima ad ejus imaginem procreata ? Sicut ergo vasa sancta humanis usibus servitura nec possunt, nec debent de ecclesia revocari, sic religiosam quamquam non oportet, non decet, non expedit, parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quorumcumque extraneorum perniciose familiaritate constringi. Illud ante omnia admonco, ut æmulationis malum, quasi venenum vipereum fugiatis, et ita inter vos charitatis dulcedinem conservetis, ut vobis invicem per sancta colloquia medicamenta spiritalia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliquæ quæ quando se pariter jungunt, magis sibi detrahendo vel contra præpositas murmurando, vulnera faciunt, quam spiritalia medicamenta componunt. Vos vero, sanctæ ac venerabiles filiæ, si aliquam videtis pusillanimum, consolationem impendite : si superbientem, humilitatis medicamentum apponite : si iracundam, veritatis refrigerium patientiæ ministrare. Si nobiles natæ estis, magis de religionis humilitate, quam de sæculi dignitate gaudete. Tenete ergo firmiter manus in aratro, et nolite respicere retro. Memento te uxoris Loth, quæ retro respiciens versa est in statuum salis. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de virginis ore procedat. Non solum enim corpora, sed etiam corda vestra omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est : *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv)*. Et illud quod Dominus in Evangelio dixit : *De corde exeunt cogitationes malæ (Matth. xv)*. Si enim in corde nihil male cogitatur, quidquid sanctum est, ex ore profertur, quia sicut scriptum est : *Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii)*. Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut ante omnia etiam manibus possitis aliquid exercere, secundum illud quod Apostolus ait : *Qui non operatur, nec manducet (II Thes. iii)*. Meliorem quoque dei partem sancto operi dedicate : lectioni vacare consuescite. Oratio vestra ita cum silentio procedat ex corde, ut vix audiat in ore. Nam qui alta voce orare voluerit, et sibi, et alteri multum nocet, dum per suam garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et secreta suspendit. Pomposa indumenta, quæ non utilitati, sed vanitati serviunt, fastidite atque omnia contemnite. Multæ enim quod in moribus diligunt, hoc etiam in operibus suis ostendunt, præparant sibi ornamenta secularia sæculum diligentes, et voluptati servientes vel luxuriæ. Vobis vero nihil sit commune cum talibus, sed omnia ornamenta, quibus ad luxuriam caro componitur, velut inimica et contraria a vestro proposito respiciantur.

Sunt enim, quod pejus est, quæ pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare, quam lectioni divinæ justitiæ, dum volunt stragula pulchra, et picta tapetia, plumaria etiam et reliqua his similia, cum ingenti sumptu et superflua expensa, ad oculorum libidinem præparare, nescientes illud quod Dominus per Joannem Evangelistam clamat, et dicit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi est (II Joan. II).* Quid prodest virginitatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare? Vos vero, sanctæ et Deo dignæ animæ, totum spiritaliter agite. Sequimini Christum tenendo perseveranter quod voluistis ardentem. Iterum atque iterum, sanctæ et Deo dicatæ animæ, rogo, et cum omni humilitate pro conservando virginitatis præmio consilium do, ut familiaritatem incongruam a vobis vel a vestris animis totis viribus repellere laboretis. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem singularitas testis sanctissima est. Familiaritas enim cujuslibet si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, excusationes inflammat, et catervatim simul in fascem conglomerat. Nam si anima sancta secretum suum custodire voluerit, et assiduæ familiaritatis malum tota animi virtute fngerit, ipsa sancta singularitas munimen illi invictum est sanctimonix, expugnatio fortis infamiæ, exercitium continentix, evacuatio luxuriæ, pax secunda virtutum, et impugnatio inquieta bellorum, puritatis culmen et libidinis carcer, honestatis portus et ignominix naufragium, virginitatis mater et hostis immunditiæ, integritatis dignitas et fornicationis abdicatio, voluntas bonorum operum et afflictio vitiorum, refrigerium pudicitix et pœna petulantix, acquisitio triumphorum et facinorum detrimentum, requies salutis et perditionis exsilium, vita spiritus et carnis interitus. Hæc omnia mala fortiter, Deo adjuvante, repellentur, et illa quæ diximus bona feliciter acquirantur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuatur. Attendite vos, o animæ sanctæ, quia inter omnia certamina, quibus semper comes est Christiana militiæ, sola duriora sunt prælia castitatis, ubi quotidiana pugna est et rara victoria. Castitatis dura sunt prælia, sed majora sunt præmia. Castitatis palmam nemo securus accipit, cui quantum duri sunt exitus, tantum gloriosi sunt fructus. Ut ergo castitatis præmia, et virginitatis coronam feliciter, Deo remunerante, possitis accipere, periculosam familiaritatem a vobis semper excludite. Currite fideliter, ut possitis pervenire feliciter, adjuvante Domino nostro

A Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VI.

(S. Athanasii ad sponsas Christi.) * Quanta in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter Scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur, qua addiscimus peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et iisdem omnes sacramentorum benedictionibus glorientur, ista ad proprium aliquid præ cæteris habendum, de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores, purioresque hostiæ, et pro voluntatis suæ meritis a sancto Spiritu eliguntur, et per summum sacerdotem Dei offeruntur altario. Possidet ergo virginitas, et quod alii habent, et quod alii non habent, dum communem, et peculiarem obtinet gratiam, et proprio, ut ita dixerim, consecrationis privilegio gaudet. Nam et Christi sponsas virgines dicere ecclesiastica nobis permittit auctoritas, dum in sponsarum nojum quas consecrat Domino velat, ostendens eas vel maxime habituras spiritale connubium, quæ subterfugerint carnale consortium. Et digne Deo per matrimonii comparationem spiritaliter copulantur, quæ ejus dilectionis causa humana connubia spreverunt. In his quam maxime illud impletur Apostoli: *Qui autem adheret Domino, unus spiritus est (II Cor. VI).* Et quoniam multa sunt quæ bono proprio carent, nisi aliarum rerum juventur auxilio, attentius prævidendum est ne forte et virginitati aliqua sint necessaria, sine quibus nequam fructum afferre sufficiat: et tantus nihil proderit labor, dum vane prodesse creditur, quod absque rebus necessariis possidetur. Æternam vero vitam non nisi per omnem divinorum præceptorum custodiam promereri posse Scriptura testatur. Si vis, inquit, *ad vitam ingredi, serva mandata (Matth. XIX).* Vitam ergo non habet, nisi qui legis mandata servaverit; et qui vitam non habuerit, cœlestis regni non potest esse possessor. Ergo pudicitiam integritatemque servantibus, et ejus remunerationem a Dei æquitate sperantibus, ante omnia mandatorum sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis et continentix labor in irritum deducatur. Cupiens divinum implere consilium, ante omnia serva mandatum: volens virginitatis præmium consequi, vitæ amplectere merita, ut sit cujus remunerari castitas possit. Nam ut vitam præstat observatio mandatorum, ita eorum e contrario generat prævaricatio mortem. Et qui per prævaricationem in morte fuerit, virginitatis coronam sperare non poterit, neque pudicitix præmium expectare constitutus in pœna. Nolo enim putes in hoc constare justitiam ut malum non facias, cum et bonum non facere malum sit, et in utroque legis prævaricatio committatur, quoniam qui dixit: *Recede a malo,*

* Hæc parænesis multo integrior edita in appendice Codicis Regularum, pag. 9, edit. Rom. ann. 1661, opera Lucæ Holstenii.

ip̄e dixit, et fac bonum (Psal. xxxiii). Si a malo recesseris, et non feceris bonum, transgressor legis, quæ non tantum in malorum actuum abominatione, sed etiam in honorum operum perfectione completur. Nolo enim tibi in hoc blandiaris, si aliqua non feceris, cum scriptum sit: *Qui universam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (Jacob ii). Adam enim semel peccavit, et mortuus est, et tu te vivere posse existimas, illud sæpe committens, quod alium, dum semel perpetrasset, occidit? Memento Adam et Evam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. Licitum quippe est matrimonii inire consortium, nam quæ connubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt. Ejusmodi autem si jurent, si maledicant, si detrahant, si detrahentes patiantur audire, si malum pro malo reddant, si cupiditatis in alienis, aut avaritiæ in propriis crimen incurrant; si zeli aut livoris venena possideant, si contra legalia et apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur, aut cogitent; si in carne placendi studio comptæ et ornatae procedant, si alia ut assolet illicita faciant, quid proderit eis sprevisse quod licuit, et exercere quod non licet? Si vis prodesse tibi quod licite contempsisti, vide ne quid eorum quæ non licent facias. Stultum est enim timuisse quod minus est, et non timere quod majus est. Dicit enim Apostolus: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore, et spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro* (I Cor. vii). Dicat ergo mihi quæ virum non habet, et tamen quæ mundi sunt cogitat, cui placere desiderat? nonne incipiat illi nupta præponi? Quia illa cogitando quæ mundi sunt, complacet vel marito: ista vero nec marito, quem non habet, potest placere, nec Deo. Sed nec illud silentio præterire nos convenit, quod dixerit: *Innupta cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore, et spiritu*. Quæ sunt ergo Domini, dicat Apostolus: *Quæcunque sunt sancta, quæcunque sunt justa, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ: si qua virtus, si qua laus disciplinæ*. Ista sanctæ, veræ, et apostolicæ virgines diu noctuque sine ullo temporis intervallo meditantur. Sequitur *quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo*. Deo, inquam, non hominibus, *ut sit sancta corpore, et spiritu*; non dixit, *ut sit sancta membro, aut corpore tantum, sed, ut sit sancta corpore, et spiritu*. Membrum enim una corporis pars est, corpus vero omnium compago membrorum est. Cum ergo dicit *ut sit sancta corpore*, omnibus membris eam debere sanctificari testatur. Quia non proderit cæterorum sanctificatio membrorum, si inveniatur vel in uno corruptio; et jam non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat membris, quæ vel unius fuerit coinquinatio polluta. Unde, quæso te, virgo, neque in sola tibi pudicitia blandiaris, ne in unius membri integritate confundaris, sed secundum Apostolum soli Deo conserva corporis sanctitatem. Munda ab omni in-

quinamento caput, quia crimen est, illud post chris-
matis sanctificationem, cujuslibet pigmenti furo,
vel pulvere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel qua-
libet alia terrena specie componi. Munda frontem,
ut humana, non divina opera erubescat, et illam
confusionem recipiat, quæ non peccatum, sed Dei
gloriam parit. Munda collum, ut non aurea ex ca-
pillis portet suspensa monilia, sed illa potius orna-
menta circumferat, de quibus Scriptura dicit: *Mi-
sericordia et veritas non deficiant a te: suspende
autem illa in collo tuo* (Prov. iii). Munda oculos,
dum eos ab omni concupiscentia retrahis, et ab in-
tuitu pauperum nunquam avertis. Munda linguam a
mendacio, quia; Os quod mentitur occidit animam,
a detractone, a juramento, a perjurio: *Cohibe lin-
guam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dol-
um*. Et memor esto Apostolum dicentem: *Benedi-
cite, et nolite maledicere* (Rom. xii). Nefas est enim
ut labia illa quibus Dominum confiteris, rogas, be-
nedicis, et laudas, alicujus polluantur sorde peccati.
Nescio qua conscientia ea lingua quis Dominum
rogat, qua aut mentitur, aut detrahit. Labia enim
sancta exaudit Deus, et ipsis annuit cito precibus,
quas lingua immaculata pronuntiat. Munda aures, ut
non nisi sermonibus sanctis auditum præbeant: ut
nunquam obscena aut turpia, aut sæcularia verba
suscipiant, aut aliquem de altero audiant derogan-
tem, propter illud quod scriptum est: *Sepi aures
tuas spinis, et noli audire linguam nequam* (Eccli.
xviii). Manus nec porrectæ ad accipiendum sint,
nec ad feriendum paratæ, sed ad omnia misericor-
diæ et pietatis opera satis promptæ. Munda pedes,
ne latam et spatiosam pergant viam, quæ ducit ad
splendida sæculi et pretiosa convivia, sed arduum
magis, et angustum gradiantur iter quod tendit ad
cælum. Agnosce tibi a Deo artifice non ad vitia,
sed ad virtutem membra formata; et cum universos
artus mundaveris ab omni sorde peccati, et toto
fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem in-
telligas profuturam, et cum omni fiducia palmam
virginitatis expecta. O virgo, serva propositum tibi
magno præmio destinatum: agnosce statum tuum,
agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa
diceris, vide ne quid indignum eo cui desponsata
videris, admittas. Christum sponsum habes, a do-
mesticis et familiaribus ejus interruga, et strenue
ac solerter inquire in quibus præcipue delectetur:
qualem compositionem in te vestium diligit, cuius-
modi concupiscat ornatum. Dicat tibi ejus familia-
rissimus Petrus, qui nec nuptis quidem corporalem
permitted ornatum, sicut in Epistola sua scripsit:
*Mulieres similiter subjectæ sint suis viris, ut et si
qui non credunt verbo, per mulierum conversationem
sine verbo lucrifiant, considerantes in timore Dei
castam conversationem vestram. Quarum sit non ex-
trinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut in-
dumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus
est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et mo-
desti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples* (I

Petr. II). Dicit et alius apostolus beatus Paulus : *Mulieres similiter in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes castitatem per bonam conversationem (I Tim. II)*. Sed tu forsitan dicis : Cur hæc iidem apostoli non jusserunt? Quia non necessarium judicabant, ne talis virginibus communitio potius injuria quam emendatio videretur. Sed nec eas unquam tantæ temeritatis fore credidissent, ut nec nuptæ concessa carnalia ornamenta et terrena præsumerent. Recte ornare se et componere virgo debet : nam quomodo sponso suo placere poterit, nisi composita, et ornata processerit? Ornetur plane, sed interioribus ornamentis, et spiritaliter, non carnaliter componatur, quia Deus non corporis, sed animæ decorem in illa considerat. Ergo et tu, quæcunque animam tuam a Deo diligis, et inhabitari concupiscis, omni eam diligentia compone, et spiritalibus indumentis exorna. Nihil in ea dedecorum, nihil fœdum appareat. Resplendeat auro justitiæ, gemmis refulgeat sanctitatis, ac pretiosissimo pudicitiae margarito coruscet. Pro bysso et serico, misericordiae et pietatis tunica vestiatur, secundum quod scriptum est : *Induite ergo vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, etc. (Coloss. III)*. Hujusmodi Deus quærit ornamentum, et animam taliter compositam concupiscit. Memento te Dei filiam dici, secundum quod ait : *Audi, filia, et vide (Psal. XLIV)*. Sed et tu ipsa, quotiescunque Dominum Patrem nominas, Dei te filiam esse testaris. Ergo si Dei filia es, vide ne quid eorum facias quæ Deo Patri incongrua sunt; sed age omnia quasi filia Dei. Originem tuam respice, genus intueri, gloriam nobilitatis adverte. Agnosce te non hominibus, sed Dei divinitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te cœlestis nativitas pareat, ut ingenuitas divina clarescat. Sit in te nova gravitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, et vere pudicitiae habitus, et sermo semper modestus, et suo in tempore proferendus, ut quisquis te viderit admiretur, et dicat : Quæ hæc novæ inter homines gravitatis patientia est? quæ pudoris verecundia? quæ honestatis modestia? quæ maturitas sapientiæ? Non est ista humana institutio, nec disciplina mortalis : cœleste mihi aliquid in terreno corpore redolet. Puto enim quod habitat in quibusdam hominibus Deus. Et cum te Christi famulam esse cognoverit, majore stupore teneatur, et cogitet qualis sit ille Dominus cujus talis et ancilla est. Si vis esse cum Christo, et cum Christo partem habere, Christi tibi exemplo vivendum est, qui ab omni malitia fuit extraneus. Nemo te circumveniat; nemo te fallaci sermone seducat. Non nisi sanctos, et simplices, et innocentes, et puros cœlestis aula suscipit, et nullum apud Deum habet malitia locum. Ab omni nequitia et dolo mundum esse necesse est, qui cupis re-

agnare cum Christo. Nolo enim illas respicias, quæ sæculi, non Christi sunt virgines : quæ propositi sui, et professionis immemores, gaudent in deliciis, in opibus delectantur. Tu autem, quæcunque Christi, non sæculi virgo es, omnem presentis vitæ gloriam fuge, ut eam, quæ in futuro promittitur, consequaris. Contentionum verba, et animositatis causas, et litium occasiones subterfuge. Nam si juxta Apostoli doctrinam (*II Tim. II*) servum Domini litigare non oportet, quanto magis Dei ancillam, cujus quo verecundior est sexus, animus debet esse modestior? Linguam a maliloquio cohibe, et ori tuo frenum legis impone; ut tunc forte loquaris, quando tacere peccatum sit, secundum id quod Apostolus dicit : *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. IV)*. Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, et auditum tuum ad laudem bonorum magis, quam ad malorum vituperationem commoda. Vide ut omnia quæcunque bene facis propter Dominum facias, sciens ejus rei tantum te a Domino recepturam esse mercedis, quantum ejus timoris et dilectionis causa perfereris. Sancta magis esse quam videri stude. In jejuniis vero magis quam in epulis delectare, illius viduæ memor quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens Domino nocte ac die. Divinæ magis lectionis convivium dilige, et spiritalibus te saturari dapibus concupisce : et illos potius quære cibos quibus anima quam corpus reficiatur. Carnis et vini species, quasi caloris fomenta et libidinis incitamenta fuge. Iracundiam vince, animositatem cohibe, et quidquid illud est quod post factum pœnitentiam ingerit, velut proximi criminis abominationem declina. Satis tranquillam et quietam convenit esse mentem, et ab omni perturbatione furoris alienam, quæ Dei habitaculum esse desiderat. Cum orationem celebrare desideras, talem te exhibe, quasi quæ sis cum Domino locutura. Cum psalmum dicis, cujus verba dicis agnosce : et in compunctione magis animi, quam in tinnulæ vocis dulcedine delectare. Lacrymas enim psallentis Deus magis quam vocis gratiam comprobatur. Omnium operum et cogitationum tuarum speculatorem Deum crede, et cave ne quid quod divinis oculis indignum sit aut opereris aut cogites. Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate justitia. Orne tempus in quo te non meliorem senseris, hoc te existima perdidisse. Cœptum virgininitatis propositum, ad finem usque conserva, quia non inchoasse tantum, sed perfecisse virtutis est. Esto ergo omnibus vivendi forma, esto exemplum. Virginem te in omnibus exhibe. Sit et inviolabilis conversatio : ut quisquis vitam tuam audire saltem contigerit, in tantum sibi intelligat gratiam ex tua conversatione transfundi, ut dum te imitari concupiscit Dei sacrificio et ipse sit dignus.

Ecce quibus saluberrimis documentis sanctissimi et eruditissimi viri Deo dicatas ad castimonialia propositum servandum instituunt. Ecce quibus in-

signium virtutum indumentis eas exornant, ut illius sponsi, cui se dicaverunt, amplexibus dignæ fiant. Unde solerter sanctimonialibus vigilandum est, ut tantorum Patrem obedienter obtemperent monitis : ne scilicet his resultando, cum fatuis virginibus reproberentur, sed potius parendo cum prudentibus Christi thalamo admittantur. Diligenter itaque eorumdem sanctorum Patrum sententiis prælibatis, dignum et necessarium iudicavimus, per singula capita distinguere quid prælatis, quidve subditis observandum sit. Et quoniam subditarum vita prælatarum est exemplis informanda, primum quales debeant abbatissæ constitui, qualiter eis vivendum, qualiter subditas gubernandum, qualiter in monasteriis residendum, et instanter Domino tota mentis et corporis devotione serviendum; dein quid subjectis specialiter observandum sit, ponendum censuimus.

CAPUT VII.

Tales abbatissæ regendarum animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis et exemplis ducatum præbeant sanctæ religionis : quæ non propriis voluntatibus deserviant, sed magis subditarum solertissimam curam gerant : quæ se etiam, illasque, ut pote vasa sancta, in quibus instanter incensum orationis Deo digne offerri possit, ab omni labe vitiorum custodire norint : et ita eas secum in sancto proposito pervigiles reddant, ut una ad vitam tendentes æternam, societate superiorum civium mereantur perfrui. Qua igitur auctoritate, aut quibus sanctorum Patrum documentis, sibi attribuunt licentiam foras vagandi, aut per villas residendi, aut sericas vestes induendi, aut pompis vanis inserviendi? Sed quia hoc nulla auctoritate sibi licitum facere possunt, præsertim cum a sanctis Patribus in superioribus capitulis id penitus sanctimonialibus legatur inhibendum, restat at abhinc hujuscemodi usus ab his modis omnibus, quantum Dominus posse dederit, caveatur. Quia quamvis in sæculari dignitate positæ multigenis deliciis voluptuose hujuscemodi soleant uti, in monasteriis tamen, in quibus Christi sponsæ sumptibus Dominicis communiter sunt gubernandæ, prorsus est hoc censura æquitatis inhibendum. Nosse etenim eas oportet, quia non ideo prælatæ sunt, ut se solummodo, sed potius ut se, subditasque pascant, carnaliter videlicet, et spiritaliter : nec ut præsent tantum, sed ut prosint, a Domino sunt aliis prælatæ. Ergo necesse est ut se sibi que subditas in proposito sanctæ religionis solerter constringant. Et sicut alias præcedunt prioratus honore, præcedant etiam piæ conversationis exemplo; et quæ aliis facere prohibent, nullatenus perpetrent. Recte enim, ut habet beatus Gregorius, aliorum errata corrigit, qui ea quæ reprehendit minime agit. Sed quia pastoris absentia ovium solet fieri præda, necesse est ut abbatissæ in monasteriis consistent assidue, et ovium sibi subditarum vigilan-

tissimam curam gerant, ne illis absentibus præda fiant subditæ invisibilis lupi. Quales etiam esse debeant ductrices animarum, sanctus Cæsarius in epistola quam ad Oratoriam abbatissam scripsit, plenissime docet : ex qua quædam capitula ob instructionem abbatissarum excerptæ, et huic capitulo annectere curavimus. Dicit enim ita : Audi ergo me, dulcissima soror, et filia. Tu quantumcunque semper in studiis spiritalibus occupari desideras, propter sorores tamen aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi sumopere est ut si temporalia quasi pro tempore agas; at semper tenacius in spiritali devotione et amore inhæreas, ut cum temporalia citius dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem, quasi ad matris sinum, recurras. Optare quippe debes ut, abjecta sollicitudine mundi, semper cogites de servitio Christi, propter illud quod dicitur : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. ii)*, et cætera. In omnibus, juxta Apostolum (*Ti. ii*), temetipsam præbe exemplum bonorum operum, vitæque tua velut pennatum animal ad alta semper per desiderium evolet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cum vero ad annuntiandum verbum Dei te sororibus affectaveris, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas, et quod aliis prædicas, operibus præbeas. Prior in ecclesia inveniariis, postrema exeat. Par sis in communi cibo cum quibus pari uteris in mensa consessu. Ab continentiam, quam lingua prædicat, proxima fauces, vel vicinus stomachus sentiat, ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant : O quam pulchre nobis ab continentiam prædicat plenus venter! Et in his omnibus cæterisque hoc tibi noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias admones gradiendum, prior ipsa gradiaris. Non sis vestibus ornatio cæteris, sed moribus : non quæ tibi vultu intuituque placuerit, non quam tibi ad oculum cognoveris, vel cujus blandiori obsequio fueris delinita, sed quam amor Christi et religiosior demonstraverit vita præponas. Oportet enim te propter quasdam cultrum nonnunquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi et baculum in manu ferre : ut per cultrum deseces vitia, per cauterium vero ad sanitatem secta reducas, per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinatum sustentas. Si quando vero cum sæcularibus ad colloquendum fueris evocata, prius arma frontem tropæo crucis, vexillo Christi pectus ingemina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur. Confabulatio vero tua semper sit mixta gravitate atque dulcedine, et tantum loquaris quantum opportunitas flagitaverit rei ac temporis. Si quid vero ab eis petatum fuerit quod præstare de liberis, cum vultu hilari præsta. Si quid vero præstare non convenit, petitionem illorum saltem honestate sermonis mollifica. Nomen tuum plures noverint, beneficia tua in quantum prævalere plures sentiant, vultum rari cognoscant. Si quando autem

tibi pro necessitate monasterii seorsum fuerit colloquendum, cum duabus, vel certe cum tribus electis sororibus facito. Quia opinio lonæ famæ, sicut etiam perfectæ vitæ custodia, tibi necessaria est : et tunc primum despicienda humana detractio cum Christus in causa est. Omnis quoque actio tua semper sit propter Deum, semper de Deo cogitatio in Deum. Et exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus te cupio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus te præfectam piam. Ut videlicet juxta Paulum (*I Cor. vii*) sis sancta, corpore et spiritu, ipso sponso, et Domino tuo mentem tuam regente, et vias tuas sanctas disponente, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VIII.

Studendum summopere abbatisis est ut tot talesque in monasteriis admittant sanctimoniales, quæ et morum probitate commendentur, et ecclesiasticis possint rationabiliter sustentari stipendiis. Quæ vero adhuc carnalibus delectationibus irretiuntur, nequaquam sunt in monasteriis admittendæ, quia satius est illis, juxta Paulum apostolum (*I Cor. vii*), foris nubere, tantum in Domino, quam in monasteriis admitti, et sub imagine simulatæ sanctitatis dissolute vivere. Cum igitur hujusmodi religionis gratia monasteria expetiverint, non eis facilis tribuatur ingressus, donec prius eis hæc legantur capitula : ut his perlectis noverint quid eis in castimoniali proposito observandum, quidve vitandum sit. Quia postquam se Domino in hac militia devinxerint, nequaquam sibi licitum erit propriis uti consiliis, nec secularibus penitus implicari posse negotiis : nec frequentiam virorum, aut colloquutionem familiarem absque causa inevitabili habere debent. Proinde scrutentur prius arcana cordis sui, simulque super adnotatas sanctorum Patrum sententias assidua meditatione perlegant, ne inconsulte, et minus caute vinculum continentis et virginitatis arripientes, redeant post Satan, et fiant sicut canis reversus ad vomitum.

CAPUT IX.

Providendum est his quæ ob amorem Christi castimoniam se dicaverint, et in collegio sanctimonialium se admitti postulerint, ut res suas, antequam monasterium ingrediantur, ita sapienter prudenterque deliberent atque disponant, ut ad vitam tendentes æternam, nullam earum occasione patiantur perturbationem. Proinde si aliqua sanctimonialium res suas proprias ecclesie ita contulerit, ut nihil ex his sibi proprium vindicare, sed tantum rebus sustentari velit ecclesie, huic sufficienter in congregatione stipendia largiantur necessaria. Si autem ecclesie eas tradiderit, et usufructuario habere voluerit, quæstor ecclesie eas, ut pote ecclesie, defendat. Quod si eas ecclesie conferre noverit, abbatissa, et cæteris sanctimonialibus conviventibus, committat eas per scriptum publice roboratum, aut propinquo, aut alio cuilibet bonæ

A fidei amico, qui eas jure fori defendat. Secundum hanc igitur constitutionis formam, sanctimoniales suas proprias res deliberent et disponant, et aut servis, aut certe aliis, quibus illis libuerit, eas ad procurandum, sibi que fideliter earum fructus administrandum, commendent, quoniam ante ingressum monasterii, cuncta, ut præmissa est, rationabiliter illis disponenda sunt, ut remota quarumlibet forensium rerum occupatione, suum liberius, et quietius possint custodire propositum. Sed et de adolescentulis, et de his quarum conversatione similitates et dissensiones plerumque pati solent monasteria, cavendum abbatisis est, ne incaute et indiscrete eas in congregatione admittant, ne forte earum admissio aliquod in posterum generet scandalum.

B

CAPUT X.

Memnisse debent quæ se castimonialis nominis professione Domino devinxerunt, in monasteriis jugiter residere, et Domino tota mentis et corporis intentione instanter deservire debere, nec solum velamentum corporis sine ornameto mentis sibi prodesse posse. Quoniam nihil prodest corpus velare, et mentis vitiorum portentis maculare. Quid enim prodest corpus velare, et animum habere venenatum? Quid prodest nigris vestibus indui, et a detractioe linguam non cohibere? cum Apostolus dicat : *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio* (*Jac. i*). Nunquid enim velamentum corporis celare potest cupiditatem mentis? Quia igitur oculis Dei cuncta opera filiorum Adam nuda et aperta sunt, et humilitas vestium nihil valet sine humilitate mentium, et quia non nisi corde mundo Deus videri potest; necesse est quod habitu demonstrant, opere perficiant, et humilitas, quam in corpore gestant, in mente potissimum resplendeat. Nam si, quemadmodum apud Salomonem legitur, in domo patris positæ, instanter sunt monitis paternis erudiendæ; et nexu conjugali devinctæ, juxta Apostolum, debent viris esse subditæ : quanto magis in domo Dei, quæ se religiose vivere devoverunt, divinis sunt erudiendæ disciplinis, et sponso suo Christo Domino cum omni humilitate et castitate subditæ esse? Illud namque quod in domo patris et in vinculo conjugali constitutis prorsus fuit illicitum, qua auctoritate, imo qua dementia, in monasteriis positæ sibi, nisi ob suam perniciem, facere poterunt licitum? præsertim cum beatus Hieronymus dicat, pessimæ esse consuetudinis, cum fragilis sexus, et imbecillis ætas suo arbitrio abutitur, et putat licere quod non licet. Quapropter oportet ut sibi illicita nequaquam faciant licita, sed earum voluntas Domini voluntati, imo servituti, succumbat. In monasteriis quoque positæ non otio torpeant, non detractationibus et obscenis confabulationibus incumbant : sed aut psalmodiarum modulationibus, aut manuum operationibus insistant, aut certe divinis lectionibus aurem accommodent. Frequentias et familiaritates, atque confabulationes vi-

rorum, sicut a sanctis Patribus inhibetur, modis omnibus caveant. Omnes in dormitorio dormiant, singulæ scilicet in singulis lectis. In refectorio quotidie pariter reficiantur, nisi quam infirmitas, aut ætatis imbecillitas id facere prohibuerit. Omnes sibi charitatis officio vicissim serviant. Illis namque in refectorio comedentibus, et religiose silentium tenentibus, continuatim legatur lectio et intensissime ab his audiatur. Ad collationem quotidie veniant, et hanc institutionem, sive aliarum divinarum Scripturarum lectiones perlegant, et de animæ suæ salute pertractent. Ubi etiam delinquentes juxta modum delicti corripiantur. Horas canonicas cum omni devotione custodiant, et his divinum officium honeste expleant. Honorem sibi invicem humiliter deferant. Miores natu eas quæ provectæ sunt ætatis obsequio sanctitatis venerentur. Provectæ quoque annis juniores dictis et exemplis ad bene vivendum informant. Nobiles genere nequaquam ignobilioribus se præferant, scientes quia personarum acceptor non est Deus. Neque enim quæ castitate et cæterorum honorum operum prærogativis, aut scientiæ doctrinis polent, se cæteris præferant: sed potius de muneribus sibi divinitus collatis Deo gratias agentes, cæterarum imbecillitatibus charitatis officio humiliter condescendant, semper illud Apostoli perpendentes, quo dicitur: *Qui se putat stare, videat ne cadat (I Cor. x)*. Et illud Hieronymi: *Timendum, inquit, et cavendum est, ne veterem gloriam, et solidam firmitatem unius horæ procella subvertat.*

CAPUT XI.

Summa intensione abbatissis satagendum est ut monasteria puellarum ita undique firmissimis circumdant munitioibus, ut nulli intrandi, aut exeundi, nisi per portam pateat aditus: quatenus nec viri quiddam quod non decet in earum claustris agendi, nec sanctimoniales foras vagandi habeant facultatem. Habeant itaque interius sanctimoniales refectoria, cellaria, dormitoria, et cæteras suis usibus habitationes necessarias præparatas, uti quæ Domino devoverant, postposita omni excusatione, inviolabiliter custodire valeant.

CAPUT XII

Usus reprehensibilem et emendatione dignum in nonnullis monasteriis puellaribus esse comperimus, eo quod sanctimoniales stipendia ecclesiastica non æqualiter accipiant, cum utique hoc ita fieri debere nusquam sancitum possit reperiri. Sed quia hoc nulla auctoritate fulcitur, sed magis avaritiæ causa aut personarum acceptione constat esse insolitum, necesse est ut æquitatis censura ab eisdem locis in quibus sit prorsus abdicetur. Dignum namque justumque est coram Deo et hominibus, ut omnes quæ ob amorem Christi in castimoniali proposito, in una videlicet societate, se vivere proposuerunt, seclusa causa avaritiæ et personarum acceptione cibum et potum æqualiter accipiant.

CAPUT XIII.

Quia perspicue compertum est, nonnullas abba-

tissas negligenter et tepide subditis stipendia necessaria conferre, opportunissime, imo rationabiliter statutum est, ut in omnibus monasteriis puellaribus, in quibus canonicè vivitur, singulæ sanctimoniales per dies singulos tres libras panis accipiant, et in his regionibus, quæ viniferæ sunt, tres libras vini, si sterilitas temporis non impederit; si autem plene eadem regio vini ferax non fuerit, duas libras vini, et duas cervisiæ: et si minime vini ferax fuerit, tres libras cervisiæ, et si facultas permiserit, libram vini. In locis vero minoribus, accipiant duas libras vini; et si eadem regio, ut præmissum est, vini ferax non fuerit, duas libras cervisiæ, et si facultas suppetit, libram vini. Licet enim in nonnullis provinciis copia desit vini, abundat tamen sancta Dei Ecclesia, Domino attribuente, aliarum rerum copiis, e quibus industria prælatarum ex aliis provinciis vinum adipisci, sibi quæ subditis juxta facultatem pocula conferre possunt. In locis igitur ubi permodicæ sunt res Ecclesiæ, aut forte quorundam abstractu valde attenuatæ, tot talesque admittantur quibus saltem præmissa minor mensura potus sine difficultate dari possit. In his itaque locis, ubi forte nonnullæ prælatæ, piarum prælatarum imitantes exemplum, magis subditis dare solitæ sunt, nullatenus bonum quod faciunt omitant. Sed et si cui ob æternam retributionem magis subditis supererogare libuerit, hilariter quod poterit tribuat; sin autem, nullatenus mensuram prædictam eis subtrahat. Diebus vero festis, et sicut moris est Ecclesiæ, prout melius possunt, sanctimonialibus stipendia admittant. In pulmentis namque eis dandis nihilominus solertissime vigilare debet abbatissarum industria, ut juxta possibilitatem eis carnes, pisces, legumina, et olera, ligna, et cætera necessaria attribuant, ut his adminiculatæ promptiores in Dei consistant servitio. Nam et talla eis debent constituere loca, in quibus aptissime nutriant pecora, et horti olerum possint fieri, unde pulmenta habeant, exceptis his quæ de villis ecclesiæ et de eleemosynarum oblationibus accipiant. Caveant siquidem ne propter earum incuriam et insolentiam aliquam in monasteriis patiantur inopiam, ut nec sibi in peccatum, nec sanctimonialibus proveniat in murmurationis lapsus. Sint quoque eis in refectorio convivæ, quatenus sanctimonialibus alimenta uberius administrentur, et quæ forte minus habentur, æquiori animo communiter tolerantur. Quoniam si earum societatem curamque parvipendentes, lautiores sibi cibos privatim domi præparaverint, excepta causa infirmitatis aut hospitum, procul dubio in detractationis aut murmurationis noxam sibi subditas corrumpere compellent. Dent etiam eis annis singulis lanam et linum, e quibus sibi conficiant necessaria indumenta, exceptis infirmis et debilibus, quæ propter corporis incommoditatem hæc sibi conficere nequeunt, et his quæ nihil proprium habere velint, quibus misericorditer studeant necessaria quæque præbere. Eleemosynarum vero oblationes æqualiter accipiant.

CAPUT XIV.

Sicut ea quæ superius præmissa sunt abbatissis ob necessitates corporum impendenda sunt sanctimonialibus, ita necesse est ut in agro mentium sibi subditarum studeant plantare documenta virtutum, sequæ in omnibus illis, vita, moribus, actu, habitu, ipso etiam ingressu irreprehensibiliter vivendo imitabiles exhibeant, ne per earum exempla perversitatum in lapsum occurrant voraginum. Doceant ergo eas qualiter vident superbiam, quæ radix est omnium malorum, avaritiam, invidiam, odium, detractionem, susurrationem, murmurationem, scurrilitates, bilinguitates, dissensiones, simulationes, vanas verborum confabulationes, et cætera his similia, quæ suos sectatores ad interitum pertrahunt. Curiositates etiam nihilominus vident, quibus femineus sexus potissimum implicatur. Defleant propria, aliena curiose non interrogent, attendentes illud Hieronymi: Sufficit, inquit, unicuique sua plangere, non aliena carpere. Instruant etiam eas ad sectandas honorum operum virtutes, videlicet charitatem, humilitatem, patientiam, castitatem, continentiam, sobrietatem, benignitatem, obedientiam, mansuetudinem, et cæteras virtutes quibus animus Christianus ad æternam patriam tendens jugiter famulari debet. Provideant etiam ut otio vacare non possint, sed potius aut orationi, aut lectioni, aut manuum operationi insistant, aut certe divinis lectionibus aurem accommodent, quatenus sibi subditis hanc geminam passionem tribuentes, quæ cavenda sunt vitare, quæve facienda sectari eas docentes, non de infideli, et negligentis administratione condemnari, sed potius de fidei a Domino mereantur feliciter remunerari. Meminisse itaque et ante oculos ponere eas oportet, quod de sibi commissis Domino procul dubio reddituræ sunt rationes.

CAPUT XV.

Oportet ut, remoto totius excusationis obstaculo, expedite atque honeste sanctimoniales Dei exsequantur ministerium, sitque earum vigilantissima cura ut ad horas canonicas, mox ut signum datum fuerit, impigre occurrant, ecclesiamque cum Dei timore et reverentia ingredientiæ, divinæ potentis famulatu religiosisime inserviant. Illudque semper caveant ut in domo Dei nihil inhonestatis corde, aut lingua, vel opere perpetrent, sed potius aut orent, aut legant, aut audiant. Si vero fuerit aliqua, exceptis his quæ aut quadam incommoditate corporis, aut obedientia sibi injuncta detinentur, quæ præfatas horas canonicas frequentare, diligenterque custodire, et in his, ut dignum est, cæleste neglexerit officium persolvere, digna invectione corripatur. Custodes namque ecclesiæ harum horarum spatia bene norint, ut scilicet signa certis temporibus pulsent, quibus etiam sit studii ut nihil de sibi commissis rebus ecclesiæ pereat.

CAPUT XVI.

Ad imploranda divinæ pietatis solatia, hæc Domini verba potentium animum informant: *Petite*, inquit,

A et dabitur vobis; quærite, et inveniatis; pulsate et aperietur vobis (Matth. vii). Sed si nobis pulsantibus aperiri gestimus, oportet ut Domino ad nos venienti, et ostium mentium nostrarum pulsanti, aditum dignum pandamus, ut impleatur illud: *Si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, et cænabo cum illo, et ipse mecum (Apoc. iii).* Quia ergo constat assiduitate orationum remissionem adipisci posse peccatorum, si tamen labia cordi non discrepaverint, studeant sanctimoniales mentem noxiis cogitationibus mundare, et Deum jugiter orando placare: scientes quia tunc mens bene Deum quando contemplatur, quando nullis terrenarum rerum curis, aut vitiorum illecebris implicatur. Quoniam, ut ait Isidorus, necesse est, ut cum ad impetranda muneribus suffragia assistitur, munda simplexque acies cordis ad Dominum dirigatur: quatenus illuc dirigatur deprecantis oratio, quo Propheta suam dirigi optabat dicens: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, Domine (Psal. cxl).* Oratio namque, ut ait beatus Gregorius, cordis debet esse, non labiorum, quia nequaquam Deus verba deprecantis intendit, sed orantis cor aspicit.

CAPUT XVII.

Vespertinis officiis devotissimo obsequio celebratis, et collatione divinarum Scripturarum solemniter habita, dato signo ad completorium celebrandum, sanctimoniales pariter devotissime occurrant. Quo expleto, non ad epulandum et bibendum, et supervacuis loquelis instandum se convertant, sed his postpositis honeste dormitorium petant. Caveatur etiam ab illis ut nihil inhonestum aut indecens in dormitorio geratur, nec aliquam inquietare præsumat, nec ad verba inutilia et otiosa prorumpere cogat. Si qua vero id fecerit, severissima invectione corripatur. Lucerna quoque noctis tempore in eodem dormitorio jugiter ardeat.

CAPUT XVIII.

Studendum vigilanter abbatissis est ut subditarum vitia nullatenus dissimulent, sed mox ut oriri cœperint, ea radicitus evellant, ne per earum scilicet desidiam atque incuriam animæ illarum laqueis irretiantur diaboli. Quanto enim idem sexus fragilior esse dignoscitur, tanto necesse est majorem erga eum custodiam adhiberi. Modus vero correctionis circa delinquentes sanctimoniales, omissis his quarum latera, juxta Salomonem (*Eccli. xxx*), ne indurescant, virgis tundenda sunt, iste obnixæ ab abbatissis teneatur. Si aliqua in congregatione sanctimonialium horas canonicas frequentare neglexerit, et opus Dei negligenter executum fuerit, ad collationem venire distulerit, obedientiam sibi injunctam agere recusaverit, in discendis honorum operum instrumentis juxta vires operam non dederit, in dormitorio aliquid indecens aut inhonestum verbis aut actibus perpetraverit, alibi quam in dormitorio absque causa inevitabili dormire præsumperit, sororibus charitatis officio servire neglexerit; iræ, detractioni, susurrationi, scurrilitati, bi-

linguitati, verbositati, dissensionis, simulationi, curiositati vanisque verborum confabulationibus inservierit; discordiam inter sorores seminaverit, huic institutioni contumax, aut superba, aut murmurans, seu in aliquo contraria exstiterit, et cætera hujusmodi agere tentaverit: primo, secundum Domini præceptum, non solum semel, et secundo, ac tertio, quin etiam crebrius admonetur, et si his admonitionibus non paruerit, publica objurgatione corripiatur. Quod si et huic renisa fuerit, cæteris alimentis sibi interdictis, pane tantum usque ad dignam pœnitentiæ satisfactionem utatur et aqua. Si vero nec sic se correxerit, separetur a mensa, et a cæterarum sanctimonialium in choro psallentium societate, et seorsum in loco hujuscemodi negligentibus ab abbatissis constituto stare cogatur, ut statim rubore sequestrationis emendetur. Si autem his modis admonita atque castigata, incorrigibilis adhuc exstiterit, congrue, si tamen ætas permiserit, verberum adhibeatur castigatio. Verum si talis fuerit, quam aut ætas, aut qualitas personæ verberari non siverit, hæc et publica objurgatione, et jejuniorum continuatione, et sequestrationis rubore tandiu corripiatur, donec digna pœnitentiæ satisfactione veniam consequi posse videatur. Si igitur ea quæ flagellatur, et ea quam flagellari aut ætas, aut qualitas personæ prohibet, incorrigibiles apparuerint; sit locus intra claustra quo ad tempus retrudantur, et secundum modum culpæ castigentur. Quod si etiam aliqua in tantam insaniam devenerit, quæ post tot saluberrimas admonitiones et castigationes necdum se correxerit, deprecetur pro ea communi voto ab omni congregatione, ut ab illo, cui nihil est impossibile, sanetur. Postremo, si his omnibus exhibitis inemendabilis atque incorrigibilis apparuerit, quia nullatenus huic sæculum repetere fas est, advocetur, si necesse est, episcopus, et illius sapientissimo ac discretissimo iudicio, ita ejusdem vitæ, quæ se tot vitiis sæclanlo, et in pertinacia permanendo, a collegio sanctimonialium quodammodo se crevit, intra septa monasterii moderetur, quatenus et pœnitentiam sibi ab eo injunctam salubriter gerat, et cæteris nullius contagionis morbum inferre valeat. Quæ autem criminale peccatum commiserit, huic nullatenus differenda est correptionis utilitas, quin aut sponte peccati sui facinus pœnitendo abluat, aut si id agere renuerit, ab episcopo, ut præmissum est, juxta modum taxatam sententiam excommunicationis, et modum pœnitentiæ excipiat. In castigandis namque atque corrigendis delinquentibus, opem ferre non desistant abbatissis cæteræ sanctimoniales.

CAPUT XIX.

Scripturarum sanctarum doctrinis demonstratur, quod subditarum vita prælatarum sit exemplis informanda. Et quia sanctimoniales, secundum Patrum documenta, virorum debent vitare familiaritates et sermocinationes, decet ut abbatissæ, sicut in cæteris, ita quoque et in virorum confabulatio-

nibus bonum sibi subditis exemplum præbeant. Si quando autem eis sermocinandi necessitas incubuerit, juxta supra notatam sententiam beati Cæsarii, adhibitis secum sanctimonialibus quas et ætas, et morum probitas, et vitæ innocentia commendant, id faciant, et quod deliberandum est, prudenter deliberent; et quod disponendum, utiliter disponant: quia si earum consilio et præsentia usæ fuerint, et morsum detractionis vitabunt, et exemplum sibi subditis salubrius præbebunt. Licet enim hujuscemodi sanctimoniales talium negotiorum experientiam non habeant, earum tamen præsentia capaces boni consilii castique factæ sunt.

CAPUT XX.

Quia virorum frequentias sanctimoniales, juxta superiorum Patrum sententias, penitus vitare debeant, satis liquido patet: restat ut imminente inevitabili necessitate, qualiter id facere debeant, demonstretur. Decet porro ut abbatissæ tres aut quatuor sanctimoniales vitæ probabilis constituent, coram quibus cæteræ sanctimoniales, aut cum propriis equis, aut eum propriis servis res sibi necessarias deferentibus, tempore competenti, in loco videlicet ad hoc negotium constituto loquantur, et id quod delatum fuerit recipiant. Ut videlicet hujuscemodi confabulatio nullam possit in quoquam sinistræ opinionis afferre suspicionem. Sed et tempore novarum frugum, coram memoratis sanctimonialibus, quidquid eis recipiendum aut recondendum est, recipiant, et reconcant. Similiter quoque, quando eis in propriis mansiunculis aliquid operis agendum est, quod non sine virorum labore perfici potest, hæc sanctimoniales coram sint, ut nullus in his negotiis possit oriri detrahendi aut peccandi locus. Sed et hoc abbatissæ, non solum præpositarum suarum cura, et memoratarum sanctimonialium instantissima procuracione, verum etiam suo studio, imo sæpissima investigatione, scrutari atque solerter inquirere debent, ne quid inhonestatis in mansiunculis sanctimonialium aut in earum claustris quispiam quolibet modo perpetrare, aut ab aliqua alienius familiaritatis occasione suscipi, aut clanculo abscondi possit. Tanta igitur sanctimonialibus in confabulando cum viris pudicitie fiducia inesse debet, ut aliis aspicientibus minime erubescant. Ut enim beatus Hieronymus dicit (*in epist. ad Furiam*): Speculum mentis est facies, et taciti oculi cordis fatentur arcana. Unde ait et quidam: Frons hominis propriæ mentis deprimi amictum: qualis vultus erit, talia corda gerit. Si qua vero inventa fuerit his confabulationibus defecta, ita juxta superiorem modum corripiatur, ut et ipsa emendetur, et cæteræ timorem habentes nihil tale agere pertentent.

CAPUT XXI.

Quia licitum est Deo dicatis canonicè viventibus vernulas secum famulandi gratia in monasterio habere, cavendum est illis ut in eis animæ potius salutem quam commodum terrenum quærant. Soleant enim hujuscemodi effrenes et impudicæ effectæ.

calus meretricio ornata incedere, et turpia quæque et obscena, quæ foris vagando videriat aut audieriat, auribus dominarum suarum impudenter ingerere, et apines earum a rigore divinæ servitutis emollire. Quapropter necesse est ut in talibus congregandis modum adhibeant discretionis: ut non amplius quam necessitas exigit, sibi ad serviendam congregent, et erga congregatas curam adhibeant, ne illis quolibet peccato rucantibus, illarum ruinæ participes existant. Si vero hæc famulæ, aut abbatissarum, aut certe sanctimonialium, in claustris monasterii quippiam indecoras admiserint, et crebrò admonitæ atque correptæ, non se correxerint, extra claustra monasterii procul ejiciendæ atque eliminandæ sunt.

CAPUT XXII.

Religio ecclesiastica docet ut puellæ quæ in monasteriis erudiuntur, cum omni pietatis affectu et vigilantissimæ curæ studio nutriantur; ne si lubricæ ætatis annos indiscipline vivendo transegerint, aut vix aut nullatenus corrigi postea possint. Quapropter præferantur eis ex sanctimonialibus tales magistræ quæ utique et probabilis sint vitæ, et erga eas talem exhibeant curam ut nequaquam huc atque illuc possint habere progressum, et aut desidiæ, aut lasciviæ vitio maculentur; quin potius sacris imbuantur disciplinæ, quatenus his mancipatæ vagandi otio careant. Sed qui modus hujuscemodi erudiendis tenendus sit, beatus Hieronymus in epistola, quam ad Lætam de institutione filiæ scripsit, plenissime docet, dicens: Igitur quæ de repromissione nata est, dignam habeat ortu suo institutionem parentum. Samuel enim in templo nutritus est: Joannes in solitudine præparatur, locustis alitur, et melle silvestri, et in typum poenitentiae prædicandæ tortuosissimi animalis vestitus exuviis. Sic erudienda est anima, quæ futura est templum Domini. Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet, turpia verba non intelligat, cantica mundi ignoret. Adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuatur, procul sit ætas lasciva puerorum, habeat modestam gerulam, nutricem gravem. Discat in pueritia cui imperatori truncula nutriatur. Ipse habitus et vestitus doceat eam, cui promissa sit. Aures ejus non perforentur, nec ora Christo consecrata cerussa et aurpurisso depingantur: nec aurum, et margaritæ collum ejus deprimant; nec caput sacratum gemmis oneretur: sed habeat alias margaritas, quibus postea venditis emptura est pretiosissimum margaritam. « Sit nutrix ejus sollicita et prudens, ut ea, quæ nutritur, ne pereantiatur a vipera. Ne bibat de aureo calice Babylonis; nec eam Dina egrediatur videre filias regionis; ne ludat pedibus, et trabat tunicas: quia venena non dantur nisi melle circumlita, et vitia non decipiunt, nisi sub specie virtutum. Postquam grandævuscula fuerit et in exemplum sponsi sui, sapientia, ætate et gratia apud

* Ex Hieronymi ep. 7, ad Lætam, legi oportet: *Si nutrix ejus sollicita providet, ut ea quæ nutritur*

PATROL. CV.

A Deum et homines crescere coeperit, pergat ad templum veri Patris cum parentibus suis: sed cum illis non egrediatur e templo, et nusquam ab eis inveniat, nisi in auditu sanctarum scripturarum. Nusquam exeat foras, ne invasiant eam qui circumcunt civitatem, et vulserent pudicitiam ejus auferentes libertatem, et nudam in sanguine derelinquant. Non vescatur in publico, ne videat cibos quos desideret. Discat jam nunc vinum non bibere, in quo est luxuria: usque ad perfectam tamen ætatem propter indulgentiam medico utatur vino, et carniem edulio sustentetur. Nullus ei juvenis, nullus cincinnatus ardeat. Vigiliarum dies et solemnnes pernoctationes sic celebret, ut ne transversum quidem unguem a nutrice discedat. Non cum ancillis in auribus sauret, sed quod uni loquitur omnes intelligant. Sit ei comes non compta, atque formosa, quæ guttore carmen dulce modulatur: sed gravis, pallens, subtristis, et pudicitia veterana, quæ illam doceat, et assuescat exemplo, ad orationes et psalmos nocte consurgere, manæ hymnos canere et stare in acie quasi bellatricem Christi. Horarum diei cursu peracto, accensaque lucernula, reddat sacrificium vespertinum. Sic dies transeat, sic nox inveniat laborantem. Cibus ejus olusculum sit, et similia, raroque pisciculi. Sic comedat ut semper esuriat, ut statim post cibum possit legere, orare et psallere. Non habeat colloquia sæcularium puellarum, et malaram virginum contuberniis non miscatur. Balnearum vero fomilibus sopitos non suscitot ignes. Pro gemmis et serico, divinos codices amet. Discat primo Psalterium, erudatur in Proverbis Salomonis ad vitam, consuescat in Ecclesiaste calcare quæ mundi sunt. Sectetur in Job virtutis et patientiæ exempla. Ad Evangelia transeat, nunquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta et Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Et sic per ordinem scriem Novi Veterisque Testamenti. Cumque pectoris sui collarium his opibus locupletaverit, tunc virtutum floribus adornata, soli sponso cælesti, cui commissa est, calcatis cunctis quæ mundi sunt, placere studeat.

CAPUT XXIII.

D Quanquam intra claustra monasterii sanctimonialia canonice viventes proprias solitæ sint habere mansiunculas, propter anus tamen et infirmas debet intra claustra ab abbatissis mensio fieri, ubi earum quæ forte suas non habent imbecillitatibus atque infirmitatibus misericordissime possit optulari. Quarum curam abbatissæ, ut pote spiritalis matres, ante omnia gerere debent, ut his ea quibus opus habent misericorditer administrent. Sed et cæteræ sanctimonialia, accessu eas frequenti visitantes, divinarum Scripturarum colloquutionibus demulceant, et suis facultatibus eis adminiculum præbeant, earumque imbecillitates et infirmitates cum charitate æquanimiter portent, ut merito a Domino

ne feriat a vipera: eadem cura provideat, ne bibat ab aureo calice, etc. HAVD.

eis dicatur : *Infirmus fui , et visitastis me , etc.* A statuto tempore monasterium ingrediatur pedu-
(*Matth. xxv.*)

CAPUT XXIV.

Quia constat abbatissas exteriorum et interiorum pondere gravatas, adeo ut praevediente ignorantia fragilitatis humanae multa nesciant quae in monasteriis negligenter fiunt, necesse est ut tales sub se constituant, cum quibus secure possint partiri onera regiminis. Quibus etiam talem conferant potestatem, ut vice sua fungentes, et bene agentes in melius proficere dietis et exemplis exhortentur, et delinquentiam errata districtissima invectione corrigant : et quae in monasteriis ab abbatissis, ob diversarum cararum occupationes, per se minime possunt, ab his digne et utiliter perficiantur. Quibus etiam expedit ut se imitabiles caeteris praebent, quatenus irreprehensibiliter vivendo, et sanctarum virtutum exempla praebendo, cunctis sanctarum feminarum mercantur adhaerere. Quod si negligenter vixerint, et his quibus bene vivendo prodesse debebant exemplo suae perversitatis aliquam lisionis maculam ingesserint, juxta modum praemissum judicentur, et si inemendabiles extiterint, a ministerio amoveantur, alioque in loca earum probabilis vitae constituantur.

CAPUT XXV.

Expedit abbatissis ut de congregatione sibi commissa tales eligant quibus alimenta sanctimonialium committant, quae non sint criminatrices, non violentae, non prodigae, et caeteris vitiorum illicebis mancipatae, sed magis quae vitae sint probabiles, et inviolabiliter congregata conservent, et fideliter ea atque humiliter sanctimonialibus administrent, ut de fidei administratione a remuneratore omnium bonorum Deo fideliter remunerentur. Erga hujusmodi vero delinquentes et inobedientes modus praemissus obnoxie tenendus est.

CAPUT XXVI.

Oportet ad portam monasterii talis constituantur sanctimonialis, quae aetate et morum probitate caeteris emineat : ut neque propter personarum acceptionem, neque propter alicujus adulacionem aut timorem porta monasterii nisi horis statutis reseretur. Quia nisi talis ad portam constituta fuerit, magnum precul dubio in monasterio degentibus poterit provenire periculum. Quod si alicujus gratia contra hanc institutionem facere tentaverit, et admonita non se correxerit, digna invectione correpta ministerio amoveatur.

CAPUT XXVII.

Presbyteris qui in monasteriis puellaribus missarum sollemniter celebrare debent, extra monasterium sit locus et ecclesia ubi cum ministris suis habitent, et divinae servitutis obsequium expleant : et non nisi

* *Ad Sicharium archiepiscopum.* Missa sunt concilii Aquisgranensis exemplaria in singulas provincias cum epistola imperatoris ad uniuscujusque provinciae metropolitanam. Hinc epistolarum, quae passim occurrant, tituli diversi. In exemplari nostro quia in

rum, et cum eis diaconus tantum et subdiaconus, qui scilicet et vitae honestate clarescant, et non se, sed Christum amare cupiant; nec sua quaerant, sed quae Jesu Christi, et non amplius ibi immorentur, nisi in missarum celebrationibus ad sanctimonialia publice faciendis. Quibus rite ac devoto celebratis, illico foras egrediantur. Sanctimonialia namque velo ante posito, ut moris est, horas canonicas et missarum sollemniter celebrent. Sed et hoc caveant ut nulla illarum cum eisdem presbyteris eorumque ministris aliquam sermocinationem familiarem habeat. Si qua igitur peccata sua sacerdoti confiteri voluerit, id in ecclesia faciat, ut ab aliis videatur, sicut in dictis sanctorum Patrum continetur, exceptis infirmis, quibus in domibus id facere necesse est. Nam presbyter diaconum et subdiaconum, qui utique boni sint testimonii, ob detractionem vitandam secum habeat, a quibus scilicet videatur, et suae innocetiae bonum testimonium exhibeatur.

CAPUT XXVIII.

Quia sanctarum Scripturarum auctoritatibus liquido demonstratur quod hospitalitas modis omnibus sit diligenda, et res ecclesiae oblationes sint fidelium, pretia peccatorum, patrimonium pauperum; quanquam ad portam monasterii locus talis sit rite habendus, in quo adventantes quique suscipiantur; oportet tamen ut extra, juxta ecclesiam scilicet, in qua presbyteri cum ministris suis divinum expleant officium, sit hospitale pauperum, cui etiam praesit talis qui et avaritiam oderit et hospitalitatem diffigat. Et exceptis decimis quae de ecclesiae villis ibidem conferuntur, de rebus ecclesiae, prout facultas suppetit, eidem deputetur hospitali, unde pauperes ibidem recreantur, et fovantur. Sed et de oblationibus quae fidelibus sanctimonialibus defertur, decimae dentur ad eorumdem sustentationem pauperum. Is namque cui hospitale committitur, nequaquam res pauperum in suos usus retorquet, ne cum Juda loculos Domini furante sententiam damnationis excipiat. Sit etiam intra monasterium receptaculum ubi viduae et pauperulae tantummodo recipiantur et alantur; et si non possunt alio, saltem Quadragesimae tempore, sanctimonialibus, Domini implentes praecipuum, earum lavent pedes, juxta illud : *Si ego Dominus et magister volui lavi vobis pedes, quanto magis vos debetis alii aliter lavare pedes (Joan. xii)!*

EPISTOLA LUDOVICI PH

* AD SICHARIUM ARCHIEPISCOPUM BURGIGALENSEM.

Mittit exemplum statutorum concilii Aquisgranensis, ut ea in provincia sua diligenter transcribi et observari faciat.

Ludovicus divina ordinante providentia imperator

Aquitaniae secundam missam fuit, nomen est Sicharii archiepiscopi Burgigalensis, in Antiochianorum nomen Magni Senonice urbis, quae caput est provinciae illius archiepiscopi. Omnes porro ejusdem sunt argumenti. Jac. Siam.

Augustus, venerabili in Christo Sichario archiepiscopo in Domino salutem ^a.

Sacrum et venerabile concilium, divino nutu nostroque studio in Aquisgrani palatio nuper aggregatum, in quo multa ob propagandam ecclesiasticam dignitatem, præcedente et subsequente gratia Christi, diligenter tractata atque instituta sunt, tuam nullatenus credimus latere sanctitatem. Sed quia contingit eidem sancto et venerabili concilio tuam non interfuisse paternitatem, ad tuam destinare decrevimus beatitudinem, per præsentem missum nostrum, nomine Adalelmum, formulam canonicæ institutionis, ab eodem sacro conventu ex sanctorum Patrum sparsim digestis sententiis collectam atque in unum congestam. Quam etiam idcirco penes palatium nostrum diligenter scribi fecimus, ut nihil in æ scriptorum vitio depravationis aut detruncationis habens, ad te usque incolumis perferretur. Quapropter volumus atque decernimus ut juxta metropolitane sedis tibi canonicè collatam dignitatem, nostræque auctoritatis sanctionem, diocesanos tuæ episcopos, et cæteros Ecclesiæ prælatos, tempore et loco congruenti ad te accersere facias, et his coram capitulatum memoratam institutionis formulam prælegi jubeas, et quod ob exaltandum ecclesiastici culminis fastigium, et animarum salutem, idem sacer conventus eam ediderit, liquido demonstras; sed et his qui in uno collegio canonicè degunt, tenendam observandamque coram memorato misso nostro conferas: ac si alicujus cordis obtusio eam intelligere nequiverit, huic sive abs te, sive ab aliis episcopis, comprovincialibus scilicet tuis, doctrinæ fulgore renitentibus sobrie tradatur. Sed et in hoc nihilominus circumspectam monemus esse tuam prudentiam, ut ab his qui eam transcripserunt, ita transcribatur, ut nec depravata vitio scriptoris, nec detruncata ab aliquo fiat: sed sicut a prædicto misso nostro eis demonstratum fuerit, absque aliqua depravatione vel detruncatione transcribatur. Noveris etiam, quia ideo illius exemplum apud armarium palatii nostri detentum est, ut eo probari patenter possit quis eam incuriose transcripserit, vel quis aliquam ejus partem detruncarit. Ut enim comperimus, dum in eodem sacro concilio perlegeretur, antequam coram nobis ab eodem concilio prolata, et necdum mensura cibi ac potus statuta fuisset, quidam magna ex parte illam detruncantes, quædam capitula inconsulte ex ea transcripserunt. Unde ne-

cesse est ut si aliquem in tua diocesi tale fecisse repereris, hujusmodi factum coram provincialium tuorum episcoporum conventu, et coram præscripto misso nostro frustreris, et hanc authenticam, ut præmissimus, diligenter, sicut missus noster eis insinuaverit, transcribi percenses. Omnes ergo tuæ diocesanos episcopi et cæteri prælati eam vigilantia cura transcribere, solerti studio intelligere, instantissimæ assiduitatis exercitio divinitus adjuti operibus complere decerent: ut cum nos hujus rei gratia inquirendæ venturis Kalendis Septembris, (sicut eidem sacro et memorabili concilio meminimus nos dixisse facturos) missos nostros per imperium a Deo nobis collatum destinaverimus, remota cujuslibet difficultatis oppositione, ejusdem salutiferæ institutionis prælati et subditi, prout Dominus posse eis dederit, strenui inveniantur operatores. Quoniam diigentia indagine, vita comite, perquirere jubebimus quis prælatorum injunctum sibi officium strenue peregerit, vel quis in claustris canonicorum et cæteris ^b habitationibus construendis, et in necessariis stipendiis eis tribuendis, et in domibus ad receptacula pauperum reparandis, sanctioni nostræ paruerit, quisve clerum suum eadem institutione et cæteris spiritalibus documentis instruere curaverit, vel quis causa avaritiæ eos quos Christi militia rationabiliter alere poterat, propulerit: quia unius anni spatium dedimus, ut ea quæ promissa sunt absque ullius difficultatis excusatione perfici, ubi necdum facta erant, facillime possent. Proinde qui hoc anni tempore in hoc negotio nostræ admodum jussioni pro viribus obedire neglexerit, cæteris sine dubio terrori erit, ne tale admittere præsumant. Diximus sane tibi institutionis formulam, quam ejusdem sacri concilii par consensus parque studium ex sanctorum Patrum dictis nucleatim excerptis, et castimonie dicatis in una societate canonicè degentibus observandam statuit. Quam volumus a te, sive a tuis comprovincialibus episcopis, studiose jubere transcribi, et monasteriis puellaribus in tua diocesi consistentibus, in quibus scilicet canonicè vivitur, tenendam conferri, qualiterque ab abbatibus et cæteris sanctimonialibus religiosissime ac devotissime observari debeat, apertissime perloceri. Quoniam, nisi quando nos aliquam abbatissarum nostram adire jusserimus præsentiam, alio tempore volumus in monasteriis resideant, et secundum ejusdem institutionis formam vitam ducant, sibi que

^a Hanc epistolam encyclicam fuisse oportet, nam in Goddasti tomo IV Constit. imperial., pag. 12 nov. edit., affertur data ad Arnonem archiepiscopum Salzburgensem. MANSI.

^b *Habitationibus constructis.* Duo præcipit imperator, regulam observari, et monasticas habitationes instaurari. Utrumque pariter complexus est Hetti Trevirensis archiepiscopus in epistola quam de eadem re tunc scripsit ad Frotarium Tullensem episcopum: « Non nascitis, inquit, cum qua cautela mandatum suscepimus domini imperatoris nos in diocesi nostra, et episcopi singuli in parochiis suis, id est, de regula angendæ religionis, et de ministratoriis ca-

nonicorum officinis, ut si quibus in locis bene compta essent, deinceps cum summa diligentia ornarentur. Nunc autem in proximo est placitum, quo sine dubio sciscitabitur de obtemperatione mandati domini mandati. Quapropter scrutemini diligenter in parochia vestra, in vestris aliorumque monasteriis, si præfata regula digne per omnia conservetur, et si officinæ juxta ipsius decreta constructæ atque innovatæ contineantur: ut cum imperiali solertiæ præsentabimur, dejecto procul molimento aliorum, una vobiscum ex omnibus illi a nobis veritas nuntiatur, et cætera, quæ sequuntur in schedis Sancti Petri Carnotensis, unde olim descripsimus. JAC. SIM.

subditas in sancto religionis proposito constringant. Et nulla illarum foras evagandi, aut occasione quilibet accepta per villas residendi, suisque voluptatibus descervendi licentiam sibi attribuat. Quanquam enim nonnulli clerici monasteria puellarum, et nonnulli laici monasteria virorum etiam et puellarum habeant, tua tamen debet prævidere solertissima industria, ut in omnibus locis sub tua diœcesi constitutis, ubicunque congregationes clericorum et sanctimonialium sunt, juxta possibilitatem et facultatem rerum secundum hujus institutionis formam vivant. Quia nulla est omnino ecclesia quæ facultates habeat, ubi non possint tot talesque gubernari, qui divinum expleant officium, et ubi hospitalitas juxta vires non possit diligi. Nos quoque præfatum missum nostrum ad tuam sanctitatem ideo direximus ut tuum cæterorumque ecclesiasticorum in tua diœcesi existentium diligenter atque subtiliter in hoc negotio intueretur studium, et tibi opem in cæteris commoneendis ferret: qui etiam nobis referret qualiter prælati et prælatæ eas formulas libenter susceperint, diligenter transcribere studuerint, et devote adimplere juxta vires curaverint. Quoniam tandiu illam in tua vel comprovincialium tuorum diœcesi immorari et discurrere una cum misso tuo jussimus, donec ab omnibus memoratæ formulæ transcriberentur. Ut videlicet cuncta procurans, diligenterque perficiens, cum ad nos illum redire opere expleto tempus permisit, cuncta quæ acta sunt vestro

A utrumque scripto notentur, atque per ipsum tuumque commissum nostræ dignoscentiæ intimeatur, ut sciamus quibus gratiarum actiones referre, quosque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Si vero aliquis tuæ diœceseos eidem institutioni restreque admonitioni procaciter reniti voluerit, et eam quæ ab eodem sacro conventu constituta atque decreta est, pro viribus observare neglexerit, et subinde admonitus non se correxerit, quicumque ille est, ante præsentiam nostram, tua vel missi nostri admonitione, venire festinet, quatenus a nobis juxta quantitatem culpæ digne corrigatur. Direximus præterea tibi pondus et mensuram secundum quæ clericis et sanctimonialibus panis et potus æqualiter tribuenda sunt. Quæ ab omnibus firmissime atque B inviolabiliter teneantur decernimus, et ne quilibet incrementi aut detrimenti a quoquam patiantur, modis omnibus inhibemus. Tuam igitur in calce epistolæ admonemus sanctitatem, ut secundum ministerium tibi divino munere collatum, nostræ in hoc negotio saluberrimæ admonitioni obedienter atque inexcusabiliter pareas, et cæteris in parendo bonum exemplum tribuas. Dignum quippe justumque est ut quanto sublimius sacerdotii dignitate aliis superemines, et a nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei nostraque voluntatem exsequendam devotioem te atque promptioem exhibeas. Vale in Domino, et ora pro nobis.

AD FORMAM

INSTITUTIONIS CANONICORUM ET SANCTIMONIALIUM

AUBERTI MIREI NOTÆ.

Forma institutionis canonicorum. Ea vulgo nuncupatur Regula canonicorum: Regula autem significat institutum seu formam pie recteque vivendi. Regula Græcæ canon dicitur: a canone dicti canonici, hoc est, clerici juxta regularia præcepta viventes. Isidorum lib. vi Orig., cap. 16, loquentem audiamus: « Canon Græcæ, Latine regula nuncupatur. Regula autem dicta, quod recte ducit, nec aliquando aliorum trahit. » Alii dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat.

Canonicorum. Sunt qui disputant an Patres concilii Aquisgranensis formam institutionis seu regulam vivendi anno 816 scripserint canonicis regularibus Augustinianis, an vero canonicis quos vulgo sæculares nunc vocant. Ad hanc questionem Clemens Reynerus, S. Theologiæ doctor ac professor Duacensis, in libro de Apostolatu Benedictinorum in Anglia, Duaci 1628 edito, pag. 131, fuse respondet, ex quo hæc habet: « Canonici illi qui in concilio Aquisgranensi instituntur, non fuerunt Augustinianæ regulæ professi; imo ne quidem religiosi sive regulares, eâ notione vocabuli qua nunc vocamus regulares seu religiosas personas illas tantum quæ per tria vota et plenam sæculi abrenuntiationem Deo sese dedicaverunt. Primo id clarum est ex ipso concilii præmio, in quo inter alia dicitur canonicorum

C rum vita sparsim in sacris canonibus et in SS. Patrum dictis indita. Post præmium sequitur institutio canonicorum, descripta ex multis conciliorum antiquorum canonibus; ex multis capitulis S. Isidori, Prosperi et Gregorii; ex aliquot epistolis S. Hieronymi, et ex duobus sermonibus S. Augustini de communi Vita clericorum, et ex uno sermone ejusdem De pastoribus. Itaque ex Isidoro, Prospero, Gregorio et Hieronymo, hoc est, ex unoquoque istorum Patrum, longe plura desumpta sunt, quam ex S. Augustino. Deinde nulla prorsus ibi fit mentio Regulæ S. Augustini, nec quidquam ex illa (quippe non viris, sed mulieribus data) decerptum est. Cur enim, si hic de canonicis Augustinianis informandis ageretur, non potius et præcipue ex Augustini Regula desumpta esset informatio? Imo si canonici isti essent Augustiniani, quare (sicut Patres in concilio Aquisgranensi, anno 816 habito, monachos omnes instituendos ad regulam S. Benedicti ablegant, his verbis, *Monachi secundum traditam a S. Benedicto Regulam, unanimiter regularem vitam in omnibus sectentur*; non etiam canonicos ad Regulam S. Augustini remittunt? et quamvis hæc deductio satis sit manifesta, ex alio tamen capite adhuc fiet manifestior. Canonicos namque regulares S. Augustini, vere et proprie loquendo religiosos esse, perfectamque sæculi abrenuntiationem profiteri nemo ignorat; atque canonicos, quibus informandis Patres Aquisgranensis

ses Regulam ex canonibus Ecclesiæ, dictisque SS. Patr: am præscripserunt, proprie loquendo non fuisse religiose abrenuntiationi strictos ipsum concilium cap. 115 discrete his verbis enuntiat: « quanquam canonice, quia in sacris canonibus illis prohibetur non legitur, liceat linum induere, carnisbus vesci, dare et accipere, proprias res et ecclesiæ cum humilitate et justitia habere (quod monachis, qui secundum regularem institutionem, arctior rem ducunt vitam, penitus inhibuitur est), tamen in cavendis vitis et amplectendis virtutibus eorum et monachorum distare non debet vita. » Ex his liquet, tempore Ludovici Pii, canonicos in communi viventes etiam sub abbatibus et præpositis, non fuisse regulares, prout nunc usus habet vocabuli, sed sæculares: quibus (præter præbendas seu stipendia, ut Patres Aquisgranenses loquuntur, quæ ab episcopo et ecclesia cui inserviebant, ordinarie accipiebant, etiam sua licuit retinere, et quibus vellent dare: et qui in hoc solum a canonicis sæcularibus nostri temporis differabant, quod in communi domo viverent, et mensa communi et dormitorio communi uterentur, sicut nunc clerici academici in seminariis (et Patres Oratorii in Italia, Gallia, Belgia et alibi vivunt). In Gallia autem quam plurima adhuc collegia canonicorum sæcularium visuntur illius veteris instituti: quos licet pios et ex virtutum actibus religiosos nuncupare possimus, non tamen religiosos aut regulares ex notione qua nunc vocantur illi soli qui perfecte abrenuntiantes sæculo, nihil prorsus retinent in sua potestate, de quo possint tanquam de re propria disponere. » Sic fere Clemens Reynerus loco citato.

In concilio Aquisgranensi. Aquægrani, urbs imperialis sita in diocesi Leodicensi, a Grano nescio quo sic dicta, domicilio, tumulo et reliquiis sancti Caroli Magni imp. itemque balneis celeberrima, nostratibus Aken, Francis Aix-la-Chapelle. Olim dicta fuit Novum Castellum; et diu ante Caroli Magni ævum, principibus in deliciis fuit, ut Pippino Herstallio, majori domus regie in Austrasia, ejusdem Caroli Magni proavo, qui Aquisgranensem B. Mariæ basilicam liberaliter dotavit, ut ex diplomate ejus liquet. « Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum. Noverit omnium fidelium nostrorum magnitudo, quod inelyta memoria proavus noster Pippinus, quondam majordomus, ecclesiæ S. Mariæ in Novo Castello constructæ diversas res pro mercedis augmento dedit. Unde servientes ejusdem loci consolationem substantiæ usque nunc visi sunt habere, perpetuoque tempore ipsas res quieto ordine possidere videntur. Data v Nonas Maii, anno 11 et 5 regni nostrri. Actum Haristallo palatio in Dei nomine feliciter. Amen. » Cæterum anno Christi 816 in urbe Aquisgranensi habitum est concilium; in quo (jussu imp. Ludovici Pii, qui Caroli Magni filius ac successor fuit) duplex condita est Formula institutionis seu Regula; una canonicorum, altera sanctimonialium canonicè viventium quas vulgo canonicas vel canonicas vocant. Prior a Surio et Binio in tomis Conciliorum jam olim evulgata fuit. Alteram, cum Lutetiæ Parisiorum anno 1610 negotiorum publicarum causa agerem, ex manuscripto codice viri humanissimi mihi que amicissimi Nicolai Fabri Parisiensis qui Petro Pithæo studiosior socius fuerat, et quem postea Ludovicus XIII Gallorum rex in litteris præceptorum habuit, describendam curavi. Ex eodem codice, qui nunc Lutetiæ in Thanaa bibliotheca asservatur, hæc ipsam Jacobus Sirmodus, tomo II Conciliorum Gallicæ, 1629 publicavit. Cæterum in condenda utraque regula præcipuam operam navasse creditur Amalario Metensis ecclesiæ Diaconus, is qui ejusdem Ludovici Pii libros quatuor de divinis officiis contexit. Quos quidem libros Amalario Fortunato, Trevirensi episcopo, hactenus falso typographi attribuerunt. Amalarius porro Metensis, ut dixi, diaconus

(quem Honorius libro de Scriptoribus ecclesiasticis, episcopum Metensem non recte appellat) Amalario Trevirensi episcopo ætate suppar, vir fuit longe eruditissimus. Ad isto Amalario Metensi ferunt, facta e palatio Aquisgranensi librorum œopia, totam hoc opus institutionis canonicæ ex diversis doctorum sententiis concinnatam, concilique Aquisgranensis judicio et auctoritate comprobatum: quod ex Ademari Chronico Engolismensi Sirmodus observavit.

LIBRI PRIMI CAP. I. De tonsura clericorum. In veteri Ecclesia Occidentali comam fluentem statim ponebant, qui se militiæ sacræ accinxerant. Prudentius de S. Cypriano:

Defua cæsaries compositur ad breves capillos;

et manent hujus moris vestigia in sacro ritu quo sunt clerici: *Episcopus enim quos cooptat, iis capillorum cinnos hinc inde delibat*; quæ prima tonsura nominatur, et tonsi olim dicebantur ejus gradus clerici. Olim enim revera tondebantur, nec postea integrum erat comam alere. Inde concilii IV Carthaginiensis canon 44: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam radat*, vel, ut alii veteres libri legunt, *tondeat*. Barbam igitur alebant; ut hodieque Græci, et Latini non pauci; et prorsus non capiam quod scribit Gregorius VII papa ad judicem Caralitanum, lib. IX, epist. 10, totius Occidentalis Ecclesiæ clorum, ab ipsis Ecclesiæ Christi primordiis, barbam radendi morem tenuisse; Latini tamen postea barbam plerique rasarant, idque discrimen Græci Latini que cleri. Quod religioni nostræ nihil officere accurate disserit synodus Lemovicina, in ejus actis diei secundæ recitantur canones synodi Bituricensis, quorum septimus clericos omnes tonsuram ecclesiasticam habere jubet, hoc est barbam rasam et coronam in capite. Adeo varie hæc etiam in parte vices temporum fuerunt. Sic fere Sirmodus in notis ad Apollinarem Sidonium et Ennodium.

C. Isidori. S. Isidori Hispalensis in Bætica, Hispaniæ provincia, episcopus an. 629 floruit, et juxta Bellarmini calculum, an 656 decessit. De isto et aliis Isidori Baronius in notis ad Martyrologium Rom. 4 Aprilis consuli poterit.

Inferius circuli corona. Tonsura clericalis olim ita fiebat, ut circulus tantummodo capillorum emerret, instar coronæ. Sic eam describit Gregorius Turonensis, de Nicetio Trevirorum episcopo agens: « S. Nicetius, inquit, ab ortu suo clericus est designatus: nam cum partu fessus effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo puerorum, a capillis nudum quidem cernebatur; in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, ut pateres ab hisdem coronam clericis fuisse signatam. » Hodie apud nos antiquam coronæ formam soli fere monachi retinent, et pueri vocales symphoniaci. Nam brevissimè orbis in vertice, quo cleri pars magna utitur, insolens olim atque inusitatus in Ecclesia fuit, ut docet canon 40 concilii IV Toletani. Ita Sirmodus ad Sidonium.

D. CAP. V. Acolythi. De disciplina acolythorum libros duos edidit Augustinus Valerius, cardinalis et episcopus Veronensis.

CAP. VI. Subdiaconi. Olim diei sunt obsequentes, ut infra cap. 77 ex concilio Laodiceno constabit.

CAP. VIII. De presbyteris. Qui olim presbyteri dicebantur, erant episcoporum quasi assessores; quorum consilio Ecclesiam sibi creditam regebant. Atque hac ratione eos S. Cyprianus suos collegas et fratres passim nuncupat, et S. Augustinus hujus ordinis pondus tanti aestimavit, ut ipsum pene invitum et cum lacrymis reluctantem Valerius episcopus ordinavit presbyterum, ut in Augustini Vita tradit Possidius, et ipse Augustinus in sua ad Valerium epistola declarat.

CAP. X. Hujus rei gratia. Hoc capite ut et subsequenti ex professo agitur de episcopis. Utriusque capituli textus ex S. Hieronymo est desum-

pus. Idem Hieronymus epist. 50, ad Pammachium : « Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici. Primis Ecclesie sæculi qui ex conjugio ad sacerdotium asciscabantur, ab uxorum toro separati, non aliter deinceps cum illis quam cum sororibus versabantur. Sic Paulino Nolano Terasia de conjugio facta est soror, ut in Chronico loquitur Iacius. Idem de placidina Leontii Burdigalensis episcopi scribit Fortunatus. Cæterum primo in ordine clericorum sunt episcopi, in secundo presbyteri, in tertio diaconi, atque ita deinceps. Optatus Milevitanus, lib. 1 : « Quid commemorem diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? Ipsi apices et principes omnium episcoporum. » Est autem mera fabula, quam de primi et secundi ordinis episcopis nonnulli fluxerunt; quasi duo olim, si Deo placet, in singulis cathedris episcopis fuisseant.

B. Hieronymi. Is in oppido Stridone (quod a Gothis everum, Dalmatiæ quondam Paannoniæque confinium fuit) natus, anno Christi 420, ætatis 94, pridie Kalendas Octobris decessit, ut Prosper in Chronico ait; sed Baronius nonnisi 78 vel 79 annos ipsi tribuit.

CAP. XII. Augustini. Is Arbetio et Mavortio Lolliano consulibus (ut ipse lib. 1 de Vita beata et lib. 1 de Ordine tradit), hoc est, anno Christi vulgari 355, in Africa natus est. Decessit autem v Kalendas Septembris, ætatis 76, episcopatus 36, conversionis 43, anno; quo tempore Vandali Hipponem tertio jam mense obsidebant, ut Possidius in ejus Vita narrat.

CAP. XIII. Gregorii. Pastoralis curæ officia S. Gregorius Nazianzenus Græce explicauerat eo libro quem Apologeticum inscripsit. Hunc æmulatus S. Gregorius Magnus papa I in sui pontificatus exordio, ad Joannem Ravenne episcopum scripsit librum de Pastoralis Cura, eumque in Hispaniam ad Leandrum episcopum Hispanensem transmisit. Hunc librum tanti fecit Græcia, ut recens editum Amphiloehius patriarcha Alexandrinus in linguam Græcam transfuderit. Eundem ut studiose legant episcopi, cautum est a Patribus concilii in Turonensis, et Cabilonensis II, anno 813, et Aquisgranensis II, anno 836, celebratorum. Cæterum S. Gregorius anno Christi 590 electus papa, demum anno 604, indictione 7, ad Christum migravit.

CAP. XIX. Prosperi. Jam tum videlicet, hoc est, Ludovici Pii imp. ævo, Prosperi tribuebantur libri tres de Vita contemplativa, qui inter ejus Opera edidit, ejusque nomine a Gratiano et aliis passim citantur; re autem vera Prosperi non videntur: primo quia Gennadius, Prosperi Opera recensens, horum librorum non meminit; deinde quia illorum auctor lib. II, cap. 9, de Hilario Arelatensi (qui æqualis fuit Prosperi) sic loquitur, ut ætate sua superiorem fuisse significet: denique, ut aliis arguentis supersedeant, in antiqua Collectione canonum Codicis Andegavensis, S. Pomerio (sic enim appellat) auctori tribuantur, loco citato, qui apud Prosperum exstat lib. II, cap. 6; et in codice S. Salvatoris Vicecomitis, qui nunc est in bibliotheca archiepiscopi Tolosani, ejusdem loci abbatii, auctor his libris ascriptus est Julianus Pomerius. Et Juliano Pomerio eosdem prorsus asserit Isidorus de ecclesiasticis Scriptoribus, cap. 12. « Alios quoque, inquit, tres libros edidit de futuræ vitæ contemplatione, vel actuali conversatione, nec non etiam de vitiis et virtutibus. » Quibus verbis liquido patet, singulorum hujus operis librorum argumenta describi. Ediderat idem Julianus Pomerius prætoræ alios libros octo; quorum etiam lemmata ibidem singillatim explicat Isidorus, quorumque testimonio frequenter usus est Julianus alter, Toletanus antistes, in Prognosticis futuri sæculi. Fuit porro Pomerius hic Aler Maurusque patria; sed in Gallia primum

rhotor, postea presbyter et abbas. Floruit Arelate ut ex Vita S. Cæsarii Arelatensis episcopi et ex Ruricii ad Pomerium epistolis intelligi datur. Sic fere Sirmondus in suis notis ad tomum II Conciliorum Gallie. Cæterum Prosper Aquitanus presbyter, non episcopus (si Victorio itidem Aquitano, Gennadio, Gelasio, Marcellino et Bedæ credimus), « Eusebii tenore secutus, ut Victorii verbis utar, Chronicon egregia brevitate composuit, et a mundi inchoatum exordio ad Valentiniani Augusti VIII et Anthemii consulatum, seu ad annum Christi 455, deduxit; » tertia editione; primam namque editionem Theodosio XIV et Maximo consulibus, hoc est, anno Christi 433, videtur conclusisse: quando quidem eo anno priorum annorum epochas summas colligit, quod nonnisi in operum fine fieri consuevit; nisi forte causa aliqua peculiaris intercurrat quæ hic nulla apparet. Secundam vero editionem Prosper duodecim annis auxisse, et ad Valentiniani VI æ Nonii consulatum, seu ad vulgarem 445 Christi annum, videtur produxisse; quo vulgare ejus Chronicon, Eusebiano et Hieronymiano subnecti solitum, terminatur. Tertia denique et postrema editio fuit ea quæ ad Valentiniani Aug. VIII et Anthemii consulatum, id est, ad annum Christi 455, protenditur; quam a Chiffletio, soc. Jesu theologo, cum mss. codicibus collatam nuper Andreas Quercotanus in Bibliotheca veterum Ecclesie historicorum et chronographorum Lutetie publicavit. De tribus aut quatuor hujus sæculi Prosperis, Aurelianiensi, Regiensi, Chronographo et Tirone, Bucherius in Commentario ad Victorii Canonem, cap. 6, fuse disputat.

CAP. XXXIX. Ex concilio Nicarno. Dionysius cognomento Exiguus, abbas Romanus (qui omissio profano annorum calculo, primus numerare cepit a Christi incarnatione), concinnavit codicem canonum Ecclesie Romanæ, et Stephano episcopo Salernitano inscripsit; Moguntie primum anno 1525, deinde Parisiis 1609, typis editum. Codicis hujus exemplar fideliter descriptum Carolo Magno Francorum regi, cum Romæ anno 787 esset, Adrianus papa obtulit. Id certo constat ex plurimis quæ in bibliothecis Gallie visuntur Collectionis hujus exemplaribus; quorum in fronte, vel oblati muneris dedicatio, præfixa est Adriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit: *Domino excell. filio Carolo regi Adrianus papa.* Exstat ea typis edita apud Sirmondum tom. II Conciliorum Gallie. Collectionis istius Dionysianæ Magna apud Francos exinde fuit auctoritas, ut patet ex capite 39 hujus Institutionis canonicorum, et aliis pluribus subsequentibus.

CAP. LXIV. Diaconi septem. Sic et septem fuisse jam olim urbis Romæ diaconos cardinales constat ex antiquis canonibus.

CAP. LXXX. Agapæ. Communia erant Christianorum convivia, sic dicta quod charitatis mutue causa essent instituta. Tertullianus, lib. adversus gentes: « Cœna nostra de nomine rationem suam ostendit; vocatur Agapæ, id quod *Dilectio* penes Græcos est. » Sed piam hanc consuetudinem lapsu temporis abusus, luxus et ebrietas, corruperunt: ideoque merito abrogatæ fuerunt, et a SS. Ambrosio, Augustino aliisque Patribus reprehensæ. Baronium ad annum 377 et 391, consule.

CAP. LXXXIII. Thymetici. Proprie sunt dicti hædiones, qui in orchestra modo versus histriones, modo versus populum, saltitabant, histrionibus interim in scena abditis.

CAP. CVIII. Clerici sive in domibus suis, sive in congregatione viventes. Notet hic lector a Prospero Aquitano, seu potius a Juliano Pomerio, disertam fieri mentionem duplicis classis clericorum, hoc est, clericorum in domibus suis privatim, et aliorum in communi seu congregatione viventium. Sic et Gerundense apud Hispanos concilium, circa annum

517 celebratum, canonem edidit pro clericis qui domus familiaris habebant. Ex ejusdem Properi seu Pomerii verbis, superiore capite recitatis, colligi datur, ex clero multos sibi retinuisse rerum suarum proprietatem ac dispositionem. Verba sunt ista: « Quod si aliquid de fructibus suis ecclesie, velut pro ipsa expensa sua, contulerint, » etc. Sic hodie faciunt Patres Oratorii, in Italia, Gallia, Belgia et alibi. Similem vitæ rationem fuisse clericis Hispaniæ, concilium 1x Toletanum, anno 655 celebratum, cap. 4 testatur. Videatur et caput proxime subsequens.

Monasterium clericorum. S. Augustino monasterium clericorum est congregatio clericorum, instar monachorum in communi viventium. Sic passim loquuntur vetustioris et mediæ ævi Scriptores, Baldericus Noviomensis ac Tornacensis episcopus (qui anno 1112 obiit) in chronico Cameracensi, lib. II, et alibi passim, Cameracense et Atrebatense cathedralia canonicorum collegia nuncupat monasteria canonicorum S. Mariæ: quas tamen ecclesias constat jam inde a primis initiis fuisse clericorum seu canonicorum, non monachorum. Sic idem Baldericus, sub finem libri II monasterium canonicorum S. Rumoldi apud Mastinas, et monasterium canonicorum a viro Dei Guntmario structum memorat; quæ sunt hodie canonicorum illustra collegia Mechliniense et Liranum in Brabantia.

Carraria. Hoc est lapidicina. Apud Francos, Gallos, Belgas, Hispanos et alias nationes, *carrariæ*, vulgo *carrières*, dicuntur fosse seu cryptæ subterraneæ, ex quibus lapides aut marmora eruantur. Porro ut apud veteres Lunense marmor, sic hodie in pretio est Carrariense, ab oppido vicino sic dictum, in cujus vicinia e visceribus terræ extrahitur.

Nemo det lineam aut byrrhum. Ex his verbis colligitur S. Augustinum ejusque clericos veste linea et byrrho seu birro, non tamen prætioso, usos fuisse. Byrrhos Lipsius in suo Amphitheatro, reponit inter pileos, referens illud Vopisci de imp. Carino, *donati ab Atrebatensis Byrrhi petiti, donati Byrrhi Caursini*. A birro birretum, pileum clericalem quadratum, Molanus libro de Canonici derivat. Alciatus libro I Prætermis. byrrhum interpretatur *Sagum*, et vestem qua supra alias induimur. Cui Baronius accedit, qui *lacernum byrrhum* in concilio Gangrensi memoratum explicat byrrhum per modum lacerni seu lacernæ compositum. Cæterum ut in Africa, sic et in Gallia et alibi byrrhos rigentes reprehendit.

Explicit. Hic finit pars prior Institutionis seu Regule canonicorum, ex SS. Patrum scriptis et veterum conciliorum decretis, a Patribus concilii Aquigranensis anno Christi 816 concinnatæ. Pars subsequens seu posterior fere tota ab ejusdem concilii Patribus fuit dictata.

CAP. CXV. Canonici liceat linum induere, carnis vesci, etc. Ex his verbis clarissime convincitur, istam formam institutionis ab Aquigranensis concilii Patribus non fuisse scriptam seu datam canonicis regularibus Augustinianis (ut Pennotus et alii contendunt), sed nostri ordinis canonicis, quos ut potest sæculi hominibus immixtos vulgus *seculares* vocat.

Carnibus vesci monachis inhibitum est. In Orientali Ecclesia monachis Basilianis, et in Occidentali monachis Benedictinis, ex primævo instituto esus carnis vetitus fuit. Hos postea æmulati fuerunt canonici regulares Præmonstratenses, Vallis-Scholares et alii votis solemnibus, instar monachorum, astriciti.

Dormitoria. Refectoria. Hæc et alia id genus loca publica, quibus nostri ordinis canonici olim usi fuerant, hodieque exstant et cum admiratione monstrantur Colonix Agrippinæ, Tornaci, Leodici, Bruggis, Insulis et alibi.

CAP. CXXIV. Quotidie ad collationem veniant. Hoc est ad capitulum disciplinæ, ut concilium Colonicense, anno 1536 habitum, p. III, c. II, interpre-

A testatur: « Capitula, inquit, disciplinæ multo majore diligentia observentur atque hætenus. Id ita fiet, si non tam profanæ quam res sacræ in his tractentur; si de moribus inquiratur, si vita expendatur singulorum; et quod olim SS. Patres fecisse dignoscuntur, ex temporali oratione interdum commemorentur fratres: et in primis ad sacras litteras e-pressendas instigantur, atque ut in his optimas horas collocarent, incitentur. » Huc spectat et constitutio concilii itidem Colonicensis, anno 1260 celebrati: « Decanus et fratres canonici ingrediantur domum capituli, et ante omnem tractatum disciplinæ, vel etiam præbendæ tabule capitularis (hærentis quid unicuique cantandum vel legendum sit in choro), lecturam audiant diligenter: nec non alia lectio de regula et vita clericorum legatur. » Istis decretis longe vetustiora sunt ea quæ Isidorus in Regula monachorum, et lib. II, cap. 15, de Officiis ecclesiasticis, memorat: « Ad audiendum, inquit, in collatione Patrem, tribus in hebdomada vicibus, fratres post celebrationem tertiæ, dato signo ad collectam conveniant; audiant docentem seniores, instruendum cunctos salutaribus præceptis; audiant Patrem studio summo et silentio; intentionem animorum suorum suspiriis et gemitibus demonstrantes. Ipsa quoque collatio erit vel pro corrigendis instruendisque moribus, vel pro reliquis causis ad utilitatem cœnobii pertinentibus. Quod si talia desunt, pro consuetudine tamen disciplinæ, nequaquam erit omittenda collatio, sed in præfinitis diebus, cunctis pariter congregatis, præcepta Patrum regularia recensenda sunt; ut qui necdum didicerunt, percipiant quod sequantur; qui vero didicerunt, frequenti memoria admoniti, sollicitè custodiant quod noverunt. Sedentes autem omnes in collatione tacebunt. » Hætenus ex Isidoro.

CAP. CXXV. Ut canonici cucullas monachorum non induant. Cucullus seu cuculla proprie est operimentum capitis, forma pyramidalis, simile papyraceis illis vasculis quibus pigmentarii suas merces inclusas dividunt. De quibus lepide Martialis ad suum libellum:

Festina tibi vindicem parare,
No nigram cito raptus in culinam
Cordyllas madido tegas papiro
Vel thuris papaverisque sis cucullas

Cucullum proprie nunc gerunt Capucini: quod capitis tegumentum Itali nunc capucium seu capucium nuncupant: unde et Capucinus nomen apud vulgus est natum. Cassianus Instit. lib. II, cap. 4, legatur.

CAP. CXXVI. Horam tertiam, sextam. De horarum canonicarum antiquitate multi scriperunt: ad quos lectorem remitto. Legi insuper poterunt Bartholomæi Gavanti Thesaurus sacrorum rituum et Anacleti Sicci ecclesiastica Hymnodia.

Missarum solemnia. Missa sacrificium Christianorum, sic dicta est, non a voce Hebræa nec a missa, id est, dimissa multitudo, sed a missa hostia, hoc est, delata in conspectum, vel ad altare cœlesti. Mittit enim Ecclesia Christum in hoc mysterio, velut legatum et deprecatorem ad Patrem, ac offert ei atque ostendit hoc tantum Filii beneficium; per id eum placare studet; orat eum pro vivis et mortuis; non mactat iterum, non crucifigit ut blasphemam calumniantur; et valet hoc ex opere operato, ut loquuntur in scholis theologis, id est, ex institutione divina, non ex opere operantis.

CAP. CXXXIV. Si quis frater. Habemus hic modum correptionis capitularis olim inter canonicos usitata.

CAP. CXXXV. Pueri et adolescentes. Lector notat in claustris canonicorum et palatiis episcoporum celeberrimas olim scholas seu gymnasia litteraria existisse. Carolus Magnus cum anno 804 Osnaburgensem in Westphalia episcopatum fundaret, in eodem loco Græcas et Latinas scholas in perpetuum manere ordinavit; ne unquam clerici utriusque lingue

gnari deessent. De episcopis et aliis viris illustribus qui ex Norgeri Leodicensis episcopi schola prodierunt, item de Eraclio, ejusdem urbis episcopo, eximio scholarum promotore, consuli poterit Anselmus in Historia Leodicensi. De Lietberto scholarum Cameraci rectore, post illius urbis episcopo, Baldericus in Chronica Cameracensi lib. III, cap. 61, tractat.

CAP. CXXXVII. *Cantorum schola.* Officio divino recte cantum admisceri, ex concilii IV Toletani et aliorum decretis constat. De cantorum schola Onaphrius Panvianus Platinae continuator, hæc tradit: « Schola cantorum communibus sumptibus vivebat habebatque magna in urbe existimationis et dignitatis præfectum, qui primicerius, alias prior scholæ cantorum vocabatur: cujus opera optimi juvenes selecti, in cantu, lectione sacrorum librorum et optimis moribus instituebantur. Hinc origo primiceriorum per alias orbis ecclesias cathedrales manavit: de quorum officio et dignitate distinctione 25 fit mentio. Hanc scholam eam esse opinor cujus initium sic describit Anastasius Bibliothecarius in Vita Hilarii papæ: « Hic constituit in urbe ministrales, id est clericos, qui circumirent constitutas stationes, id est, ministrando sacris et psallendo. » Joannes tamen diaconus, lib. II de Vita S. Gregorii I papæ, scribit S. Gregorium ipsam hanc scholam constituisse; quod potius de ejus quadam reformatione seu restitutione esse intelligendum opinor, quam de prima institutione. » Hactenus ex Onaphrio. Juxta mores nostrorum temporum cantoribus dignitas inter primarias in ecclesiis cathedralibus et collegiatis computatur. Molanum consule lib. de Canonici.

CAP. CXL. *Cellarius.* Aliis *Dellaris.* Juxta grammaticos vocabulum istud est latæ significationis. Cella enim dicitur omnis locus in quo aliquid reconditur, ut est cella vinaria, cerevisiaria, farinaria, pomaria et similibus rerum. Cellarius autem hic dicitur procurator et custos annonæ, et qui rebus esculentis et poculentis præerat. Monachi hodie oconomum domus procuratorem aut dispensatorem vocant. Plautus *promum* et *condum* appellat. Tornaci hodieque duo sunt magistri cellarii.

Eum qui hospitale pauperum. Is hospitalarius vocatur, et habebat curam domus hospitalariæ, ad usum pauperum extructæ. Quales domus hodieque multis in locis juxta canonicorum templa visuntur, ut ad S. Servatium in urbe Trajectensi ad Mosam, Tornaci et alibi in Belgio. Sic et Antwerpæ olim hospitalaria domus stetit juxta basilicam Marianam; inde postea ad extremam urbis regionem translata.

CAP. CXLIV. *Oportet claustra canonicorum.* Mansiones canonicorum olim circumquaque muris ac portis clausa fuerunt; unde et claustra hodieque nuncupantur; etsi nunc die noctuque cuique sint pervia. Plerisque tamen in locis supersunt veteris clausuræ vestigia, ut et quibusdam locis portæ nunc quoque de nocte clauduntur. Quo nomine laudandos censeo canonicos Insulenses in Flandria, et canonicas nobiles Melbodienses in Hannonia ad Sabim fluvium.

Ut signum datum fuerit. Sævientibus persecutionibus, olim convocabantur fideles ad ecclesiam per cursorum; et erat plerumque subdiaconus, aut lector, aut acolythus. Ecclesiæ pace reddita, putatur coepisse usus tintinnabulorum; quibus et gentiles ad thermas et operas convocari solitos. Martialis epigram. 128 subindicat:

Redde pilam, sonat æs thermarum.

Polydorus Virgilius, lib. VI, cap. 12, de inventoribus rerum, ad tempora Sabiniani papæ id refert: « Quod, inquit, tintinnabulorum sono populus invitatur ad sacra, statis diebus, Sabiniani, qui Gregorio successit, hoc decretum. » Sane paulo post ævum Sabiniani, communem fuisse in Occidente usum æris campani seu campanarum, Baronius in Gestis anni

A 616 probat. Beda libro IV, cap. 23, Hist. Anglorum: « Campanæ sono ad orationes excitari vel convocari solebant, cum quis eorum de sæculo fuisset evocatus. » Walafridus Strabo de eisdem scribens, « Vaforum, inquit, de quibus sermo est, usum primo apud Italos affirmant inventum, unde a Campania, Italiæ provincia, eadem vasa majora quidem campanæ dicuntur; minora vero quæ et a sono tintinnabula dicuntur, nolas appellant, a Nola ejusdem Campaniæ civitate, ubi eadem vasa sunt commentata. » Tintinnabulorum certe usus longe antiquissimus est, ut pote jam inde a Moysis temporibus notus; ut ex cap. XXIII Exodi et lib. III Josephi de Antiquitatibus Judaicis colligi datur. Cæterum ex Occidente in Orientem signa aerea circa an. Christi 815, transmigrasse putantur: cum Ursus Patricius, dux Venetus, Michaeli imp. Græcæ plures campanas dono misit, ut rerum Veneticarum Scriptores nar-

B Signi porro, ad ecclesiam convocantis, apud veteres frequens est mentio. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum a se conscriptis; in Gregorio Lingonensi episcopo: « Commoto signo, sanctus Dei, sicut reliqui, novus ad officium Dominicum conurgebat. » Idem in Nicetio ep. Lugdunensi: « Quod presbyter audiens, jussit signum ad vigilias commoveri. » Idem, lib. II, cap. 23, Hist. Francorum: « Signum ad matutinas. » Eginhardus de Translatione S. Marcellini et Petri, lib. III, cap. 15: « Turricula, quæ signa basilicæ continebat, ab eis conspici potuisset. » Capitularia, lib. VI, tit. 163, « ut sacerdotes signa tangant horis canonicis. » In Ordine Dunstani Dorobornensis in Anglia archiepiscopi; « Benedictio ad signum ecclesiæ, id est, tintinnum. » A signo Gallis *sein*, et inde *toc-sein*. Signa autem primis sæculis non aerea, sed lignea erant. Id constat ex libro Miraculorum Anastasii martyris, qui in VII synodo, actione 4, recitatur: « Ligna sacra pulsantes, invicem obviam facti sunt. » Ligna quidem monachorum plerumque erant: qualibus etiamnum utimur tribus ultimis diebus majoris hebdomadæ, in Quadragesima. Alicubi tamen in monasteriis singulorum fores malleo pulsabantur. Plura de his qui volet, Baronium anno 58 consulat.

Diversarum artium erudiantur disciplinis. In claustris canonicorum olim omnis generis disciplinæ juventuti tradebantur: nec Latine solum, sed et Græcæ litteræ explicabantur.

LIBER SECUNDUS. De institutione sanctimonialium. Eas hodie canonicas seu canonissas vocamus, ut Clemens Reynerus, libro supra a nobis citato, censeat. Lector porro notet, in hac forma Institutionis canonicæ nullam fieri mentionem Regulæ a S. Augustino fœminis datæ; adeoque hanc institutionem a Patribus Aquisgranensibus non esse scriptam sanctimonialibus Augustinianis.

CAP. V. *S. Cæsarii episcopi.* Arelatensis, qui præter Regulam ad monachos scripsit alteram ad sanctimoniales; ex qua istud caput est desumptum. Regulæ hujus meminit S. Radegundis, abbatissa Pictaviensis, in epistola ad episcopos anno 567 in Turonensi II concilio congregatos: « Congregationi per me, Christo præstante, collectæ Regulam sub qua S. Cæsaria degnit, quam sollicitudo B. Cæsarii antistitis Arelatensis ex institutione SS. Patrum convenienter collegit, ascivi. »

CAP. VI. *S. Athanasii.* Alexandrini in Ægypto episcopi Sunt qui scribunt ipsum Gratiano II et Probo consulis, hoc est, anno Christi 371, obiisse. Sed anno 373 ipsum adhuc superstitem fuisse constat ex Proterii patriarchæ Alexandrini ad Leonem I papam epistola, quam Joannes Bucherius in Commentario ad Victorii canonem paschalem, cap. 2, edidit.

CAP. X. *Nobiles genere.* Hinc liquet jam inde a Ludovici Pii temporibus virginis genere nobiles,

præ cæteris sese sanctimonialibus canonicè viventi-
bus aggregasse.

CAP. XX. *In earum claustris.* Ut canonici, sic et sanctimoniales canonicè viventes sua olim claustra circumquaque muris septa, itemque dormitoria ac refectoria communia habuerunt: quorum vestigia plerisque in locis etiamnum supersunt. Huic disciplinæ in usum revocandæ, excellentissima heroina D. Margarita de Lalain, comitissa de Berlaimont, annis superioribus illustre nobilium virginum canonicarum, sub Regula S. Augustini militatum, cœnobium, in urbe Bruxellensi, de suo a fundamentis excitavit ac dotavit, Urbano VIII pontifice maximo approbante.

CAP. XXII. *Puellæ quæ in monasterio erudiuntur.* Lector observet, in claustris sanctimonialium canonicè viventium scholas etiam puellarum viguisse. Quod pium institutum cum laude æmulantur canonicæ nobiles Bruxellis, quas a comitissa Berlaimontia fundatas jam dixi.

CAP. XXIV. *Quales sint præpositæ constituendæ.* Nivellis, Melbodii, Thoræ et alibi hodieque inter canonicas prima post abbatialem est dignitas præposituræ.

CAP. XXVII. *Presbyteris extra monasterium puellarum.* Nivellis, Montibus Hannoniæ et alibi pas-

A sim sunt collegia canonicorum, qui in sanctimonialium canonicè viventium templis missarum solemnità ex ordine celebrant; et habent ii insuper sua propria ac peculiaria templa, in quibus horas canonicas cantant, et alia sacra munia obeunt.

Epistola Ludovici Pii. Institutionum seu Regularum, canonicis et sanctimonialibus canonicè viventibus, a Patribus concilii Aquisgranensis, anno 816 præscriptarum, exemplaria in singulas provincias, cum Ludovici Pii imp. epistola, ad uniuscujusque provinciæ metropolitanum, ut omnibus innotescerent, missa fuerunt. Hinc epistolarum quæ in manuscriptis codicibus occurrunt, tituli sunt diversi. In exemplari, quo Jacobus Sirmondus in editione Conciliorum Galliæ usus est, nomen habetur *Sicharii* archiepiscopi Burdegalensis, quia in Aquitaniam secundam a Ludovico Pio missum fuit. In Antissiodorensi codice nomen est *Magni* Senonensis archiepiscopi: quæ urbs caput est illius provinciæ. In codice Nicolai Fabri Parisiensis (ex quo Lutetiæ anno 1610 Regulam sanctimonialium canonicè viventium describendam curavi) nomen habetur Arnonis archiepiscopi Salisburgensis. Omnes porro epistolæ ejusdem sunt argumenti, tametsi quædam, prout res posebat, in singulis sint diversa.

SYMPHOSII AMALARIUS

METENSIS PRESBYTERI ET CHOREPISCOPI

DE ECCLESIASTICIS OFFICIIS LIBRI QUATUOR^a

AD LUDOVICUM PIUM IMPERATOREM.

(Bibl. vet. Patr.)

AMALARIUS PRÆFATIO.

Gloriosissime imperator, et magnificentissime ac
centies invictissime, a Deo coronate, necnon et conser-
vate atque conservande? Servus ego vester, quamvis
minimus omnium, afficiebar olim desiderio, ut scirem
rationem aliquam de ordine nostræ missæ, quam con-
sueto more celebramus, et amplius ex diversitate quæ
solet fieri in ea, hoc est, quod aliquoties una epistola le-
gitur, aliquoties duæ et cætera talia, simulque de cæ-
teris officiis. Præterita proxima ætate videbatur mihi
quasi in crypta posito fenestratim lucis scintillas
radiare usque ad nostram parvitatem de re quam

C desiderabam longa esurie avidus, non frenum pas-
sus sum timoris alicujus magistri, sed illico meo
gratias agens Deo, scripsi quod sensi. Deinde tra-
ctare cœpi cui sapientiâ porrigerem ea quæ scri-
psi, ut ejus auctoritate statuerentur ea quæ ordinate
sunt scripta, seu corrigerentur quæ inordinate. Venit
in mentem inter omnes spirituales mœtes in hoc
seculo degentes, vestram potissimum pollere, cui
inest charitas sine livore, sapientiâ sine præjudicio
scientiæ quæ inflat, humilitas sine pietate, quæ
nulli rectitudini resistit, quæ vos quotidie exaltat

^a Haec libri isti de ecclesiasticis Officiis ut et
liber de Ordine Antiphonarii auctorem prætulere
Amalarium Fortunatum episcopum Trevirensensem;
sed post auctoritatem ipsius Amalarii in prologo li-
bri de Ordine Antiphonarii, et Ademarii monachi
S. Eparchii Engolismensis in Chronico, nulla fere
jam est inter doctos controversia quin Amalario
Metensi diacono tribui debeant. Verba ipsius Ade-
marii hæc sunt: « Aquisgrani habito concilio Lu-
dovicus imperator anno imperii sui tertio, ad incar-
natione Domini 816, jussit fieri Regulam canonicis
excerptam de diversis Patrum scripturis, decrevit
que eam observandam a canonicis. ut sicut mona-
chi respiciunt ad librum Regulæ S. Benedicti, sic
perlegant canonici inter se librum Vitæ clericorum.

Quem librum Amalarus diaconus ad imperatorem
jussus, collegit ex diversis doctorum sententiis. De-
dit ei imperator copiam librorum de palatio suo, ut
ex ipsis ea quæ viderentur congrua exciperet, et
ita cum decretis episcoporum qui ibi fuerant vita
clericorum roborata est. Scripsit eidem imperatori
supradictus Amalarus librum de Officiis divinis, et
de varietatibus eorum, et de ordine psalmodiarum
juxta clericorum usum antiquum. Porro non est
dubium, librum de divinis Officiis ab Ademaro dici
libros quatuor quos de ecclesiastico, ut inscribi so-
lent, Officio composuit Amalarus; de ordine vero
psalmodiarum appellari eum qui de Ordine est Anti-
phonarii.